

స దా చా ర ము.

సాంధ్రతాత్పర్యము.

గ్రంథసంపాదకుడు.

క. మార్కండేయశర్మ.

FIRST EDITION, 2000.

GUNTUR

Printed at the Radha Press,

1913

చిదానందాశ్రమగ్రంథమాల.

సస్వరాంధ్రప్రయోగములతో దళసరికాగితములందు ముద్రిం
చిన గ్రంథములు.

రు. అ.

తైత్తిరీయస్మార్తబ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము, దీనియందు
మహాసారమంత్ర పాఠము మున్నగునవిక్రొత్తగా చేర్చబడి } 1-4
నవి సస్వరాంధ్ర ప్రయోగము. రెండవకూర్పు

డిటో. డిటో. కిత్తాకబైందు. 1-8

అబ్ధికమంత్రము. తీర్థశాధములు } 1-4
సస్వరాంధ్రప్రయోగము

సంధ్యావందనము. డిటో. 0-3

మంత్రపుష్పత్రయము-సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానయంత్రము 0-3
ఇవిమున్నగు అనేక గ్రంథములు గలవు.

వలయువారు.

మానేజరు స్వధర్మప్రకాశిని

గుంటూరు అని వ్రాసేది.

“స్వకార్యే నికనం ప్రయోజనం”

సదాచారము

సాంఘికతత్వరమ్యము.

కనుసరి మార్కండేయ శర్మ చేత
ప్రతిస్పృహయ్యుచే దాదీగింధ న హయమువలన
సంగ్రహింపబడినది.

గుంటూరులో శ్రీనివాసరావు కర్మగారగు
యస్. శ్రీనివాసరావు గారిచేత

రాధా ముద్రాక్షర శాలయందు
ముద్రింపబడి ప్రచురింపబడినది.
గుంటూరు.

1913

❶ చిదానంద సరస్వతిశ్మరణమ్.

స దా చా ర గ్రంథ

విషయసూచిక.

విషయములు.	పుట.	విషయములు	పుట.
ప్రారంభకాలస్మరణ		కాష్ఠదంతధావన	
శ్లోకములు.	౧	నిషిద్ధతిథులు	౪౫
రామస్మరణము		నిషిద్ధతిథులందు	
భాగవతమహిమ	౩	దంతధావనవిధి	౪౬
కృష్ణస్మరణ	౫	స్నానార్హజలాది	
భారతమహిమ	౬	నిర్ణయము.	౪౭
కృష్ణస్మరణ	౮	ఋగ్వేదీయస్నానవిధి	౫౧
సూర్యస్మరణ	౯	యజుర్వేదీయస్నానవిధి	౫౮
గణేశస్మరణ	౧౦	వస్త్రధారణవిధి	౭౦
దేవీస్మరణ	౧౧	ఊర్ధ్వపుండ్రధారణవిధి	౭౨
శివస్మరణ	౧౩	ఊర్ధ్వపుండ్రధారణ	
విష్ణుస్మరణ	౧౪	ప్రమాణవచనములు	౭౬
రామస్మరణ	౧౫	భస్మధారణవిధానము	౭౭
త్రిమూర్త్యాదిస్మరణ	౧౭	భస్మధారణ ప్రమాణవ	
రాజర్ష్యాదిస్మరణ	౧౮	చనములు.	౭౮
కాశీస్మరణ	౨౦	భస్మధారణవిధి	౭౯
భగవద్భక్త్యాదిస్మరణ	౨౧	తృచాకల్ప సమస్కార	
అనంతాదిస్మరణ	౨౨	పద్ధతి.	౮౩
ప్రారంభసూక్తములు	౨౫	సారసూక్తములు	౮౬
గ్రాహ్యదంతికాష్ఠములు	౪౨	సూర్యోపస్థానము	౧౦౫
దంతకాష్ఠములు	౪౩	గురుధ్యానము	౧౦౭
నింద్యదంతకాష్ఠములు	౪౪		

విషయములు.	పుట.	విషయములు	పుట.
ఆత్మయజ్ఞము	౧౧౧	తాంబూలవిధి	౧౫౧
నమకబ్రాహ్మణము	౧౧౩	తాంబూలగుణములు	౧౫౨
చమకబ్రాహ్మణము	౧౧౭	ప్రాణాహుతివిషయ	} ౧౫౪
దేవీసూక్తము	౧౨౧	ప్రమాణవచనములు.	
రుద్రసూక్తము	౧౨౩	భోజ్యాభోజ్య	} ౧౫౫
విష్ణుసూక్తము	౧౨౭	పదార్థములు.	
సారస్వతసూక్తము	౧౩౦	భోజనానంతర జప్య	} ౧౫౭
వసిష్ఠసూక్తము	౧౩౩	శ్లోకములు.	
గణపతిసూక్తము	౧౩౭	పంచాయతనస్థాపనము	౧౫౮
ఋగ్వేదీయభోజనవిధి	౧౩౯	యజ్ఞోపవీతధారణవిధి	౧౫౯
భోజనవిధి ప్రమాణ	} ౧౪౨	శయనవిధి	౧౬౨
వచనములు.		రాత్రిసూక్తము	,,
యజుర్వేదీయ	} ౧౪౭	స్వప్నసూక్తము	౧౬౪
భోజనవిధి.		శయనవిశేషవిధులు	౧౬౬
భోజనానంతర జప్య	} ౧౪౯	తైలాభ్యంగస్నానవిధి	౧౬౭
మంత్రములు.		అభ్యంగస్నానగుణములు	౧౬౮
		అమావాస్యదితర్పణవిధి	౧౭౦

శ్రీచిదానందసరస్వతి శ్మరణం భవతు

“స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః”

ఉపోద్ఘాతము.

శ్లో. ఆచారా ల్లభతే హ్యయు రాచారా దీప్తిః తావజాః ।
ఆచారా ధ్ధన మక్షయ్య మాచారో హంత్యలక్షణమ్ ॥
పనుస్మృతి.

లోకమునందు జన్మించిన మనుజులందఱు శక్తికొలదియో అంతకధికంబుగనో సుఖప్రాప్తికై ప్రయత్నించుట స్వభావముగ నున్నది. అట్టిసుఖము దేనిని యాచరించుటవలనగలుగునో ఆవిషయమును పరిశీలించుట మనకు అత్యవశ్యకము. సుఖము ఇహలోకసుఖము, పరలోకసుఖము అనిద్వివిధము. ఈరెండును నామమునకు మాత్రము భిన్న భిన్నములుగ గనబడినను నిజమునకు ఒక్కటియే ఇహలోక సుఖపరిజ్ఞానమాయు ర్వేదమునుండియు, పరలోక సుఖపరిజ్ఞానము ధర్మశాస్త్రములనుండియు మనము గ్రహింపవలయు

శ్లో. సుఖార్థా స్సర్వభూతానాం మతాస్సర్వాః ప్రవృత్తయః ।
సుఖించనవినాధర్మం తస్మాద్ధర్మపరోధవ ॥

అనిధర్మ శాస్త్రములందుగలదు. ఆయు ర్వేదమునందును ఈ శ్లోకమే ప్రమాణముగ గ్రహింపఁబడియున్నది. ఈధర్మము శ్రుతి స్మృతులందు అధికార తారతమ్యము ననుసరించి వివరింపఁబడియున్నది. నిత్యము, నైమిత్తికము, కామ్యము అనిత్రివిధముగ కర్మలు విభజింపఁబడియున్నవి. నైమిత్తిక, కామ్యకర్మల వివరణము ఈ సదాచార గ్రంథముయొక్క రెండవభాగమునందు చేయఁబడును. ప్రకృత మీ గ్రంథమునందు నిత్యకర్మలకు సంబంధించిన విషయములలో కొన్నింటిని తెలుపుచున్నారము శాస్త్రీయములగు నిత్యకర్మల నాచరింపక తక్కిన సత్కార్యము లనేకము లాచరించినను వానికి సద్గతి కలుగదని బోధాయనుడు పలుకుచున్నాడు:—

శ్లో. యస్య నిత్యాని లుప్తాని తక్షణైవాగతకానిచ ।

సుపథస్థోఽపినస్వర్గం గచ్ఛేత్తుపతితోహినః ॥

శ్రుతిస్మృత్యుక్తములగు నిత్యకర్మలను సమగ్రముగ చేయుటకు శక్తిలేనివాడు సదాచారమునైనను అవలంబించవలయునని శాస్త్రములందు గన్పట్టుచున్నది:--

శ్లో. శ్రాతంకర్తు మశక్తశ్చే తస్మిన్ కర్మ సమాచరేత్
తతాప్యశక్తః కరణే సదాచారం లభేద్భుధః ॥

తా. శ్రుతియందు ప్రతిపాదింపబడిన కర్మల నాచరించుటకు శక్తిలేనివాడు స్మార్తకర్మల నాచరింపవలయును. వానిని కూడ చేయజాలనివాడు సదాచారము నవలంబించవలయును.

ఈ సదాచారమునకు మూలము ధర్మము. ధర్మమనఁగా శాస్త్రీయవిధులను ఆచరించుటయే. శాస్త్రవిధుల నాచరించు వారిష్టమలోకమునందు చాలతక్కువయని చెప్పుట స్వభావోక్తియగును. అందులకీ క్రిందివి ప్రధానకారణములని చెప్పవచ్చును:--

౧. శాస్త్రవిధుల నెఱుంగకపోవుట.

౨. శాస్త్రవిధులందు అశిష్ట

౩. విధర్మియులను వేషభాషాదులందు అనుకరించుట

౪. స్వేచ్ఛాచారమునందు అతిశయప్రీతి

౫. మనుష్యస్వాభావికమగు ఆలస్యము.

మన సమాజమునందు పైసంజెప్పిన ౫ దోషములు చాలకాలమునుండి పాదుకొనియున్నవి.

1. శాస్త్రవిధుల నెఱుంగక పోవుట.

బ్రాహ్మణవంశిత సముదాయము కాలవశముచేత జీవికకువలయు ధనాదికములేక అన్న మెట్టులభించునా? యను చింతతో కుండుచున్నారు. అందువలన బ్రాహ్మణుడు ధనమున భిలపింపకయే వేదమును సాంగముగ పఠింపవలయునను విధివాక్యము నాదరించుటలేదు. ఒకవేళ పఠించిన వారుకొందఱున్నను జీవికకుగానుసరుల చిత్తమనుసరించవలసిన వారగుటచే వారు శోతల యాచరణమునందు దోషములున్ననువానిని తెలుపక ఉదాసీనభావము నవలంబించు

చున్నారు. ౧. తాముచదువుట; ౨. ఇతరులకు బోధించుట; ౩. తాముచేయుట, ౪. ఇతరులచే జేయించుట. ఈ నాలుగు కృత్యములు గల బ్రాహ్మణోత్తములు పలుచబడుచుచేత జనసామాన్యమునందు శాస్త్రవిధులు వ్యాపింపకయున్నయవి.

2. శాస్త్రవిధులందు అశర్క.

వసిష్ఠకాశ్యపాదులగు మంత్రసప్తలకు జన్మభూషణముగ నీభరతఖండమునందు ఆయుషిపుంగవుల వంశమునందు జన్మించిన మనము మనబాలురను జీవితాలోపము చేత స్వమతాచారాదీకమునకు విహితముగు వేదవిద్యను ఆవంతయినను బోధింపక వేదాధ్యయనార్థము విధింపబడిన ఉపనయన సంస్కారమును మాత్రమొనర్చి అందులకుఁ బంపగ సత్కర్మాచరణ సత్సంతానార్థమయి పరిగ్రహించు సత్సమణిని షష్ఠభాతుఁడై పరుల పంచలకు పంపించు ముఁద్రనివిధంబుగ ఆబాల్యమునుండి స్వమత విద్యయననేమియో ఎఱుంగక మతాచారములందు విధిక్రియు లొనర్చిన తిరస్కారాభిప్రాయములు చక్కఁగ పట్టుబడియున్న వారిచేతులందు బాలుర నప్పగించుచున్నారము. ఇంక సచ్చట ప్రత్యక్షముగనో భంగ్యంతరముగనో దేశీయశాస్త్రవిధులందు శ్రద్ధబోగొట్టునట్టి బోధయే జరుగుటకూడ కలదన్న తప్పేమి? దీనివలన కలిగిన సలితమేమన? విద్యాభ్యాసనమయమాదిగ శాస్త్రవిధులందు అవిశ్వాసము తిరస్కారము మనబాలురకు జనించుటయే.

2. విధర్మముల వేషభాషణముల ననుకరించుట.

ఆయాదేశముల ననుసరించి వేషభాషణములున్నగునవి స్థిరీకృతములయి యున్నయవి. ఆయామతములకుఁగూడ కొన్నినియమములు, చిహ్నములు గలవు. ఈబ్రాహ్మచిహ్నముల గాంచియే వీరి మతమునకు సంబంధించినవారు అని ఇతరు లెఱుంగుచున్నారు. ఆయామతాచార వేషములందు పేమకలిగియుండుట సత్పురుషునకుఁగల లక్షణములలో నొకటి. మన బాలురు అట్టి నల్లక్షణములనుకూడ అజ్ఞానముచేత వదలుచున్నారు.

శాస్త్రవిధులు దేశమునందును దేశీయులందును చక్కఁగా వ్యాపింపబిడ్డిగాను పైనిచెప్పిన మూడు కారణములు ఆగంతకులును ప్రసభమును స్వల్పముగనే యుండెను కాని సత్తత్కారమునందు.

అంతట దట్టముగ వ్యాపించియున్నవి. అయినను వీనిని పోగొట్టుట దుస్సాధ్యమని చెప్పవచ్చునుగాని అశక్యము మాత్రముకాదు.

1. శాస్త్రవిధుల నెఱుంగకపోవుటకు ప్రతిక్రియ.

ఆగంతుకమగు ఈదోషమును పోగొట్టుకొనుటకు హృదయము నందు సరియగు అభిలాషయున్న చాలును. పలువురు లేక పోయినను ఇప్పటికిని కొందఱయినను శాస్త్రజ్ఞులును సదాచారతత్పరులును అగునట్లురుషులున్నారు. వారిని శ్రయించిన పైదోషములను చాలవఱకు పోగొట్టుకొనవచ్చును.

2. శాస్త్రవిధులందు ఆశ్రద్ధకు ప్రతిక్రియ.

ఈసారి కామిక (అంటువ్యాధి) వ్యాధి విధర్మీయులపాతశాలలయందు అట్టి బోధచేపెద్దలయిన గురువుల బోధవలన జనించి బాలురను యువానులను కబళించివేయుచున్నది. వయోవృద్ధులందును మతాచారవిద్యల నింతో అంతో చదువుకొని విఘ్నరణాశీలురగు వారియందును ఈవ్యాధిచేరుటలేదు. కొందఱు హూణవిద్యాభ్యాసము వలననే శాస్త్రములందు నిరాదరణబుద్ధి మనవారికి కలుగుచున్నదని యనుచున్నారు. కానిఆమాట నిర్వాధమయినదికాదు. అచట హూణవిద్యయన ఏ. ఏ. బీ. సీ. డీ. లోఅభ్యసించి అంతటితో స్వదేశస్వవిద్యలందు నిరాదరణము కలిగి ఉభయభ్రష్టులగు వారి విద్యయని యర్థము చేసికొన్న చేసికొనవచ్చునేమోకాని భాషయందును ప్రకృతి శాస్త్రములందును సంపూర్ణపాండిత్యము గలిగి యుక్తాయుక్తములను సాధ్యమయినంతవఱకు ఓపికగలిగి ప్రవర్తించువారి విద్యకు మాత్రము తగదు.

మనపరిపాలకు లగు ఆంగ్లేయులు భరతవర్షము నకంతయుప్రధానలయి పరిపాలించుటకు ప్రధానకారణమేమియో యెఱుంగకయున్నారు.

వారట్లుండుటకు ప్రధానకారణము వారిదేశస్థితికి మతాచారములకు అనుకూలము లగు విధులనువారు పరిపాలించుట గాని మఱొందుగాదు. వారుతమ దేశమునకు తమధర్మమునకు అనుకూలములగువానిని పరిపాలించుకొనుచు శరీరదార్శ్యము, మనోదార్శ్యము, పరస్పరసహాయభూతి యనుసుగుత్తయమును పొందినారు ఘనశాస్త్రోక్త సదా

రోదైత్యమును గాంచినను శరీరస్వాస్థ్యము, తేజము మున్నగుసుగుణములు మాత్రమువిడనాడుచు మనదేశమునకును మతాచార విధులకును ప్రతికూలములగు వేషములువేయుచు ఆరోగ్యదమగుప్రాతస్నానమునైనను ఆచరింపకయే మనదేశప్రకృతికి అనుకూలములగు పానీయాదులను సేవించుచు అనారోగ్యమునందుట చూడవీరియజ్ఞతనువేవోళ్ళ చాటును. కాని తెలిసియో తెలియకయోముందుమిగిలినవారు తప్పతిక్కినవారిలోపలుపురుతమయజ్ఞానమునకుస్థిగులుచువానినివిడువజూచుచున్నారు కాని చిరకాలాధ్యస్తములగుటచేతకాబోలు ఒకేపర్యాయము విడువజాలకున్నారు శాస్త్రాచారములు లోపించుటకుగాను సంభవించిన ఈఆగంతుక దోషములపై ప్రతిక్రియలవలన ఉపశమించును.

తక్కిన రెండు దోషములు శాస్త్రాచారాచరణము వలనఉపశమించును గాని ఇతరోపాయముల వలన ఉపశమింపవు.

మనుష్యునియందు పశుధర్మము, జడధర్మము అను రెండుధర్మములుండును.

ఈసమయమునందీ కృత్యము చేయునెడల దీనివలన గలుగుఫలమేమి? నష్టమేమి అనునది విచారించక తోచినపనిని చేయుట పశుధర్మము. ఇట్టి పశుధర్మమును పోగొట్టుటకుఁగాను శాస్త్రాచారములుద్దేశించబడినవి. మనుజుఁడు తాను జేయుకార్యము లన్నియు దృఢమును స్థిరమును అగుమనస్సుతో శరీర స్వాస్థ్యము కలిగియే చేయవలయునను తలంపుతో శాస్త్రములుండును. ఆకలి యగునప్పుడు భుజించుమనియు, నిద్రవచ్చిన నిద్రించుమనియు, కామేచ్ఛకలిగినప్పుడు సుఖమనుభవించుమనియు చెప్పవానిని సనాతనశాస్త్రములు నిందించును. ఎటుల భుజించిన శాశ్వతారోగ్యము నిలిచియుండునో, ఎప్పుడుసుఖించిన శాస్త్రీయ సంతానము జనించి ప్రజాతంతువు అవిచ్ఛిన్నముగ నిలుచునో అట్టిదానిని బోధించుటయే శాస్త్రవిధియొక్క ప్రయోజనము.

మనుష్యునియందుండు రెండవదుర్గుణమగు జడధర్మమువకులక్షణము ఆలస్యము. ఇయ్యది శాస్త్రాచారమువలన తప్పకనశించును. శాస్త్రములయందు సూర్యోదయమునుగడి మఱల సూర్యోద

యముదనుక ప్రతిముహూర్తము నందును మనుజుడొకరింప వలసిన భిన్న భిన్నవిధులు విధింపబడియున్నవి. నియమిత కాలమునందు ఆ యావిధుల నాచరించు వానికి జడత్వము సంభవించుటకు అవసరమే లేదు. శాస్త్రములందు విధించిన నియమములను పాటించిచరించు వానికి శారీరకారోగ్యము, తేజస్విత్యము మున్నగునవి తమంతటతామే భృత్యులయి అనుసరించును. ఒక గడియలయినను జడత్వముగ గూర్చొనియుండుటకు అనకాశముండదు. తగిన సమయములందే ఆ హారము, విహారము, నిద్ర, మున్నగునవి చేయుచుండును. ఇట్లు ప్రాతఃకాల స్మరణముచేతను, మధ్యాహ్నాంతరమునందు చేయదలసిన పురాణపఠనాదికము చేతను లోభ, మోహాది దుష్కణములను విడిచి పరోపకారపరత్వము, స్వార్థశూన్యత, మున్నగు సుగుణములను అలవరుచుకొనును. సకలానర్థములకు మూలకారణమగు ఆలస్యమును (అనగా జడత్వము) నశింపజేయుటయే శాస్త్రమునకు ముఖ్యప్రయోజనము. మృత్యువనగా ఆలస్యముకంటె ముఖ్యమై యుండులేదు.

శ్లో॥ అనభ్యాసాచ్చ పేదానా మాచారస్యచ వర్జనాత్ ।

ఆలస్యా దన్న దోషాచ్చ మృత్యు ర్విపాకా జఘాంసతి॥

మనుస్మృతి,

తా. పేదములను అభ్యసించనందు వలనను, ఆచారపరిత్యాగమువలనను, ఆలస్యమువలనను, అన్న దోషము వలనను మృత్యువు విప్రులను చంపుచున్నది. అని మనుస్మృతియందు తెలుపబడియున్నది

ఒక దృష్టాంతమును చూడుడు:— శాస్త్రాచారములందు శ్రద్ధలేనివారిలో పలువురు శీతకాలమునందు ముసుగు పెట్టుకొని ౮ గంటలవరకు పరుండెదరు, దంతధావనము చేయుటయు భుజించుటయు ఒకేపర్యాయ మాచరించుచు పక్కయందు పరుండియే చుట్టమున్నగు దుర్వస్తువుల నుపయోగించు వారునుగలరు. వీరి శరీరములందు క్రమక్రమముగ అలసత్వమేర్పడి చిట్టచివరకు అందులకు వ్యతిరేకముగ నే మాత్రమాచరించినను వారి శరీరప్రకృతికి గిట్టకయుండును. శాస్త్రవిశ్వాసము కలిగి తదను సారమాచరించువారలు శీతకాలమునందుచు బ్రాహ్మముహూర్తమునందే లేచి ఈశ్వరస్మరణముమున్నగునవియైనప్పుడు నియమితకాలమునందు స్నానమున్నగువానిని ఆలస్యవిహీనులై

యుందురు. వీరిలో ఎవరియూచరణము శాశ్వత సుఖకారయో
యూహించును.

మఱికొందఱు శాస్త్రాచారము ననుసరించి చరించువారు
శాంతశమదమాది గుణములుగలిగి బలహీనులయి పోదురుగాని, శౌ
ర్యవంతులును, దేహపుష్టి గలవారును కాఁజాలరని యనియెదరు.
తాని ఇది శాస్త్రముయొక్క లోభముకాదు. ఆచరించువారిలోభ
మే. పిలయిన వానప్రస్థులును, గృహస్థులును ఆచరించవలసిన శా
స్త్రయొక్క పరిజ్ఞానము నెఱుంగకయెవారటుల చెడిపోవుచున్నారు.
గృహస్థునకు శరీర వీడాకరములగు కర్మలనాచరించుట శాస్త్రములం
ధు నిషేధింపఁబడియున్నది.

ఉపనిషత్తులందు పలుతావులందు దేవాసురుల యుద్ధమును
గూర్చి రూపకాలంకారముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. అందుశ్రీశంకరభగవ
త్పదులవారు ఈక్రింది విధముగ వివరించియున్నాఁడు. శాస్త్రవిధి
చేత సంస్కరింపఁబడిన ఇంద్రియవృత్తులు దేవతలనియు స్వాభావికమ
యినట్టిగాని లేక తమోగుణ రూపమయి నట్టిగాని ఇంద్రియ ప్రవృ
త్తులు అసురులనియు, వీరికి శరీరమే యుద్ధభూమియనియు శాస్త్రసం
స్కారజన్యమగు జ్ఞానముచేత తమోగుణమును జనియించుటయే దేవ
తాజయ మనియు తెలిపిరి. ఇదియ శాస్త్రాచారమునకు ఫలము.
ఇదియే ధర్మమునకు మూలము.

సదాచారమును చక్కఁగపరిపాలించు వారికి ఆయురభివృద్ధి
సహజముగఁ గలుగునని వెనుకచెప్పియుంటిమి. అదియొకింతనిచట
వివరింతుము. ఆయుష్మంతుఁడగుటకు ఈక్రింది ౧౦ లక్షణములు అత్యా
వశ్యకములు: -

౧. వీరి పూర్వపురుషులు దీర్ఘజీవులయియుండుట
౨. అవికలాంగుఁడై జన్మించుట
౩. దుర్జాతనలు లేక యుండుట
౪. ఆరోగ్యదమగు ఆవాసము గలిగి యుండుట
౫. ఆరోగ్యకరమగు ఆహారము కలిగియుండుట
౬. మిత్రాహారము

2. మిత్రాచారము

౮. శాస్త్రీ యనియమములను పరిపాలించుట

౯. శీతోష్ణాదిద్వంద్వములను సహించుట

౧౦. శాత్రువులకు మనస్సుకలిగి యుండుట

పైనఁజెప్పిన ౧౦ విషయములలో మొదటి ౩ విషయములు మనుష్యుని యధీనములోనివికావు. జన్మించువాఁడు దీర్ఘజీవులగుమాతాపితరులకు జన్మించ వలయుననియు అవికలాంగుడనై యుండవలయుననియు, బాల్యవృద్ధయందు ఆయుర్విఘ్నము కారులగు విపత్తులుకలుగకుండనుండవలయుననియుతలంచితదనుసారముపుట్టజాలఁడు. కావున ఈ మూడువిషయములు దైవాధీనములు. (అనఁగా జీవుఁడు ప్రయత్నించి ఇందులకు ప్రతీకారముఁ చేయుటకు సమర్థుఁడు కాడనుట.) అయినను ఎడతెగక వచ్చుచున్నట్టి పురుషపరంపరకు మాత్రము అనాధీనముకాదు. శరీర స్వాస్థ్యమునకును సద్గుణాభివృద్ధికిని హేతుభూతమగు సదాచారము నవలంబించు తల్లితండ్రులు గలవంశమునందు జన్మించినవారు సాధారణముగ దీర్ఘాయుష్కులును అవికలాంగులును అయియుందురు. ఇట్టివారియందు అకాలమృత్యువు మున్నగు దుర్ఘటనలు తఱచుగ సంభవింపవు.

ఆయుష్మంతుఁడగుటకు హేతుభూతములగు మొదటి ౩ హేతువులు పురుషుని యధీనములోనివి కాకపోయినను పురుషపరంపరయందును పురుషులకూటమియందును ఆయత్న మైయుండును. ఈరెంటికి సమాజమని నామాంతరము. పై మూడు హేతువులు సమాజాధీనములు ౪, ౫. హేతువులు మానవునియొక్క బాల్యకాలములోనివి. బాల్యకాలమునందు జరుగవలసినపనులకు పాలుఁడు అధీనుఁడుకాదు, ఆరోగ్యమునిచ్చు పనతియు, ఆహారములేనియడల దీర్ఘాయుష్మంతుఁడుకాఁజాలఁడు, ఇవియుసమాజాధీనములే, ఆయుష్మంతుఁడగుటకనిర్ణయించిన ౧౦ నిర్ణయములలో ౫ నిర్ణయములు సమాజాధీనములు. తక్కిన ౫ నిర్ణయములు పురుషకారాధీనములు, ఇందుదైవాయత్తముకూడనన్నను విశేషము పురుషకారము ననుసరించియుండును.

ఈసిద్ధయములన్నియు ప్రాక్తన, సామాజిక పౌరుషము, లనిత్రివిధములయియుండును. ఇవియన్నియు పరస్పరముమిళితములయియుండును. ఒక దానినివిడిచిన మఱొక్కదానికి అవకాశముండదు. శాస్త్రమునందుపదేశింపబడిన ఆచారపద్ధతి వైమూఢింటికి అనుకూలమయియున్నది. ఈవిషయము నెఱుంగక కేవలపురుషకారమును మాత్రము అవలంబించియుండు విధర్మీయులప్రవర్తనమును గాంచుచు దేశీయమగు శాస్త్రచారమును విమర్శింపజూచువారిదృష్టికి మనయాచారములు మూఢాచారములు గాఁదోచును. అక్కడతనవారు శాస్త్రాచారవిశ్వాసములేని దోషమునుపొందుటయగాక స్వల్పాయువును కూడపొందెదరు నానాటికి దుర్బలులును అల్పాయువులును అగుజనులులోకమునందు పుట్టుమందుటకు ప్రధానకారణము జనులు శాస్త్రాచారశూన్యులగుటయే. కానిమఱొండుకాదు.

బాల్యమునుండి ఋతులాచరించవలసిన ఆచారాదివిషయములు తెల్లితండ్రులు, సమాజము, విద్యాగురువులు, అవిచ్ఛిన్నముగ ఉపదేశించుచువచ్చినగాని పురుషుఁడవానిని ఆచరించుటకు ప్రయత్నించఁడు. అట్టిక్షణము లేకపోవుటయుస్వల్పాయుస్సునకుపరంపరాకారణమయ్యెననియు చెప్పవచ్చును.

శాస్త్రమనఁగా భగవంతునియాజ్ఞ, దానిని తెలిసికొనుటయనఁగా మనము తదనుసారము చరించుటయే. కాని దానివలన మనము పొందునట్టిఫలమేమి? యనివిచారించి ఫలమున్నయెడల దానిని ఆచరించుటకాదు. ఫలమేమి? యని ఇప్పటినువీనవిద్యాధికులు అడిగిగాని ఆచరింపరు. ఫలమునుకోరి ఈశ్వరాజ్ఞను నెరవేర్చుట రజోగుణము. భగవద్గీతలందు “కర్మల నెనర్చుట యందేసీకు, అధికారము, ఫలములందు కాదు” అనిచెప్పబడియున్నది, ఫలాన్వేషణలేకయొనర్చుటసత్త్వగుణము యొక్క ధర్మము, ఇట్టిసత్త్వగుణాధీనమగు అంతఃకరణవృత్తిరజోగుణాధీనవృత్తి (అనఁగా ఫలాభిలాషతో చేయువారు) గలవారి సహవాసము చేతను బోధలచేతను కల్మషమగుచువచ్చెను. అట్టికల్మషమును బోగొట్టుకొనుటకై ప్రయత్నించుటకర్తవ్యము. ఇట్టిసదాచారమును యథారూపముగ ననుకరించుట ప్రకృతమున మనకశక్యమయినను అభ్యాస

ముచేత ఆచరించుటకు సులభమగును, చికిత్సాశాస్త్రముకూడ ఇందులకు చాలవలయును అనుకూలమే.

సదాచారవృత్తమునకు ధనము శాశ్వతము సమానమయినది. ధనార్జనము, ధనసంరక్షణ, ధనసంవర్ధనము, అనిధనమును గూర్చితివిధముగ విచారించవలయును, సదాచారపరిపాలనమువలన శారీరిక, మానసిక స్వాస్థ్యములుకలిగి లోకానురాగము మున్నగునవికలిగియుండును, ఇట్టివానికి ధనార్జనమంతగా కష్టకరముగాదు; భోగేచ్ఛ, విలాసశీలత్వము, బాహ్యుడంబరసంకోచనము, న్యాయానుసరణముగలవానికి ధనసంరక్షణము స్వాధీనమనిజేతుగఁ జెప్పనక్కరలేదు; మైరెండువిషయములుగలవానికి మూడవదియును ధనసంవర్ధనము తనంతటతానే సిద్ధించును.

ధనవంతునకు ధార్మికత్వముండదు అనిపలువురు అభిప్రాయపడుదురు, కాని అట్టి ప్రాయము సార్వత్రికముకాదు, అదిరాజన, తామస, ధనములకు సంబంధించినది. సాత్వికధనమువలన ధార్మికత్వము తప్పక కలుగును. త్రివిధధనములయొక్క వివరమీశ్వర తోలుచుచున్నారము.

శ్లో॥ అపరాభాధమక్లేశం ప్రయత్నే నార్జితంధనం॥

స్వల్పంబాబహు లంబాఽపి దేయమిత్యభిధీయతే॥

॥ కుసీదకృషివాణిజ్యశుల్క గానానువృత్తిభిః॥

కృతోఽకారాదాప్తంచ రాజసంసముదాహృతమ్॥

॥ పాక్షికద్యుతచౌర్యార్తి ప్రతిరూపసాహసైః॥

వ్యాజీనోపార్జితంవస్తు తత్ కృష్టంసముదాహృతమ్॥

తా పరులబాధింపక కష్టమెక్కువచేయుకష్టయత్నించి సంపాదించిన ధనము దేయమనంబడును. ఇదియసాత్వికధనము, వడ్డీ, వ్యవసాయము వ్యాపారము, శుల్కము, సంగీతము, సేవ, ఉపకారము మున్నగు వానిచే ఆర్జితమగు ధనమురాజసము; ఒకరిపక్షమనలంబించియు, జూదము, దొంగిలినము, వీడించుట, మారువేషమువేయుట, సాహసము, కపటము, మున్నగువానిచేత సంపాదించబడినధనము తామసము అని తాత్పర్యము.

ఈ త్రివిధ భేదముల నెఱింగి సాత్వికధర్మానవృత్తి నవలంబించుట కే జనులు యత్నించినచో లోకము నందు కృత్రిమత్వము, పరపీడన ముమున్నగు దుర్గుణములు మూలముతోడనశించును, లోకము నంద శాంతియు తోలంగును. కేవల సాత్వికధర్మానము చేతగూడధనము నార్జించుకొనవచ్చునుగాని తామసధర్మానము చేయడగదు.

బ్రాహ్మముహూర్తముగండులేచుట.

బ్రాహ్మముహూర్తమునందు లేచి నిత్యకృత్యములను నెరవేర్చు కొనవలయునని చెప్పబడియున్నది. ఈవిషయ మొకధర్మశాస్త్రములందేగాదు. వైద్యశాస్త్రముగందును ఇట్లేగలదు.

శ్లో. బ్రాహ్మముహూర్త ఉత్తిష్ఠేత్ స్వస్థాంత్రాగమాయుషః |
శరీరచింతాం నిర్వర్త్య కృతశౌచవిస్తతః ||

అష్టాంగహృదయం. సూ. అథ్య. ౨. ౧.

తా. స్వస్థమగు ప్రకృతిగలవాడు ఆయుస్సు మొక్క రక్షార్థమయి బ్రాహ్మముహూర్తమునందు లేచి మలమూత్రోత్సర్జనాది దేహధర్మముల నెనర్చుకొని శౌచమును చేసికొనవలయును.

శాచవిధి.

గ్రామమునకు దూరముగ మూత్రపురీషోత్సర్గ మొనర్చునుట ఏలయనఁగా సమీపముననున్న యెడల ఆమర్గంధమువలన రోగాదికమువచ్చుననియు; సూర్యాద్యభి ముగమునునిషేధించుటవలన పూజ్యుల ఎదుట హేయకృత్యములను చేయగూడదనియు; గున్నినపొలము నందు నిషేధించుటవలన అందుపుట్టిన ధాన్యములను భుజించుటవలన జనులకు రోగములు కలుగుననియు, అమేధ్యస్థానమునందు ఉండుట నిషేధించుటచే గృహలోకములు జనించుననియు, నెఱుంగవలయును, మానవిధానము శ్వాసకోశమునకు క్రిందనుండు అవయవములకు చలనము కలుగుచుండగా ఊర్వస్థితములగు అవయవములకు ఎక్కువ చలనము కలుగఁజేయుట అనారోగ్యమునకు హేతుభూతమని ఎఱుంగునది.

దంతభావనవిధి.

ధర్మశాస్త్రమునందు విధించిన దంతభావన కావ్యములలో అన్నియు వైద్యశాస్త్రమునందును అంగీకరించినవియే:-

శ్లో. అర్కస్యగ్రోధఖదిరకరంజకకుభాదికం।

ప్రాతర్భుక్త్వాచ మృద్వగ్రంకమాయకటుత్తిక్తమ్॥

భక్షయేద్దంతథవనం దంతమాసాన్యబాధయన్ ॥

అస్థాంగశ్చదేయం. సూత్ర. అథ్యా. ౨. ౨, ౩.

,, కరంజకరవీరార్కమాలతీకకుభాశనాః।

శస్యస్తేదంతపవనే యేబాప్యేవం విధాద్రుమాః॥

చరకేం. సూత్రస్థానం 5 అథ్యాయే

తా. వై శ్లోకములందు చెప్పబడిన కాష్ఠములు దంతధావనము నకు ప్రశస్తములు అని అష్టాంగహృదయము; చరకము, మున్నగు వైద్యగ్రంథములందు గలదు.

౩. మధ్యమానామికాంగుష్ఠములు దుర్బలాంగులులు, వీనితో దంతధావనము చేసికొనునెడల బలమైన ఘర్షణము చిగుళ్ళకు తగుల కుండునని విధించిరి; అజీర్ణాది రోగగ్రస్తునికి కాష్ఠదంతధావనము నిషేధించుట వమనము మున్నగునవి కలుగుననియు తెలిసికొనవలయును.

సామాన్యవిషయములు.

సదాచారము నాచరించు శిష్టులు వ్రలికర్మయు ఆచరించుటకు పూర్వమందు పాదప్రక్షాళనము, ఆచమనము, ప్రాణాయామము మున్నగునవి చేయుదురు. దివాస్వాపనమును, రాత్రియందు జాగరణము మున్నగు వానిని నిషేధింతురు. అస్పృశ్యులగు వారితోడి సంభాషణమును నిషేధింతురు. కాని ఈ విషయములకు అన్నింటికి ఫలములు వైద్యగ్రంథములందును ఇతర గ్రంథములందును గనబడుచుండును. కొన్నింటిని మాత్రమిందుదహరింతుము.

శ్లో. పాదప్రక్షాళనం పాదమలరోగశ్రమాపహమ్।

దృష్టిప్రసాదనం వృష్యంరక్షోఘ్నం ప్రీతివర్ధనమ్॥

,, నిద్రాయత్తం సుఖిందుఃఖిం పుష్టికార్య్యంబలాబలమ్।

వృషతాక్లీబతాఙ్గాన మజ్జానం జీవితంసచ

,, ఆకాలేతిప్రసంగాచ్చన చనిద్రానిషేవితా।

సుబాయుషీపరాకర్య్యాత్కా-శరాత్రిరివాపరా ॥౨॥

,, రాత్రౌజాగరణంయాత్సం స్నిగ్ధప్రస్వాపనందివా।

ద్రవ్యగుణసంగమాము.

తా. పాదప్రక్షాళనమువలన పాదమాలిన్యము, పాదరోగములు శ్రమయు పోవును, దృష్టిప్రసాదనము, వృష్యము, రాక్షసనాశనము, ప్రీతివర్ధనము కలుగును. సుఖము, దుఃఖము, పుష్టి, కృశించుట., బలాబలము, వీర్యవత్సము, క్లీబత్వము, జ్ఞానాజ్ఞానములు, మరణము ఇవన్నియు నిద్రననుసరించియుండును. అకాలనిద్రయు, అతినిద్రయు కాళరాత్రివలె సుఖమును ఆయుస్సును నశింపజేయును. రాత్రి జాగరణము, పగలు నిద్ర ఈ రెండు అనారోగ్యకరములు.

స్నానవిధి.

ప్రాతఃకాలస్నానమువలన కలుగు లాభములను గుఱించి విశేషించివాయనక్కరలేదు. ఈస్నానమువలన మనఃప్రసన్నత్వము, శరీరారోగ్యము మున్నగునవి కలిగియుండుటచేత దృష్టఫలమును,

అదృష్టఫలము కలుగును. ప్రాతఃకాల

స్నానమును గూర్చియు అందులో శీతలోదకస్నానమును గూర్చియు వైద్యశాస్త్రమునందు పలుతావుల బోధించియున్నది. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత ఆప్రమాణవచనముల నన్నింటినివదలి ఒక శ్లోకమును మాత్రమీక్రింద వ్రాయుచున్నారము:--

శ్లో. స్నానం సర్వాంగశుద్ధిర్మలినశుచికరం దేహకాంతింకరోతి
కండుఘ్నంస్వేదహారి శ్రమకరణహర్షవైత్యదాహాదిమేహాః।

దీప్తాగ్నిర్దాతువృద్ధిస్సుఖతరమఃసంస్తంభకృత్పావనంచ
నానారోగోపశాంతిర్హితకరణకరం చిత్తశుద్ధింకరోతి॥

చరకే.

తా. స్నానముసర్వావయవములను శుద్ధిపఱచి మలినమును పోగొట్టిదేహకాంతినిచేయును, దురదను, చెమటను, శ్రమను వైత్యదాహమేహములను శమింపజేయును. జరరాగ్ని దీపనమును, దాతువృద్ధినిస్తంభనమును, పవిత్రమును, సకలరోగశాంతిని హితవును చిత్తశుద్ధిని చేయునని చరకునిమతము.

అభ్యంగస్నానమునకు ఉష్ణోదకము నుపయోగించవలసినదిగా విధించుట ఉష్ణోదకముచేత జ్వాలాన్మూతాదిమాలిన్యము సులభముగ పోవునని ఎఱుంగునది.

వస్త్రధారణవిధి

స్నానానంతరమునందు దాతవస్త్రమును ధరించవలయును. ఈవస్త్రము తెల్లనిదిధరించవలయుము గ్రహస్త్రముల పొడవుండి బద్దక లిగియుండ వలయునని వసిష్ఠునిమతము:---

శ్లో. అష్టపాస్త్రంనవం శ్వేతంసదశైవధౌతమంబరం।

శుష్కంచధారయేద్విద్వాన్సర్వకర్మసుపావనమ్॥

తెల్లనివస్త్రముధరించినందువలన గలుగుఫలము వైద్యశాస్త్రమగు చరకమునందీ విధముగజెప్పబడియున్నది:---

శ్లో॥ శ్వేదంకుకూలం మజ్జాస్యగోజోబల వివర్ధనమ్।

కఫకృత్ప్రితశమనం శ్రమత్కృద్దాహనాశనమ్॥

తా. తెల్లని వస్త్రమును ధరించునెడల, మజ్జయు, రక్తము, ఓజస్సు, బలము వృద్ధి నొందును, కఫమునుచేసును, ప్రేత్యమును శ్రమను తృద్దాహములను శమింపఁజేసును.

౧. ఆర్ద్రవస్త్రధారణమువలన రోగములు జన్మించుననియు

౨. బద్దలేనిరస్త్రము ఆశౌచాదులందు ధరించువస్త్రసూచకమనియు

౩. ఛిద్రవస్త్రధారణము అవయవములు గనబడుననియు

౪. కాలినట్టియు, మలినమయినట్టియు, గోమహిష్యాదులు నమలినవస్త్రమునుధరించుట దర్శిదనాచకమనియు

౫ల్లే అన్నింటికి హేతువు లూహించుకొనునది.

రక్తవస్త్రధారణమునిషేధమునకు హేతువుచరకమునండివిధముగనున్నది.

శ్లో. తృష్ణాశోషవిభేదనం ధృతికరంకాంతిప్రసంగ్లేష్మలం

క్షామం॥ శుక్లమతీవహృద్యమమలం పితృమయధ్వంసనం।

మాంజిఘంచ విదాహికంచకఫకృచ్ఛోష్ణంచవాతామయ

ధ్వంసార్హంయచిరంసుఖంచకురేత్లేష్మాపహంచస్మృతమ్॥

తా. తెల్లపట్టుగుడ్డ, తృష్ణను శోషను లేష్మను శమింపఁజేయును. ధైర్యమును కాంతియునిచ్చును శుక్లవస్త్రము, మనోహరము దోషరహితము, కాసుభాదిరక్తవస్త్రధారణము, దాహము వేడినిచేసును వాతరోగని వారికము, కాంతి సుఖమునిచ్చును.

గోపీచందన, భస్మధారణవిధి.

ఊర్ధ్వపుండ్రము గోపీచందన, శ్వేతమృత్తికలచేతను, త్రిపుం
ద్రము భస్మముచేతను ధరించవలయునని భర్మశాస్త్రం లందుగలదు.
అంతియేకాక వానిని ధరించుటవలన దృష్టాంతముగూడ లుగునని నై
ద్యగ్రంథములందుఁ గనంబడుచున్నది.

శ్లో॥ గోపీచందన మగ్నిదీప్తిజననం పైత్యస్య శాంతిప్రదం
నానాశ్లేశనివారణాయజనితం లక్ష్మీని వాసాస్పదమ్ |
పాపానాం వినిహంతివాంతిశమనం శోకస్యవిచ్ఛేదనం
పుణ్యైః పూర్వకృతై ర్విశిష్టమనుజైర్యత్నా త్సదాలభ్యతే || ౧
,, పుణ్యంగోమయభస్మభాగ్యజనకం శ్లేష్మాణమున్మీలయ
ద్వాతఘ్నం కిలజూర్తివేగశమనం రక్తస్యశాంతిప్రదమ్ |
ప్రీతిం లోకగురుస్తనోతినితరాపాపండుసంజీవనం
భీతింహన్తి పిపిలికాది విహితాంతచ్ఛితపైత్యాపహమ్ || ౨

చరకః

తా. గోపీచందన ధారణము లక్ష్మీనివాసాస్పదము, పైత్యశాంతి
నిచేసును, అగ్నిదీప్తిని పుట్టించును. వాంతిని పాపములను కష్టము
లను దుఃఖములను పోగొట్టును పూర్వకృత పుణ్యముగల శిష్టజనముచే
యత్నమున సర్వదా లభించును || ౧ || గోమయభస్మము భాగ్యమును
కలుగఁజేయును, శ్లేష్మమును పుట్టించును, వాతమును జ్వరవేగమును
చీమల మొదలగు పురుగుల భాదను నివారింపఁజేయును. రక్తము
నకు శాంతిని కలుగఁజేయును, దీనిని ధరించుటవలన భగవంతుడు
సంతసించును. పాపండులకు జీవనమయ్యుండును, శీతపైత్యములను
పోగొట్టును.

భోజనవిధి.

భోజనకాలమునందు శుచియును ఆనరణము కలిగిన ప్రదేశము
నందు చేయవలయునని చెప్పటచేత ఆరోగ్యమునకుగాను ఈవిషయ
ముచెప్పఁబడినదని గ్రహించవలయును, సహశపద్మములందు మాత్ర
ము గృహశ్రేణి భుజించగూడదు. గృహశ్రమియు వ్రతలిథులందు
భుజించవచ్చును. భోజనపాత్రమునకు అఘోభాగమునందు భూమి
యందు గోమయముచేత చతురశ్రమండలము చేయవలయుననుట
ఉన్మాదాదిరోగములున్న పోవుటకని ఎఱుంగునది:—

శ్లో॥ అలక్ష్మీహరణంగోవిత్ లేపకర్మణిశస్యతే।

సర్వశుద్ధి కరంపుణ్యం శస్త్రమున్మాదరోగిణామ్॥

చరకః.

తా. గోమయముచేత క్రింద అలికినయెడల సకలదుర్గంధములను పోగొట్టుటచేత అలక్ష్మీనిపోగొట్టుటయు, పవిత్రకరమును ఉన్మాదరోగములు పోగొట్టుటయు, కలుగును.

ఇతర విషయములకుగల గుణములను గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వ్రాయమానితిమి. ఉపసంగహారము.

ఈగ్రంథము ఉపోద్ఘాతములతోడ అతిత్వరితముగ వ్రాయఁబడినది. కావున ఇందు ప్రమాదముచేత దొర్లిన తప్పులను చూపరులు మన్నింతురుగాత. పలువిధములగు కారణములచేత సంభవించిన ప్రమాదములను తెఱవవచ్చుదణమునందోసంస్కరించుకొనుచున్నాము ప్రాతస్మరణ శ్లోకమునకు తాత్పర్యమును శతావధానులును మామిత్రులును అగు పురాణము సూర్యసారాయణ తీర్థలవారిచే ఇంతకుముందు వ్రాయఁబడి మాచే ప్రకటింపఁబడినగ్రంథమునుండి గ్రహించితిమి. ఇందులకయి వారియందు కృతజ్ఞులమయి యుందుము, మేఘాగ్రంథమును వ్రాయునప్పుడు, పరాశరమాధవీయము, నైద్యనాథీయాహ్నికకాండ, ఋగ్వేదీయాహ్నిక చంద్రిక, ఋగ్వేదీయాహ్నికము, తైత్తిరీయ సంహిత విద్యారణ్యభాష్యయుతము, ఋగ్వేదము విద్యారణ్యభాష్యయుతము, అష్టాంగ హృదయ, ద్రవ్యముగుణ సంగ్రహము, సదాచార ప్రభందము, మున్నగు గ్రంథములు చాలసహాయము నొనర్చినవి. ఇతర గ్రంథములనుండికూడ కొంత సహాయమును పొందితిమిగాని గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వదలితిమి.

ప్రమాదపరిశోధనము.

ఋగ్వేదీయ స్నానవిధియందు గంగాదిధ్యానమునందుండవలసిన ౮ శ్లోకము అచ్చువారి పొరబాటువలన ఋగ్వేదీయస్నానవిధియుక్కమొదటియందుంచబడినది. కనుక దయయుంచి పాఠకులు చదువుకొందురుగాత.

శ్లో॥ గచ్ఛతః స్థలనం క్వాసి భవత్యేవ ప్రమాదతః!

హసన్తిదుర్జనాస్తత్ర సమాదధతి సజ్జనాః॥

సదాచారప్రియులు

{ డా. కోటిశ్వరశర్మ శాస్త్రి
క. మార్కండేయశర్మ

“స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః”

“శ్రీచిదానందసరస్వతి శ్మరణం భవతు.”

శ్లో॥ ఆచారా ల్లభతే హ్యయు రాచారా దీప్సితాః ప్రజాః |
ఆచారా ధ్ధన ముక్షయ్య మాచారో హంత్యలక్షణమ్ ||

శ్లో॥ బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ చింతయే దాత్మనో హితం |
ధర్మార్థకామాన్ స్వేకాలే యథాశక్తి నహంపయేత్ ||

స దా చా ర ము.

సదాచారమునకు మూలము ధర్మము. శాస్త్రములందుఁ జెప్పఁబడిన విధులకనుకూలముగఁ జరించుట ధర్మమనంబడును. ప్రకృతమున ధర్మోల్లంఘనము చేయుచున్నవారిని పలువురిని చూచుచున్నారము. వారతిక్రమించుట కీక్రింది మూడుకారణములు గానవచ్చుచున్నవి:—

౧. శాస్త్రవిధుల నెఱుంగకపోవుట.
౨. అన్నిటియందును విదేశీయుల నధికముగ ననుకరించుట.
౩. స్వేచ్ఛాచారమునందు అతిశయప్రీతి.

కావున ప్రథమకారణముగు శాస్త్రవిధుల నెఱుంగమి శాస్త్రపరిజ్ఞానముచేతఁ బోవును కావున తదర్థమిగ్రంథమునాంధ్ర భాషానువాదముతోడ వ్రాయుచున్నారము.

౧. సూర్యోదయముకంటె పూర్వమున్న ముహూర్తమునకు రాద్రమనియు, దానికంటె వెనుకటి ముహూర్తమునకు బ్రాహ్మమనియు పేరు. ముహూర్తమునఁగా రెండుగడియలు. ఉదయమునకంటె

రగు గడియలు ముందుగ మేల్కొనవలయునని మనుష్యాజ్ఞవల్ల్యాదు
లయభిప్రాయము.

మూ. బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోక్తాయ చింతయే దాత్యనో హితమ్।
స్మరణం వాసుదేవస్య కుర్యాత్కలిమలాపహమ్.

తా. బ్రాహ్మముహూర్తమున నిదుర మేల్కొని ప్రతిమనుజుఁడును
దనకుహితము నాలోచించుకొనవలయును. కలిదోషములను బోగొ
ట్టువాసుదేవుని స్మరింపవలయును.

ప్రారంభకాల స్మరణ శ్లోకములు.

మూ. శ్రీమద్రామాభిధానంవిధుతకలిమలంబ్రహ్మధర్మస్యమూలం

స్మృత్వాబ్రాహ్మే ముహూర్తే నకలసుకృతిభిస్సంప్రబుద్ధైరుపాస్యమ్

స్మృత్వామన్వతిముఖ్యా నపినిఖలమునీన్ ధర్మధామప్రదీపాన్
విశ్వాదర్శం విధాన్యేవిమలమతికృతే ధర్మశాస్త్రస్య సారమ్.

తా. బ్రాహ్మముహూర్తమున జ్ఞానులగు పుణ్యాత్ము లందఱిచే
నుపాసనచేయఁ దగినదియు, సమస్తమైన ధర్మములకును మూలము
ను, కలిదోషములను దొలఁగించునదియు, శ్రీమంతమును, రాముఁడ
నుపేరు గలదియు నగుపరబ్రహ్మమును, స్మరించి ధర్మము లనునిండ్ల
కు దీపములవంటివారును మనువు, అత్రీ మొదలుగాఁగల వారును అ
గు మునీశ్వరుల నందఱిని స్మరించి నిర్మలమైన బుద్ధి గలుగుటకుఁగా
బ్రహ్మచర్యమునకు నద్దమువంటి ధర్మశాస్త్రముయొక్క సారమును రచిం
చుచున్నాను.

మూ. గుర్వర్థేత్యక్తరాజ్యోవ్యచర దనువనంపద్మపద్భ్యాంప్రియాయాః
పాణిస్పర్శాక్షమాభ్యాంఘృజితపథిరుజో యోహరీంద్రానుజాభ్యామ్,
వైరూప్యా చూర్చర్పణాభ్యాః పీయవిరహారుమాగోపితభూవిజృంభ
త్రస్తాబ్ధి ర్బద్ధసేతుః ఖలదవదహనః కోసలేన్ద్రోవతా న్నః.

* 5. గడియల ప్రాద్దండఁగా మేల్కొని నిత్యకృత్యములను తీర్చుకొన
వలయునని కొన్ని స్మృతులందుగలదు. పరాశరమాధవీయమునందు సూక్ష్మదయా
శూర్వమున అరణ్యములో బ్రాహ్మ, కౌద్రముహూర్తములు గలవనియు చెప్ప
బడియున్నది. అందులో బ్రాహ్మము హూర్తమునందు లేచి ప్రాతస్సర్వకామికము
చేయవలయునని గలదు.

తా. తండ్రియగు దశరథమహారాజయొక్క సత్యమును నిలుపు
టకై రాజ్యమును విడిచినవాఁడును, చేయి తగిలినఁ గందునట్టి ప
ద్మములవంటి పాదములతో నడవిలోఁ దిరుగుచున్నవాఁడును, ప్రియు
రాలగు సీతయొక్క మార్గాయాసమును బోఁగొట్టిన వాఁడును, శూ
ర్వణఖయొక్క ముక్కుఁ జెవులును గోయుటవలనఁగలిగిన ప్రియురాలి
వియోగముచేత నైనకోపముతోఁ గూడినవాఁడై సుగ్రీవుఁడు లక్ష్మ
ణుఁడు తోడుగాఁ గోపసూచక మగు కనుబొమ్మల విజృంభణముచేత
సముద్రుని భయపెట్టి వాని యనుమతిచే సేతువును గట్టించి దుర్మార్గు
లగు రాక్షసులను అడవిని దవాగ్ని మాడ్చినట్లు మాడ్చి కోసలదేశా
ధీశ్వరుఁడగు శ్రీరామచంద్రుఁడు మమ్మును రక్షించుఁగాత.

మూ. యఃప్వక్ష్యభరవారణాయ దివిజై స్సంపార్థిత శ్చింతయః
సంజాతః పృథివీతలే రవికులే మాయామనుష్యోఽవ్యయః,
నిశ్చకంహతరాక్షసః పున రగా ద్భ్రహత్య మాద్యం స్థిరాం
కీర్తిం పాపహారాం విధాయ జగతాం తం జానకీశం భజే. ౪

తా. రావణాదులవలనఁ గలిగినభూభారమును వారించుటకై
దేవతలచేఁ బ్రార్థింపఁ బడినవాఁడై చిత్స్వరూపుఁడును, అవ్యయుఁడు
నయ్యనుభూమియందు సూర్యవంశమున మాయామానుష విగ్రహుఁడై
యవతరించి పుత్రపౌత్రాదులతో రావణాదిరాక్షసులఁ జంపి జగతుల
పాపములహరించు తనకీర్తిని శాశ్వతముగా వ్యాపింపఁజేసి యెవఁడు
తన మొదటిదియగు బ్రహ్మత్వమును బొందెనో అట్టిజానకీపతి యగు
శ్రీరామచంద్రుని సేవించుచున్నాడను.

మూ. మనోజవంమారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియంబుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్
వాతాత్మజం వాసరయూధముఖ్యం శ్రీరామదూతం శరణంప్రపద్యే.

తా. మనస్సుయొక్క వేగమువంటి వేగము గలవాఁడును, గా
లితో సమానమైన వేగముగలవాఁడును, ఇంద్రియములను జయించిన
వాఁడును, బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుఁడును, వాసరు లందఱిలో ముఖ్యుఁ
డును, శ్రీరామచంద్రునికి దూతయును అగు వాయుదేవుని కుమారుఁ
డగు నాంజనేయుని శరణు పొందెదను.

మూ. జన్మాద్యస్య యతోఽన్వయా దితరత శ్చార్థేవ్యభిజ్ఞః స్వరాట్
తేనేబ్రహ్మ హృదాయ ఆదికవయే ముహ్యంతి యత్సారయః,
తేజోవారిమృదాం యథావినిమయో యత్ర త్రిసర్గోమృషా
ధామ్నా స్వేన సదా నిరస్తకుహకం సత్యం పరం ధీమహి. ౬

తా. ఏకరమేశ్వరునివలన నీప్రపంచముయొక్క సృష్టిస్థితి లయ
ములు గలుగుచున్నవై, ఏపరమేశ్వరుడు ఆకాశాదికార్యముల
విషయమై అన్వయ వ్యతిరేకములవలన నెఱుకగలవాఁడో, ఏపరమేశ్వ
రుడు తనంతటఁ బ్రకాశించువాఁడో, ఏపరమేశ్వరుడు చతుర్ముఖబ్ర
హ్మకుఁ బ్రీతిచేఁ బండితులనుగూడ మోహపెట్టు వేదములను బ్రకా
శింపఁజేసెనో, సూర్యకిరణములయందును, గాఢమొదలగువానియం
దును ఉదకము మొదలగు వానియొక్క భ్రాంతివలెనే యేపరమేశ్వరు
ని యందు ఆత్మమాయాగుణములగు సత్త్వరజస్తమస్సులయొక్క సృ
ష్టి అసత్యమో, అట్టి తనతేజస్సుచేతనే యెప్పుడును మాయాసంబంధ
మువలనఁ గలుగుచున్న ప్రపంచమును నిరసించు సత్యస్వరూపుఁడగు
పరమేశ్వరుని ధ్యానించుచున్నారము.

మూ. ధర్మః ప్రోజ్యతకైతవోఽత్ర పరమో నిర్మత్సరాణాం సతాం
వేద్యం వాస్తవ మత్ర వస్తు శివదం తాపత్రయోన్మూలనమ్ |
శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కింవా పరై రీశ్వర
స్సద్యోహృద్యవర్ధధ్యతేఽత్రకృతిభిః శుశ్రూషుభిస్తత్ క్షణాత్.

తా. శ్రీమన్నారాయణునిచే మొదటసంక్షేపముగా రచింపఁబ
డిన యీవిష్ణుభాగవతమునందుఁ గపటములేని యుత్తమధర్మము ప్రతి
పాదంపఁ బడుచున్నది. ఇందుఁబరమసుఖ మిచ్చునదియు నాధ్యాత్మికా
ది తాపత్రయమును బోగొట్టునదియుఁ బరమార్థభూతమును అగుబ్ర
హ్మరూప మగువస్తువు మచ్చరము లేని పండితులచేఁ దెలియఁదగినది
గలదు. అనేకములగు నితరశాస్త్రములవలన నేమిప్రయోజమున్నది.
ఇందు విన నిచ్చగల పుణ్యాత్ములచేఁ దత్క్షణమే అట్టివస్తువు హృదయ
మందు స్థిరము చేయఁబడును.

మూ. నిగమకల్పతరోర్గళితం ఫలం
శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతమ్,

పిబత భాగవతం రస మాలయం

ముహు రహో రసికా భువిభావుకాః.

౮

తా. రసజ్ఞులగు సహృదయులారా! అమృతరసముతో నిండినదియు, శుకముఖమునుండి భూమియందుఁ బడినదియు నగు భాగవతరూపమైన వేదమనెడు కల్పవృక్షముయొక్క ఫల(రస)మును మోక్షమునుబొందువలకునుమాటిమాటికిని శ్రోత్రపుటములచేఁ ద్రాగుడు.

మూ. కృష్ణ! త్వదీయపదపంకజ పంజరాంత

మద్యైవమే విశతు మానసరాజహంసః,

ప్రాణప్రయాణసమయే కఫవాతపిత్తైః

కంతావరోధనవిధౌ స్మరణం కుతస్తే.

౯

తా. కృష్ణా! నామనస్సనెడు రాజహంస యిప్పుడే నీపాదపద్మములనెడు పంజరములోఁ బ్రవేశించుఁగాక. ఏమనఁగా:---ప్రాణమిశరీరమును విడిచిపోవునపుడు కఫము, వాతము, పైత్యము అనువీనిచే గంతమున కడ్డుగలుగుచుండఁగా నీస్మరణ యెట్లులభించును?

మూ. కృష్ణ కృష్ణేతి కృష్ణేతి యో మాం స్మరతి నిత్యశః!

జలా త్సూర్యో యథాపద్మం నరకా దుద్ధరామ్యహమ్. ౧౦

తా. ఎవడు నన్ను నిత్యమును కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా! అనిస్మరించుచుండునో వానిని నేను జలమునుండి సూర్యుఁడు పద్మము నుద్ధరించునట్లు నరకమునుండి యుద్ధరించుచున్నాడను.

మూ. సకృన్నారాయణేత్యుక్త్వా పుమాన్ కల్పశతత్రయమ్,

గజ్గాదిసర్వతీర్థేషు స్నాతో భవతి పుత్త్రక.

౧౧

తా. నాయనా! ఒక్కమాటు నారాయణా! అని పలికినమనుష్యుఁడు మూడువందల కల్పములు గజ మొదలగు సమస్తమైన పుణ్యతీర్థములయందును స్నానము చేసినవాడగుచున్నాడు.

మూ. సకృదుచ్చరితం యేన హరి రిత్యక్షరద్వయమ్,

బద్ధః పరికర స్తేన మోక్షాయ గమనం ప్రతి.

౧౨

తా. ఎవనిచేతను ఒక్కమాటు హరి యనెడి రెండక్షరములు సుచ్చరింపఁబడునో వానిచేత మోక్షముకొఱకైన ప్రయాణమును గూ

ర్పి పరికరము సిద్ధము చేయఁబడినది యగుచున్నది. అనఁగా మెక్క-
మాటు హరీ యని యుచ్చరించినవాఁడు మోక్షమునకుఁబోవుననుట.
మూ. ధ్యాయే దాదిత్యసంకాశం వాసుదేవం చతుర్భుజమ్,
శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిరాజితమ్.

తా. సూర్యునితో సమానమైన వెలుగు గలవాఁడును, నాలుగుబా-
హువులు గలవాఁడును, శంఖము, చక్రము, గద, పద్మము, వనమాల
వీనితోఁ బ్రకాశించువాఁడును అగు వాసుదేవుని ధ్యానించవలయును.
మూ. తత్పాదోదకజాంధారాం నిపతస్త్రిం స్వమూర్ధని,
చింతయే ద్రుహ్యరంధ్రేణ ప్రవిశస్త్రిం స్వకాం తనుమ్,
తయా సంక్షాళితం సర్వ మస్తద్దేహగతం మలమ్.

తా. ఆ వాసుదేవుని పాదపద్మములవలనఁ బుట్టినయుదకధా-
ర తనశిరస్సుపైఁ బడినదియై బ్రహ్మరంధ్రముగుండఁ దనశరీరమును
బ్రవేశించుచున్నదానిని గాను ఆధారచేఁ దనదేహములో నున్నమల
మంతయుఁ గడిగివేయఁబడినదానిగను జంతనచేయ వలయును.

మూ. మహర్షి ర్భగవాన్ వ్యాసః కృత్యేహం సంహితాం పురా,
శ్లోకై శ్చతుర్భి ర్ధర్మాత్మా పుత్రీ మధ్యాపయ చ్చుకమ్. ౧౫

తా. ధర్మాత్ముఁడును, మహాబుషి యగువ్యాసభగవానుల
వాడు పూర్వమందీభారతసంహితను నాలుగు శ్లోకములచేఁ జేసి తన
కుమారుఁడగు శ్రీశుకులచే నధ్యయనము చేయించిరి.

మూ. మాతాపితృసహస్రాణి పుత్రీదారశతాని చ,
సంసారే వ్యనుభూతాని యాన్తి యాస్యన్తి చాపరే. ౧౬

తా. ఈసంసారమునందు వేలకొలదిగఁ దల్లులు, దండ్రులు,
వందలకొలదిగఁ గొడుకులు, భార్యలు అనుభవించఁబడిరి, పోవుచు
న్నారు. పోగలరు.

మూ. హర్షస్థానసహస్రాణి భయస్థానశతానిచ,
దివసే దివసే మూఢ మవిశన్తి న పణ్డితమ్. ౧౭

తా. ప్రతిదివమందును వేలకొలదిగ సంతోషములు, వందల కొలదిగ భయములు మూఁగుని నావేశించుచుండును గాని పండితు నావేశింపవు.

మూ. ఊర్ధ్వబాహు ర్వితా మ్యేష నచ కశ్చి చ్ఛ్చికోతిమే,
ధర్మా దర్థశ్చ కామశ్చ స కిమర్థం న సేవ్యతే. ౧౫

తా. నేను జేతు లెత్తుకొని మొట్ట వెట్టుచున్నాను. మొఱ వినుటయే లేదుకదా. ఒకధర్మము వలన యర్థముగాని కామముగాని కలుగును. కావున నా ధర్మము నెందుకు సేవింపరాదు?

శ్లో. స జాతు కామా న్న భయా న్న లోభా
ధర్మం త్యజే జ్జీవితస్యాపి హేతోః,
ధర్మో నిత్య సుఖదుఃఖే త్వనిత్యే
జీవౌ నిత్యో హేతు రస్య త్వనిత్యః. ౧౬

తా. కామమువలనఁగాని భయమువలనఁగాని లోభమువలనఁగాని తుదకు ప్రాణముకొఱకుఁగాని ధర్మమును విడువరాదు. ఏమ నఁగా ధర్మము నిత్యమైనది. సుఖదుఃఖములు నిత్యములు గావు. జీవుడు నిత్యముగా నుండువాఁడు. ఈజీవునికిఁ గారణముల నిత్యములు.

శ్లో. ఇమాం భారతసావిత్రీం ప్రాత రుత్థాయ యః పఠేత్,
స భారతఫలం ప్రాప్య పరం బ్రహ్మధిగచ్ఛతి. ౨౦

తా. ఎవఁడీ భారతసావిత్రీని బ్రాతఃకాలమునందు నిదురనుండి లేచిపఠించునో వాఁడు భారతమును బఠించినఫలమును బొంది పరబ్రహ్మమును బొందును.

శ్లో. దధి మధురం మధు మధురం ద్రాక్షా మధురాసితాఽమధురైవ,
మధురా దపి మధురతరం మధురానాథస్య నామ యద్గీతమ్.

తా. వెలుగు మధురమైనది, తేనె మధురమైనది. ద్రాక్షఫలము మధురమైనది. పంచదారయు మధురమైనదే, మధురములైన పదార్థములన్నిటికంటెను మిక్కిలి మధురమైన దేది? మధురానాథుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానునియొక్క గానము చేయఁబడిన నామము. భగవన్నామమున కన్నియు సీరసము లనుట.

శ్లో. మృద్వీకా రసితా; సితా సమసితా; స్ఫీతం నిపీతం పయః;
స్వర్యాతేన సుధావ్యధాయి; కతిథా రంభాధరః ఖండితః,
నత్యం బ్రూహి మదీయజీవ భవతా భూయో భవేభామ్యతా
కృష్ణేత్యక్షరయో రయం మధురిమోద్ధారః క్వచి ల్లక్ష్మితః *

తా. ఓ నాజీవమా! తటచుగా నీసంసారములోఁ దిరుగుచున్న
నీవు ద్రాక్షఫలములు దింటివి. పంచదార రుచి గంటివి. వలసినన్ని
పాలు త్రావితివి. అనేకపర్యాయములు స్వర్గమున కేగి రంభాసుందరి
యధరామృత మానితివి. నిజము చెప్పము కృష్ణా! అను నక్షరముల
యందుగల మాధుర్యమెక్కడనైనను జిక్కినదా? *

శ్లో. హేజహే! రససారఃశ్చ! ధర్మవా మధుర్యుఃశ్చయే,

నారాయణాఖ్యం పీయూషం పిబ జహేన్ద్రనిరస్తరమ్. ౨౩

తా. రసమయొక్క సారము నెఱింగినదానవును, ఎప్పుడును
మధురమైనపదార్థము లిష్టమైనదానవును అగు నోజిహ్వ! “నారాయ
ణ” అనుపేరు గల అమృతము నెల్లప్పుడును త్రాగుము. అనఁగా
సదా నారాయణస్మరణ చేయుమనుట.

శ్లో. జహే! కీర్తయ కేశవం; మురరిపుం చేతో భజ; శ్రీధరం
పాణిద్వంద్య! సమర్పయా; చ్యుతకథాః శ్రోత్రద్వయ త్వం శుణు,
కృష్ణం లోకయలోచనద్వయ!; హరేర్నచ్చాఽఘ్రియుగ్మాలయం;
జిఘ్రూణ! ముకుందపాదతులసీం; మూర్ఘ న్నమాఢోక్షజమ్.

తా. ఓ నాలుకా! నీవు కేశవుని గీర్తనజేయుము. ఓ చిత్ర
మా! నీవు మురవైరిని భజించుము. ఓ చేతులారా! మీరు శ్రీధరు
ని బూజించుడు. ఓ చెవులారా! మీరు విష్ణుని కథలు వినుడు.
ఓ కన్నులారా! మీరు కృష్ణభగవానుని జూడఁడు. పాదములారా!

* ప్రసంగవశమున నీక్రిందిపద్యమిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాము.

ఉ. ఇమ్ముగ నాల్కపై నిలిచి యెన్నియొనాల్కలకానగొల్పుగ

గ్గమ్మునఁ జొచ్చి కద్దము లనంతములకొ మదిఁ గోరఁ జేయుఁజి

త్తమ్మునఁజిక్కి యింద్రియపథమ్ములఁ గట్టను గృష్ణనామమం

త్ర మ్మేవైన నెంతయమృతమ్మునఁ జేసిరో చెప్ప నేర్తురే.

మీరు విష్ణుని యాలయమునకు వెళ్లుడు. ఓ భూదామా! నీవు విష్ణు మూర్తిపాదముల యందర్పించిన తులసిని వాసనజూడుము. ఓ శిరస్సా! నీవు విష్ణుభగవానునకు సమస్కరించుము.

శ్లో. యో గోశతం కనకశృంగమయం దదాతి

విప్రాయ వేదవిదుషేచ బహుశ్రుతాయ,

పుణ్యాంచ భారతకథాం శ్రుణూయాచ్చ నిత్యం

తుల్యం ఫలం భవతి తస్యచ తస్య చైవ.

౨౮

తా. వేదవేత్తయుఁ జాల చదువుకొన్న వాఁడునులగు బ్రాహ్మణు నకు బంగారుకొమ్ములు గల గోవులనువందలకొలదిదానములిచ్చువా రికిని నిత్యమును పవిత్రమగు భారతకథ వినువారికిని ఫలముసమానము.

౨౯. సూర్య స్మరణ.

శ్లో. ప్రాతిః స్మరామి ఖలు తత్సవితు ర్వరేణ్యం

రూపం హిమండుల మృచోఽథ తను ర్యజూంషి,

సామాని యస్య కిరణాః ప్రథవాదిహేతుం

బ్రహ్మహరాత్మక మలక్ష్య మచింత్యరూపమ్.

౩౦

తా. ఋగ్వేదస్వరూప మైనమండలమును, యజుర్వేద స్వరూప మైనశరీరమును, సామవేద స్వరూపమైనకిరణములు గలవాఁడును, స్మిష్టి స్థితిలయములకుఁ గారణుఁడును, బ్రహ్మ విష్ణు శివస్వరూపుఁడును, బోల్చుటకుఁగాని చింతన చేయుటకుఁగాని వీలులేనిస్వరూపముగల వాఁడును అగు సూర్యభగవానుని శ్రేష్ఠ స్వరూపమును బ్రాతఃకాల మందు స్మరించుచున్నాఁడను.

శ్లో॥ ప్రాతర్నమామి తరణి తను వాఙ్మనోభి

ర్వహ్మోద్రపూర్వకసురై ర్నుత మర్చితం చ,

వృష్టి ప్రమోచన వినిగ్రహ హేతుభూతం

త్రైలోక్యపాలనపరం త్రిగుణాత్మకం చ.

౩౧

తా. శరీరముచేతను వాక్కులచేతను మనస్సుచేతను బ్రహ్మ ది దేవతలచేఁ గొనియాడఁ బడువాఁడును, బూజింపఁ బడువాఁడును, వర్షించువాఁడును, వర్షింపకుండనుండువాఁడును, ముల్లోకములఁబాలిం

చుటయందాక్తిగలవాఁడును, సత్వరజ స్తమోగుణస్వరూపుఁడును అగు సూర్యభగవానుని గూర్చి ప్రాతఃకా మందున మస్కరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతుర్భజామి సవితార మన సత్తక్తిం
పాపాఘ శత్రుభయ రోగహరం పరంచ,
తం సర్వలోక కలనాత్మకకాలమూర్తిం
సంసారబంధన విమోచన మాదిదేవమ్.

౨౭

తా. ఆన సత్తక్తియు, పాపములను శత్రువులను, భయములను, రోగములను హరించువాఁడును, అన్నిటికంటె బ్రై గానుండువాఁడును, తత్పదవాచ్యుఁడును, కాలస్వరూపుఁడయి అన్నింటిని లెక్కించువాఁడును, సంసారమును బంధమును విచ్ఛవాఁడును, అంతకు నాదిదేవుఁడును అగు సూర్యభగవానుని ప్రాతఃకాలమందు భజించుచున్నాఁడను.

శ్లో. శ్లోకత్రయ మిదంభానోః ప్రాతఃప్రాతః పఠేత్తుయః,
స సర్వవ్యాధినిర్మూక్తః పరం సుఖ మవాప్నుయాత్.

౨౮

తా. ప్రతిదినమును ప్రాతఃకాలమం దీ సూర్యభగవానుని మూఁడు శ్లోకములను బఠించువాఁడు రోగములన్నియుఁ బోలఁగి చాల సుఖము నొందును.

గ ణే శ స్మరిణః.

శ్లో. ప్రాతః స్మరామి గణనాథ మనాథబంధుం
సిందూరపూర పరిశోభిత గండయుగ్మమ్,
ఉద్బంధవిఘ్న పరిఖండనచండదండ
మాఖండలాదిసురనాయక బృందవంద్యమ్.

౨౯

తా. దిక్కులేని నావంటివానికి బంధువును, గండస్థలములయందు సిందూరముచే నలంకరింపఁబడినవాఁడును, అధికములగు విఘ్నముల ఖండించు తీక్షణమైన దండముగలవాఁడును, ఇంద్రాది దేవతలచే గొని యాడఁబడుచుండువాఁడును అగు గణేశభగవానుని ప్రాతఃకాలమం దు స్మరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాత ర్నమామి చతురాననవంద్య మాన.
మిచ్ఛానుకూల మఖిలంచ వరం దదానమ్,

తం తుందిలం ద్వీరసనప్రియయజ్ఞసూత్రం

పుత్త్రిం విలాసచతురం శివయోః కుమారమ్.

30

తా. బ్రహ్మచేతః గొనియాడఁబడుచుండువాఁడును, ఇచ్ఛాను కూలుఁడును, సమస్తవరముల నిచ్చుచుండువాఁడును, పెద్దకడుపు గల వాఁడును, పాములే ప్రియమైన జన్మిదములుగాఁగలవాఁడును, విలాస చతురుఁడును, పార్వతీ పరమేశ్వరులకుఁ గుమారుఁడును అగు నాగణే శభగవానునిగూర్చి ప్రాతఃకాలమందు నమస్కరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్భజామ్యభయదం ఖలు భక్తశోక

దావానలం గణవిభుం వరకుంజరాస్యమ్,

అజ్ఞానకానన వినాశన హన్యవాహ

ముత్సాహపర్ధన మహం సుత మీశ్వరస్య.

31

తా. అభయము నిచ్చువాఁడును, భక్తుల శోకమును హరించువాఁడును, ప్రమథగణములకు నాయకుఁడును, ఏనుఁగు మొగము గలవాఁడును, అజ్ఞానమను సడవిని దహించుటకు దవాగ్ని వంటివాఁడును, ఉత్సాహమును వృద్ధిబొందించువాఁడును ఈశ్వరునకుఁ గుమారుఁడును అగు గణేశ భగవానుని ప్రాతఃకాలమందు సేవించుచున్నాఁడను.

శ్లో. శ్లోకత్రయ మిదం పుణ్యం సదా సామ్రాజ్యదాయకమ్,

ప్రాతరుత్థాయ సతతం యఃపఠేత్ ప్రయతః పుమాన్,

స సర్వభోగా నాప్నోతి గణాధిపపదం తతః,

32

తా. సామ్రాజ్యసంపదనిచ్చు నీపవిత్రమయిన గణేశభగవానుని మూఁడు శ్లోకములును ప్రతి ప్రాతఃకాలమందును నియముగా నెప్పుడు బఠించువాఁడు సమస్తభోగముల నొంది పిమ్మట గణేశ భగవానుని పదమును బొందును.

2. దేవీ స్మరణ.

శ్లో. ప్రాతఃస్మరామి శరదిందుకగోజ్జ్వలాభాం

సద్రత్నవత్సకలకుండల హరశోభామ్,

దివ్యాయుధోర్జిత సునీల సహస్రహస్తాం

రథోత్పలాభచరణాం మనసా పఠేశామ్.

33

తా. శరత్కాల చంద్రుని కిరణములవలె వెలుంగుచున్న కాంతి గలదియు, మంచిమంచిరత్నములతోఁ బ్రకాశించు కంఠలములు ముత్యాలహారములు మొదలగు సలంకారములతోఁ బ్రకాశించునదియు, దివ్యములగు నాయుధములతో నెప్పుడును నల్లనివేయిభాహువులు గలదియు, ఎఱ్ఱగలువపూలవంటి పాదములుగలదియు, పరదేవతయైనగు డేవిని ప్రాతఃకాలమందు మనస్సుచేత స్మరించుచున్నాడను.

శ్లో. ప్రాత ర్నమామి మహిషాసురచండముండ

శుంభాసుర ప్రముఖదైత్య వినాశదక్షామ్,

బ్రహ్మాండదుద్ర మునిమోహనశీలశీలాం

చండీం సమస్తసురమూర్తి మనేక రూపామ్.

3౪

తా. మహిషాసురుఁడు చండుఁడు ముండుఁడు శుంభాసురుఁడు మొదలుగాఁగల రాక్షసులఁ జంపునేర్పుగలదియు, బ్రహ్మను శివుని మునీశ్వరులను మోహపెట్టు స్వభావముగల విలాసములు గలదియు, సకలదేవతా స్వరూపురాలును, అనేక రూపములు గలదియునగు చండికాపరమేశ్వరిని గూర్చి ప్రాతఃకాలమందు సమస్కరించుచున్నాడను.

శ్లో. ప్రాత ర్భజామి భజతా మఖిలార్థదాత్రీం

ధాత్రీం సమస్త జగతాం దురితాపహృత్రీమ్,

సంసారబంధన విమోచనహేతుభూతాం

మాయాం పరాం మునిభి రంత రుపాస్యమానామ్.

3౫

తా. తన్ను సేవించువారి కోరిక లన్నియుఁ దీర్చునదియు, లోకములకుఁ దల్లియు పాపముల నపహరించునదియు, సంసారమును బంధము విప్పటకుఁ గారణ భూతురాలును, మాయాస్వరూపురాలును, అన్నిటికంటెఁ బయిగానుండునదియు మునులచే సంతరంగమునందుపాసింపఁబడుచుండునదియు నగు పరదేవతను ప్రాతఃకాలమునందు సేవించుచున్నాడను.

శ్లో. శ్లోకత్రయ మిదం దేవ్యా శ్చండికాయాః పతే న్నరః,

సర్వాన్ కామా నవాప్యేహ దేవీలోకే మహీయతే.

తా. చండికా పరమేశ్వరి సంబంధముగ నీశ్లోక త్రయమును బఠించుచుండువాడు తప్పక యీలోకమందు సమస్త మనోరథములను బొంది తుదకు దేవలోకములోఁ బూజింపఁ బడుచుండును.

౮. శివస్మరణ.

శ్లో. ప్రాతఃస్మరామి భవభీతిహరం సురేశం
గంగాధరం వృషభవాహన మంబికేశమ్,
ఖట్వాంగశూల వరదాభయహస్త మీశం
సంసారరోగహరణౌషధ మద్వితీయమ్.

౩౭

తా. పుట్టుకవలని భయమును హరించువాడును, దేవతల కధిపతియు, శిరస్సున గంగను ధరించుచుండువాడును, వృషభము నెక్కితిరుగుచుండువాడును, అంబికకుఁ బ్రియుడును, ఖట్వాంగశూల వరదాభయ హస్తుఁడును, సంసారమును రోగమును హరించుటకు నద్వితీయముగ నౌషధమును నగు శివభగవానుని ప్రాతఃకాలమున స్మరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్నమామి గిరిశం గిరిజార్ధదేహం
సర్వస్థితి ప్రళయకారణ మాదిదేవమ్,
విశ్వేశ్వరం విజిత విశ్వమనోభీరామం
సంసారరోగ హరణౌషధ మద్వితీయమ్.

౩౮

తా. కైలాస పర్వతముమీఁద శయనించువాడును, సగము శరీరమందుఁ బార్వతిగలవాడును సృష్టిస్థితి సంహారములకుఁ గారణుఁడును, అందఱికుండును ముందున్న దేవుఁడును, ప్రపంచమున కీశ్వరుఁడును, ప్రపంచమును జయించిన మనస్సుచే నెప్పొచ్చుచుండువాడును, సంసారమును రోగమును హరించుటకు నద్వితీయమైన యౌషధమును అగు శివభగవానునిగూర్చి ప్రాతఃకాలమున నమస్కరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్భజామి శివమేకమనంత మాద్యం
వేదాంతవేద్య మనఘం పురుషం మహస్తమ్,
నామాది భేదరహితం షడభావశూన్యం
సంసార రోగహరణౌషధ మద్వితీయమ్.

౩౯

తా. ఏకాకియు, అంతములేనివాఁడును, మొదటివాఁడును, ఉపని
వత్తులచేఁ దెలిసికోఁ దగినవాఁడును, జీవునికిఁగల దోషము లొక్కటి
యు లేనివాఁడును, పురుష స్వరూపుఁడును, మహచ్ఛబ్దవాచ్యుఁడును,
నామము రూపము మొదలగు భేదములు లేనివాఁడును, అతైన య
భావములు లేనివాఁడును, సంసారమును రోగమును హరించుటకు నద్వి
తీయముగు నౌషధమును అగు శివభగవానుని ప్రాతఃకాలమున సేవి
చుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతస్సముత్థాయ శివం విచింత్య
శ్లోకత్రయం యేననుదినం పఠన్తి,
తే దుఃఖజాతం బహుజన్మసంచితం

హిత్యా పదం యాంతి తదేవ శంభోః.

౪౦

తా. ప్రాతఃకాలమున లేచి శివభగవానుని ధ్యానించియెవఁడీమూఁ
డుశ్లోకములను బఠియింతురో వారు పెక్కుజన్మములనుండి సంచితమైన
దుఃఖములను విడిచి పునరావృత్తిరహితమైన శివపదమును బొందుదురు.

౯. విష్ణు స్మరణ.

శ్లో. ప్రాతః స్మరామి భవభీతిమహర్నిశాంత్యై
నారాయణం గరుడవాహన మబ్జనాభమ్,
గ్రాహభీభూతపరవారణ ముక్తిహేతుం
చక్రాయుధం తరుణ వారిజపత్రినేత్రమ్.

౪౧

తా. గరుడవాహనుఁడును, పద్మము నాభియందుఁ గలవాఁడును,
మొనలిచేఁ బట్టువడిన గజేంద్రుని మోక్షమునకుఁ గారణుఁడును,
చక్రమును నాయుధము గలవాఁడును, ముదిరిన తామర రేఖలవంటి
కన్నులు గలవాఁడును నగు విష్ణు భగవానుని సంసారభయమును మ
హారోగముయొక్క శాంతిఁకొఱకుఁ బ్రాతఃకాలమున స్మరించుచున్నాఁడును.

శ్లో. ప్రాతర్నమామి మనసా నచసాచ మూర్ధ్నా
పాదారవిందయుగళం పరమస్య పుంసః,
నారాయణస్య సరకార్ణవతారణస్య
పారాయణ ప్రవణ విప్ర పరాయణస్య.

౪౨

తా. పరమపురుషుండును, సరకసముద్రమునుండి దాటించువాఁడును, తన నామములఁ బారాయణచేయు బ్రాహ్మణులయందుఁ బ్రీతిగల వాఁడును అగు విష్ణుభగవానుని పాదారవిందములను మనస్సుచేతను వాక్కుచేతను, శిరస్సుచేతను ప్రాతఃకాలమున నమస్కరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్భజామి భజతా మభయంకరం తం

ప్రాకర్వజన్మకృతపాప భయాపహత్యై,

యోగ్రాహవక్త్ర పతితాంఘ్రి గజేంద్ర ఘోర

శోక ప్రణాశ మకరోద్ధృతశంఖచక్రః.

౪౩

తా. మొసలితోటఁ బడిన పాదముగల గజేంద్రుని ఘోరమైన శోకమును పోగొట్టుటకు మొసలి విషయమై యెత్తఁబడిన శంఖ చక్రములు గలవాఁడును, తన్ను సేవించువారి కభయమిచ్చువాఁడును నగు నావిష్ణుభగవానుని పూర్వజన్మములయందుఁ జేయఁబడిన పాపములవలని భయమును బోగొట్టుకొఱకు ప్రాతఃకాలమునభజించుచున్నాఁడను.

శ్లో. శ్లోకత్రయ మిదంపుణ్యం ప్రాతఃకాలే పఠేత్తుయః,

లోకత్రయగురు స్తస్మై దద్యాదాత్మపదం హరిః.

౪౪

తా. పవిత్రములైన యీమూఁడు శ్లోకములను ప్రాతఃకాలమునఁ బఠించువానికి మూఁడులోకములకును గురుండగు విష్ణుభగవానుఁడు తన శాశ్వతమైన పదము నిచ్చును.

౧౦. రామ స్మరణ.

శ్లో. ప్రాతఃస్మరామి రఘునాథముఖారవిందం

మందస్మితం మధురభాషి విశాలఘోషమ్,

కర్ణావలంబి చల కుండలశోభిగండం

కర్ణాంతదీర్ఘ నయనం నయనాభిరామమ్.

౪౫

తా. చిటునగవు గలదియు, మధురమైన పలుకులు గలదియు, విశాలమైన నుదురు గలదియు, చెవులయందు వ్రేలుచుఁ జలించు కుండలములచేఁ బ్రకాశించు చెక్కులు గలదియు, చెవులవఱకును వ్యాపించిన పెద్ద కన్నులుగలదియు, నేత్రములకు మనోహరమైనదియు నగు శ్రీరామ భగవానుని ముఖపద్మమును ప్రాతఃకాలమున స్మరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్వజ్రామి రఘునాథ కరారవిందం
రక్ష్యగణాయ భయదం వరదం నిజేభ్యః,
యదాజసంసది విభజ్య మహేశచాపం
సీతాకర గ్రహణ మంగళ మాప సద్యః.

౪౬

తా. రాజాధి రాజులందఱును జూచుచుండఁగా శివుని విల్లువిరిచి
వెంటనే సీతాపాణిగ్రహణ మంగళమును బొందినదియు, రాక్షసులకు
భయంకరమైనదియు, తనభక్తులకు అభయమిచ్చునదియు నగు శ్రీరామ
భగవానునిహస్తపద్మమును ప్రాతఃకాలమున సేవించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్నమామి రఘునాథపదారవిందం
పద్మాంకుశాది శుభరేఖ సుఖావహం ఘే,
యోగేంద్రమానసమధునత సేవ్యమానం
శాసావహం సపది గౌతమధర్మపత్న్యః.

౪౭

తా. పద్మము అంకుశము మొదలైన శుభరేఖలు గలదియు, నాకు
సుఖమును గలుగఁ జేయునదియు, యోగేశ్వరుల మనస్సులనెడి తుమ్మె
దలచే సేవింపఁబడుచుండు నదియు, వెంటనే గౌతముని భార్యయగు
నహల్యకు శాపమును దొలగించినదియు నగు శ్రీరామ భగవానుని
పాదపద్మమును ప్రాతఃకాలమున నమస్కరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతర్వజ్రామి వచసా రఘునాథనామ
వాగ్దోషహరి నకలం శమలంకరోతి,
యత్పార్వతీ స్వపతినా సహభోక్తుకామా
ప్రీత్యా సహస్రహరినామసమం జజాప.

౪౮

తా. వాగ్దోషముల హరించునదియు, నకల సుఖములఁ గలిగించున
దియు, పార్వతీ పరమేశ్వరులచే నానంద మనుభవించుకొఱకుఁ బ్రేమ
చే విష్ణుసహస్రనామములతో సమముగా జపింపఁబడుచుండునదియు
నగు శ్రీరామ భగవానుని నామమును ప్రాతఃకాలమున వాక్కుచే
బలుకుచున్నాఁడను.

శ్లో. ప్రాతః శ్రయే ప్రతినుతాం రఘునాథమూర్తిం
నీలాంబుజోత్పల సితేతర రత్న నీలామ్,

అముక్త మాక్తిక విశేష విభూషణాఢ్యం

ధ్యేయాం సమస్తమునిభిర్జనముక్తిహేతుమ్.

౪౯

తా. వేదములచే స్తుతిచేయఁబడుచుండునదియు, నల్లని పద్మము తోడను నల్లకలువ తోడను ఇంద్రుని మాణిక్యముతోడను సమాన మైననల్లనికాంతిగలదియు, ముత్యాలహారములతో నొప్పుచుండునదియు, మృదులందఱిచేతను ధ్యానింపఁదగినదియు, తనభక్తులకు మాతృకావలె మును నగు శ్రీరామ భగవానుని మూర్తిని ప్రాతఃకాలమున నాశ్రయించుచున్నాడను.

శ్లో. యః శ్లోకపంచక మిదంప్రయతః పఠేత్తు

నిత్యం ప్రభాతసమయే పురుషః ప్రబుధః,

శ్రీరామకీర్తకరచనేషు స పవన్ముఖోఽ

భూత్వాప్రయాతి హరిలోక మనన్యలభ్యమ్.

౫౦

తా. నిత్యమును ప్రాతఃకాలమున మేలుకొని యే పురుషుఁడు నియమ ముగానియై ముక్తికములను పఠించునో అతఁడే శ్రీరామ భగవానుని భక్తులలో ముఖ్యుఁడై యితరులకు దొరకని హరిలోకమును బొందును.

౧౧ త్రిమూర్త్యాది స్మరణః.

శ్లో. బ్రహ్మ మురారి స్త్రిపురాంతకారీ

భానుః శశి భూమిసుతో బుధశ్చ,

గురుశ్చ శుకః శనిరాహుకేతవః

కర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్.

౫౧

తా. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు సూర్యాది నవగ్రహములును నాకు సుప్రభాతమును జేయుదురుగాక.

శ్లో. భృగు ర్వసిష్ఠః క్రతురతగిరాశ్చ

మనుః పులస్త్యః పులహశ్చ గౌతమః,

రైభ్యో మరీచి శ్చవనశ్చ దక్షః

కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్.

౫౨

తా. భృగువు, వసిష్ఠుఁడు, క్రతువు, అంగిరసు, మనువు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, గౌతముఁడు, రైభ్యుఁడు, మరీచి, చ్యవనుఁడు, దక్షుఁడు వీరందఱులు నాకు సుప్రభాతమును జేయుదురుగాక.

శ్లో సనత్కుమారః సనకః సనందనః

సనాతనో వ్యాసురిసింగళౌ చ,

సప్త స్వరాః సప్త రసాతలాని

కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్.

౫౪

తా. సనత్కుమారుడు, సనకుడు, సనందనుడు, సనాతనుడు, ఆసురి, సింగళుడు, వడ్డముమొదలయిన సప్త స్వరములు, రసాతలము లేడును నాకు సుప్రభాతమును జేయుదునుగాక.

శ్లో. సప్తార్ణవాః సప్త కులాచలాశ్చ సప్త రయోద్వీపవనాని సప్త,

భూరాదికృత్వా భువనాని సప్త కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్.

తా. సప్త సముద్రములు, సప్త కలవర్వతములు, సప్త రులు, సప్త ద్వీపములు భూలోకాది సప్త లోకములును నాకు సుప్రభాతము జేయునుగాక.

శ్లో. పృథ్వీ సగంధా సరసాస్తథాఽపః

స్పర్శీ చ వాయు ర్జ్వలన స్స తేజాః,

సభః సశబ్దం మహతా సహ్రావ

కుర్వంతు సర్వే మమ సుప్రభాతమ్.

౫౫

తా. గంధముతోఁగూడిన భూమి, రసముతోఁగూడిన జలము, స్పర్శముతోఁగూడిన వాయువు, తేజస్సుతోఁగూడిన అగ్ని, శబ్దముతోఁగూడిన ఆకాశము మహత్ తత్వము నాకు సుప్రభాతమును జేయునుగాక.

శ్లో. ఇత్థం ప్రభాతే షరమం పవిత్రం

పఠేత్సూరేద్వా శృణుయూ చ్చ నిత్యమ్,

దుఃఖప్రణాశ స్త్విహ సుప్రభాతం

భవేచ్ఛ నిత్యం భగవత్ప్రసాదాత్.

౫౬

తా. ఇట్లు నిత్యమును ప్రాతఃకాలమందు షరమపవిత్రమైన దీనిని పఠించినను స్మరించినను విన్నను భగవంతునియనుగ్రహమున దుఃఖములు పోయి సుప్రభాత మగును.

౧౨ రాజర్ష్యాదిస్మరణ.

శ్లో. పుణ్యశ్లోకో నలో రాజాపుణ్యశ్లోకో యుధిష్ఠిరః

పుణ్యశ్లోకా చ వై డేహీ పుణ్యశ్లోకో జనార్దనః.

౫౭

తా. నలచక్రవర్తి, ధర్మరాజు, సీతాదేవి, జనార్దనుఁడు వీరుపవి
త్రకీర్తిగలవారు గావున వీరిని ప్రాతఃకాలమున స్మరింపవలె ననుట.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్య చ,
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్.

౫౯

తా. కర్కోటక నాగముయొక్కయు దమయంతియొక్కయు నల
కచక్రర్తియొక్కయు రాజర్షియగు ఋతుపర్ణునియొక్కయు స్మరణము
కలినాశనమని యెఱుంగవలయును.

శ్లో. అశ్వత్థామా బలి ర్వాస్థో హనుమాంశ్చ విభీషణః,
కృపః పరశురామ శ్చ సపైతే చిరజీవినః

౬౦

శ్లోసపైతా సంస్మరేన్నిత్యం మార్కండేయ మథాష్టమమ్,
జీవేద్దర్శితం సాగ్ర మపమృత్యువివర్జితః

౬౧

తా. అశ్వత్థామ, బలిచక్రవర్తి, వ్యాసభగవానుఁడు, హనుమా
నుఁడు, విభీషణుఁడు, కృపాచార్యుఁడు, పరశురాముఁడు, అను సీయే
డ్లురును మార్కండేయుఁడును చిరకాలజీవులు గనుక వీరిని నిత్యమును
ప్రాతఃకాలమున స్మరించుచుండవలయును. అట్లు తప్పక స్మరించువారు
అపమృత్యువర్జితులై నూఱుసంవత్సరములు జీవింతురు.

శ్లో. ప్రహ్లాదనారదపరాశరపుండరీక

వ్యాసాంబరీషశుకశౌనకభీష్మదాల్భ్యాః,

రుక్మాంగదాద్దనవసిష్ఠవిభీషణాదీన్.

పుణ్యా నిర్మాణ పరమభాగవతా స్మరామి.

౬౨

తా. పవిత్రులును పరమభాగవతోత్తములును నగు ప్రహ్లాదుఁడు,
నారదుఁడు, పరాశరుఁడు, పుండరీకుఁడు, వ్యాసభగవానుఁడు, అంబరీ
షుఁడు, శుకుఁడు, శౌనకుఁడు, భీష్ముఁడు, దాల్భ్యుఁడు, రుక్మాంగుఁడు,
అద్దునుఁడు, వసిష్ఠుఁడు, విభీషణుఁడు మొదలగువారిని ప్రాతఃకాలమున
స్మరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. ధర్మో వివర్ధతి యుధిష్ఠిరకీర్తనేన

పాపం ప్రహశ్యతి వృకోదరకీర్తనేన,

శత్రు ద్విసత్యతి ధనంజయకీర్తనేన

మూద్రీసుతౌ కథయతాం స భవన్తి రోగాః.

౬౩

తా. ధర్మరాజును కీర్తించినచో ధర్మము వృద్ధియగును. భీముని కీర్తించిన పాపము నశించును, అర్జునుని కీర్తించిన శత్రునాశనమగును. సకలసహదేవులఁ గీర్తించినవారికి రోగములు రావు.

శ్లో. అహల్య ద్రాపదీ సీతా తారా మందోదరీ తథా,

పంచకం సా స్మరేన్నిత్యం మహాపాతకనాశనమ్.

౬౪

తా. అహల్య, ద్రాపది, సీత, తార, మందోదరి యన్ననైదుగురిని మనుష్యుఁడు నిత్యముచు స్మరించుచుండేనిమహాపాపములు నశించును.

శ్లో. కశ్యపోఽత్ర రభరద్వాజో విశ్వామిత్రోఽథ గౌతమః,

జమదగ్ని ర్వసిష్ఠ శ్చ సాధ్వీచైవా ప్యుపసత్.

౬౫

తా. కశ్యపుఁడు, అత్ర, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, గౌతముఁడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుఁడు షటివ్రతయగు సరుంధతి వీరిని వ్రాతఃకాలమున స్మరింపవలెననుట.

౧౩ కాశీస్మరణ.

శ్లో. విశ్వేశో జనకో హ్యుమా చ జననీ గంగా చ మాతృష్వసా

ఘంధీభైరవదండపాణిసదృశా జ్యేష్ఠా మమ భ్రాతరః,

శ్రీకాశీ మణిర్ణి కా చ భగినీ భార్యా మమేయం మతిః.

సత్కర్మాణి సుతాస్తవ సుహృదః కాశ్యాం కటుంబం మమ.

తా. నాకు విశ్వేశ్వరుఁడు తండ్రి, అన్నపూర్ణతల్లి, గంగవితల్లి, ఘంధీభైరవుఁడు దండపాణి మొదలగువారు అన్నలు, కాశి, మణిర్ణి క అక్కలా, ఈనామతిభార్య, సత్కర్మములు కొడుకలు, వారే స్నేహితులు, కావున నాకుటుంబమంతయు కాశిలోనున్నది యనుట.

శ్లో. కాశీ! కాశీ! కాశీ! కాశీ! త్రినాగం యః పఠేత్ సర్వః,

సోఽప్రి దేశాంతరే వానీ కాశీవాసఃఫలం లభేత్.

౬౬

తా. కాశీ! కాశీ! కాశీ! కాశీ! అనియెవఁడు మూఁడుమాఱులు పఠించు నోవాఁడు దేశాంతరమునున్నను కాశీవాసఫలమును బొందును.

శ్లో. అహం కాశీం గమిష్యామి తత్రైవ నివసామ్యహమ్,

త్రైవిబువాణ స్మరతం కాశీవాసఃఫలం లభేత్.

౬౭

తా. “నేను కాశినిగూర్చి వెళ్లెదను, అచ్చటనే వసించును,, అని యెప్పుడును పలుకువాడు కాశీవాసథలమును బొందును.

శ్లో. వారాణస్యా దక్షిణేన గే కుక్కుటో నామ వై ద్విజః,
తస్య స్మరణమాత్రేణ దుస్స్వప్న స్సుఖిదో భవేత్. ౬౯

తా. వారాణసికి దక్షిణభాగమున కుక్కుటుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. వానిని ప్రాతఃకాలమున స్మరించినమాత్రమున రాత్రి వచ్చి నదుస్స్వప్నము శుభప్రదమగును.

శ్లో. వారాణస్యైతరే భాగే సుమంతు ర్నామ వై ద్విజః,
తస్య స్మరణమాత్రేణ నిర్ధనో ధనవాక్ భవేత్. ౭౦

తా. వారాణసి కుత్తరభాగమున సుమంతుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. వానిని ప్రాతఃకాలమున స్మరించినమాత్రమున నిర్ధనుఁడు ధనవంతుఁడగును.

శ్లో. కాశ్యా తుభైరనో దేవః సంసారభయనాశకః,
అనేకజన్మజం పాపం స్మరణేన విశత్సతి, ౭౧

తా. కాశియందలి కాశ్యైరవుఁడు సంసారమువలని భయమును నశింపఁజేయువాఁడు. ఆదేవునిస్మరించినచో అనేకజన్మములనుండి సంచితమైన పాపము నశించును.

శ్లో. విశ్వేశం మాధవం ఘంధిం దండపాణిం చభైరవమ్,
వందే కాశీం గుహం గంగాం భవానీం మణికర్ణికామ్. ౭౨

తా. విశ్వేశ్వరుని మాధవుని, ఘంధిని, దండపాణిని, భైరవుని, కాశిని, గుహను, గంగను, అన్నపూర్ణను, మణికర్ణికను నమస్కరించుచున్నాఁడను.

౧౪ భగవద్భక్తాచిన్మరణ.

శ్లో. బలిర్వైభీషణో భీష్మః ప్రహ్లాదో నారదో ధ్రువః,
షడేతే నైష్ఠవాః ప్రోక్తాః స్మరణం పాపనాశనమ్. ౭౩

తా. బలిచక్రవర్తి, విభీషణుఁడు, భీష్మచార్యులు, ప్రహ్లాదుఁడు, నారదుఁడు, ధ్రువుఁడు నను నీయాముగురును షష్టభక్తులని చెప్పఁబడిరి గావున వీరిని స్మరించినచో పాపములు నశించును.

శ్లో. హరిం హరం హరిశ్చంద్రం హనూమంతం హలాయుధమ్,
 ఏతేషాం స్మరణా త్పాత ర్హాని స్తస్య నవిద్యతే. ౨౪
 తా. హరిని, హరుని, హరిశ్చంద్రుని, హనుమంతుని, హలాయుధుని
 ప్రాతఃకాలమున స్మరించినచో వానికి హానిఁబలినిబాధ లేదనుట.

శ్లో. సోమనాథం వైజనాథం ధన్వంతరి మథాశ్వినౌ,
 ఏతేషాం స్మరణా త్పాత ర్హ్యాధి స్తస్య నవిద్యతే. ౨౫
 తా. సోమనాథుని, వైజనాథుని, ధన్వంతరిని, అశ్వినీదేవతలను,
 ప్రాతఃకాలమున స్మరించిన వానికి వ్యాధి యుండదు.

శ్లో. కపిలాం కామధేనుంచ కల్పవృక్షం మణిం తథా,
 సముద్రసహితాం లక్ష్మీం కుబేరం చోషసి స్మరేత్. ౨౬
 తా. కపిలగోవును, కామధేనువును, కల్పవృక్షమును, కౌస్తుభమా
 ణిక్యమును, క్షీరసముద్రునితోఁగూడ లక్ష్మిని, కుబేరుని ప్రాతఃకాల
 మునస్మరించునది.

శ్లో. నారాయణేతి వాగ్దలీ చతురక్షరః పల్లవా,
 ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యఫలదా నాత్ర సంశయః ౨౭
 తా. నారాయణా అనువాగ్రూపమైన తీగ నాలుగక్షరములను
 చిగుళ్లుగలది, అది ధర్మార్థకామమోక్షములను పేరుగల ఫలముల
 నిచ్చును. ఇందు సందయములేదు.

శ్లో. యత్ర యోగీశ్వరః కృష్ణాయత్ర పాగోధనుర్ధరః,
 తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతిధ్రువా నీతి ర్మతి ర్మమ. ౨౮
 తా. యోగీశ్వరుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానులును ధనుర్ధరుఁడగు నజ్ఞు
 నుఁడును నెచట నుండురో అచ్చట లక్ష్మి, జయము, విశ్వర్యము,
 నీతి ఉండునని నానిశ్చయము.

౧౫ అనంతాదిస్మరణ.

శ్లో. అనంతో వాసుకిః శేషః పద్మనాభ శ్చ కంబళః,
 శంఖపాలో ధృతరాష్ట్ర స్తక్షకః కాళియ స్తథా. ౨౯
 ఏతేషాం నవ నామాని నాగానాం చ మహాత్మనామ్,
 సాయంకాలే పఠేన్నిత్యం ప్రాతఃకాలే విశేషతః,
 విషాత్తస్య భయం నాస్తి సర్వత్ర విజయీ భవేత్. ౩౦

తా. అనంతకుడు, వాసుకి, శేషుడు, పద్మనాభుడు, కంబళుడు, శంఖపాటుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, తక్షకుడు, కాళియుడు, అను నీ మహాత్ములైన తొమ్మిది పాములను నిత్యమును సాయంకాలమున విశేషముగా ప్రాతఃకాలమున స్మరించిన వానికెందుల బోయినను విషభయము లేదు. జయము గలుగును.

శ్లో. కోణస్థః పింగళో బృభుః కృష్ణో రాద్రోఽంతకో యమః,
సారిః శనైశ్చరో మందః పిప్పలాదేన సంస్తుతః. ౨౩
ఏతాని దశ నామాని ప్రాత రుత్థాయ యః పఠేత్,
శనైశ్చరకృతా పీడా న కదాచి ద్భవిష్యతి. ౨౪

తా. కోణస్థుడు, పింగళుడు, బృభువు, కృష్ణుడు, రాద్రుడు, అంతకుడు, యముడు, సారి, శనైశ్చరుడు, మందుడు, పిప్పలాడు డను మునిచే స్తుతింపఁబడు వాడు, అనునీపదినామములను ప్రాతఃకాల మునఁ బఠించినవానికి శనైశ్చరుడుచేయుబాధయెప్పుడునుగలుగదు.

శ్లో. సోరశీసోమనాథం చ శ్రీశ్రీశ్రీ లే మల్లికార్జునమ్,
ఉజ్జయిన్యాం మహాకాళ మోంకారే త్వమరేశ్వరమ్ ౨౫
పరేల్యాం వైజనాథం చ డాకిన్యాం భీమశంకరమ్,
సేతుబంధేతు రామేశం నాగేశం దారుకావసే. ౨౬

వారాణస్యాంతు విశ్వేశం త్ర్యంబకం గౌతమీతటే,
హిమాలయేతు కేదారం ఘృషేశంతు శివాలయే. ౨౭

ఏతాని జ్యోతిర్లింగాని ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్.

బ్రహ్మహత్యాదికం పాపం నశ్యజ్యేవ నసంశయః.

తా. సోరశీ సోమనాథుని, శ్రీశ్రీలమునందున్న మల్లికార్జునుని, ఉజ్జయినిలో నున్న మహాకాళేశ్వరుని, ఓంకారస్థాన మందలి అమరేశ్వరస్వామిని, పరేలియందలి వైజనాథస్వామిని, డాకిని యను స్థలమందున్న భీమశంకరుని, సేతుబంధ (రామేశ్వర) మునందలి రామనాథస్వామిని, దారుకావసయందలి నాగేశ్వరస్వామిని, కా శీవిశ్వేశ్వరుని, గోదావరియొడ్డుననున్న త్ర్యంబక స్వామిని, హిమవత్పర్వతముపై నున్న కేదారేశ్వరుని, శివాలయమును చోట వెలసిన ఘృషే

శ్వసని ప్రాతఃకాలమునందు పఠించినవానికి బ్రహ్మహత్యాది పాపము తప్పక నశించును. ఏమనఁగా నివిజ్యోతిర్లింగము లట.

శ్లో. హరే! రామ! హరే! రామ! రామ! రామ! హరే! హరే!

హరే! కృష్ణ! హరే! కృష్ణ! కృష్ణ! కృష్ణ! హరే! హరే! ౮౯

శ్లో. కృష్ణాయ వాసుదేవాయ చూరయే పరమాత్మనే,

ప్రతీత కేశనాశాయ గోవిందాయ నమోనమః.

శ్లో. అచ్యుతం కేశవం రామ నారాయణం

కృష్ణదామోదరం వాసుదేవం హరిం.

శ్రీధరం మాధవం గోపికానల్లభం

జానకీనాయకం రామచంద్రం భజే.

తా. అతిసులభమనివ్రాయలేదు.

శ్లో. సాంద్రానంద మనంత మన్యయ మజం యద్యోగినోఽపిక్షణం

సాక్షాత్కర్తు ముపాసతే ప్రతిముహూర్త్యానై కతానామరమ్,

ధన్యాస్తా మధురాపురీయువతీయ స్తద్బ్రహ్మయాః కౌతుకా

దాలింగంతి సమాలపంతి బహు ధా కర్షంతి చుంబంతిచ. ౯౨

తా. ఆనందప్రచురమును, అంతము జేసిదియు, నాశములేనిదియు, పుట్టువులేనిదియు, నగునే! బ్రహ్మమును యోగీశ్వరులుగూడఁ బ్రతిక్షణమును మాటిమాటికిని మిక్కిలిగా ధ్యానావక్తులై ప్రత్యక్షము చేసికొనుటకై యుపాసించుచుందురో అట్టి బ్రహ్మమును సంతోషమువలన అనేకవిధములుగా మధురావట్టణములో నుండు స్త్రీలు కౌగిలించుకొనుచున్నారు, సల్లాపములాడుచున్నారు, ఇచ్చవచ్చిన మచ్చున విచ్చలవిడిగాఁ బెచ్చురేగిలాడుకొనుచున్నారు. ముద్దులాడుచున్నారు. అహహ! అదృష్టవతులనఁగా వాంఛ గదా!

శ్లో. సుకృతం సకృతం కించి ద్దుష్కృతం బహు ధాకృతమ్,

సజానే జానకీజానే యనూహ్యనే కిముత్తరమ్.

తా. నేను పుణ్యమించుకయు చేయలేదు సరియే కదా అనేకవిధములైన పాపములఁ జేసితిని. జానకీనల్లభుఁడనగు ఓరామ! యముఁడు పిల్చి యడిగినప్పు డేమిచెప్పవలెనో నాకు తెలియదు. (తెలియనిచో నేను చెప్పెదనువినుము. నీవు పుణ్యము చేయకకాపలసినన్ని పాప

మునుచేసినను ఒక్కమూరైనను రామా అని ఉచ్చరించితివి గనుక
“శ్లో. రాశబ్దో చ్చారమాత్రేణ ముఖాన్నిర్యాంతి పాతకాః, పునః
ప్రవేశాభీవాయ మశబ్దస్తు కవాచవత్” అనగా రా అని ఉచ్చరిం
చిన మాత్రముననే చేసిన పాపము లన్నియు నోటినుండి వెడలిపో
వును. మరల ప్రవేశింప కండుటకు మశబ్దము తలుపునందలిది అనుప్ర
మాణమును బట్టి యమునికి నిన్ను పిలుచుట కధికారమే లేదు గనుక
“ఓరి యముః! నన్ను పిలుచుటకు నీకధికారము లేదురా” అని
బదులు చెప్పము.

ఋగ్వేదములోని ప్రాతస్సూక్తములు

1. మూ. ప్రాతర్గ్నిం ప్రాతరింద్రం హవామహే ప్రాత ర్మిత్రానరు
ణా ప్రాత రశ్వినా | ప్రాత ర్భగంపూషాం బ్రహ్మణస్పతిం
ప్రాత సోమ ముతరుద్రం హవేమ ||

తా. మేము ఉషాకాలమునందు అగ్నిని ఇంద్రుని (అహారాత్రా
భిమాని దేవతలగు) మిత్రానరుణులను (దేవలైద్యులగు) అశ్వినులను
భగుని పూషను (మంత్రాభిమానియగు) బ్రహ్మణస్పతిని సోముని
రుద్రుని (స్తుతిచేయుచు) పిలుచుచున్నారము.

2. మూ. ప్రాతర్జితం భగముగ్రం హవేమ నయాపుత్ర మదితేరోస్
విధర్తా | ఆధర్శి ద్యం మన్యమాన స్తురశ్చి ద్రాజాచి ద్యం
భగంభక్షిత్యాహ ||

తా. ఎవడీనంబును జగంబును ధరించుచున్నాడో, ఎవడు
(ఎల్లప్పుడు) జయించుటయే, స్వభావంబుగాగలవాడో, ఎవనిని
దరిదుండైనను ధనవంతుడగు రాజైనను అభీష్టసిద్ధికై యాచించు
చుందురో అట్టిభగుని ఉషాకాలమునందే (స్తుతిచేయుచు) పిలుచు
చున్నారము.

3. మూ. భగ ప్రణేత ర్భగ సత్యరాధో భగేమాం ధియ ముదవా
దద న్నః | భగప్రణో జనయ గోభి రత్వై ర్భగ ప్రనృభి
ర్నృవంత స్సావ్యః || 3

తా. ఓభగుడా! నీవేప్రధానుడవు. నీవేసత్యధనుడవు. నీవు మే
ము కోరుచున్న వాంఛితముల నూహ నెసంగి మాస్తుతిని సగలముగ

సెనర్పుము. నీవు గోవులు అశ్వములు మున్నగువానితో మమ్ములను సమృద్ధిగలవారలనుగ సెనర్పుము. నీయనుగ్రహముచేత మేముపుత్ర పౌత్రాదులు కలిగి యుండుముగాక.

4. మూ. ఉతేదాసీంభగవంతస్సామోతప్రపిత్య ఉత మధ్యేలహ్నం!
ఉతోదితా మఘవక్ త్సూర్యస్య వయం దేవానాం సుమ
తౌస్యామ||

తా. ఓభగుడా! మఱియు మేమీయుషఃకాలమునందును పూర్వా
ష్ణామునందును మధ్యాహ్నమునందును ధనవంతులమయి (లేకభగుని
యనుగ్రహముకలిగినవారలమయి) యుండుముగాక. ధనవంతుడవగు
ఓభగుడా! సూర్యోదయ సమయమందు ఇంద్రాది దేవతలందఱు
నీయనుగ్రహమువలన మాయుండు దయగలిగియుండురుగాక.

5. మూ. భగ ఏవ భగవాంసస్త్వదేవా స్తేనవయంభగవంతస్సామ్యు!
తం త్వభగ సర్వఞ్జ్యోహవీతి సనోభగపుర ఏతా భవేహ||౨||

తా. ఓదేవతలారా! భగుడా! ధనవంతుడగుగాక. అతని (యను
గ్రహము) చేతనే మేమును ధనవంతులమయ్యెదము. ఓభగుడా! జను
లందఱు నిన్నే ఎల్లప్పుడు (స్తుతిచేయుచు ఇష్టసిద్ధికై) పిలిచెదరు. ఓ
భగుడా నీవిప్పుడు మాకు ఎదుట నిలుచుము.

6. మూ. సమధ్వరా యోషసో నమస్తదధికావేన శుచయేపదాయ!
అర్వాచీనం వసువిదం భగం నో రథ మివాశ్వా వాజిన
ఆవహంతు||

తా. ఉషఃకాలదేవతపవిత్రమును గమనయోగ్యమునగుప్రదేశము
నకు అశ్వమువలె మాయాగప్రదేశమునకు వచ్చుగాక. ఉషఃకాల
దేవత జవనశీలంబులగు అశ్వంబులు రథమునువలె ధనప్రాపకడగు
భగుని మాకభిముఖముగ తీసికొనివచ్చుగాక.

7. మూ. అశ్వావతీ ర్గోమతీర్న ఉషాసో వీరవతీ స్సద ముచ్చంతు
భద్రాః । ఘృతం దుహానా విశ్వతః ప్రవీతా యాయం
పాత స్వస్తిభి స్సదా సః||

తా. కొనియాడఁదగిన యుష్మకాలదేవతలు ఉదకముచే తడుపుచు సకలగుణసమృద్ధికలవై అశ్వములు గోవులు పుత్రతాది జనములు పీనితోడకలిసి మాకుగల యంధకారమును పోగొట్టుగాక, (ఈసూక్తమునందు చెప్పఁబడిన) ఓదేవతలారా! మీరందఱు మమ్ములను కల్యాణవంతులనుగఁ జేరిపాలింపుడు.

8. మూ. ప్రాతర్యావాణా ప్రథమాయజధ్వం పురాగృధా దరరుషః
విభాతః | ప్రాత ర్హి యజ్ఞ మశ్వినా దధాతే ప్రశంసంతి కవయః
పూర్వభాజః ||

తా. ఓఋత్విక్కులారా! ప్రాతఃకాలమునందే యజ్ఞములను గూర్చి పోవువారతొటచే ప్రథములుగా పరిగణింపఁబడు అశ్వినులను పూజింపుడు. అశ్వినులు ప్రాతఃకాలమునందే యజ్ఞమునకు వత్తురని షడంగవిదులగు ప్రాచీన మహర్షులు ప్రశంసించుచున్నారు.

9. మూ. ప్రాత ర్యజధ్వ మశ్వినా హినోత న సాయ మస్తి దేవయా
అజప్తః | ఉతా న్యో అస్మద్యజతే విచావః పూర్వః పూర్వో
యజమానో వసీయాన్ ||

తా. ఓమానవులారా! మీరు ప్రాతఃకాలమునందే అశ్వినులను పూజచేసి హవిస్సులను ఇవ్వఁడు. సాయంకాలమునందిచ్చిన హవిస్సు దేవతలకు చెందదు. ఎవఁడు ప్రథమమున పూజచేసి హవిస్సునిచ్చునో వానియందు దేవతలు మక్కువకలిగి యుందురు. కాన ఇతరుల కంటె ముందుగ మనమే దేవతలకు హవిస్సు నిచ్చెదము.

10. మూ. హిరణ్యత్వ జృధువర్ణో ఘృతస్నుః పృథ్వీ వహ న్నా రథో
వర్తతే వా | మనోజవా అశ్వినా నాతరంహ యేనాతి
యాథో దురితాని విత్వాన్ ||

తా. ఓఅశ్వినులారా! బంగారు తోడుపు కలిగియుంటచే చూచుటకు కన్నులపండువుగ నున్నట్టియు, ఉదకమును ప్రపించునట్టియు వాయువేగ మనోవేగములతో దుర్గమ ప్రదేశములనుకూడ అనాయాసముగ నతిక్రమించి పోవుచుండెడి మీరథము అమృతమును ధరించి మాకభిముఖముగ వచ్చుచున్నది.

11. మూ. యో భూయిష్టం నానత్యాభ్యాం వివేష చనిష్టం పిత్యై రరతే
విభాగే | స తోక మస్య పీఠర చ్ఛమిధి రనూర్ధ్వభాసస్సదమి
త్తుతుర్యాత్ ||

తా. అశ్వినులకు హవిస్సునిచ్చెడి యాగములందేయజమానుడు
విశేషముగ అన్నరూపమగు హవిస్సునిచ్చునో వాడు తనసంతనము
నకు అన్నమునిచ్చి పోషించుకొనినట్లేయగు. అగ్నులు కర్మలనెనర్చు
చు ఊర్ధ్వజ్వాలలుగ తమ్ముప్రజ్వలించఁజేయనివారల ఎల్లప్పుడు హిం
సించును. (అనగా హోమాదికము నెనర్చని యజమానులను
అగ్నులు హింసించును).

12. మూ. స మశ్వినో రవసా నూతనేన మయోభువా సుప్రణీతీ
గమేమ | ఆ నో రయిం వహత మోతపీఠానా విశ్వా
న్యమృతా సౌభగాని || ౫ ||

౮--౧౨ (ఋ. సం. అష్ట. ౮. ౮. ౧౮. ఋ. మం. ౫ E. ౨౨.)

తా. మేము అశ్వినీ దేవతలయొక్క నూతనమైన పరిపాలనముచేత
ను, సుఖమును కలుగఁజేయు ఆగమనముచేతను కూడకొన్నవారల
మగుదుముగాక. మాకొఱకు ధనమును మఱియు వీరులగు పుత్రాదు
లను ధరింతురుగాత. మరణధర్మములేని యోయశ్వినలారా! సకల
మంగళములను ఇవ్వఁడు.

“ప్రాతారథో నవోయోజసన్ని శ్చతుర్వ్యగ స్త్రికశ స్సప్తరిశ్మిః |
దశాక్షితో మనుష్యః స్వర్వై స్స ఇష్టిభి ర్మతిభీ రంహ్నియా
భూత్ ||

13. మూ. ప్రాతారథో నవోయోజసన్ని శ్చతుర్వ్యగ స్త్రికశ స్సప్తరిశ్మిః |
దశాక్షితో మనుష్యః స్వర్వై స్స ఇష్టిభి ర్మతిభీ రంహ్నియా
భూత్ ||

తా. పరిశుద్ధమగు యజ్ఞము నిప్పుడే మేముప్రకటించితిమి. ఈ
యజ్ఞము అధ్వర్యు, హోతా, బ్రహ్మగ్నిధ్రాది చతుష్టయ యుతము
ను, ప్రాతర్మధ్యందిన సాయంసవన ముతమును, గాయత్ర్యాది సప్తవిధ
ఛందోమయమును, దశసంఖ్యాక గ్రహసంయుతమును, స్వర్వప్రావకమ
గుటచే మనుష్యులకు హితకరమును అయియున్నది. ఇట్టియజ్ఞము
ప్రాయణీయీ దీప్తుల చేతను స్తోత్రములచేతనుకొనియాడఁబడుచున్నది.

14. మూ. సాస్మా అరంప్రథమం సద్విశ్రీయ ముతో తృతీయం మనుష
స్సహూతా! అన్యస్యా గర్భ మన్య ఊఁనన్త సో అన్యేభి
స్సచ తే జే న్యోవృషా॥ ౨॥

తా. ఓయింద్రుడా! ఈయజ్ఞమునీకు ప్రాతస్సవనమునందు తృప్తి
కరమగుగాక. మధ్యందిన తృతీయసవనములందును తృప్తి కరమగునది
యగుగాక. యజ్ఞమే మనుష్యులయొక్క శుభములనుభవించుచున్నది.

15. మూ. హరీ సుకరథ ఇన్ద్రస్య యోజమాయై సూక్తేన పచసానవేన।
మోషు త్వా మత్ర బహుః హి విప్రా నిరీరమన్యజమా
నాసో అన్యే॥ 3॥

తా. ఇంద్రుని యొక్క రథమునందు సుశుముగను శ్రీఘముగను
పోవుటకొఱకు ఇతరులెఱుంగని జేదమంత్రాభి మంత్రణ పూర్వకముగ
అశ్వములను పూర్ణైదను. ఈయజ్ఞమునందు మేధావులగు విప్రులెంద
ఱో స్తుతించేయుదురు. అయినను నానలెవారు నిన్ను సంతోషపెట్టజూ
లరు కావున నాయజ్ఞమునకే నీర్పరమ్ము.

16. మూ. ఆద్వాభ్యాం హరిభ్యామింద్ర యాహ్యో చతుర్శ్చ రా షడ్భి
ర్హూయమానః। అష్టాభి ర్దశభి స్సోమపేయ మయం సుత
స్సముగ మామృతః॥ ౪॥

తా. ఓఇంద్రుడా! నీవ్రహ్మాతలచే పిలువఁబడినవాడవై యజ్ఞ
మునందు సోమపానముచేయుటకు రెండుగుఱ్ఱములతోడను లేక నాలు
గు ఆఱు ఎనిమిది పది గుఱ్ఱములతోడనురమ్ము. ఈసోమలతనొకటకే
అభిషవము చేయఁబడుచున్నది. కావున దీనికివిఘ్నమును నలుపకము.

17. మూ. ఆ విశత్వాత్రింశతా యాహ్వర్వాజ్ఞాచత్వారింశతా హరిభి
ర్బుజానః। ఆష్టాశ్చతా సురభేభి రింద్రాః షష్ట్యాసప్తత్యా
సోమపేయః॥ ౫॥

తా. ఓఇంద్రుడా! ఈసోమపానమును చేయుటకు మాకెదుఱుగ
ఇరువదియశ్చములతోరమ్ము. మఱియు ముప్పది, నలువది, యశ్చము
ఇతో కూడుకొని రమ్ము. చక్కని నడకగల ఏబదిగుఱ్ఱములతోడను
అరువది జెబ్బది యశ్చములతోడను సోమపానముకొరము

18. మూ. ఆశీత్యా సవత్యా యాహ్యర్వాజాశ తేన హరిభి రుహ్యమానః!
అయం హి తే శునహోత్రేషు సోమ ఇంద్రత్వాయా పరిషిక్తో
మదాయః॥౬॥

తా. (ఓ ఇంద్రుడా!) ఎనుబది గుఱ్ఱములచేత భరింపబడుచు సోమపానార్థము మాకభిముగ్రముగరమ్ము. తొంబదినూరుసంఖ్యగల యశ్వములచేత వహింపబడుచు సోమపానార్థమురమ్ము. ఓ ఇంద్రుడా! నీ సంతోషము కొఱకు శునహోత్రము లనంబడు పాత్రలంగు సోమరసము నింపబడినది.

19. మూ. మమ బ్రహ్మేంద్ర యాహ్యచ్ఛా విశ్వాహరీ ధురి ధిష్వా
రథస్య! పురుతా హివిహవ్యో బభూధాస్మి ఇచ్ఛార సననే.
మాదయస్య॥

తా. ఓ ఇంద్రుడా! నేచేయుస్తుతికి అభిముఖుడవైరమ్ము. వ్యాపించుఅశ్వములను రథము యొక్కయుగప్రదేశము నకు కట్టిము. శూరుడవగునో ఇంద్రుడా! పలువురు యజమానులు నిన్నే పిలుతురు. ఈయజ్ఞమునకు వచ్చి సోమపానమొనర్చి సంతృప్తుడవుకమ్ము.

20. మూ. నమ ఇంద్రో సఖ్యం వియోషదస్మభ్య మస్య దక్షిణా దుహీత!
ఉప జ్యేష్ఠేనరూఢే గభస్తా ప్రాయే ప్రాయే జగీవాంసస్సామ॥

తా. ఇంద్రునితోడి నాకుగల సఖ్యమొకానొకప్పుడును విడిపోకుండుగాక. ఇంద్రుడిచ్చదానము మాయభిమతముల నొనఁగూర్చుగాక ప్రశస్తియు ఆపన్ని వారకంబగు ఇంద్రుని బాహువునకు సమీపమున నుండుముగాక. యుద్ధము లందెల్లప్పుడు శత్రువుల జయించుదుముగాక.

21. మూ. నూనం సాతే ప్రతివరం జరిత్రే దుహీయా దింద్ర దక్షిణా
మఘోనీ! శిక్షాస్తోతృభ్యో మాతి ధ గ్భగోనో బృహద్వదేమ
విదధే సువీరాః॥

18-21 (ఋ. సం. అష్ట. 2. 6. 22. 1. 9. ఋ. మ. 2. 2. 18. 1-9)

తా. ఓ ఇంద్రుడా స్తుతిచేయువారలగు ఇవ్వఁదగిన దక్షిణత్వత్సంబంధినియగు ధనముగలదై స్తోత్రకు అభిమతార్థము నొసంగుగాక కొనినూడఁదగిన నీవు మాకంటె ఇతరులకు దక్షిణను ఇవ్వకుము.

లేక మాతలంపులను నాశనమొనర్చుకొను) పుత్రపౌత్రాది సహితముగ మేము యజ్ఞమునందు నిన్నే కొనియాడెదము.

22. మూ. ఏతా ఉ త్యా ఉషసః కేతు మక్రత పూర్వే అర్ధే రజసో భాను మజ్జతే నిష్క్రణ్వనా ఆయుధానీవ ధ్వజ్జనః ప్రతి గావో ఽరుషీ ర్యన్తిమాతరః॥

తా. ఈయుషస్సులు అంధకారమును పారదోల్చిప్రకాశమును కలిగించెను. ప్రాద్విశయం దంతరిక్షలోకమునకు ప్రకాశమును కలుగఁ జేయును. నిర్భీకులగు యోధులు తమయాయుధములను చికిలీచేయు నట్లు యుషఃకాలదేవతలు తమప్రకాశముచేత జగంబును వెలిగింపఁజేయుచు ప్రతిదినము సంచరించుచున్నవి. ఇట్టిదేవతలు మమ్మురక్షించుగాత.

23. మూ. ఉ దపప్త స్మరుణా భానవో వృథా స్వాయుజో అరుషీ గ్రా ఆయుక్షతః అక న్నుమాసో వయునాని పూర్వథా రుశంతం భానుమరుషీ రశ్మిశ్రయః॥

తా. ప్రకాశించుచున్న ఉషఃకాలకాంతులు అనాయాసముగ బయలు వెడలుచున్నవి. సుఖముగరథమునందుకట్టుటకుతగిన కిరణములను రథమునకుపూర్చుచు. అట్టిరథమును ఎక్కి-గడచినదినములందు పలెనే ప్రాణులకు జ్ఞానమునుకలుగచేసి పిదపప్రకాశించు కిరణములు సూర్యు నాశ్రయించుచున్నవి.

24. మూ. అర్చన్తి నారీ రపసో న విష్టిభిః సమానేన యోజనేనా పరావతః ఇషం వహన్తి స్సుకృతే సుదానవే విశ్వేదమా యజమానాయ సుస్వతే॥

తా. పాలించు నుషఃకాలదేవతలు ఒక్కసమయమునందే కిరణములతోడ పశ్చిమదిక్కువఱకు వ్యాపించుచున్నారు. సత్కర్మలనొనర్చుచు యజ్ఞార్థముసోమలతను సంస్కరించుచు ఋత్విక్కులకు చక్క-గదక్షిణనిచ్చు యజమానునికొఱకు అన్నాదికమునిచ్చుచున్నారు.

25. మూ. అధిపేశాంసి వపతే నృతూరివా పోర్లుతే వక్ష ఉద్రేవ బర్జహం॥

జ్యోతి ద్విశ్వస్యై భువనాయ కృష్ణాతీ గావో న వ్రజం
ప్ర్యాంషాతవర్తమః॥

తా. ఉషఃకాలదేవతనర్తకివలె అందఱుచూడఁదగిన రూపములను
తనయందముఘ్నఁచుచున్నది. గోవు దోహదకాలమునందు పొదుగు
నువలె తనమధ్యభాగమును గనంబఱుచుచున్నది. గోవులుమందయం
దు వడిగవ్యాపించునట్లు లోకమునందు ప్రకాశమునువ్యాపింపఁజేసి
అంధకారమును పోగొట్టుచున్నది.

26. మూ. ప్రత్యర్థీ రుశదస్యా అదర్శి వి తిష్ఠ తే బాధ తే కృష్ణ మభ్యమ్।
స్వరుం న పేశో విదధే ష్వజ్జా శ్చైత్ర ద్విహోదుహితా భాను
మత్రేతే॥

తా. ఉషఃకాలకాంతిని అందఱు చూచుచున్నారు. ఈకాంతి
నలుదిక్కుల వ్యాపించుచున్నది. పిసప గొప్పయంధకారమును పో
గొట్టుచున్నది. అభ్యర్థుఁడు యజ్ఞములందు స్వగుప్తచేత యూప
మునువలె స్వకీయకాంతిని ఆకాశమున వ్యాపింపఁజేయుచున్నది. అ
నంతరమునందు ద్యులోక జాతయగు ఉషస్సునిచిత్రముగనుచు సూ
ర్యుని ఆశ్రయించుచున్నది.

27. మూ. అతామృతమన స్పార మసోపాఉచ్చస్తే నయు నా కృ
ణోతిశ్రదే ఛన్దో న స్మయతే విభాతీ సుత్రతీకా సౌమనసా
యాజీగః॥

తా. మేము అంధకారసముద్రమును దాటియెఱ్ఱెక్కితిమి. ఉషః
కాలము అంధకారమును పోగొట్టుచు ప్రాణులకు తెలివినీకలుగఁజే
యుచున్నది. నశీకరణమగుఁడగు పురుషుఁడు ఆఘ్యులయనుగ్రహార్థ
ము చిరుగవునప్పునటుల యుషఃకాలదేవత సంపూర్ణయై జనులకు
మేలుకలుగఁజేయుటకు స్వచ్ఛకాంతిగలిగి చీకటినిమ్రంగెను.

28. మూ. భాస్వతీ నేత్రీ సూన్యతానాం దివ స్తవే మహితా గోత
మేభిః ప్రహవతో నృవతో అశ్వబుధ్యా నుషో గోఅగ్రా ఉప
మాసి వాజాః॥

తా. ప్రకాశించునదియు ప్రియమును సత్యమును అగు మాటలప
లింఁచునదియు ద్యులోకమునుండి జన్మించినదియునగు ఉషఃకాలదేవ
తను గోతములను మేము కొనియాడుచున్నారము. ఓయుషఃకాలదే

తా! మాచేతకొనియాడబడినదాననై పుత్రపౌత్రాదియుతమునువ
పరివారయుతమును అశ్వయుతమును గోసహితమును అగుఅన్నమును
మాకు ఇవ్వము.

29 మూ. ఉషస్త మశ్యాం యశసం సుమిరం దానప్రవర్తం రయిమశ్వ
బుధ్యం! సుదంససా శ్రవసా య్నా విభాస్తి వాజప్రసూతా
సుభగేబృహస్తయే॥

తా. మంచిధనముగల ఓయమఃకాలదేవతా! నీప్రమాచేతకొనియా
డబడినదాన నై కీర్తియుతమును పుత్రపౌత్రాది సహితమును.
యానయుతమును, అశ్వములచే నూహింపఁబడినదియు, కీర్తికృముఁ
దానజ ధనమును ఇచ్చుచు ప్రకాశించుచున్నావు.

30 మూ. విశ్వాని దేవీ భువనాభిచక్ష్యా ప్రతీచీ చక్షు ర్భువ్వియా
విభాతి॥ విశ్వం జీవం చరసే బోధయ స్త్రీవిశ్వస్య వాచ మవిజ
స్త్వనామో॥

తా. ప్రకాశించుచున్న యమఃకాలదేవత ప్రాణులసందఱను ప్ర
కాశింపఁజేసి వికపఁ జెచ్చిమముఖయై తేజస్సుచేత విశాలయై ప్రకాశించు
చున్నది. మఱియు సకలప్రాణులను సందర్శించుటకు మేలుకొలుపు
చు మనుష్యసమూహమునకు వాక్కులను ప్రధనుపొందెను.

31 మూ. పునఃపునర్జాయమానాపురాణీనమానంవర్ణ మభిసంభమానా!
శ్వస్త్వి వకృత్స్వర్విజఆమినానామ ర్తస్య దేవిజరయంత్యాయుః॥

తా. ప్రత్యహముపుట్టుచు చిరంతనయై ఒక్కరూపమునేపొంది ప్ర
కాశించుచున్న ఉషాదేవత (మనుష్యుల ఆయువును సశింపఁజేయుచు
హింసాశీలయగు కిరాతాంగన చలించుచున్న ఆయువువలెనున్నది.

32 మూ. పూర్వస్వతీ ది పూ అన్తా అబోధ్యపస్వసారం సనుత ద్యయోతి॥
ప్రమినతీ మనుష్యా యుగాని యోషా బారస్య చక్షసా విభాతి॥

తా. అంతరిక్షలోకముయొక్క సకలప్రాంతములను అంధకారర
హితముగఁ జేయుచున్న ఉషఃకాలమును అందఁజెఱింగిరి. ఈయమఃకాల
మురాత్రిని అంతర్ధానమొనర్చుచు మనుష్యసంబంధములగు కృతాదియు
గములను క్షీణింపఁజేయుచు సూర్యునకు భార్యయగుచు కాలిచేత
ప్రకాశించుచున్నది.

30 మూ. పశు స్వచ్ఛితా సుఖగా ప్రధానా సింధు ర్న ఊద ఉర్మి
యా వ్యవైవీత్ | అమితీ దైవ్యాని ప్రతాని సూర్యస్య చేతి
రశ్మిభి ర్మౌళానా||

తా. మంచిధనముకలిగి పూజనీయుడుగు యుషోదేవత గోపాలకుఁ
డరణ్యంబున పశువులనుమాడ్కి- తేజమును వ్యాపింపజేయుచు విశా
లముగల పల్లపునేలయందుదకమువలె వ్యాపించుచున్నది. ఆయు
షోదేవతయే సూర్యకిరణములచేతఁ జూడఁబడుచున్నదై దేవతానం
బంధములగు (దర్శపూర్ణమాసాది) వ్రతములను నిర్బాధముగ ప్రవ
ర్తిరవజేయుచున్నది.

94 మూ. ఉప సచ్చిద మా భరా స్వభ్యం వాజినీవతి.

యేన తోకం చ తనయం చ ధామహే॥

తా. అన్నపదాత్రిమగు యోయుషఃకాలదేవతా! ఏధనముచేత పుత్రపౌత్రాదిధనమును పొందెదనో అట్టివిచిత్రధనమును మాకిమ్ము.

35 మూ. ఉషో అద్యేహ గోమ త్వశ్వావతి విభావరి।

రేవదశ్చే శ్చుచ సున్యతావతి॥

తా. గోవులును, అశ్వములును, విశేషకాంతియు కలిగి ప్రియవత్స
వాక్ష్యములు ఓయునా దేవతా ఈ పాతఃకాలమున ఇవటమాను ధన
వంశముగు వర్మయగునీట్లు చీడటివి నివాదింపుము.

36 మూ. యుక్త్యా హి వాజినీవ త్సత్త్వా అద్వారణా ఉపః।

అథా నో విశ్వా స్తాభగా వ్యావహ॥

జి.యూ. నం. ఆర్. 1.6.23.

తాదృశ్యవిధానమున అన్న ముగల యియ్యఃకాల దేవతామాన్వితము
ఎట్టు నిశ్చలము కలిగింపుము. విదవమాకు నశలసాభాగ్యముల నె
నఁగూర్చుము.

ప్రత్యేక కాలధర్మనియములు.

శ్రీ శ్రీ త్రియం సుభగం గాంచ అగ్ని ముఖితం లభా

ప్రాత రుతాయ యః పశ్యే దాపద్యైః సప్రహుచ్ఛయే

కాత్యాయనః॥ అధ్యాయ 19. 9.

తా. ప్రాతఃకాలమునందు శ్రోత్రియుని, సజ్జనుని, గోవుని, అగ్నిని, అగ్నిహోత్రుని, చూచువానికి ఆపదలనుండి విముక్తి కలుగును.

అదర్శనీయాని (చూడదగనివి)

శ్లో. పాపిష్ఠం దుర్భగం చాన్ధం నగ్న ముత్కృత నాసికం |

ప్రాతరుత్థాయ యః పశ్యేత్ తత్కలేరుపలక్షణం ||

కాత్యాయన 19. 10.

తా. పాపిని, దురదృష్టుని, గ్రుడ్డిని, దిగరబరుని కోయబడినముక్కుగలవారిని ప్రాతఃకాలమునఁగాంచువారలకు ఆపదలు సంభవించును.

భూప్రార్థనా (భూమిని ప్రార్థించుట)

శ్లో. సముద్రవనసే దేవి! వర్షతస్త నమండలే,

శ్లో. విష్ణుపత్ని! నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శంక్షమస్వమే ||

మూత్రపురీషోత్సర్గవిధి.

౧. గ్రాశుమునకు ఉత్తరము, శుశాసము, నైర్ఋతి, దక్షిణము, తూర్పు ఈదిక్కులలో జలము ఎక్కువగ ఉండు ప్రదేశమునందు మలమూత్ర విసర్జనమునకు పోవలయును.

౨. తలకు వస్త్రము చుట్టుకొని ముక్కునోరు వీనిని వస్త్రముచేత ఆచ్ఛాదనముచేసి దేహమంతయు కప్పుకొని ఎండిన తృణకాష్ఠములచేత భూమిని కప్పి మలవిసర్జన మొనర్పవలయును.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో 1. తస్మాత్ పూర్వం సముత్థాయ ప్రాచీమేవోపనిర్భూమేత్ |

ఉదీచీం ప్రాగుదీచీంవా శౌచాచారక్షమాందిశం ||

యత్రోదకం ప్రభూతంతు తద్గత్వాశౌచమాచరేత్ |

నైర్ఋత్యాదివిధిక్షేప మతీత్యాభ్యధికంభవః |

సూరా దావసభా స్మృతపురీషంక్ష సమాచరేత్ ||

2. అయశ్శీఘ్ర రసాత్కృతృతృజై స్సంభాద్యోమదీనం |

ఘ్రాణాస్యేవాససావప్యే మలమూత్రం త్యజేద్భుభుః || స్మృతిముక్తాభరే

3. మలమూత్రములు విసర్జించునప్పుడు మానముగ నుండవలయును.
౪. యజ్ఞోపవీతమును కంఠమునందు ప్రవేలాడవేసికొనియుండవలయును. ఏకవస్త్రుడైనయెడల ఊడిచెవియందు యజ్ఞోపవీతమును వేసికొనవలయును.
౫. పగటియందు ఉత్తరముఖముగను, రాత్రియందు దక్షిణాభిముఖముగను, సాయంత్రాతఃకాలములందు ఉత్తరముఖముగను మూత్రపురీషోత్సర్జనమును చేయవలయును.
౬. కటికచీకటియందును, కొండలుమున్నగువాని లక్షణాలనసూర్యుడు గనంబడనితావులందును ప్రాణాభీలిమున్నగు సమయములందును వీలుననుసరించి దేముఖముగనైనను మూత్రపురీషోత్సర్జనము చేయవచ్చును.
౭. పగలు గృహమునను దూరముగను రాత్రియు సమీపముగను మలమూత్రోర్జనము నెనర్చవలయును.

తత్సమయ నిషేధ స్మర్యము.

౧. మార్గమునందును, భస్మమునందును, గోశాలయందును, చున్నిననీలయందును, నీటియందును, శ్రమశానమునందును, పర్వతమునందును, జీర్ణదేవాలయమునందును, పుట్టయందును, జంతువు
3. వాచం నియమ్య యశ్చైవ వాచ్యైశ్చావసవశ్చిత్||
కుర్యాత్పుత్రపురీషేషు శుభోదేశేనమాహిత్య||
4. కృత్వా యజ్ఞోపవీతం చ పృథక్ : కంఠం పితం||
విష్ణుతంత్ర గృహీత్యుర్యాద్యద్వాకంఠేనమాహిత్య|| స్వత్రిముక్తాభరేతం సర్వా
యశ్చైవ పితం యజ్ఞోపవీతం కరేకృత్వా మూత్రపురీషోత్సర్జనకుర్యాత్ :
౧. ము. సాం. గృహీ||
5. మూత్రోచ్ఛారసమత్వం చినాకుర్యాదదజ్ఞుః||
దక్షిణాభిముఖోరాత్రో ఉభయంశ్యయథాదివా|| స్వ. ము. వ. నుః.
6. ఛాయాయా మంథకాలేనా రాత్రా వహనివా ద్విజః||
యథాసుఖముఖఃకుర్యాత్ప్రాణబాహాభయేభుజః|| స్వ. ము. వ. నుః.
7. రాత్రామూత్ర పురీషేషు గృహభ్యాశేనమాచరేత్|| స్వ. ము.

లుగలగుంటలందును, పోవుచును, నిలుచుండియు నదీతీరము నందును, పర్వతశిఖరములందును, గోబ్రాహ్మణాదిత్యాగ్నులఁ జూచుచును, దర్శించును, పచ్చిపిప్పిలందును, గోమయము నందును, చెట్లనీడలందును, అంగారమునందును, కపాలములందును, రాజమార్గమునందును, ఉద్యానవనములందును, అకులందును, యజ్ఞభూములందును, మూత్రపురీషోత్సర్గము చేయఁ గూడదు.

౨. తనపురీషమును చూడఁగూడదు.

౩. మూత్రపురీషోత్సర్గన సమయమునందు అన్యచిత్తముతోడనుండఁగూడదు. చేతితో శిరమును తాకఁగూడదు. మాటలాడఁదగదు. దిక్కులనుచూడఁగూడదు.

శౌచవిధి.

౧. మూత్రపురీషోత్సర్గనానంతరమునందు శౌచము సునర్పనల యును. వామహస్తముచే మూత్రావయవమును గ్రహించి

ప్రమాణవచనములు.

౧ శ్లో. నమూత్రం పశిశ్చర్విత నభస్మని నగోత్రజే |

శఫాలకృష్టే నజలే ననిత్యాం నచపర్వతే ||

౨ నజిన్మదేనాయతనే నవస్మికే కదాచన |

ననసత్వేభగ రేషు నగచ్ఛన్మాపిచస్థితే |

ననదీతీరమాసాద్య నచపర్వతవస్త్రజే |

వాయస్త్రివిప్రానాదిత్య వఃపశ్యతశ్చేవగాః |

నకదాచనశర్వత విజ్ఞుతస్య విసజ్జనం || స్మృతిము. మను. 4. 46-49

దేవాలయే నదీరే దర్శపృథ్వుతు శాద్యతే |

కేవలచ్ఛాయాసు వృక్షేషు మారేగోష్ఠంబు భస్మసు ||

అగ్నౌచగచ్ఛేత్ తిష్ఠాచ విష్ఠాం మూత్రం చ నోత్సజేత్,

రథ్యావత్సరతీరేషు భృశానే గోమయే జలే |

ననస్యమశ్యమేహేత జలే సంసది వర్షని |

అంగారోద్యానవరేషు యజ్ఞభూమాచనోత్సజేత్ || స్మృతిర్విధిసారే.

౨. ప్రత్యాదిత్యం నమేహేత సపశ్యేనాత్మన శ్చకృత్ || స్మృతిము. యజుః.

౩. నాన్యచిత్తత్విరంతిష్ఠి స్మృత్యుకే దాత్మన త్విరగ్.

నస్రాయా స్మదిశంశ్యే ద్విజ్ఞాత్రోత్థక్ బుధః || స్మృతిము. బోధాయనః.

శౌచప్రదేశమునకువచ్చి పాత్రముచేత జలమును మృత్తికనుగ్రహించి వామహస్తముచేత శౌచవిధిని సలుపవలయును.

2. సదీతిరమునుండి ఇసుకతోగూడిన మృత్తికనుశౌచార్థము తీసికొనవలయును. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు క్రమంబుగ శ్వేత, రక్త, హరిద్రా, నీలవర్ణమృత్తికలను శౌచార్థము గ్రహింపవలయును. ఇట్టిమృత్తిక సంగ్రహింపనియెడల తానున్న చోట లభించుమృత్తికనుశౌచార్థము గ్రహింపవలయును.

3. శౌచార్థము మూత్రావయవమునందు ౧. యు, పురీషావయవమునందు 3 ను వామహస్తమునందు ౧౦ను. హస్తద్వయమునందు ౧౦ను. మృత్పిండములను గ్రహించవలయునని మనువువచించెను. ఇతరులు ఈషద్భేదముగ సంఖ్యను చెప్పియున్నారు.

ఈపైనఁజెప్పిన లెక్క ప్రకారము మృత్తిక చే శుద్ధియొనర్చినను గంధలేపములున్నయెడల గంధలేపములు పోవునంతవఱకు శౌచము నొనర్పవలయును.

b. పైనఁజెప్పిన లెక్కకు తక్కువగ శౌచమొనర్చిననే శుద్ధియొనరును సంఖ్యపూర్తియగునంత దనుక మృజ్జలముచేత శౌచమొనర్పవలయును.

ప్రమాణవచనములు.

1. ఉత్థాయ నామహస్తేన గృహీత్వాధ్వని మేహనం శౌచదేశం సమాగత్య కుశ్యా చ్ఛుదం మృదంబుభ్యః దేవలః

గృహీతశిశ్నశ్చిత్తాయమృద్ధిరభిధృతైర్జలైః గంధలేపక్షయకరంశౌచంకుశ్యాదతంద్రిత్యః యాజ్ఞవల్క్యః.

2. ఆహారే స్మృతిశాం ప్రాజ్ఞః కూలాత సేకతామయా మధవీయో యమః. విప్రేకుక్లాగు మృశ్చాచే రక్తాక్షతే వియతేహృద్రవగ్ధా వైశ్యేకు శూద్రే క్షస్త్రివినిర్దిశేత్ మధవీయో యమః.

యస్మిన్దేశేతు చుక్తాయం యాచయ్యైవమృశ్చా నైవతత్ర ప్రశస్తాస్యా తయాశౌచవియతే మనుః 10. 87.

ర. వైశ్వానరేష్విని మృత్తికా సంఖ్య నియమము గృహస్థులకగు. ఇం దులకు ద్విగుణంబుగ బ్రహ్మచారులకును, చతుర్గుణంబుగ యతులకు ను గ్రహించునది. స్త్రీలకు, అశ్వతులకు, బాలురకు శూద్రులకు సంఖ్యానియమ ముక్కుటలేదు. గంధ లేపములు బోవునట్లు శౌచ ము నొనర్చుకున్న చాలును.

గ. శౌచవిధి పగటికంటె రాత్రిలందు సగమాచరించిన చాలునుం అశక్తునికి అందర్థము చాలును. మార్గమునందిందులో సగమాచరి. న చాలును.

* గండూషవిధి.

౧. మృజ్జలంబులచేత శౌచవిధినిచేసికొని శిశుముడివేసికొని ఒడ్డు కచ్చుడై గండూషమును నలుపవలయును. (గండూష) నంగ నోటియందు నీళ్ళుపోసికొని పుక్కిలించి ఉమియుట) తానుకూర్చున్నప్రదేశమునకు చామభాగమునందే గండూష మునొనర్చవలయును.

౩. ఏకాగ్రంశే గుదేతి సస్త్రైకత్రక లేదశః ఉభయో పస్తదాతవ్యా మృదశ్చ ధిమభీష తా॥ మనుః. 5. 126.

ఫం. చాపాసే మృదోయోభ్యా నామపాదే తథాక లేతి సస్త్రైకమాద్యోభ్యా సన్యక్చౌచంచీక్షీత్ తా॥ బో. ధాయనః.

౩ డి. యావన్నాపైత్యమేత్యాక్రాగ్రంశోలేపశ్చతత్కృతః తావ స్మృద్వాసిదేయం స్యాత్ సర్వాసుద్రవ్యశుద్ధిమ. మనుః. 5. 128.

౩ సి. న్యూనాధికం సకగ్రవ్యం శౌచశుద్ధి మభీష తాప్రాయశ్చిత్తేన యజ్ఞంతే వి హితాతి క్రమేతుతే॥ దక్షః.

4. ఏకదాశ్చందం గృహస్థానాం ద్విగుణం బ్రహ్మచారికాం

త్రిగుణం వనస్థానాం యశ్చిన్తాయ వశ్యుగ్గణమ్॥ మనుః.

5. దివా యద్విహితం శౌచం తదగ్రం నిశీతి తం॥ 5. 127.

తదగ్రమాతులేప్రోక్షమాతుర్థం వర్షసి॥

* క్రమాశాస్త్రసముఖము.

౧. శౌకృత్వా శౌచదత్తప్రత్యక్ష పాదాహ సావమృజ్జలః॥

సుబద్ధ శిఖిక ద్వుస్తు గంధ ముదమనం శుభేత్॥

పితృనృదతేభాగే దేవాజ్ఞాంతి సర్వదా॥

అసీనశ్చచగ్రహణా వ్యామపాచ్ఛే విసజ్జయేత్॥

చరాశరః.

౨. మూత్రోత్సర్జనానంతరము ౪ గండూషములను, పురీషోత్సర్జనానంతరము ౮ గండూషములను, భోజనానంతరమున ౧౨ గండూషములను, దంతధావనానంతరమున ౧౬ గండూషములను చేయవలయును.

౩. గండూషసమయమున తర్జనినితో వక్రచాలనము చేయఁగూడదు.

దంతధావనవిధి.

స్మృతిరత్నమహాదధి, స్మృతీరత్నాకరము, పరాశరమాధవీయము, అపరార్కము, విజ్ఞానేశ్వరీయము మున్నగు ధర్మశాస్త్రగ్రంథము ననుసరించి దంతధావనవిధి, దంతకాష్ఠ, త్యాజ్యదంతకాష్ఠములు, నిషిద్ధదినములు వీనినిగుఱించి క్రమముగ న్నాయఁబడును.

దంతధావనకాష్ఠగ్రహణమంత్రము.

మూ. ఆయుర్మలంకర్యః ప్రజాః పశువసూనిచ |

బ్రహ్మవ్రజ్ఞం చమేధాంచ త్వన్నో దేహి వనస్పతే ||

తా. ఓవనస్పతీ! ఆయువును, బలమును, కీర్తిని, తేజమును, ప్రజలను, పశువునాది సంపత్తిని, త్రికాలగోచరమగు వ్రజ్ఞును, మేధను నీవు మోకివచ్చు. అనియత్థము.

ఈమంత్రముచేత దంతధావనకాష్ఠమును గ్రహించి దంతధావనమును చేసికొనవలయును. దంతధావనము ప్రాజ్యునిముగనైనను ఈశానముఃముగి నైనను కూర్పుండి చేసికొనవలయును. 1

దంతకాష్ఠమును విడిచి ప్రవేలితో దంతధావనముచేయుట చాల నింద్యమని ఎఱుఁగవలయును. 2

దంతకాష్ఠప్రమాణము బౌద్ధాణులకు ౧౨, లేక ౧౦ యంగులముల ప్రమాణమును, క్షత్రియులకు ౯ యంగులముల ప్రమాణమును, వైశ్యులకు ౮ లేక ౬ అంగులముల ప్రమాణమును, శూద్రులకు

౨. మూత్రే పురీషే భుక్త్యంతే తత్రైవద్విజధావనే |

చతుర్వ ద్విపద్ధవీర్జిత గండూషైశ్శుద్ధి రివ్యతే ||

స్మృతి ము.

౩. గండూషస్యాభసమయే తర్జన్యావక్రచాలనం |

కరోతి యదీమూఢాత్మా రోగవంసరకంప్రజేత్ ||

స్మృతి ము. గౌతమ్య.

లేక ర అంగులముల ప్రమాణమును, స్త్రీలకు ర అంగులముల ప్రమాణమును అని తెలిసికొనవలయును. 3

౧. దంతధావనకాంతము కనిష్ఠికాంగుల సమానస్థూలముగాని లేక మధ్యమాంగుల సమానస్థూలముగాని ఉండవలయును.

ప్రమాణచనములు:

(1) శో పూర్వము భేద్యుతిం పిండ్యాత్ శరీరాంగ్యమేవచ |

దక్షిణేన తథా క్రౌర్యం వశ్యమేన పరాజయం |

ఉత్తరేణ గవాం నాశం స్త్రీణాం పరిజనస్యచ |

పూర్వోత్తరేషు దిగ్భావే సర్వాస్కామా నవా ప్నుయాత్ || కాత్యాయనః.

తా. పూర్వము భుజమునందు క్రౌర్యము, శరీరాంగ్యమును; దక్షిణమునందు క్రౌర్యమును, వశ్యమును; మున పరాజయమును, ఉత్తరమునందు గోవులకు, స్త్రీలకు పరిజనమునకు నాశనమును; ఈశానదిక్కున సకలార్థ సద్ధిప్రాప్తి యు కలుగను.

(2) శో. అంగుల్య దంత కాంతంచేత్ప్రత్యక్షలవణంతథా |

మృత్రికా భక్షణం వై పశుల్యంగోమాంస భక్షణం | అట్రిః

సాంగురీభిరంతాత్ ప్రత్యక్షయేత్ || ఉశనాః ||

తా. అంగులలచే దంత ధావనము, ప్రత్యేకముగ లవణమును భుజించుట, మృత్రికా భక్షణము ఇయ్యవిగోమాంస భక్షణము శో సమానముని అత్రిముని యభిప్రాయము. అంగులలచేత దంత ధావనము చేయరాదు గనుక అని ఉశనుని యభిప్రాయము.

(3) శో || ద్వాదశాంగులకంవిశ్రేక్మా మాహుర్గనీషిణః |

క్షత్ర విష్ణుద్రాక్షాతానాం నవగుణ్ వశరంగులం ||

దశాంగులం పు విప్రాణాం క్షత్రియాణాం నవాంగులం ||

అష్టాంగులం పు వైశ్యానాం శూద్రాణాం సప్తసమ్మితం ||

చతురంగులమానం పు సర్వేణాం నాత్ర సంశయః | విషణ్ |

తా. అష్టముల భుజము న్రాయలేదు.

(1.) శో కనిష్ఠికాగ్రవత్స్థూలం పూర్వార్థకృతమార్చకం |

దంత ధావనము స్థూలం జిహ్వలేఖనికా తథా || స్ప్ర.ము. యాష్ఠివల్క్ల్యః.

ప్రత్యక్షదంత కాంతంచేత్ప్రత్యక్షయేత్ విధానతః |

మధ్యాంగుల శివమస్థూల్యం ద్వాదశాంగుల సమ్మితం || స్ప్ర.ము. అంగిరః.

౨. దంతధావనకాష్ఠమును కుడిచేతితో గ్రహించి మోకాళ్ళకులోపల చేతనుంచుకొని దంతధావన మాచరింపవలయును.

౩. దంతధావనకాష్ఠము తనకు తెలిసిన వృక్షమునకు సంబంధించి యుండవలెను. దుర్గంధరహితముగను, ఋజువుగను, బెరుకుతోడను, ఉండవలయును. దానియగ్రమును నలుగఁగొట్టి దంతధావనము చేసికొనవలయును.

౪. జిహ్వలేఖనిక (నాలుగగీచుకొనునది) నిషిద్ధదినములందును గ్రాహ్యదినములందును కాష్ఠముతోనుండవచ్చును. లేదా బంగారు వెండి వీనిలో చేసితోనైనను చేసికొనవచ్చును.

౫. దంతధావనానంతరమున కాష్ఠమును కడిగినైర్ తి దిక్కున పడవేయవలయును.

గ్రాహ్యదంతకాష్ఠములు.

అమ్ర పున్నాగ బిల్వనా మసామార్గశిరీషయోః |

భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థాయ వాగ్యతో దంతధావనం ||

స్మృ. ము. అంగిరాః.

(2.) బాహుజాన్యంతరం కృత్వాకుక్కుటానన సంధితః |
త ర్పణాచమనోజ్ఞేభ్య దంతధావనమాచరేత్ ||

స్మృ. ము. కాండిల్యః.

(3.) విజ్ఞాతవృక్షం యుక్తాగ్ర మృజు దుర్గంధవర్జితమ్ |
సత్పక్వ దంతకాష్ఠంస్యా త్తదగ్రేణ ప్రధావయేత్ ||

స్మృ. ము. శానకః

(4.) ప్రతిపక్షర్షషష్ఠి సవమ్యాం దంతధావనం |
వర్షై రనృత్రకాష్ఠైస్తు జిహ్వాన్లేఖ స్సనైవతు ||

స్మృ. ము. వ్యాసః..

తిహ్వనిరే; ను రొప్యం సౌవర్ణంవాక్ష మేవవా |

తస్మలావహరం శస్త్రం మృదు శ్లక్ష్యందశాం గులం ||

(5.) నైర్దిష్ఠాంశినిరస్యాపాపస్పృశ్య.

అవ. స్మ. అనుక్రమణిక

అపామార్గంచబిల్వంచ కరవీరంవిశేషతః।

తిక్తం కషాయసహితం సుగంధికటుకాన్వితం।

క్షీరిణో వృక్షగుల్మాదీక భక్షయేద్దంతధావనే॥

స్మృ. ము. వ్యాసః.

తా. మామిడి, సురపాన్న, బిల్వము, ఉత్తరేణి, వాడగన్నేరు వృక్షముల సంబంధమయినట్టియు, చేదు, వగరు, సుగంధము, పాలు, గలవృక్షములకు చేరినట్టియు కాష్ఠములు దంతధావనమునకు చాలప్రశస్తములు. కంటకి వృక్షములన్నియు ప్రశస్తములేకాని వానిలో తుమ్మపుల్ల మాత్రము నింద్యము.

దంతకాష్ఠగుణములు.

శ్లో. సర్వేధైర్యం, వశేదీప్తిః, కరజే విజయోరణే।

స్త్రక్షేచైవార్థసంపత్తి ర్భద్రార్యాం మధురస్వనః।

౧

ఖదిరేచ్ఛవసౌగంధ్యం, బిల్వేతు విపులంధనం।

ఔదుంబరేణవాక్కుద్ధి ర్భంధూకేచదృఢాశ్రుతిః॥

౨

వృజేచ క్షీరిసాభాగ్యే పాలాశే సిద్ధిరుత్తమా।

కదంబేచ సదాలక్ష్మీ రామేచారోగ్యమేవచ॥

౩

అపామార్గేధృతిర్మేధా ప్రజ్ఞాశక్తిర్వపుష్పచిః।

ఆయుశ్యేలం యశోలక్ష్మీస్సాభాగ్యం చోపజాయతే॥

౪

అర్కరేణదంతరోగాన్స్త బీజపూరేణతు వ్యధాం।

కకుభేన తథాఽయుష్యం తథా పలితవర్జితః॥

౫

దాడిమేసింశువారేచక్షుల్ల కే కటకేతథా।

జాత్యాచకరమర్దేచ దుస్స్వప్నంచైవనాశయేత్॥

౬

స్మృ. ము. వ్యాసః

శ్లో. సర్వేకంటకినః పుణ్యాః క్షీరిణశ్చయశస్కరాః।

ఔదుంబరేణవాక్కుద్ధిం లభేత్సక్షేణవైధనమ్॥

౧

అర్జునేననిరోగత్వం వశేన మహతీంశ్రియం।

అపామార్గేనర్వసిద్ధిం స్త్రీవశ్యం చప్రియంగుభిః॥

౨

వేణునాఽవాప్నుయాద్ధాశ్చ రాజవృక్షాజ్జయంలభేత్।

చూతేన స్వపూజాస్యా తస్మాద్భాగ్యంజనసేనతు॥ ౩

అయం కంటకవృక్షాత్తు వశ్యంవైకంటాల్లభేత్॥

ఆరోగ్యంకర్ణికారేణశానంత్యాశౌర్యము త్తమం॥ ౪

ఆశోకేన విశోకస్యా ల్లనంగాద్రహ్మవర్చసం॥

ఖానిరా దఖలాన్కామా లభేదతిశయం మహాత్॥ ౫

శ్లో. ము. మార్కండేయః.

తా. ఏగిన చెట్టుదైర్యమును, మట్టిపకాశమును, కానుగ రణవిజయమును, జవ్విధనసంపత్తిని, రేగు మధురస్వసమును, చంద్ర సౌగంధ్యమును, బిల్వముధనమును, మేడివాళ్ళున్నదిని, మంకెన దూరశ్రవణమును, నల్లమట్టి కీర్తిసాధాగ్యములను, మోడుగ ఉత్తమసిద్ధిని, నీలములక్ష్మిని, చూమిడి ఆరోగ్యమును, ఉత్తరేశి ధృతి, మేళ, ప్రజ్ఞాశక్తి, దేహసౌఖ్యము, ఆయువు, శీలము, కీర్తి, సంపత్తుమున్నగువానిని, మద్ది ఆయుష్యమును పలికవిహీనతను కలుగజేయును. దానివల్ల సింధు వారము, ఊల్లకము, కుంకుమ, జాజి, ఓకచెట్టు వీనికాప్తములు. దుస్స్వప్ననాశనమును చేయును.

తా. కంటకములు కలిగినట్టియు, పాలుకలిగినట్టియు వృక్షములు దంతధావనమునకు తగినవి. మజల పైవృక్షములను గూర్చియే చెప్పి యుండుటచేత తాత్పర్యము వ్రాయలేదు.

నింద్యదంతకావ్యములు.

౧. న పాలాశం దంతధావన మద్యాన్నచైవశ్లేష్మాతకారిప్త విభీతక ధన ధన్వనజం; సకోవిదార శమిషీలుషిప్పలేంగుద గుగ్గులు జం,నబంధూకనిర్గుణీశ్శిగుబిల్వకతిండుకజం,నపారిభద్ర వాత్మిక మోచక్యశల్మలీతణజంనమసురంనాన్లంసోర్ధ్వశుష్కంససుశిరం నపూతిగగ్ధిన పిచ్చిలమ్॥ ఆపరాక్మేషిణః.

తా. మోడుగ, విడిగిచెట్టు, కుంకుమ, తాడెచెట్టు, నారింజ, తడి దేహకాంచనము, బమ్మి, గోగు, రావి, గారచెట్టు, గుగ్గిలపుచెట్టు, ఏగిన, వావిలిచెట్టు, మునగచెట్టు, బిల్వము, నల్లతుమికి, దేవదారుపు, పెద్దనిమ్మ, ఆరటి, బూరగజనుము, వీనిదంతకావ్యములును, తీపుగాని, పులుపుగానిగల వృక్షముల దంతకావ్యములును, కొన ఎండియున్న

ట్టియు, రంధ్రములు గలట్టియు, దుర్గంధము గలదియు, నుచుగ గలిగినట్టియు దంతకాష్ఠములను గ్రహించకూడదు.

మూ. కుశంకాశం పలాశంచ శింశపాం యస్తు భక్షయేత్ ।

తావద్భవతి ఛండాలో యావద్దాం నైవశశ్యతి ॥ స్ఫు. ము. గర్గః.

తా॥ దర్భ, రెల్లు, మోదుగ, యెరుగుడు, వీనితో దంతధావనము చేయవలగదు. తెలియక చేయునేని వెంటనే గోవును చూచినగాని అపాపము పోదు.

మూ. తృణరాజసముత్పన్నై ర్న కర్మాద్గంతధావనం ।

సరశ్చండాలయోనిస్సస్య ద్వావదాం నైవశశ్యతి ।

గుడకం తాళహింతాల కేతక్యశ్చ మహద్వటః ।

శిర్షూకో నారికేళశ్చ సప్తైతేతృణరాజకాః ॥

తా॥ గుడకము, తాడి, గిరుకతాడు, మొగలి, మహద్వట్ము, శిర్షూరము, కొబ్బెర ఈవిడు తృణరాజములని పేరు. వీనితో దంతధావనము చేసికొనవలగదు.

వికల్పకాష్ఠములు.

మూ॥ కోవిదార శమీకార శ్లేష్మాతక పలాశకాః ।

నిర్గుణీ శింశపాశాఖాః కపింబక కశావటాః ।

విహితాః ప్రతిషిద్ధాస్య రిమేతస్మా ద్వికల్పితాః ॥

స్ఫుల్భశ్శసారము.

తా॥ దేవకాంచనము, జమ్మి, విరిగిచెట్టు, మోదుగ, పావలి, నీపము, దర్భ, వట్టి, ఇవి గ్రాహ్యములని కొండలును, నింద్యములని కొండలును చెప్పియున్నారు కావున ఇవి వికల్పములు ॥

కాష్ఠదంతధావన నిషిద్ధతిథులు.

౧ పాడ్యమి, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, దశమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ,

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో ౧. ప్రతివత్సర్వశ్రీఘ్న చతుర్వత్సర్వమీషుచ ।

అమావాస్య తిథులందును; భానువారము నందును, శ్రాద్ధదినమందును, జన్మదినమందును, వివాహదినమందును, ఉపవాసదినమందును, అజీర్ణముగ నున్నదినమందును, వ్రతతిథియందును దంతకాష్ఠములతో దంత ధావనము చేసికొనకూడదు.

నిషిద్ధతిథులందు దంతధావనవిధి.

౧. నిషిద్ధతిథులందు తృణములచేతగాని నేరేడు, జువ్వి, మామిడి, అకులచేతగాని, మధ్య మానామికాంగుష్ఠములతో దంతధావనము చేయవలయును.

౨. అమావాస్య, ఏకాదశి ఈతిథులందు నేరేడు, జువ్వి, మామిడి, ఈయాకులతో తోముకొవవచ్చును.

౩. కాష్ఠములతో దంతధావనము చేయకూడదని నిషేధించిన దినములందును, లేక దంతకాష్ఠములు లభించని దినములందును, తృణ పర్ణములచేత దంతధావన మాచరింపవలయును.

౪. వ్రేళ్ళతో దంతధావనము చేయునప్పుడు చూపుడు వ్రేలుతక్కి. తక్కిన మధ్యమానామికాంగుష్ఠములతో దంతధావనము చేయవలయును.

నవమ్యాంభానువారేచ దంతకాష్ఠంవివర్జయేత్ స్మృ. ము. విష్ణు.

శ్రాద్ధజన్మదినేనైవ వినాహేజీర్ణహాపితృః।

వ్రతేనైవోపవాసేచ వర్జయేద్దంతధావనమ్॥ చంద్రిక.

సమావేశములు.

1. ప్రతిపక్షర్కపక్షిషు నవమ్యాం దంత ధావనం।

వర్జైరస్యత్ర కాష్ఠైస్తు జిహ్వాన్లేఖన దైవతు॥ స్మృ. ము. వ్యాసః.

2. తృణపర్ణైస్స దాహర్యాదమా మేకాదశీంవినా।

తయోరపిచకుర్వీత జంబుష్టయైప్రవర్ణకైః। స్మృత్యంతరే.

3. అలాభేనా నిషిద్ధేనా కాష్ఠానాం దంత ధావనం।

వర్జైవవిశుదేన జిహ్వాన్లేఖించకారయేత్॥ కాలదర్శక.

4. అంగుర్యాధావయేద్దంతా వర్జయేత్ ప్రదేశినీం।

మధ్యమానామికాంగుష్ఠైర్దంత ధావో భవత్యపి॥ స్మృతద్వయసారః.

స్నానార్హులైన నిర్ణయము.

౧. నదులందును, నదములందును, తటాకములందును, మనుష్యులు త్రవ్వని సరోవరములందును, కొండవాగులందును, సంధ్యా దినత్యక్రమమున నెనర్చుటకు స్నానము చేయుట ముఖ్యము.
౨. అట్టివి లేని తావులందు ఇతరులు త్రవ్వించిన తటాకాదులందైనను స్నానమొనర్పవలయును.
౩. ఇతరులు త్రవ్వించిన తటాకాదులందు స్నానము చేయవలసిన యెడల ౩ మృత్పిండములను తీసివైచి స్నానమొనర్పవలయును. పరులబావియందు స్నానము చేయవలసినప్పుడు మూడుకడ వలసిన తోడిపారభోగి స్నానమొనర్పవలయును.
౪. నదీతటాక కూపాద్యభావనమయము నందును, రోగాదికము కలవాడును ఉష్ణోదకముచేత స్నానము చేయవచ్చును. అస్నానము

ప్రమాణవచనములు.

- (1.) శ్లో॥ సదీక్షదేవభాతేషు తటాకేషు సరస్సుచ |
స్నానం సమాచరేన్నిత్యం గర్వప్రసవజ్ఞేషుచ ||
సదీక్షదతటాకేషు దేవభాతజలేషుచ |
నిత్యక్రియాద్ధం స్నాయీ తగ్గిప్రసవజ్ఞేషుచ || స్మృ. ము. విషపురాణే.
- (2.) శ్లో॥ అలాభేదేవభాతానాం సరసాం సరితాంతథా |
ఉద్భృత్యదతురంబిండా పారశ్చ్యస్నానమాచరేత్ ||
స్మృ. ము. మను.
- (3.) ఉద్భృత్యవాపిత్రిన్విండా కుర్యాదావత్సహాసదా |
నిరుక్తాసుచమృత్పిండా కూపాస్తత్రీస్థటాతథా ||
అపద్భృత్యమయత్సానం పరకిర్యే జలాశయే |
వృధాభవతి తత్సానం కర్తవ్యం పాపేన నివృత్తే |
స్మృ. ము. శానకః.
- (4.) నిత్యం నైమిత్తికం వక్రియాంగం మలకర్షణం |
తీర్థభావేతు కర్తవ్యముషోదకపరోదక్షణం ||
అదిత్యస్య కర్తవ్యతాః పునః పూతాస్తవస్మైనా |
అమృతమామరస్నానే ప్రశస్తం తదంబు || స్మృ. ము. యమః.

నమొనర్చునపుడు ఉష్ణోదకమును శీతలోదకమునందు పోసి
స్నానము చేయవలయును.

౫. సంధ్యాది నిత్యోక్తముల నొనర్చుటకుగాను లభించునెడల నదులు
మున్నగుచోటగాని, లేక కూపాదులందుగాని, లేక వేడినీళ్ళచే
తగాని మృత్తికమున్నగునవి లేకపోయినను ఒకపర్యాయమైనను
స్నానమొనర్చవలయును.

౬. జాతము, మృతము సంభవించినప్పుడును, సంత్రాంతి దినము
లందును, శ్రాద్ధదినమునందును, జన్మదినమునందును, ఛండా
లాదిస్మర్యనమునంచును, గ్రహాఃమునందును, భానువారమునం
దును, పూర్ణిమ, అమావాస్య, సప్తమి ఈతిథులందును, ఉష్ణోద
కస్నానము చేయకూడదు.

౭. స్నానాంగములగు సంకల్పము, సూక్ష్మపఠనము, మార్జనము,
అఘమర్షణము, తర్పణమునైనాచరించుచు స్నానమొనర్చిన
స్నాన ఫలములభించును గాని ఊరకస్నానము మాత్రముచేసి
నయెడల స్నానఫలముకలుగదు.

శీతాస్వప్నునిష్ఠి బోధ్యమామంత్రసంభారసంఘటాః |
గోమూఽవిశస్యతేస్నానం తద్విజృంభిభలంబహిః |

స్మృ. ము. వ్యాసః

(౬.) సర్వదానిత్యక్తస్నానం స్నాయాదేవకథంచన |
విశామృత్తీకయావాపినకృన్మస్థేనవాంఘ్రామ్ ||

స్మృత్యర్థసారే.

(6.) మృతేజస్థనిసంక్రాంతౌ శ్రాద్ధేజస్థదిసేతథా |
అస్పృశ్యస్మర్శనేవేవనస్నాయాద్వస్థవారిణామ్ ||
సంక్రాంత్యాంభానునారేచనస్తమ్యాంరాహుదర్శనే |
ఆరోగ్యపుత్రమిత్రాభీనస్నాయాద్వస్థవారిణామ్ |
పౌష్ణమాస్యాంతథా దర్శయిస్నాయాద్వస్థవారిణామ్ |
సగోహత్యాకృతంపాపంప్రాప్నోత్యేవనసంశయమ్ ||

స్మృ. ము. వృషభమః

(7) శ్లో. సంకల్పయాత్కవతనంపూజనం చాఘృషుష్ణణమ్ |

నేవతాతర్కణంవైవస్నానం పంచాంగముచ్యతే.

శ్లో. పుంత్రపూతైర్జ్వలైస్సానం ప్రాహుస్సానన ఫలవ్రతదమ్ |

సవృథావారి మగ్నానాం యాదసామివతత్త్వమ్ || స్మృ. ము. వ్యాసః.

౮. ప్రాతఃకాలమునందును మధ్యాహ్నమునందును స్నానమొనర్పవలయును. అశక్తుడగు వాడు మధ్యాహ్న సమయమున కాపిల స్నానమొనర్చిన (అనగా తడిగుడ్డతో తుడుచుకొనుట) చాలును.

౯. ప్రాతఃకాల స్నానము అల్పసంత్రయశ్రమమును, మధ్యాహ్న కాల స్నానము సముత్రకముగను చేయవలయును.

౧౦. గృహమునందు స్నానము చేయునపుడు స్నానమునందు సంకల్పాదికము అక్కరలేదు.

౧౧. శ్రావణమాసమునందు గంగ, యమున, స్లక్షి, సరస్వతి, గోదావరి, కృష్ణవేణి, మున్నగు సముద్రగలగు నదులందు తప్ప ఇతర నదులందు స్నానము చేయఁగూడదు.

౧౨. ఉపాకర్మోత్సవ కర్మలందును, ఆశ్చోచస్నానము నందును చంద్రసూర్య గ్రహణము లందును శ్రావణమాసము నందుకూడ

(8) శో ప్రాతస్నానో ౭వి విధివత్స్నానం మధ్యందినేచరేత్ |

శక్తశ్చేదన్యథాహోశాతీ సమ్యగ్జనం చరేత్ || స్మృ. ము. విశ్వా

(9) శో యస్మాహని తథాప్రాతర్నిత్యం స్నాయాదతంది తః |

దంతాః ప్రక్షాళ్య నద్యాదౌ గృహేచేత్తదమంత్రకం ||

అత్రసంక్షేపో అభిప్రేతః - యతస్, ఏనాహః -

అల్పత్వా గోమకాలస్య బహుత్వాత్ స్నానకర్మణః ||

స్మృ. ము. కాత్యాయనః

(10) శో సంకల్ప స్సూక్తసతనం మాజ్ఞనం చాశుమ్నసం |

దేవాది తర్పణగైవ గృహే వంచ వివర్జయేత్ || ధర్మశాస్త్రే.

(11) శో పక్షిదవయం శ్రావణాది సర్వానద్యోరజన్వలాః |

తాసుస్నానం నకుర్వీత వరయిత్వాసమద్రగాః |

శో గంగాదయమునానైవస్లక్షగాద సరస్వతీ,

గోదావరీ, కృష్ణవేణీ మహానద్యః ప్రకీర్తితాః స్నానం దేధర్మశాస్త్రే

(12) ఉపాకర్మణి హోతృరే ప్రేతస్నానే తథైవచ |

నదీస్నానము చేయవచ్చును.

స్నానకాలనిషిద్ధములు.

౧. దిగంబరుడై స్నానము చేయఁగూడదు. ఏకవస్త్రుడై స్నానము చేయఁగూడదు.

౨. స్నానానంతరమున తదంగములగు దేవ, ఋషి, పితృతర్పణములు చేసి స్నానవస్త్రమును పిడువవలయునుగాని తర్పణము చేయక పిడువఁగూడదు.

౩. స్నానము చేసిన వస్త్రము తోడనే స్నానానంతరమున దేహము తుడుచుకొనఁగూడదు.

౪. స్నానాంతరమున మడివస్త్రము కట్టుకొనునపుడు స్నానము చేసిన వస్త్రమును ఊర్ధ్వముగ తీసి వేయవలయును.

౫. స్నానము చేయునపుడు మంత్రాది స్మరణము తప్ప తక్కిన ఇతరసంభాషణము చేయకూడదు.

చంద్ర సూర్యుగ హేచైవరజోదోషో న విద్యతే॥

భందోగ పరిశిష్టే

ప్రమాణవచనములు.

(1) శ్లో. అవగాహ్యజలే నగ్నః వస్త్రంయః పరిశోధయేత్ |

కృద్ధాస్తత్రనివర్తంతే దేవతాః పితృభిస్సహ॥ స్మృత్యర్థసాచే.

శ్లో. స్నానం దానం జపం హోమం స్వాధ్యాయపితృతర్పణం |

వైకవస్త్రద్విజః కుర్యాత్ శ్రాద్ధభోజనసత్కిర్యమా॥

స్మృ. ము. రోగయాక్షివల్యః

(2) శ్లో. యావద్దేవాః ఋషీన్సైవ పితృన్సైవ రోగనతర్పయేత్ |

తావన్నపీడయేద్వస్త్రం రోగనస్నానోభవన్మరః॥

(3) శ్లో. స్నానవస్త్రేణ రోగవిప్రః స్వమంగం పరిమార్జతి |

స్నానంవృత్తవభవతి పునస్సానేనశుద్ధతి॥

స్మృ. ము. శానకః

(4) శ్లో. స్నానం కృత్వా ద్రవానమృతాద్ధ్వముద్భృత్య నిఘ్నేతేత్ |

స్నానవస్త్రమథస్తాచ్చేత్పునస్సానేనశుద్ధతి॥

స్మృ. ము. సంగ్రహః

(5) శ్లో. స్నాన్యో వరుణశ్శక్తిం పుష్వోఽగ్నిశ్శ్రియం హరేత్ |

హరి ర్నారాయణోగంగా గంగానారాయణో హరిః।

హరి ర్విశ్వేశ్వరో గంగా గంగావిశ్వేశ్వరో హరిః॥

౮

ఋగ్వేదినాం ప్రాతస్నానవిధిః.

౧. సంకల్పః

ఆచమ్య! ప్రాణానాయమ్య! పూర్వోక్తైవంగుణవిశేషావిశి
ష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీసరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీసరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం
ప్రాతస్నానం కరిష్యే:-- (అని సంకల్పించి)

పరిశుద్ధమగు గోమయమును వామహస్తమునందు గ్రహించి
“భూః, భువః, సువః” యసువ్యాహృతులతో ఉదగంతముగ ౩గ వి
భజించి దక్షిణభాగమును “ఓం” అని ప్రణవము నుచ్చరించుచు పది
దిక్కులందువైచి; ఉత్తరభాగమునందలి గోమయమును ఉరకతీర్థము
నందువైచి; మధ్యభాగమునందలి గోమయమును ఈక్రింది మంత్రము
తో అభిమంత్రించ వలయును:--

ప్రయోగః:- మానస్తాక ఇత్యస్య కుతోస్మిరుద్రో జగతీ, గోమయా
భిమంత్రణేవినియోగః :---

మూ. మం. ఓం మానస్తాకే తనయే మాన ఆయా మానోగోషు మానో
అశ్వేషురీరిషః। వీరాన్మానో రుద్రభూమితో నధీర్వా విష్ణస్తస్పద
మిత్యాహవామహే॥ ఋ. సం. అ. ౧. ౧. ౬.

తా. ఓ రుద్రుడా! మాపుత్రులను పౌత్రులను మాఇతర జనులను
గోవులను అశ్వములను హింసింపకుము. శౌర్యవంతులగు మాసంబధిం
జనులందు కోపముగలవాడవై వారలను హింసింపకుము. మేముహ
విస్సుగలవారలమయి ఎల్లప్పుడు నిన్ను యాగములందు పిలుచుచుం
దుము.

ప్రయోగము:- ఈ క్రిందిమంత్రములచేత గోమయమును దేహము
నందు పూసికొ నవలయును.

మూ. మం. గంధద్వారాదురాధర్వానిత్యపుష్టాం కరీషిణీం।

ఈశ్వరీంసర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్॥

శ్లో. అగ్రమగ్రం చరంతీనా మోషధీనాం వనేవనే!
తాసామృషభపత్నీనాం పవిత్రం కాయశోధనమ్॥
త్వమేరోగాంశ్చ శోకాంశ్చ నుదగోమయసర్వదా॥

తా. ప్రతివసమునందును ఓషధులకుగాను మున్ముందుకు సం
చరించు గోవులసంబంధమగు గోమయము కాయశోధనార్థము పవిత్ర
మని ఎఱుంగవలయును. ఓగోమయమా! నీవెల్లప్పుడు నాకుగలశోకం
బులనురోగములను పోగొట్టుము.

తీర్థపార్థనా.

మూ. శ్లో॥ త్వంరాజాసర్వతీర్థానాం త్వమేనజగతఃపితా |
యాచితం దేహి మే తీర్థం తీర్థరాజన మోస్తుతే॥ ౧
శ్లో. సితాసితేయత్రతరంగచామ కేన ద్యావిభాతే మునిభానుకన్యకే |
లీలాతప్రతువటపసామౌత్సత్తీర్థరాజోదయత్రిపరూగః॥ ౨
శ్లో. తిథిర్విష్ణుస్తథావారో నక్షత్రంవిష్ణురేవచ |
యోగశ్చకరణంచైవ సర్వం విష్ణుమయంజగత్ ॥ ౩
శ్లో. యో సా సర్వగతోవిష్ణుశ్చిత్స్వరూపీ నిరంజనః |
స ఏవద్రవరూపేణ గజ్జామౌభా నాత్రసంశయః॥ ౪
గజ్జాగజ్జేతి యోబ్రూయా ద్యోజనానాం శతైరపి |
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం సగచ్ఛతి॥ ౫
నన్దినీ నలినీసీతా మాలినీచ మలాపహా |
విష్ణుపాదాబ్జసంభూతా గంగాత్రిపథగామినీ॥ ౬
భాగీరథీ భోగవతీ జాహ్నువీత్రిదశేశ్వరీ |
ద్వాదశైతాని నామాని యత్రయత్రజలాశయే |
న్నానయుక్తః స్మరేన్నిత్యం తత్రతత్ర వసేద్ధిసా॥ ౭

భుంజ్యోమృత్యురాయప్యం తస్మిన్మహానం త్రిషుస్సృతమ్॥

పరా. మాళ్ళ. అథ్యా. ౧. శ్లో. ౫౭. వ్యాఖ్యానం పురాణవచనం

పుష్కరాద్యాని తీర్థాని గంగాద్యా స్మరితస్తథా।

ఆగచ్ఛన్నపవిత్రాణి స్నానకాలేనదామమ్॥ ౯.

తా. నీవు సర్వతీర్థంబులకును ప్రభుండ్లవు. నీవే జగంబునకు తండ్రివి. నిన్ను నేను యాచించితిని. నేచేసిన సకల పాపముల పోగొట్టుకొనుటకు (స్నానార్థము) రేవును నాకొసంగుము. ౧.

ప్రయాగయను తీర్థరాజమునకు తెల్లని నల్లని రూపములుగల గంగా యమునలయొక్క- తరంగములు చామరంబులుగ ప్రకాశించుచున్నవి. అచటఉండు వటవృక్షమే విలాసార్థమయి ధరించు గొడుగు. ౨.

తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణముమున్నగునవియు, ఈజగంబును సర్వము విష్ణుస్వరూపము. ౩.

యోగిజనంబులకు ప్రత్యక్షంబయి జ్ఞానమేయాకృతిగాఁగలిగి (రాగద్వేషాది) మలినములనంటని సర్వవ్యాపకండ్లగు విష్ణువే ఈద్రవరూపంబున గంగాజలంబయియున్నవాఁడు. ఇందు సందియములేదు. ౪.

గంగకు అనేక శతయోజనముల దూరమునఁగడియు నెవఁడు “గంగా! గంగా! యనిపలుకుచుండునో వాఁడు పాపములచే విడువఁబడి విష్ణు లోకమునందును. ౫.

నందిని, నలిని మున్నగు ౧౨ భాగీరథీ నామములను స్నాన మెచ్చటఁ జేసినను స్నానకాలమున పఠించవలయును. కట్టు పఠించు నెడల గంగ అచ్చటనే నివసించును. ౬. ౭.

జలాంతర్యామియగు హరియే గంగా స్వరూపము. గంగయే జలాంతర్యామియగు విష్ణుస్వరూపము. విష్ణువే గంగా తీరవాసియగు విశ్వేశ్వరునిరూపము. గంగయే విశ్వేశ్వరరూపమగు విష్ణువు. ౮.

పావన తమములగు పుష్కరాది తీర్థములును, గంగాది నదులును స్నానకాలమునందు నానమీపమునకు వచ్చుగాక. ౯.

౨. సూక్తపఠనం.

మూ. మం. హిరణ్యశృంగంవదుణఁ ప్రపద్యేతీర్థ మే దేహియాచితః।

యన్మయా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః॥

యన్మే మనసా వాచా కర్మణా వా దుష్కృతం కృతమ్।

తన్న ఇన్ద్రోవరుణోబృహస్పతిస్సవితాచపునస్త్రు పునఃపునః॥

తా. బంగారు వికారంబగు (శుద్ధత). శృంగమువలె పయినుండు

కిరీటంబుగల (జలాధిపతియగు) వరుణదేవుని యనుగ్రహంబువేడి (అతని) దరింజేరెదను. ఓవరుణదేవా! (నాచే) వేడికొనంబడి స్నానంబునకు రేవునునాకు ఒసంగుము. పాపాత్ములయింట నాచే భుజింపఁబడినట్టియు, పాపాత్ములవలన పొందినప్రతిగ్రహమువలన కలిగినట్టియు, మనోవాక్తాయకకర్మములచేకలిగినట్టి సకలమరితంబును ఇంద్రుఁడును, వరుణుండును బృహస్పతియు, సవితయు అప్పటికప్పుడే తొలిగించి నన్ను పరిశుద్ధుని చేయుదురు గాక.

3. మార్జనమ్.

ప్రయోగః:-ఆపోహిషేతి తృచస్యాంబరీషః సింధుద్వీప ఆపోగాయత్రీ మార్జనేవినియోగః—(వీనితో మార్జనము చేసికొనవలయును.)
 మూ. మం. ౧. ఓం ఆపూహిష్ఠా మయోభువస్తాన ఊర్జేదధాతన!
 మహేరణాయ చక్షసే!

౨. ఓం యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతేహనః!
 ఉశతీరిన మాతరః!

3. ఓం తస్మా అరం గమామ వో యస్యక్షయాయ జిన్వథ!
 ఆపోజనయథాచనః|| ఋ. సం. అ. 7. 6. 5.

తా. ఓజలములారా! మీరు స్నానపానాది సకలకర్మలకు హేతుభూతములగుటచేత సుఖమును పొందించు వారగుచున్నారు. కావున ముక్తియను గొప్ప ప్రయోజనమునకయి మమ్ము పోషింపుఁడు. ౧. ఓ జలములారా! కల్యాణతమమును మాధుర్యయుతమును అగు మీరసమునకు మమ్ములను పాత్రులనుగఁజేయుఁడు. ౨. ఓజలములారా! మేమొనర్చిన పాపజాలములనాశంబునకై మీశరణుఁజొచ్చుచున్నారము. మీరు భక్తులందు దయగలవారు కావున మాపాపములను పోగొట్టుఁడు

జలాలోడనమ్.

ప్రయోగః:-“ఇమంమేగంగ” ఇత్యస్య ప్రైయమేధః సింధు ర్న ద్యోజగతీజలాలోడనే వినియోగః. (జలాలోడనము చేయవలయును.)
 మూ. ఇమంమేగజ్జేయమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమంసచతాపరుష్ణ్యా!
 అసిక్వామరుద్భృధే వితన్తయాన్జీకీయేశ్వణుహ్యసుషోమయా!

తా. ఓగంగ! ఓయమున! ఓసరస్వతి! ఓశుతుది! ఓయార్జికీయ! ఓమరుద్వృధ! మీరందఱును మితోడివారగు పరుష్ణీదేవితోడను అసిక్నీదేవితోడను వితస్తాదేవితోడను (దయచేసి) నాచే పరింపఁబడు చుండు స్తుతిరూపంబగు మంత్రసముదాయమును వినుఁడు.

౪. అఘమర్షణమ్.

[ప్రయోగ:-- ఋతంచేతి తృచస్యా ఘమర్షణో భావవృత్తమ నుష్టవ్, జలాఘ మర్షణేవినియోగః--

మూ. మం. ఋతంచ సత్యం చాభీధాత్త పసోధ్యజాయత| తతోరాత్ర్య జాయత తతస్సముద్రో అర్ణవః|| ౧|| సముద్రా దర్ణవా దధినంవత్సరో అజాయత| అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్యజివతోవశీ! ౨|| సూర్య చంద్రమసాధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్| దివంచపృథివీచాస్తరిక్షమహోస్యః|| ౩|| ఋ. సం. అప్ట. 8. 8. 48

ఓం భూర్భువస్సువః! తద్విష్ణోః పరమంపదం సదాపశ్యంతిసూరయః! దివీచ చక్షు రాతతం|| ఋ. సం. అప్ట. 1. 2. 7.

తా. ఋతము (అనగా మానసికమగు యథార్థ సంకల్పము) సత్యము (వాచిక సత్యసంభాషణము) శాస్త్రీయ ధర్మములు మున్నగునవి సృష్టికంటె ముందు పరబ్రహ్మమునుండియే పుట్టెను. ఆపరబ్రహ్మమునుండియే రాత్రియు పగలు, ఉదకపూర్ణమగు సముద్రము పుట్టెను. సముద్రము పుట్టినతర్వాత సంవత్సరాది రూపమగు కాలముజనించెను. ఆఈశ్వరుఁడు అహోరాత్రములను సకలభూతములను సృజించుచు నివేషము మున్నగు కాలభేదయుతమగు ప్రపంచమున కంతయు ప్రభువు అయియున్నాఁడు. ఈపరబ్రహ్మమే గతకల్పమునందువలె ఈ కల్పమునందును సూర్యచంద్రులను సుఖరూపమగు దివము, అంతరిక్షము, భూలోకము మున్నగు లోకములను కల్పించెను.

[ప్రయోగము:--ఇటుల జపించిముమ్మారు స్నానమొనర్చి బ్రహ్మంజై ప్రాజ్ఞుఖము గసాక్షతోదకములతో దేవాదితర్పణము చేయవలయును.

౫. దేవాదితర్పణమ్.

౧. బ్రహ్మదయోయేదేవాఃతా దేవా తర్పయామి.

౨. భూద్దేవా తర్పయామి,

3. భువద్దేవా తర్పయామి.
 ౪. స్వద్దేవా తర్పయామి.
 ౫. భూర్భువస్స్వ దేవా తర్పయామి.
- ఋషితర్పణమ్.

నివీతీ;---

౧. కృష్ణద్వైపాయనాదయోయే ఋషయః తా త్ ఋషీ తర్పయామి॥౨.
 ౨. భూః ఋషీ తర్పయామి॥ ౨.
 3. భువః ఋషీ తర్పయామి॥ ౨.
 ౪. స్వః ఋషీ తర్పయామి॥ ౨.
 ౫. భూర్భువస్స్వః ఋషీ తర్పయామి॥ ౨.
- పితృతర్పణమ్.

ప్రాచీనావీతీ, దక్షిణాభిముఖః సతిలాభిరద్భిః;---

౧. సోమః పితృమాతృయమోఽంగిరస్వానగ్నిష్వాతాః కవ్యవాహనాదయోయేపితరః తా పితౄ తర్పయామి॥ 3.
 ౨. భూః పితౄ తర్పయామి॥ 3.
 3. భువః పితౄ తర్పయామి॥ 3.
 ౪. స్వః పితౄ తర్పయామి॥ 3.
 ౫. భూర్భువస్స్వః పితౄ తర్పయామి॥ 3.
- భూమా జలాంజలిప్రక్షేపణమ్.

మూ. శ్లో॥ అగ్నిదగ్ధాశ్చ యేజీవా యేష్వదగ్ధాః కులేమమ,
భూమాదత్తేన తోయేన తృప్తాయాన్తు పరాంగతిమ్॥ ౧.
అనిజలాంజలినిభూమియందువిడువవలయును.

పివప యశ్శోపవీతియై ఈక్రింది మంత్రముతో యక్షుతర్పణము చేయవలయును. అనగా ఒడ్డునజలాంజలిని విడువవలయును.

యక్షుతర్పణమ్.

మూ. శ్లో. యస్మయా దూషితం తోయం శారీరమలసంభవాత్
తద్దోషపరిహారార్థం యక్షైః తర్పయామ్యహమ్॥ ౨.

తా. నాపలకమున పుట్టి మృతిఁజెందినవారిలో అగ్ని సంస్కారమునందినవారును, (సంస్కరించువారు లేనందున) అగ్ని సంస్కారము నడనివారును అగు జీవులందఱు నేనిప్పుడు భూమియందుంచిన జలముచేత తృప్తినంది పరలోకమును పొందుదురుగాక. ౧

నాదేహ మాలిన్యముచేత నీయుదకమును కలుషముచేసితిని. ఈదోషమును పోగొట్టుకొనుట కొఱకుగాను యత్కర్తవ్యము చేయుచున్నాను. ౨

ప్రయోగము:--- పిడిప (దేహమారు నంతనఱకు నిలుచుండి గాని లేక) పొడివస్త్రముచేత దేహమును తుడుచుకొని పైనఁజెప్పఁబోవురీతిగ మడివస్త్రములనుగాని లేక పట్టువస్త్రమునుగాని ధరించి తడివస్త్రమును విడిచి పిండి తరువాత పాదములను కడిగి కొనవలయును.

ఋగ్వేదీయస్నానవిధి సమాప్తము.

యజుర్వేదీయ స్నానవిధి.

౧. ఈ గంగా ధ్యానము పఠింపుచు బాష్టులోతు నీటనిలిచి సిగ ను రెండుగావిడదీసి ముక్కుచెవులు మూసికొని ముమ్మారు ముణిగి శిఖను ముడివేసికొని ఆచమనముచేసి ప్రాణాయామముసలిపి సంకల్పించి సూక్తపఠనము చేయవలయును.

గంగాధ్యానమ్.

- మూ. శ్లో. గజ్గా గజ్జేతి యోబ్రూయా ద్యోజనానాం శతైరపి,
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం సగచ్ఛతి॥౧॥
- ,, అంబత్వద్దర్శనాన్ముక్తిర్న జానే స్నానజంఘలం,
స్వరారోహణ సోపాన మహాపుణ్యతరస్థిణి॥౨॥
- ,, విశ్వేశం కేశవం ధుణ్ణిం దణ్డపాణిచ్ఛ భైరవం,
వందేకాశీం గుహంగజ్గాం భవానీం మణికర్ణికామ్॥౩॥
- ,, అతితీర్ణ మహాకాయ కల్పాంత దహనోపమ,
భైరవాయ నమస్తుభ్యమనుజ్ఞాం దాతుమర్హసి॥౪॥
- ,, త్వంరాజా సర్వతీర్థానాం త్వమేవ జగతఃసితా,
యాచితో దేహిమే తీర్థం సర్వపాపానమత్తయే॥౫॥
- ,, యోసా సర్వగతోవిష్ణు శ్చిత్స్వరూపీ నిరంజనః,
స ఏవద్రవరూపేన గజ్గామ్భా నాత్రసంశయః॥౬॥
- ,, నద్దీని నలినీసీతామాలినీచ మహాపగా,
విష్ణుపాదాబ్జ సంభూతా గంగా త్రిపథ గామినీ॥౭॥
- ,, భాగీరథీ భోగవతీ బాహ్మవీ త్రిదశేశ్వరీ,
ద్వాదశైతాని నామాని యత్రయత్ర జలశయే॥౮॥
- స్నానకాలే పఠేన్నిత్యం మహాపాతక నాశనం॥

- (1) శ్లో॥ తతో నదీంసమాగత్య గజ్గాధ్యాన పురస్కరం ।
నాభిమాత్రే జలేస్థిత్యాత్రివారం స్నానమాచరేత్॥ విశ్వామిత్రః॥
- ,, నాభిమాత్రే జలేస్థిత్యా కృత్వాశేఖా ద్విభాద్విజః ।
నిరుద్ధ కన్ధవానస్తు త్రివారం మజ్జనం చరేత్॥ విష్ణుః॥
- ,, త్రిరాష్ట్రత్యసమాచమ్య శిఖాంబధ్యానమాచమేత్ ।
ప్రాణాయామ్యు సంకల్ప్య త్రివారం మజ్జయేత్సునః॥ ఆశ్వలాయనః॥

తా. ౧-౫-౬-౭-౮-౯ శ్లోకములకు తాత్పర్యము ౫౩వ పుట
యందు వ్రాసియున్నాము.

తల్లీ నీనర్శనమువలన ముక్తికలుగును. నీయందు స్నానమొన
రించిన నెట్టిపుణ్యము కలుగు నోనేనెఱుంగను. నీవు స్వర్గము నెక్కు
టకు మెట్లవంటిదానవు॥౨॥ కాశీయందుండు విశ్వనాథుని, మాధవుని,
ధుండీశ్వరుని, దండపాణిని, భైరవుని, కాశీదేవిని, భవానీదేవిని, మణి
కర్ణికా దేవిని నమస్కరించెదను॥౩॥ మిగుల కఱుకయిన గొప్ప శరీర
ముగలవాఁడా! ప్రళయ కాలాగ్నివలె వెలుంగువాఁడా! కాలభైరవా!
నీకు నమస్కారము. (గంగయందుస్నానముచేయుటకు) సెలవిమ్ము. ౪.

౧ సకల్యః.

ఆచమ్య॥ ప్రాణానాయమ్య॥ ఏవంగుః విశేషణ విశిష్టాయాంశు
భతిభాశ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాతః (మధ్యాహ్నం) స్నానమహంకరిష్యే॥

౨. సూక్తపఠనము.

మూ. హిరణ్యశృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థంమే దేహియాచితః।
యన్మయాభుక్త మసాధూనాంపాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః॥
,, యస్మైమనసావాచా కర్మణావాదుష్కృతం కృతమ్।
తన్న ఇన్ద్రో) వరుణో బృహస్పతిస్సవితాచపునస్తుపునఃపునః॥
తై. ఆ. 10. 1.

తా. ౫౪ వ పుటయందు చూడుడు.

౧. సూక్తపఠనముచేసి పిదప ఆపోహిష్ఠాది మంత్రములచేత మా
ర్జనము చేసికొనవలయును. మార్జనము, అఘమర్షణ సూక్త పఠనము,
ఈ రెండును ప్రవాహభిముఖముగనుండి చేయవలయును.

మూ. ఆపోహిష్ఠామయోభువస్తాన ఊర్జేదధాతన ।
మహేరణాయచక్షసే॥౧॥

యోవశ్శివతమో రసస్తస్యభాజయతేహసః ।
ఉశతీరివమాతరః॥౨॥

తస్మా అరంగమామఘౌ యస్యక్షయాయ జిన్వథ।
ఆపోజనయథాచనః॥౩॥ తై. ఆ. 10. 1.

తా. ౫౪ వ పుటయందు చూడుడు.

మూ. మం. హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకాయాసుజాతఃకశ్యపోయాస్నిం

|దః అగ్నిం యాగర్భం దధిరేవిరూపా స్తాన ఆపశ్యగ్ స్సోనాభవన్తు||౧||
 యాసాగ్ రాజావరుణోయాతిమధ్యేపత్యాన్య తే అవపశ్యక జనానాం|
 మధుశ్చుతశ్చుచయో యాపావకా స్తాన ఆపశ్యగ్ స్సోనాభవన్తు||
 యాసాం దేవా దివికృణ్వన్తి భక్షం యాలంతరిక్షే బహుధాభవన్తి|
 యాః పృథివీం పయసోన్దన్తి శుక్రాస్తాన ఆపశ్యగ్ స్సోనాభవన్తు||౩||
 శివేనమా చక్షుషా పశ్యతాపశ్యవయా తను ప్రాపన్నశతత్వచమ్రే|
 సర్వాగ్ అగ్నీగ్ం రఘ్నుషదో హువే ప్రామయిషరో బలమోజోనిధ
 త్తర||

తై. సం. 5. 6. 1.

తా. జలములు నిర్మలంబులును ప్రకాశమానములగుటచేత (ము.
 ఖ్యముగ సాయంకాలమునందు) బంగారు వర్ణమువంటి వర్ణము కలిగి
 యుండును. వానియందు కశ్యపుండను ప్రజాపతి ఉదయించెను. అం
 దే ఇంద్రుడుదయించెను. జలంబు లగ్నిని గర్భంబున ధరించెను.
 సుఖమును కలుగఁజేయునట్టి ఈజలంబులు మాకు సుఖమిచ్చుగాక. ౧
 జలాధిపతియగు వరుణరాజు స్నానపానాదులు యథాశాస్త్రముగఁ జే
 యుచున్నారా లేదాయని పరిశీలించుటకుగాను నీటియందు చరించు
 చుండును. మధుర రసమును స్రవింపఁజేయుచు స్వశశ్చద్ధములయి
 స్నానపానాదులచేత జనలశుద్ధికి హేతుభూతములగు జలములు సుఖ
 కారిణులయి మాకు సుఖము నిచ్చునుగాక. ౨. స్వర్ణమునందు దేవతలు
 ఏజలసారరూపమగు అమృతమును తమకు భోజ్యముగ నెనర్చుకొన్నా
 రో ఏజలము లంతరిక్షమున వృష్టిధారారూపముచేత బహువిధముగ
 నుండునో ఏజలములు భూమి నెల్ల తమద్రవముచేత తడుపుచుండునో
 అట్టినిర్మలములును సుఖకారిణులును అగు జలములు మాకు సుఖము
 నిచ్చునుగాక. ౩. ఓజలములారా! మీరు నన్ను చల్లని చూపుతో
 చూడుడు. మంగళమగు చల్లని దేహముతో నన్ను స్పృశింపుడు.
 నేను మీయందుండు అగ్నులను హోమముచేత తృప్తిపండించెదను.
 మీరు మీయందుండు కాంతి, బలము, బలహేతువగు ఓజమును నా
 యందుంచుడు. ౪.

మూ. మం. ఇద మాపః ప్రవహతా వద్యంచ మలంచయత్ |

యచ్ఛాభిద్రోహోన్యతం యచ్ఛ కేపే అభీరుణన్ ||

శుక. య. 6. 17.

తా. జలములారా! నేనుచేయుపాపమును పోగొట్టుడు. మఱియు నోట పలుకదగని శాపములు మున్నగునవి పలుకులవని పాపమును శరీరగతముగు మాలిన్యమును పోగొట్టుడు. అసత్యమాడి నేజేసినపాపమును అనపరాధుల దూషించినపాపమును మర్మచ్యేదకములగు దురుక్తులుచ్చరించుటచే కలిగిన పాపమును పోగొట్టుడు.

మూ. మం. ఆపోమాతస్మా దేనసో విశ్వాన్మృత్యుంచత్వగ్ం హసః।

నిర్మామంచామి శపథా నిర్మావరుణాదధి।

నిర్మాయ మస్య పద్మీశాత్సర్వస్య ద్వేవకిల్బిషా దుతో

మహస్య కిల్బిషాత్ ॥

వై. ఆ. 1. 01.

తా ఓజలములారా! ప్రసిద్ధములగు మహాపాతకోప పాతకముల నుండి నన్ను విముక్తునిచేయుడు. స్వస్వవర్ణాశ్రమాచారధర్మములను విడుచుటవలన కలిగిన పాపమునుండియు వరుణదేవుని విషయమునందజ్ఞానముచేత నేనెనర్చిన యపరాధమునుండియు, పాపిజనుల పాప బులకుగాను వారిని శిక్షించు యముని బాండ్లొయ్యలు ఉర్జితాశ్వునుండియు విముక్తిని చేయుడు. నిత్య యజ్ఞముల నెనర్పని యపరాధమునుండియు అతిథిపూజ సలుపని యపరాధమునుండియు నన్ను విముక్తుని చేయుడు.

పవమానసూక్తమ్.

మూ. మం. ౩. పవమానస్సువర్జనః। పవిత్రేణ విచర్షణిః। యఃపోతాసపు నాతుమా॥౧॥ పునన్తుమా దేవజనాః। పునన్తుమనవోధియా। పునన్తువిశ్వ ఆయవః॥౨॥ జాతవేదః పవిత్రవత్। పవిత్రేణ పునాహిమా శ్మకేణదే వదీన్యత్। అగ్నేక్రత్వా క్రతుగ్ంరను॥౩॥ యత్రే పవిత్ర మర్చిసి। అగ్నే వితత మస్తరా। బ్రహ్మ తేనపునీమహే॥౪॥ ఉభాభ్యాన్దేవసహితః। పవిత్రేణ సవేనచ। ఇద బ్రహ్మ పునీమహే॥౫॥ వైశ్వదేవీపునతీదేవ్యా గాత్। యస్యైబహ్వీస్తనువోవీతప్యహః। తయామదన్తస్సధమాద్యే షు। వయగ్గ్స్యామ పతయోరయీణః॥౬॥ వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మాపు నాతు। వాతఃపాణే నేషిరో మయోభూః। ద్యావాపృథివీపయసాపయో భిః। ఋతావరీ యజ్ఞయేమా పునీతామ్॥౭॥ బృహిద్భి స్సవితస్తృభిః। వర్షిష్టైర్దేవమన్వభిః। అగ్నేదత్తైఃపునాహిమా॥౮॥ యేనదేవాఅపునత।

యేనాపోదివ్యంకశః తేన దివ్యేనబ్రహ్మణా । ఇదంబ్రహ్మ పునీమహే॥
 ౯॥ యఃపావమానీరధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసః సర్వగ్ం సపూ
 తమశ్నాతి । స్వదితమ్మాతరిశ్యనా॥౧౦॥ పావమానీర్యోఅధ్యేతి । ఋషి
 భిస్సమ్భృతగ్ంరసః తస్మై సరస్వతీదుహేక్షీరగ్ంసర్విర్యధూదకమ్॥
 ౧౧॥పావమానీస్స్వస్త్రియః సుగుఘాహిసయస్వతీఃఋషిభిస్సంభృతో
 రసః బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్॥౧౨॥ పావమానీర్దిశ్చస్తునః ఇమం
 లోక మథోఅముం కామాభ్యుర్ధ్వయస్తునః దేవీర్దేవైస్సమాభృ
 తాః॥ ౩॥పావమానీస్స్వస్త్రియః సుగుఘాహిఘృతశ్పృతఃఋషిభిస్సం
 భృతోరసః బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం॥౧౪॥ యేనదేవాఃపవిత్రే
 ఆత్మానంపున తేసదా తేనసహస్రధారేణ పావమాస్యః పునస్తుమా॥
 ౧౫॥ ప్రాజాపత్యం పవిత్రం శతోద్యామగ్ం హిరణ్యయం తేనబ్రహ్మ
 విదోవయం పూతంబ్రహ్మ పునీమహే॥౧౬॥ ఇన్ధ్రస్సనీతీ సహమాపు
 నాతు సోమస్స్వస్త్రివరుణస్సమీచ్యా యమోరాజప్రమృణాభిఃపునా
 తుమా జాతవేదా మోర్జయంత్యా పునాతు॥౧౭॥

తై. బ్రా. 1. 4. 8.

తా. ఎవడు ఎల్లరను (పావములనుండి) శోధించునో ఎవడు (పా
 ప) శోధనమునకు శలుఁడో ఎవడు సువర్గోకమున జనించెనో ఎవడు
 బహు విధశోధన ప్రకారముల నెఱింగెనో అట్టిదేవుడు మేమునరించు
 జపము తపము మున్నగు శుద్ధిసాధనములతో నన్ను శుద్ధునిజేయుగాక.౧.

ఎవరు కల్పాదియందు స్వర్గలోకమున జనించుటచేత దేవరూ
 పులో, ఎవరు స్వాయంభువమనువు మున్నగు ఋషులో, ఎవరు కర్మా
 నుసారము మనుష్యలోకమునంది సదాచారసంపత్తి కలిగి యున్నారో
 వారందఱు అనుగ్రహముంచి నన్ను శుద్ధునిజేయుదురుగాక. .౨.

ఓయగ్నీ! నీవు ఈజగమునంతయు, నెఱుంగుదువు. ప్రకాశించు
 కాంతిచే నెఱుంగువాడవు. అట్టినీవు మేముచేయు కర్మలను పవిత్రత
 మంబగు నీసంకల్పముచేత శుద్ధములయినవానిగ చేయుము. 3.

ఓయగ్నీ! నీజ్వాలయందు వ్యాపించినట్టియు, గొప్పదియగునే
 శుద్ధిసాధనముకలదో దానిచేతమేము శుద్ధునిజేందుచున్నారము. ౪.

ఓసవిత్యదేవా! నీసంబంధమయిన శుద్ధిసాధనముచేతను, మేము

సత్కర్మలను గుఱించిచేయు ప్రేరణా పీశేషముచేతను మాసత్కర్మలను పరిశుద్ధములనుగ చేసికొందుము.

౫.

సర్వదేవసంబంధినియగు దేవిమమ్మలను పరిశుద్ధులను జేయుచు నిచటకువచ్చుగాక. ఏదేవి దేహవిశేషములు రమ్యంబులయి స్తుతింపఁబడుచుండునో అట్టిదేవిచేత అనుగ్రహింపఁబడిన మేము ఋత్విజులతోడ హర్షయోగ్యములగు కర్మలనెనర్చుచు ధనవంతులమయి యుందుము గాక.

౬.

సకలజనులకు హితుండగు నాదిత్యుడు స్వకీయకిరణముల(నాపయిప్రసరింపచేయుట) చేతనన్న పరిశుద్ధునిచేయుగాక. వాయుదేవుడు ప్రాణరూపముచేత దేహమునందు వ్యాపించి సుఖకరుండగుగాక. ద్యావాప్రభువులు రెండును సత్యవతులును (నేజేయు) యజ్ఞమునకు హితముచేయునవియు అగుచు (వర్ష)జలముచేతను (గో)క్షీరాదికముచేతను నన్ను పరిశుద్ధునిచేయుగాక.

౭.

(ఎల్లరను) కర్మలందు ప్రేరేపింపజేయు నో అగ్ని! గొప్పవియు, పాపముల తరింపజేయునవియు, చిరకాలమునుంచి యుండుట చేత వృద్ధతమములును, శోధనకుశలములును అగుమమ్మనుగ్రహించువిషయములచేత నన్ను పరిశుద్ధునిజేయుము.

౮.

ఏశుద్ధి సాధనంబుచేత దేవతలు తొల్లింటియజమానులను పరిశుద్ధులనుచేసిరో, ఏశుద్ధి సాధనముచేత దేవతలు స్వర్గలోక విషయమగు గతిని బరిశోధించిరో, స్వర్గలోకయోగ్యమును గొప్పదియునగునట్టి సాధనముచేత మేముచేయుచున్న గొప్పసత్కర్మను శుద్ధి చేసికొనుచున్నారము.

౯

ఏ పురుషుడు (పాపపరి) శోధకదేవతా సంబంధములగు నీ ఋక్కులను పఠించివాని యర్థమును స్మరించునోవాడు (సకలసూక్తులకును) సారభూతంబును మంత్రములచేతను, తదర్థపరిజ్ఞాతలగు మునులచేతను లోకానుగ్రహార్థము సంపాదించఁబడినది కనుకనే శుద్ధమును వాయువుచేత స్వాదూశ్యతంబు (మంత్రాధానుభవంబునకనుకూలంబగు రుచిని గలుగఁజేయునట్టిదియు) నునగు పరమార్థఫలంబును భుజించుచు.

౧౦

ఎవడు పాపపరిశోధక దేవతాసంబంధములగు నీపవమానము యుల చదువుచు లేదర్థంబు స్మరించుచుండునో అతనికి మృతముచేతను వాని నెఱింగిన ఋషులచేతను మనయందలి అనుగ్రహముచేత సంపాదింపఁబడిన తత్సారభూతఫలమును సరస్వతీదేవి విదిశిచ్చును. ఆసారము పామరులకు క్షీరము ఘృతము, మధువు, జలమువలె పరమార్థము కోరువారికి రుచించును. ౧౧

పాపపరిశోధక దేవతా సంబంధములగు ఋక్కులు శ్లోమకరంబులు. లెస్సగ ఫలంబు నొసంగునవి. క్షీరాదిరసప్రాప్తికి కారణంబులు అట్టి ప్రసిద్ధంబులగు పావమానములు (పవమానసూక్తమునందలి ఋక్కులు) మమ్ము ననుగ్రహించుగాక. మంత్రద్రష్టలగు ఋషులు మంత్రార్థఫలసారమును మాకు ఇత్తురుగాక. మంత్రములఁబఠించుటచేత బ్రాహ్మణులనఁబడినమాకు అవినాశియగు ఫలము కలుగుగాక. ౧౨

ఇంద్రాది దేవతలచేత సంపాదితలగు నీపవమాన మంత్రాభిమానినులగు దేవతలు మాకిహనరలోకంబుల (సద్గతుల) నొసంగుదురుగాక. అచటి కామితార్థములఁ జక్కఁగ నిత్తురుగాక. ౧౩

శ్లోమమును కలుగఁజేయు పావమానముక్కులు లెస్సగ ఫలంబు నొసంగునవియు ఘృతంబు స్రవించునవియునగుచు మమ్ముల ననుగ్రహించుగాక. మంత్రద్రష్టలగు ఋషిపుంగవులచేత ఫలసారంబు మాకొఱకు సంపాదింపఁబడుగాక. తన్మంత్రముల పఠించుటచేత బ్రాహ్మణులమగు మాకు అవినాశియగు ఫలంబు కలుగుగాక. ౧౪

ఇంద్రాది దేవతలు ఏశుద్ధిసాధనముచేత తమదేహమును పరిశుద్ధమును చేసికొందురో పలువిధంబులగు భేదములచే వ్యాపించిన ఆ శుద్ధిసాధనముచేత ఈపావమానముక్కులు నన్ను పరిశుద్ధుని జేయగలక. ౧౫

పాపపరిశుద్ధికి సాధనంబగు నేయది ప్రజాపతి సంబంధియై, దర్భలతో నిర్మించుటవలన శతసంఖ్యాకములగు నాడులుకలిగి పాపహరణము చేయుద్రవ్యముతో నిర్మింపఁబడెనో అట్టిపవిత్రముచేత వేదార్థము నెఱింగిన మేము స్వతఃపవిత్రమగు నీకర్మను మఱల పరిశుద్ధంబుగఁగొనించుకొందుము. ౧౬

శోభనశలములనిచ్చు సునీతీదేవితోగూడి ఇంద్రుడును, తేమమునిచ్చు స్వప్తిదేవితోగూడి సోముడును, అనుకూలయగు సమీచీదేవితోగూడి వరుణుడును, అత్యంత మరణకారికలగు ప్రమృణాదేవులతోనుండు రాజగుయముడును క్షీరాదిరసప్రాపికయగు ఊర్జయంతీదేవితోడనుండు జాతవేదసుండును నన్ను పరిశుద్ధుని చేయుదురు గాక.

౧౭.

ప్రయోగము—: ఈపావమాన సూక్తము పఠించి మజల స్నానమొనర్చి “నమోఽగ్నే,, అనుమంత్రముచేత నమస్కరింపవలయును:--
 నూ. మం. నమోఽగ్నేఽప్పును తేనమగ్నిద్రామి నమోవరుణాయనమోవారుణ్యైనమోఽద్యౌః॥

తై. ఆ. 10. 1.

తా. జలంబునగల(అనగా జలమధ్యంబున నిగూఢంబుగ నుండు) అగ్నికిని, ఇంద్రునకును, వరుణదేవునకును తత్పత్నియగు వారుణీదేవికిని జలాధి దేవతలకును నమస్కారము.

ప్రయోగము—: “యదప్రాకూరం” అను మంత్రముపఠింపుచుసాం గుప్తయజ్ఞసూత్రము చేత ఉదకములందు పలయాకారముగ ప్రదక్షిణముగత్రిప్పి ముమ్మారు స్నానముచేయవలయును.

నూ. మం. యదప్రాకూరంయదమేధ్యంయదశాస్తంతదపగచ్చ
 తాత్ | అత్యాశనా దతీపానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్ |
 తన్నోవరుణోరాజా పాణినాహ్యవమర్శతు॥ ౧॥
 సోఽహమపాపో నరుణో నిర్మక్తో ముక్తకిల్బిషః |
 నాకస్యపృథమారుహ్య గచ్ఛేద్భ్రహ్మసహోకతాం॥ 3॥
 యశ్చాప్పునరుణ స్సపునాత్వఘమర్షణః॥ ౪॥

తై. ఆ. 10. 1.

తా. నీటినుందు సుశిగుండము మున్నగు మరణకారిక ప్రకూర రూపమును ఉమియుట మున్నగువానిచేత కలుగు దోషమును, వాతశ్లేషముల కలుగఁజేయునశాంతియు ఈప్రదేశంబు నుండి తొలంగుగాక.

౧.

దేవ, పితృ, భూత, మనుష్యబ్రహ్మయజ్ఞంబులను చేయక భుజించినది అత్యాశనము. దేవర్షిత్వతర్కణంబులను చేయక చేసినపానము అతిపానము. శాస్త్రాచారము నతిక్రమించి చరించువాని వలన చేయఁబడిన ప్రతిగ్రహము ఉగ్రము. ఈతివిధములచే సంపాదింపఁబడిన పాతకంబును జలస్వామియగు వరుణుఁడు తనచేతితో తీసివైచుగాక. అందువలన పాపరహితుఁడనై రజోగుఁడ రహితుఁడనై సంసారకారణములగు రాగద్వేషాదికముచేత విడువఁబడి పాపరహితుఁడనై స్వర్గమును పొంది హిరణ్యగర్భలోకమునకు పోయెదను. . ౨. 31

సముద్రమునందును పలు తెఱంగులగు మహానదీ, నద, దీర్ఘికా, కూపాది జలములందును అభిష్ఠానుఁడై యుండువరుణదేవుఁడు నన్ను బరిశుద్ధుని చేయుగాక॥ ౪.

ప్రయోగము:— “ఇమం మే గంగ” అను మంత్రముచేత జలముల నభిమంత్రించవలయును.

మూ. మం. ఇమం మే గంగేయమునే సరస్వతి శుత్రుద్రి స్తోమగ్ం
నచ తానరుష్ణియా. అసిక్నియా మరుద్దృధే వితస్త
యాజ్ఞీకీయైశ్యణహ్య సుహోమయా॥

తా. ౫౪ వ పుటయందు చూడుము.

తై ఆ. 10. 1.

అఘమర్షణసూక్తేనావగాహనమ్.

ప్రయోగము:— ఈక్రిందియఘమర్షణసూక్తము పఠింపుచు స్నానము చేయవలయును.

మూ. మం. ఋతంచ సత్యం చాభీధ్ధాత్తపసోఽధ్యజాయత|

తతో రాత్రిరజాయత తతస్సముద్రో అర్ణవః॥ ౧॥

సముద్రా దర్ణవాదధిసంవత్సరో అజాయత|

అహోరాతాణి విదధ ద్విశ్వస్య మిషతో వశీ॥ ౨॥

సూర్యాచక్షుషమసౌ ధాతాయథా పూర్వమకల్పయత్|

దినంచ పృథివీం చాంతరిక్ష మధోసువః॥ 3॥

యత్ప్రథివ్యాగ్ం రజస్య మాంతరిక్షే విరోదసీ|

ఇమాగ్ స్తదాపోవరుణః పునాత్ప్రథమర్షణః॥ ౪॥

పునన్తు వసవః పునాతువరుణః పునాత్ప్రథమర్షణః|

ఏష భూతస్య మధ్యేభవనస్య గోప్తా॥ ౫॥
 ఏష పుణ్యకృతా లోకానేష మత్తోర్విర్విజ్ఞాయం॥
 ద్యావాపృథివ్యోర్విర్విజ్ఞాయగ్ం సగ్గశ్రితగ్ం సువః॥ ౬॥
 సన స్సుచస్సగ్ం శిశాధి॥ ౭॥

తై. ఆ. 10. 1.

తా. ౧, ౨, ౩ మంత్రములకు ౫౩ పుటయందు చూడుడు)

తా. స్వర్గమర్త్య పాతాళలోకములం దెల్లెడల జనియించి ఆయా జన్మంబుల మేమొనర్చిన సకల పాపములను పాపవినాశకుడగు వరుణుడు పోగొట్టుగాక. ర. మఱియు అష్టవసువులును, వరుణుడును, అఘమర్షణ ఋషియు మమ్ములను పరిశుద్ధులను చేయుదురుగాక. ఈవరుణుడే భూతభవిష్యద్వర్త మానకాలములందు ప్రపంచమును పరిపాలించువాడు. ఈవరుణుడే జ్యోతిష్లోమము మున్నగు సత్కర్మల నొనర్చువారికి ఆయా కర్మలకు తగిన లోకముల నిచ్చువాడు. ఈవరుణుడే పాపులకు సర్వప్రాణులను హింసించజేయు “హిరణ్యము” మనుమృత్యులోకము నిచ్చువాడు. ఓవరుణుడా! నీపుద్యలోక భూలోముల నాశ్రయించియుండునదియు స్వర్గమనుపేరుగలదియునగు లోకమును మాకు చక్కగనివ్వము. ౫. ౬.

ప్రయోగము:--“ఆర్ద్రాజ్వలతి” యనుమంత్రముచేత ఆచమనము చేయవలయును:—

మూ. మం. ఆర్ద్రాజ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి జ్యోతిర్జ్వలతి బ్రహ్మహమస్మి॥
 యోహమస్మి బ్రహ్మహమస్మి॥ అహమస్మి బ్రహ్మహమస్మి॥
 అహమేవాహం మాం జహూమి స్వాహా॥

తై. ఆ. 10. 1.

తా. (ఉదకరూపమగుటచే తడిదియగు) నీయార్ద్రము ప్రకాశించుచున్నది. ఈజ్యోతియే నేనగుదును. ప్రకాశించు జ్యోతియే బ్రహ్మము. అహంకారసాక్షియగునేనే బ్రహ్మను. అట్టి నేను జలరూపమగునన్న నాఉదకరాన్ని యందుచుచున్నాడను.

ప్రయోగము:- ఇటుల ఆచమించి సంకల్పించి జలస్థుడై ప్రాజ్ఞు ఖము గసాక్ష తోదకములతో దేవాదితర్పణము చేయవలయును.

౫. దేవాదితర్పణమ్.

౧. బ్రహ్మాదయోయేదేవాః తా తర్పయామి.

౨. భూర్దేవా తర్పయామి,

౩. భువర్దేవా తర్పయామి.

౪. సువర్దేవా తర్పయామి.

౫. భూర్భువస్సువ ర్దేవా తర్పయామి.

ఋషితర్పణమ్.

నివీతీ;---

౧. కృష్ణద్వైపాయనాదయోయే ఋషయః తా ఋషీ తర
యామి॥ ౨

౨. భూః ఋషీ తర్పయామి॥

౨.

౩. భువః ఋషీ తర్పయామి॥

౨.

౪. సువః ఋషీ తర్పయామి॥

౨.

౫. భూర్భువస్సువః ఋషీ తర్పయామి॥

౨.

పితృతర్పణమ్.

ప్రచీనావీతీ, దక్షిణాభిముఖః సతిలాభిరద్భిః---

౧. సోమః పితృమా యమోఽంగిరస్వానగ్నిష్వాత్తాః కవ్యవాహనా
దయోయేపితరః తా పితృ తర్పయామి॥ ౩.

౨. భూః పితృ తర్పయామి॥

౩.

౩. భువః పితృ తర్పయామి॥

౩.

౪. సువః పితృ తర్పయామి॥

౩.

౫. భూర్భువస్సువః పితృ తర్పయామి॥

౩.

భూమా గలాంజలిపక్షేపణమ్.

మూ. శ్లో॥ అగ్నిదగ్ధాశ్చ యేజీవా యేష్యదగ్ధాఃకులేమమ,
భూష్ణాదతేన తోయేన తృప్తాయాన్తు పరాంగతిమ్॥ ౧.
అగ్నిజలాంజలినిభూమియందువిడువవలయును.

పిదప యజ్ఞోపవీతియై ఈక్రింది మంత్రముతో యశ్మతర్పణము చేయవలయును. అనగా ఒడ్డునజలాంజలిని విడువవలయును..

యశ్మతర్పణమ్.

మూ. శ్లో. యస్మయా దూషితం తోయం శారీరమలసంభవాత్ ।

తద్దోషపరిహారార్థం యశ్మతేణం తర్పయామ్యహమ్ ॥ ౨.

ప్రయోగము:--పిదప (దేహమారు సంతవటకు నిలుచుండి గాని లేక) పొడివస్త్రముచేత దేహమును తుడుచుకొని పైనఁజెప్పఁబోవురీతిగ మడివస్త్రములనుగాని లేక పట్టువస్త్రమునుగాని ధరించి తడివస్త్రమును విడిచి పిండి తరువాత పాదములను కడిగి కొనవలయును.

యజుర్వేదీయస్నానవిధి సమాప్తము.

వస్త్రధారణమ్.

౧. ప్రయోగము:--“శుచీహావ్యావ్యేతి” ధౌతవస్త్రముద్భిః ప్రోక్ష్య:--“శుచీహావ్యా” యనుమంత్రము చెప్పుచు ధౌతవస్త్రమును జలముచేత ప్రోక్షించవలయును.

మూ. మం. శుచీహావ్యామరుతశ్శుచీనాగ్ శుచిగ్ం హి నో
మృద్ధ్వరగ్ం శుచిభ్యః | ఋతేనసత్యమృతసాప ఆ
యశ్శుచిజన్మాన శ్శుచయః పావకాః॥

తై. బ్రా. 2. 8. 5.

తా. ఓ దేవతలారా! పరిశుద్ధులగుమీకు పరిశుద్ధములయిన హవి
స్సుల నిచ్చుచున్నాడను. ; పరిశుద్ధులగు మీకు హింసావిహీనమగు క
ర్మమైనర్చుచున్నాడను. యజ్ఞసమయమునందు సమావేశమగునట్టి
దేవతలకు యథార్థమగు యజ్ఞఫలము నిచ్చితిని. ఈ దేవతలు పవిత్ర
మగు జన్మకలిగి సదాచారము కలిగి ఇతరులనుకూడ పవిత్రులనుగ
చేయువారు.

౨. ప్రయోగము:-- దేవస్య త్వేతివస్త్రమాదాయ:-- ఈమం
త్రముపఠింపుచు వస్త్రమును గ్రహింపవలయును.

మూ. మం. దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఅశ్వినోర్భాహుభ్యాం |

పూష్ణోహస్తాభ్యామాదదె॥

తై. సం. 1. 3. 1.

తా. ఓవస్త్రమా! ప్రభువగునవిత ప్రేరేసింపగా అశ్వినీదేవతా
సంబంధములగు బాహువులచేతను పూషణదేవతాసంబంధములగు హ
స్తములచేతను నిన్ను గ్రహించుచున్నాడను.

అవధూననమ్.

3. ప్రయోగము:--“అవధూత” మిత్యవధూయ:-- ఈమంత్ర
ము చెప్పుచువిదిలించవలయును.

మూ. మం. అవధూతగ్ం రక్షోఽవధూతాలరాతయః॥ తై. సం. 1. 1. 5.

తా. రాక్షసులును నాశత్రువులును నశించుదురుగాక.

ఆదిత్యదర్శనమ్.

౪. ప్రయోగము:-- “ఉదుత్యంజాత వేదస” మిత్యాదిత్యాయ
దర్శయిత్వా. ఈమంత్రము చెప్పుచు సూర్యునకు గనం
బరచవలయును.

మూ. మం. ఉదుత్యంబాత వేదసం దేవంవహన్తికెతవః!

దృశేవిశ్వాయసూర్యం॥ శై. సం. 4. 1. 7.

తా. సూర్యకిరణములు ప్రపంచమునంతయు చక్కఁగ నెఱింగినసూర్యుని జనులందఱు చూచుటకుగాను ఊర్ధ్వప్రదేశమును పొందింపుచున్నవి.

వస్త్రధారణమ్.

౫. ప్రయోగము:— “ఆవహన్తితి” పరిధాయ:— ఈమంత్రము పఠింపుచు ధరించవలయును.

మూ. మం. ఆవహన్తి వితన్వానాకుర్వాణాచీరమాత్మనః! వాసాగ్ంసి మమగానశ్చ! అన్న పానేచసర్వదా! తతోమెత్రియమావహ! లోమశాంపశుభిస్సహస్వాహా॥

శై. ఆ. 7. 4.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! వస్త్రములను, గోవులను, అన్నపానములను. నాకు ఎల్లప్పుడు ఇచ్చునట్టియు, ఇచ్చినవానిని వృద్ధిపందింపఁజేయుచు చిరకాలము స్థాయిగా నుండునటుల చేయునట్టియు, లక్ష్మీనినాకు ఇవ్వము. పశువులు అశ్వములు అజములు మున్నగు రోమయత ప్రాణియుతమగు సంపదనిచ్చు పరమేశ్వరుని కొఱకు ఇయ్యదిలగుగాక.

౬. ప్రయోగము:— పిదప ద్వితీయమనముచేసి ఈశ్లోకము పఠింపుచు దర్బాసమునుపఱిచి (అందుకూర్పుండి) ఆయా కర్మల నెనర్పవలయును.

మూ. శ్లో॥ ఉక్తామన్తు భూతపిశాచా యేభూతాశ్చ నిశాచరాః! ఏతేపామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే॥

తా. భూతములు పిశాచములును, రాత్రిళ్ళు సంచరించు భూతములును ఇచటినుండి తొలఁగిపోవుగాక. వీనికి విరోధములేకుండునటుల నేనిప్పుడు వేదములందు చెప్పఁబడిన సత్కర్మల నారంభించుచున్నాఁడను.

వాసుదేవోపనిషత్.

సమస్కృత్య భగవంతం నారదః సర్వేశ్వరం వాసుదేవం ప్రపచ్చ
శ్రీభగవన్నూర్ధ్వపుండ్రవిధిం ద్రవ్యమంత్రస్థానాది సహితం మేఘా
హీతితం హూవాచ భగవన్నాసుదేవో వైకృణ్ణస్థానోద్భవం మమప్రీ
తికరం మద్భక్తైర్బ్రహ్మదిభిర్ధారితం విష్ణుచందనం వైకృణ్ణస్థానాదాహ్వా
త్య ద్వారకాయాం మయా ప్రతిష్ఠితం చందనం కంకుమాదిసహితం విష్ణు
చందనం మమాక్షే ప్రతిదినమాలిప్తం గోపీభిః ప్రక్షాలనాత్ గోపీచందన
మాఖ్యాతం మదంగభేదనం పుణ్యం చక్రతీర్థాంతఃస్థితం చక్రసమాయు
క్తం పీతవర్ణం ముక్తిసాధనం భవతి॥ ౧॥

అథ గోపీచందనం సమస్కృత్యోద్ధృత్యః--

శ్లో॥ గోపీచందనం పాపఘ్నం విష్ణుదేహసముద్భవం॥

చక్రాక్షితసమస్తభ్యం ధారణాన్ముక్తిదోభవం॥

ఇతి ప్రార్థయత్ “ఇమం మే గంకే” ఇతి జలమూదాయ “విష్ణో
ర్నుకం” ఇతి మర్దయేత్ “అతో దేవా అవస్తున” ఇత్యేతాభిః ఋగ్భిః వి
ష్ణుగాయత్ర్యా చ త్రివార మభిమంత్ర్య.

శ్లో॥ శంఖచక్రగదాపాణీ ద్వారకానిలయాచ్యుతే॥

గోవిందపుణ్డరీకాక్ష మాంపాహి శరణాగతమ్॥

ఇతి హంధ్యాత్వా; గహస్థాలలాటాది ద్వాదశసుస్థలేష్వనా
మికాంగుల్యావిష్ణుగాయత్ర్యా కేశవాదిద్వాదశనామభిర్వాధారయేత్ ।
బ్రహ్మచారీ వానప్రస్థోవా లలాటకంఠహృదయ బాహుమూలేషువిష్ణు
గాయత్ర్యా కృష్ణాదిపంచనామభిర్వాధారయేత్ । యతిస్తర్జన్యాశిరో
లలాటహృదయేషు ప్రణవేనధారయేత్ ; బ్రహ్మచర్యస్త్రయోమూర్త
యః, త్రయోవ్యాచృతయః, త్రీణిభందాంసి; త్రయోవేదాః; త్రయ
స్సర్వరాః, త్రయోఽగ్నయః, జ్యోతిష్మత్తస్త్రియః, కాలాస్త్రియః, అవ
స్థాస్త్రియః ఆత్మనః పుండ్రాస్త్రియః ఊర్ధ్వాః అకారోకారమకారావతే
సర్వే ప్రణవమయోర్ధ్వపుండ్రత్రయాత్మకాః॥

తదేత దోమి త్యేకధానమభవత్ | పరమహంసోలలాట ప్రణవే
నేకమూర్ధ్వపుండ్రంవాధారయేత్ | తత్రదీప్యకాశం స్వమాత్మానం
శ్యాంబ్రహ్మైవాహమస్మీతిభావయత్ యోగీ మత్సాయుజ్యమవా
ప్సోతి॥.

ఊర్ధ్వపుండ్రవిధి.

౧. ఊర్ధ్వపుండ్రత్రిపుండ్రములు రెండును బ్రాహ్మణులకు ధరించ
వలయును. వీనిలో నొకదానినైసను విడువఁగూడదు.

౨. స్నానము చేసి మృత్తిక చేత ఊర్ధ్వపుండ్రమును, హోమానం
తరమున భస్మముచేత త్రిపుండ్రమును, దేవతార్చనానంతరము
న గంధముచేత (తిర్యక్) త్రిపుండ్రమును ధరించవలయును.

౩. ప్రయోగము:— ఈ క్రింది శ్లోకము పఠింపుచు మృత్తిక
ను గ్రహించవలయును:—

మూ. శ్లో. గోపీచంద్రస పాపఘ్న విష్ణుదేహసముద్భవ |

చక్రాజ్జీత సమస్తభ్యం ధారణాన్మృత్తిదోభవ॥

తా. పాపమును పోగొట్టునట్టియు, విష్ణుమూర్తి దేహమున పుట్టి
నట్టియు, చక్రము చేత అంకితమయి నట్టియు ఓగోపీచంద్రసమా! నీకు
సమస్కారము. నిన్ను ధరించుచున్నాఁడను. నాకుముక్తినిమ్ము.

౨. ప్రయోగము:— ఈ క్రిందిమంత్రము పఠింపుచు జలమును
గ్రహించవలయును:—

మూ. మం. ఇమమ్మే గజ్జేయమునే సరస్వతి శుతుద్రిస్తోమగ్ం
సచతా పరుష్ణియా|అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్త
యాజ్జీకీయే శృణుహ్యోసుషోమయా॥

శై. ఆ. 10. 1.

తా. ఈ మంత్రమునకు తాత్పర్యమును ౫3 పుటయందుచూడఁడు.

3. ప్రయోగము:— ఈ క్రింది మంత్రము పఠింపుచు ఊర్ధ్వ
పుండ్రమును మర్దనము చేయవలయును:—

మూ. మం. విష్ణోర్ముక్తం వీర్యాణి ప్రవోచం యఃపార్థివాని
విమమే రజాగ్ంసి యోఅస్కభాయ దుత్తరగ్ం
సధన్ధం విచక్రమాణస్తే ధోరుగాయః॥

శై. సం. 1-2-13.

తా. విష్ణువుచేసిన పరాక్రమ కృత్యములను చెప్పెదను. భూసంబంధములగు పరమాణువులను నిర్మించెను. దేవతా నివాస స్థానముగ ద్యులోకము క్రింద బడకుండధరించెను. ప్రవృద్ధిని పొంది ముల్లోకములందు పాదత్రయమునుంచెను. అనిమహాత్ములు వచించిరి.

ర. ఈ క్రింది మంత్రములచేత మర్దించిన ఊర్ధ్వపుండ్రము సభిమంత్రించవలయును:—

మూ. మం. అతో దేవాఅపస్తనో యతోవిష్ణుర్విచక్రమేఽప్రథివ్యాసప్త
ధామభిః॥ ౧

ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధే పదంసమూఢమచ్యుపా
గంసురే॥ ౨

త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యఃతతోధర్మాణి
ధారయన్॥ ౩॥

విష్ణోః కర్మాణిపశ్యతయతోవ్రతాని పస్పశేఽగస్త్యస్యయుజ్య
స్సఖాః॥ ౪.

తద్విష్ణోః పరమం పదగంసదాపశ్యన్తి సూరయః॥ దివీవ
చక్షురారతతమ్॥ ౫॥

తద్విప్రాసో విపన్యపో జాగృవాంస స్సమిన్ధతే విష్ణోర్యత్సర
మంపదిమ్॥ ౬॥

ఋ. సం. అష్ట. 1-2-7.

నారాయణాయవిద్యుపే వాసుదేవాయ ధీమహి॥తన్నోవిష్ణుః
ప్రచోదయాత్॥ ౭॥

తా. ఏప్రదేశమునుండి విష్ణువు (గాయత్ర్యాది) సప్తఛందస్సులచేత వివిధ పాదవిన్యాసము చేసెనో అట్టిప్రదేశమునుండి దేవతలు నన్ను రక్షింతురుగాక. ౧. త్రివిక్రమావతార ధారియగు విష్ణువు ఈమూడడుగులతో నుండునపుడు ఈజగము ధూళిధూసరముగ ఒకఅడుగు క్రింద నుండెను. ౨ ఇతరులచే హింసించబడక జగద్రక్షకుండగు విష్ణువు అగ్ని హోత్రాది ధర్మముల రక్షించుచు ప్రథివ్యాదిస్థానములందు ౩ అడుగుల నుంచెను. ౩. ఓమానవులారా! ఈవిష్ణుమూర్తియొక్కజగద్రక్షణాది వ్యాపారముల జూడుడు. ఇతని యనుగ్రహము చేతనే అగ్ని హోత్రాదిధర్మములను మనమాచరించుచున్నారము. ఇతడు ఇంద్రు

నికి ముఖ్య మిత్రము. ర. విద్వాంసులు శాస్త్రసిద్ధమును శ్రేష్ఠమును అగు విష్ణుసంబధమగు పదమును నేత్రము ఆకాశమునందలి షడార్థమును వలె చక్కగ చూచుచున్నారు. ౩. కొనియాడునట్టియు, శబ్దార్థములను చక్కగ నెఱింగిన విద్వాంసులు విష్ణుప్రయొక్క శ్రేష్ఠస్థానమును లోకమున కెఱింగించుచున్నారు. ౬. సముద్ర జలమునందు శయనించిన నారాయణుని తెలిసికొనుచున్నారము. వాసుదేవుడగు పరమాత్మను ధ్యానించుచున్నాము. అందువలన నారాయణుడు అట్టి ధ్యానమునందు మమ్ములను ప్రేరేపించుగాక . 2.

ధ్యానమ్.

మూ. శ్లో. శంఖచక్రగదాపాణే! ద్వారకా నిలయాచ్యుత!

గోవింద పుణ్డరీకాక్ష రక్షమాంః శాంతమ్॥

వాసుదేవోపనిషత్.

గృహస్థధారణవిషయః.

నామోచ్చారణము.

స్థానము.

౧. కేశవాయనమః	అనుచు	లలాటమునందును
౨. నారాయణాయనమః	,,	ఉదరమునందును
౩. మాధవాయనమః	,,	హృదయమునందును
౪. గోవిందాయనమః	,,	కంఠమునందును
౫. విష్ణవేనమః	,,	కుడిపార్శ్వమునందును
౬. మధుసూదనాయనమః	,,	కుడిబొహువునందును
౭. త్రివిక్రమాయనమః	,,	కుడిస్కంధమునందును
౮. వామనాయనమః	,,	ఎడమపార్శ్వమునందును
౯. శ్రీధరాయనమః	,,	ఎడమబొహువునందును
౧౦. హృషీకేశాయనమః	,,	ఎడమస్కంధమునందును
౧౧. పద్మసాభాయనమః	,,	వీపునందును
౧౨. దామోదరాయనమః	,,	మెడయందును

ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరించవలయును.

పిదప హస్తప్రక్షాళన జలమును “వాసుదేవాయనమః” అనుచు శిరమున నలుకొన వలయును.

[బ్రహ్మచారివానప్రస్థయోః ధారణవిషయః.

౧. కృష్ణాయనమః అనుచు లలాటమునందును
 ౨. వాసుదేవాయనమః ,, కంఠమునందును
 ౩. దేవకీనందనాయనమః ,, హృదయమునందును
 ౪. నందగోపకుమారాయనమః ,, కడిబాహువునందును
 ౫. గోవిందాయనమః ,, ఎడమబాహువునందును

౧. ఇట్లు బ్రహ్మచారి, వానప్రస్థుడు ఊర్ధ్వపుండ్రము ధరించవలయును.

౨ కొండఱు, కృష్ణాయనమః, సత్యాయనః, సాత్త్వికాయనమః, శౌరయేనమః, శూరాయనమః, అను ఐనామములతో ధరించవలయునని నచించెదరు.

౩. యతి తర్జన్యంగులి చేత ప్రణవము నుచ్చరించుచు శిరము, లలాటము, హృదయము వీనియందు ధరించవలయును.

౪. పరమహంస ప్రణవముచేత లలాటమునందు మాత్రము ధరించవలయును.

ఊర్ధ్వపుండ్రధారణ ప్రమాణవచనాని.

శ్లో. స్నాత్వా మృత్తికయాచోర్ధ్వపుండ్రం కుర్వాత్ప్రయత్నతః |
 జపకాలే మృదాకుర్యాత్సంధ్యాకాలేచవారిణా |
 భస్మనాపాలామకాశేతు చంద్రసంస్పర్శకాలి కమ్ ||

మంత్రాభిగర్హః

తా. స్నానముచేసి (శుభ్రవస్త్రమును ధరించి) ఊర్ధ్వపుండ్రమిచ్చెప్పబోవు తీరున తప్పకధరించవలయును. సంధ్యాయందు జలము చేనూర్ధ్వపుండ్రమును ధరించి గాయత్రీ తర్జనమువలన చేసి పిదప మృత్తికచేత నూర్ధ్వపుండ్రము ధరించి గాయత్రీ ఒపాదికము సలిపి ఔపాసనపాలామాంఠరమున భస్మముచేత్రిపుండ్రమును దాల్చి దేవతార్చనము చేసిన తరువాత చందనముతో త్రిపుండ్రమును ధరించవలయును.

శ్లో॥ శ్యామం శాన్తికరం పోక్షంవశ్యకరం తథా |

| కీకరంపీతమిత్యాదుః శ్వేతంమోక్షప్రదంశుభం॥ స్పృశ్యంతరే

„ బ్రాహ్మణస్యవిశేషిణ కల్పితా ౭ నామికాస్మృతా |

అజ్ఞప్తశ్చైవ రాజ్ఞాన్తు తర్జనీ విశేషవచ !

శూద్రస్య మధ్యమాప్రోక్తా సర్వేషాం వాహ్యానామికా || ౨ ||

స్మృతిరత్నమశాదభా.

తా. సల్లమన్ను శాంతికరము. ఎట్లమన్ను వశ్యకరము. గోపీ
చంద్రము (పచ్చమన్ను) లక్ష్మీకరము తెల్లమన్ను మోక్షప్రదము.
(కాపుననే స్మార్తులు శ్వేతమృత్తికనుధరింతురు || ౧ ||

బ్రాహ్మణుడనామికాంగులిచేతను, క్షత్రియు డంగుష్ఠముచే
తను, వైశ్యుడు తర్జనిచేతను, శూద్రుడు సడిమివేలిచేతను ఊర్ధ్వ
పుండ్రమును ధరింపవలయును. అన్ని వర్ణములవారును అనామికాం
గులిచేత ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరించవచ్చునని పక్షాంతరము.

పుండ్రస్థానప్రమాణశ్లోకాః.

౧ శ్లో || లలాటే కేశవంధ్యాయే న్నారాయణ మథోదరే |

వక్షస్థలేమాధనంచ గోవిందం కణ్ఠరూబరే ||

౨ „ విష్ణుశ్చ దక్షిణే కుక్షా బాహూచ మధుసూదనం |

త్రివిక్రమంస్కన్ధదేశే వామనం వామచార్చ్యకే ||

౩ „ శ్రీధరం వామబాహూతు హృషీకేశంతు కంధరే |

పృషేచ పద్మనాభంచ త్రికే దామోదరం స్యసేత్ |

తత్ప్రత్యాశనతోయన్తు వాసుదేవేతిమూర్ధని ||

కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్

భక్త ధారణ విధానమ్

అథ కాలాగ్నిరుద్రంభగవదంతంసనత్కుమారః ప్రచచ్ఛఅగ్నిహి
భగవత్ త్రిపుండ్రవిధిం సతత్త్వం. కింద్రవ్యంకింస్థానం కతిప్రమాణం
కారేఖాః కింద్రవతం కేమంతాఃకాశక్తయః కింఫలమితి తంహోవాచ
భగవత్ యద్ద్రీప్యం తదాగ్నే యంభస్మ, సదాదిపంచబ్రహ్మమంత్రైః పరి
గృహ్యగ్నిరితిభస్మేత్యనేన చాభిమన్త్యమాసస్తోకేతిసముద్భృత్యత్యం
బకంయజ్ఞమహావితిరోలగాటవక్షస్కు-స్థేష్విత్తితిభిస్త్యాయైస్త్యంబ
కైస్త్రిశక్తిభిస్త్రిశక్తిస్తోకేఖాః ప్రకర్షితే || సతమేత చ్ఛాన్యవంసర్వవే
దేషువేదవాదిభిరుక్తమ్.

| ప్రమాణవచనములు

- శ్లో. నర్యభస్మాగ్నిహోత్రాస్తే ధార్యమేవాగ్నిహోత్రిభిః!
అనాహితాగ్నేర్వాప్తిహ్యభ్య మాపాసనసముద్భవమ్॥౧॥
- “ ఔపాసనాగ్నిజంబ్రాహ్మంనర్యభస్మత్తువైష్ణవం!
నర్యభస్మసరంబ్రహ్మద్వయంసంసారతారకమ్!
తయోరన్యతర తేన్యంసంసారభయభీరుణా॥౨॥
- “ ధార్యంభస్మత్రిసంధ్యస్తుగృహీణాజలసంయుతం!
పర్వకాలేభవేత్స్త్రీణాంయతీనాంజలవర్జితమ్॥౩॥

బృహస్పతిః

తా.. అహితాగ్నులగువారు అగ్ని-హోత్రములయిన తరువాత నర్యమును పేరుగల ఆభస్మమును ధరించవలయును. అనాహితాగ్నులగు వారునిత్యోపాసనానంతరమున బ్రాహ్మమను పేరుగల ఆభస్మమును ధరించవలయును. 1.

ఔపాసనాగ్నివలన కలిగిన భస్మముబ్రహ్మము. నర్యభస్మవైష్ణవము. నర్యభస్మ పరబ్రహ్మము. ఈరెండును సంసార తారకములు. కనుక సంసారభయభీరు వగునతఁడు ఈరెంటిలో నేదేనిధరించవలయును. 2. గృహస్థుడుమూడుసంధ్యలందును జలసంయుతముగ భస్మమును ధరించవలయును. యతులును, స్త్రీలును, పర్వ కాలమున గృహస్థులును జలవర్జితముగ ధరించవలయును. 3.

| త్రిపుండ్రాయామాదివిచారము.

- శ్లో. షడంగులాయతంమూనమధవాధిక్మానకం!
“ నేత్రయుగ్మప్రమూణంవాఘాలేదీప్తంత్రిపుండ్రకమ్॥౧॥
- “ మధ్యమానామికాంజుష్టైర్లలాటేయత్త్రిపుండ్రకం!
తత్త్రిపుండ్రంభవేచ్ఛస్తం మహాపాతకనాశనం!
మధ్యమానామికాంగుష్టైర్నులోమవిలోమతః॥ ౨॥
- “ షడంగుల | ప్రమాణస్తు బ్రాహ్మణానాం త్రిపుండ్రకం!
నృపాణాంచతురంగుల్యం వైశ్యానాంచద్విరంగులం!
శూద్రాణామథసర్వేషామేకాంగుల్యం త్రిపుండ్రకం॥౩॥

తా. త్రిపుండ్రము ఆఱంగుళముల పొడవుగాని అంతకధికముగాని రెండు కను కొనలవఱకు నుండునంతటిదిగాని ఉండవలయును॥౧॥ నడిమివ్రేలు, అశామిక, భౌటనక్షత్రాలు ఈమూఁటితోను త్రిపుండ్రము ధరించునది. అది ప్రశస్తము. మహాపాతక నాశనమనియు చెప్పెదరు. (తట్టని తగులరాదు) మధ్యమానామికలలో అనులోమముగ సూర్యార్ధరేఖలను, ఆనడుమను అంగుళముతో విలోమముగ మ

ధ్యరేఖను ధరించునది॥౨॥ బ్రాహ్మణులకు 6 అంగులముల పొడవును, క్షత్రియులకు 4 అంగులముల పొడవును, వైశ్యులకు 2 అంగులముల పొడవును, శూద్రులకు 1 అంగులము పొడవును భస్మధారణ ముండవలయునని మతాంతరమున వర్ణవిభాగానుసారముగ చెప్పియున్నారు.

శ్లో. ఊర్ధ్వపుండ్రే త్రిపుండ్రంస్యాత్ త్రిపుండ్రేనోర్ధ్వపుండ్రకమ్॥
స్మృతితత్వప్రదీపిక.

“ భస్మనా చోర్ధ్వపుండ్రంతు తిర్యక్పుండ్రం మృదాతథా॥
బ్రహ్మహత్యసమప్రోక్తం ఘునిభి ర్వేదపారైః॥

ధర్మప్రవృత్తి.

తా. ఊర్ధ్వపుండ్రముమీద త్రిపుండ్రముంచవలయునుగాని త్రిపుండ్రముమీద మూత్రము ఊర్ధ్వపుండ్రము నుంచగూడదు.

భస్మముతో ఊర్ధ్వపుండ్రము నుంచినను, మృత్తితో త్రిపుండ్రము నుంచినను కలుగు పాతకము బ్రహ్మహత్యతోసమమగునని వేదపారంగతులగువారు పలుకుదురు.

౧. ప్రయోగము:--“సద్యోజాతం” అను యేమంత్రములాపఠించు భస్మను గ్రహించవలయును:--

మూ.మం. ౧. సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయవై నమోనమః॥ భవేభవేనాతి భవేభవస్వమాం భవోద్భవాయ నమః॥

౨. వామదేవాయ నమోజ్యేష్ఠాయ నమశ్చేష్ఠాయనమో రుద్రాయనమః కాలాయనమః కలనికరణాయనమో బలవికరణాయనమో బలాయనమో బలప్రమథనాయ నమస్సర్వభూతదమనాయన మోమనోన్మనాయనమః॥

౩. అఘోరేభ్యోఽథ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః॥ సర్వేభ్యస్సర్వ శర్యేభ్యో నమస్తే అస్తురుద్రరూపేభ్యః॥

౪. తత్పురుషాయవిద్య హేవామదేవాయధీమహి॥ తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ ॥

౫. ఈశానస్సర్వవిద్యానా మిశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మధిపతిర్బ్రహ్మణోఽధిపతిర్బ్రహ్మ శివోమేలస్తు సదా శివ్రామ్॥
వై. అ. 10. 21. 39

తా. ఈ యే మంత్రములందు చెప్పబడిన సద్యోజాతాదినామములు ఈశ్వరుని యే ముఖములయొక్క పేరులు. వానిస్తోత్రమీ యే మంత్రములందును చేయబడుచున్నది:--సద్యోజాతరూపమగు పరబ్రహ్మమును శరణుపొందుచున్నాడను. సద్యోజాతరూపుడగు పరబ్రహ్మమునకే నానమస్కారమగుగాక. ఓ సద్యోజాతరూప పరబ్రహ్మమా! నాకు పుట్టుకని న్వకుము. జన్మ రాహిత్యమును కలుగజేయు తత్వజ్ఞానమును కలుగజేయుము. సంసారోద్ధర్త నగు నీకు నమస్కారమగుగాక ౧.

వామదేశరూపమగు పరబ్రహ్మమునకు నమస్కారమగుగాక. సర్వజగదుత్పత్తి కంటె పూర్వుడగుటచేత జ్యేష్ఠుడును, కొనియాడదగినవాడగుటచేత శ్రేష్ఠుడును, ప్రళయకాలమున నందఱిని రోదింపజేయుటచేత రుద్రుడును, అందఱి ప్రాణముల నశింపజేయుటచేత కాలుడును, సుఖముచేయువాడును వీవిధజగంబును సృజించువాడును, అగుటచేత కలవికరుణుడును, రాక్షసుల బలమును నాశనముచేయుటచేత బలవికరుణుడును, సకలభూతముల శిక్షించుటచేత సర్వభూతదమనుడును, సర్వజ్ఞుడగుటచేత మనోన్మచుడును అగు పరబ్రహ్మమునకు నమస్కారము. ౨.

ఓ దేవా! సాత్వికములగుటచేత సౌమ్యరూపములును, రాజసములగుటచేత ఉగ్రరూపములును తామసములగుటచేత భయంకరములును, అతిభయంకరములును, లయకాలమున ప్రాణులను హింసించు నవియునగు సేనకలరూపములకు ఎల్లప్పుడు నమస్కరించెదను. 3.

తత్పురుషముఖరూపుడగు దేవుని గురూపదేశమువలనను శాస్త్ర శ్రవణమువలనను తెలిసికొనుచున్నారము. తెలిసికొని అట్టి మహాదేవుని ధ్యానించుచున్నారము. కావున యే కాగ్రధ్యానము నిమిత్తమును మృదేవుడు ప్రేరేపించుగాక॥ ౪.

ఈశానముఖరూపుడగు దేవుడే సర్వవిద్యలకు ప్రభువు. అతడే సకలభూతములకు అధిపతి. వేదమునకతడే పాలకుడు. జగత్సృష్టిని చేసిన హిరణ్యగర్భునకు కూడ సతతదేవభువు. అట్టి పరబ్రహ్మమునను గ్రహించుటకు గాను శాంతమయినవాడగుగాక. అట్టి సదాశివస్వరూపుడను నేనైతిని. ౫.

భస్మమునుపరబ్రహ్మరూపముగ ధ్యానించుటచేత పుబ్రహ్మప్రతిపాదకమంత్రములిచట వాడఁబడినవి.

౨. ప్రయోగము:— ఈక్రిందిమంత్రముచేత (గ్రహించిన) భస్మము సభిమంత్రించవలయును:—

మూ.మం. అగ్నిరితిభస్మ! వాయురితిభస్మ! జలమితిభస్మ! స్థలమితిభస్మ! శ్యోమేతిభస్మ! సర్వగ్ంహవాఞ్చదంభస్మ! మనసితానిచక్షూగ్ంషిభస్మాని॥

౩. ప్రయోగము:— “మానస్తోక” యను మంత్రముచేత (అభిమంత్రించిన భస్మమును) గ్రహించి జలము కలిపి మర్దించవలయును.

మూ.మం. మానస్తోకే తనయే మానఅయుషి మానోగోషుమానో అశ్వేషురీరిషః! వీరా న్మానోరుద్రభామితోవధీ ర్నవిష్మన్తోనమనావిధేమతే॥ వై. ఆ. 10. 53. 71.

తా. ఓర్వుడుడా! మేము తెలియక నీయందు అపరాధమును చేసితిమేని దానిచేత అలిగినవాడనై మాపుతులు మాఆయువులు మాగోవులు అశ్వములు మొదలుగాఁగల సకలమును హింసింపకుము. మేము యథాశాస్త్రముగ హవిస్సునిచ్చుచు నమస్కారపూర్వకముగ నీపూజను సలిపెదము.

౪. ప్రయోగము:— ఈక్రింది మంత్రములు పఠింపుచు అడ్డముగ ౩ సిరీఃలుగ లలాటాదిస్థానములందు ధరించవలయును.

మూ.మం. ౧. త్రాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్రాయుషం యద్దే వానాం త్రాయుషం తస్మై అస్తు త్రాయుషం॥

౨. త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనంఽక్షరాయా క మివబ్రహ్మనా స్మృగ్యో ర్మక్షీయ మామృతాత్॥

౩. యోతే సహస్ర మయుతం సాశా మృత్యోమర్తాయహ స్తవే! తాఽయజ్ఞస్యమాయయా సర్వానవయజామహే॥

౪. మృత్యవే స్వాహామృత్యవే స్వాహా॥

తా జమదగ్ని, కశ్యపుడు, దేవతలు వీరియొక్క బాల్య, యౌవన వృద్ధత్వము లెట్లుండెనో నాయొక్క బాల్యయావన వృద్ధత్వములు

ను అట్లేయగుగాక. అనంగ వారేవిధముగ తేజస్సు కలిగియుండిరో అట్లేనాకును తేజస్సు కలుగుగాక. ౧.

. ఓరుద్రుడా! మూడు నేత్రములు గలవాడవును, పరిమళించు దేహము గలవాడవును, తాకికవైదిక సంతోషములను వృద్ధి చేయువాడవును అగు నిన్ను పూజించుచున్నాడను. ఓరుద్రుడా! దోసపండు తొడిమెనుండి వదలిపోవునట్లు మేము మృత్యువునుండి వదిలిపెట్టబడుదుము గాక. మోక్షమునుండి వదిలిపెట్టబడక యుందుముగాక. ౨.

ఓమృత్యు దేవతా! ప్రాణులను హింసించుటకుగా నేర్పడిన వేల కొలది సంఖ్యలుగల నీపాశములను మేముచేయు సత్కర్మాస్పృహసబలముచేత నివారించుకొనుచున్నారము. ౩.

ప్రాణులను హింసించజేయు (మృత్యు) దేవతకుగాను ఇయ్యదిహుతమగుగాక. ౪.

బ్రహ్మచారిధారణవిషయము.

౧. ప్రయోగము:— అగ్ని కార్య మేయగ్నియందు చేయునో అచటిభస్మమును ఊరకఅభిమంత్రించి తాకి ఈక్రింది మంత్రముతో గ్రహించి జలము కలిపి మర్దించవలయును.

మూ.మం. మానస్తోకే తనయే మాన ఆయుషి మానోగోషుమానో అశ్వేషురీరిషః! వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్హ విష్మన్తో నమసావిధేమ తే||

తా. ౮౧ వపుటయందు చూడుడు.

౧. మేధావీభూయాసం	అనుచు	లలాటమునందును
౨. తేజస్వీభూయాసం	,,	కుడిబాహువునందును
౩. వర్చస్వీభూయాసం	,,	ఎడమబాహువునందును
౪. బ్రహ్మవర్చస్వీభూయాసం	,,	హృదయమందును
౫. ఆయుష్మాన్ భూయాసం	,,	కంఠమునందును

బోధాయనం

భస్మముతో త్రిపుండ్రములను ధరించవలయును.

తృచాకల్పనమస్కారాః

ఆచమ్య. ప్రాణానాయమ్య. శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర
ప్రీత్యర్థం సవిత్సూర్యనారాయణ ప్రీత్యర్థంచ తృచాకల్ప విధినానమ
స్కారాఖ్యంకర్మకరిష్యే:--

కలశపూజాంకృత్వా॥

పాత్రేజలంగృహీత్వా తస్మ ధ్యేగంధాక్షతపుష్పాణిక్షిప్త్వా
శ్లో॥ ధ్యేయస్సదా సవిత్సమణ్డలమధ్యవర్తి

నారాయణ స్సరసిజాసనసన్నివిష్టః।

కేయూరవా నృకరకుండలవా నిగ్ధరీటీ

హారీహిరణ్మయవపుర్ణతశంఖచక్రః॥ ఇతిధ్యాత్వా.

తా. శ్రీమన్నారాయణుని సూర్యమండలవర్గ భాగమునందున్న
వానిగను, పద్మాసనాసీనునిగను, కేయూరములు కలవాని
గను, మకరకుండలములు కలవానిగను, హారములు శరించినవా
నిగను, సువర్ణమయ శరీరముగలవానిగను శంఖచక్రధారిగను
ఎల్లప్పుడుధ్యానించునది.

నమస్కారాః

౧. ఓంప్రహం ఉద్యన్నద్య నిత్రమహః ప్రహంఓంమిత్రాయ నమః॥
౨. ఓంప్రహం అరోహన్నత్తరాందివం ప్రహంఓం రవయే నమః॥
౩. ఓంప్రహంహృదోగంమమసూర్యప్రహంఓంసూర్యాయనమః॥
౪. ఓంహ్రోం హరిమాణంచ నాశయ హ్రోంఓం భానవేనమః॥
౫. ఓంప్రహం శుకేషుమేహరిమాణం ప్రహంఓం ఖగాయనమః॥
౬. ఓంప్రహః రోపణాకాసుదధ్మసి ప్రహంఓం పూష్టేనమః॥
౭. ఓంప్రహం అభోహరిద్రవేషుమేప్రహంఓం హిరణ్యగర్భాయనమః॥
౮. ఓంప్రహం హరిమాణం నిదధ్మసి ప్రహంఓం మరీచయేనమః॥
౯. ఓంప్రహం ఉదగాదయమాదీత్యః ప్రహంఓం ఆదిత్యాయనమః॥
౧౦. ఓంహ్రోం విశ్వేనసహసాసహ హ్రోంఓం సవిత్రేనమః॥
౧౧. ఓంప్రహం ద్విషస్తంమహ్యంరస్థయః ప్రహంఓం అర్కాయనమః॥
౧౨. ఓంప్రహః మోలహంద్విషక్షేరధం ప్రహంఓం భాస్కరాయనమః॥

అథ సౌరసూక్తాని.

ఉదుత్య మితి త్రయోదశర్చస్య సూక్తస్య కణ్వః ప్రస్కణ్వః
సూర్యో, నవాద్యా గాయత్రోఽన్త్యాశ్చిత్రసోఽనుష్టుభోఽన్యస్త్రుచో
రోగఘ్న ఉపనిష దంత్యర్థరోచ్చి ద్విషఘ్నః.

చిత్రం దేవానా మితి ష డ ర్చ స్యసూక్తస్య అంగిరసః కుత్సః
సూర్యః, త్రిష్టుప్.

ఇద్రంమిత్రసితిద్వయో రాచభ్యో దీర్ఘతమా సూర్యః, త్రిష్టుప్
హంసశ్శుచిష దిత్యస్య గౌతమో వామదేవః సూర్యో జగతీ.

యత్వేతి భామాతిః సూర్యః అనుష్టుప్.

యదద్యో త్యేకా, ఉత్సూర్య ఇతి తిస్రః, ఉద్వేతీతి చత్రసోఽ
గ్ధపంచమాః ఏతాసాంమైత్రావరుణిః వసిష్ఠ సూర్యః త్రిష్టుప్,

ఉదుత్యద్దర్శత మితి తృచస్య మైత్రావరుణిః వసిష్ఠః సూర్యః
ఆద్యా బృహతీ ద్వితీయా సతో బృహతీ తృతీయా పుర ఉష్ణిక్.

బన్ధాహా నితి ద్వయో రాభిర్గనో జమదగ్నిః సూర్యః బార్హత
ప్రగాథః.

సమోమిత్రస్యేతి ద్వాదశర్చస్యసూక్తస్య సూర్యోఽభితపాః
సూర్యో జగతీ దశమిత్రాత్రిష్టుప్.

సూర్యోన ఇతి పంచర్చస్య సూక్తస్య సూర్యశ్చక్షుః సూర్యః
గాయత్రీ.

విభ్రాక్షృహ దితి చతుర్ముచస్య సూక్తస్యాభితపాః సూర్యో
సౌర్యః జగతీ అన్త్యా ప్రస్తారపంక్తిః.

ఆయం గౌరితి తృచస్య సర్పరాజ్ఞీ సూర్యోగాయత్రీ.

ఋతంచేతి తృచస్య మాధుచ్ఛంజసోఽఘమర్షణే భావవృత్త
మనుష్టుప్.

శ్రీసవితృ సూర్యనారాయణ ప్రీత్యర్థే జపే వివియోగః.

సౌ ర మం త్ర పాఠః.

ఋగ్వేదతః సంగృహీతః.

[సభమాప్తక చతుర్థాశ్వాయ సప్తమేవరే త్రయోదశ ఋచః.

మూ. మం. ఉదు త్వం జాతవేదనం దేవం సహన్తి కేతవః ।

దృశే విశ్వాయ సూర్యం ॥

౧

1. తా. సూర్యకిరణములు ప్రపంచమునందుండు జనులందఱు సుప్రసిద్ధుఁడును జాతప్రజ్ఞుఁడును ప్రకాశించువాఁడును ప్రేరకుఁడును అగు సూర్యుని అందఱు చూచుటకుగాను ఊర్ధ్వభాగమునుపొందింపుచున్నవి.

మూ. మం. అప త్యే తాయవో యథా సక్షతా యం త్యక్తుభిః !

సూరాయ విశ్వచక్షసే ॥

౨

2. తా. (సూర్యోదయానంతరమున తత్కాంతిచేత సక్షత్రకాంతి తిరోహితమగుట స్వభావము. ఆవిషయమిచట చమత్కరించి చెప్పబడుచున్నది) సక్షత్రములు లోకప్రకాశకుఁడగు సూర్యుని రాకనుచూచి రక్షకభటుని చూచినదొంగలవలె రాత్తులదోడ తొలఁగిపోవుచున్నవి.

మూ. మం. అద్విత్య మస్య కేతవో వి రశ్మయో భనా అను ।

భ్రాజంతో అగ్నయో యథా ॥

౩

3. తా. ఈసూర్యకిరణములు ప్రకాశించు అగ్నులవలె జగమునంతయు ప్రకాశింపఁజేయుచున్నవి.

మూ. మం. తరణి రి వ్విర్భదర్భతో జ్యోతిష్క్మ దసి సూర్య ।

విశ్వ మా భాసి రోచనం ॥

౪

4. తా. ఓసూర్యుడా! నీవు (ఇతరులు చాటలేని మార్గమును) చాటువాడవు. నీవే అందఱిచేతఁ జూడఁదగినవాడవు. నీవేలోకమునంతయు ప్రకాశింపఁ జేయువాడవు. నీవేఅంతట వ్యాపించియుండు ఆకాశమును సైతము ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నాడవు.

మూ. మం. పృత్యశ్ దేవానాం విశః పృత్య జ్ఞదేషి మానుషాః ।

పృత్యశ్ విశ్వం స్వర్లశే ॥

౫

5. తా. ఓసూర్యుడా! నీవు మరుద్దేవతలు, మనుష్యులు, స్వర్గలోక వాసులు, వీరందఱు తమకే యభిముఖముగ ఉదయించుచున్నాఁడు అని తలంచురీతిగ ఉదయించుచున్నాఁడవు.

మూ. మం. యేనా పావక చక్షసా భురన్యంతం జనా అను ।

త్వం వరుణ పశ్యసి ॥

౬

6. తా. లోకమునంతయు పవిత్రముగ నెనర్చి దానికికలుగు అనిష్టములను నివారింపఁజేయునట్టి ఓసూర్యుడా! నీవీప్రాణులను కాంతిచేత పోషించుచున్నాఁడవు. (అనగా నీకాంతిలేని యెడల లోకములుండఁజాలవు) కావున మహిమగల అట్టి నీ తేజమును కొనియాడెదము

మూ. మం. విద్యా మేషి రజ స్పృహహా మిమానో అక్షుభిః ।

పశ్య జ్జన్మాని సూర్య ॥

౭

7 తా. ఓసూర్యుడా! నీవు అపారమయిన అంతరిక్షలోకమున సంచరింతువు. నీసంచారముచేత రాత్రింబగళులను భేదిముగల కాలము కలుగుచున్నది. భూతజాతమునంతయు నీవే ప్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁడవు.

మూ. మం. సప్త త్వా హరితో రథే సహన్తి దేవ సూర్య ।

శోచిష్కేశం విచక్షణ ॥

౮

8. తా. అంతటప్రకాశించు నట్టియు, సర్వమును ప్రకాశింపఁజేయు నట్టియు కాంతిగల ఓసూర్యుడా! సప్తసంఖ్యాకములగు అశ్వములు రథమునందు కూర్చుండి కేశములవలె గనంబడు తేజస్సుగలనిన్ను గమ్యస్థానమును పొందింపుచున్నవి.

మూ. మం. అయక్త సప్త శుంధ్యన స్సూరో రథస్య సప్త్యైః ।

శోచిష్కేశం విచక్షణ ॥

౯

9. తా. సూర్యుడా జగమును పవిత్రమొనర్చునట్టియు, రథమునుచక్కగ నహించునట్టి సప్తసంఖ్యగల అడగుట్టములను తన రథమునకు కట్టెను.

మూ. మం. ఉద్వయం తమస స్పరి జ్యోతి ష్పశ్యన్త ఉత్తరం ।

దేవం దేవత్రా సూర్య మగస్త్ర జ్యోతి రుత్తమం ॥ ౧౦

10. తా. మేము రాత్రిపోయిన పిదప ఉదయించువాడును, (లేక పాపరహితుఁడును,) జేజోదూపుడును, శ్రేష్ఠుఁడును, దేవతలలోపల కొనియాడదగినవాఁడును అగు సూర్యుని ఉపాసించుచు గొప్పజ్యోతిస్వరూపమును పొందెదము.

మూ. మం. ఉద్యన్నద్య మిత్రమహ ఆరోహ న్నత్రరాం దినం ।
హృదోగం మమసూర్య హరిమాణం చ నాశయ॥ ౧౧

11. తా. జనులకు మేలొనర్చు కాంతిగలయో సూర్యుఁడా! నీవిష్ణు డుదయించి క్రమక్రమముగ ఆకాశమున వ్యాపించుచు హృదయగతమగు (అంతర) రోగమును (శరీరగతములగు పాండు మున్నగు) రోగములను పోగొట్టుము.

మూ. ఘం. శుకేషు మేహరిమాణం రోషణాకాసు దధృసి ।
అథో హరిబ్రవేషు మే హరిమాణం ని దధృసి ॥ ౧౨

12. తా. ఓసూర్యుఁడా! నాకుగల హరిద్వర్ణరోగమును చిలుకలయందును, గోరువంకలందును, పచ్చని తీగెలందును ఉంచుచున్నాఁడను. (అనగా అచ్చటనేయుండుగాక. మమ్ములను బాధింపకుండుగాక. అని తాత్పర్యము)

మూ. మం. ఉదగాదయ మాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ ।
ద్విషంతం మహ్యం రంధయ న్మో అహం ద్విష తేరథం ॥ ౧౩
ప్రళమాత్మామాభ్యామే సప్తమవరే షట్ బు చః.

13. తా. ఈసూర్యుఁడుదయించుచు తనశక్తిసంతయు వినియోగించి నాకపకారమునుచేయు రోగమును హింసించుచున్నాఁడు. నేనిక అట్టిరోగమునకు ప్రతిక్రియచేయనక్కర లేదు.

మూ. మం. చిత్రం దేవానాముదగా దనీకం చక్షురీత్రస్య వరుణస్య గ్నేః । ఆప్రద్యావ్యాభీ అంతరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగత స్తస్థుషశ్చ ॥ ౧౪

14. తా. ప్రకాశించు కిరణ సమూహముకలిగి ఆశ్చర్యమును కలుగఁజేయునట్టియు, మిత్రుఁడు, వరుణుఁడు, అగ్నిమున్నగు దేవతలకు ప్రకాశమును కలుగఁజేయు సూర్యమండల ముదయ పర్వతమును పొందెను. ద్యులోక, పృథివ్యంతరిక్షలోక

ములందు తనకాంతిని నిండించెను. స్థావరజంగమాత్మ
కమగు ప్రపంచమంతయు ఈసూర్యస్వరూపవే.

మూ. మం. సూర్యో దేవీ ముషసం రోచమానాం మహ్యోన యోషా
మభ్యేతి పశ్చాత్ । యత్రా నరో దేవయన్తో యుగాని విత
స్వతేప్రతి భద్రాయభద్రం॥ ౧౫

15. తా. ఏయఃకాలమునందు దేవతలను పూజింపనిచ్చగల మను
ష్యులు అగ్నిహోత్రాదికర్మల నెనర్తురో ప్రకాశించెడి
అట్టి ఉపఃకాలదేవతను సుందరియగు యువతిని కాముకుఁ
డనుసరించు విధముగ సూర్యుఁ డనుసరించుచున్నాఁడు.
అట్టి సూర్యుని మేము మంగళముకొఱకు స్తుతిచేయుచు
న్నాము. లేక ఏయఃకాలమునందు దేవతలనుగూర్చి చే
యుయాగములకు ధనమునుకోరు యజమానులు నాగలి
మున్నగు వ్యయసాయపు పనిముట్లను కైకొనిపోవుదురో
అట్టియఃకాలమునందు;) లేక ఏయఃకాలమునందు దేవ
తాపూజనమునందిచ్చగల యజమానులు సత్సహితుల
యి అగ్నిహోత్రాది కర్మలను మంగళఫలప్రాప్తికై చే
యుదురో అనియు ప్రథమార్థమున అభిప్రాయ భేదముల
నెఱుంగునది.)

మూ. మం. భద్రా అశ్వాహరిత సూర్యస్యచిత్రా ఏతగ్వా అనుమా
ద్యాసః! సమస్యన్తో దివ ఆ పృష్ఠ మస్థుః పరి ద్యావా
పృథివీ యన్తి సద్యః ॥ ౧౬

16. తా. మంగళ స్వరూపములును, వ్యాపించు స్వభావముగలవియు,
హరిద్వర్ణముగలట్టియు, విచిత్రాకారముగలట్టియు, కొని
యాడఁదగినట్టియు (సూర్య) అశ్వములు మాచేసమస్కరిం
పఁబడిద్యులోకో పరిప్రదేశమును పొందుచున్నవి. వెం
టనే ద్యులోక పృథివీలోకముల సంచరించుచున్నవి.

మూ. మం. త త్సూర్యస్య దేవత్వం త సృహిత్యం మధ్యా కర్తో ర్విత
తం సంజ భార । యదే దయుక్త హరిత స్సధస్థా దా ద్రా
తీ)వాస స్తనుతే సిమసైత్రి ॥ ౧౭

17. తా. కృష్యాదికర్మలారంభించి చేయుచుండగా తనకిరణ సమూహమును సూర్యుడులాగిఁగొనుచు వానితోడపనులనుపైతము లాఁగిఁగొనుచు (అనగా అస్తమానమగు చుండగా పనులు మానుకొందురనుట) ఇట్టిస్వాతంత్ర్యము సూర్యునకుగాక మఱొక్కనికి లేదు. ఆకుపచ్చరంగులతన గుఱ్ఱమును రథమునుండి ఎప్పుడువిప్పెనో అప్పుడు చిమ్మచీకటులు లోకమునంతయు వ్యాపించుచున్నవి.

మూ. మం. తన్మిత్రస్య వరుణ స్యాభివక్షే సూర్యో రూపం కృణుతే ద్యౌరుపస్థే | అనన్త మస్య ద్రుశ దస్య పాజః కృష్ణ మస్య ధృతి స్సంభరంతి || ౧౮

18. తా. సూర్యుడు ఉదయించునప్పుడు మిత్రుడు వరుణుడు మున్నగు దేవతలచేతఁగూఁగొనియుండు ప్రపంచముగ కభిముఖముగ ఆకాశముయొక్క మధ్యభాగమునగు సర్వమును ప్రకాశింపఁజేయు తనరూపము కుంచుచున్నాడు. ఈ సూర్యునికిరణములు అంతములేక అంతట వ్యాపించుచు రాత్రియొక్క అంధకారమును పోగొట్టుటయందు సమర్థమయిన తేజమును ధరించుచున్నవి.

మూ. మం. అద్యా దేవా ఉదితా సూర్యస్య ని రంహసః పిప్పతా నిర వద్యాత్ | తన్నోమిత్రో వరుణో మామహంతా మదితి స్సింధుఃపృథివీ ఉత ద్యౌః || ౧౯

19. తా. ప్రకాశించుచున్న ఓసూర్యకిరణములారా! ఉదయకాలమునం దిటునటు సంచరించు మీరు, ఈ సమయమునందు ఈ పాదమునుండి మమ్ములను వేలుజేయుడు. నేనిప్పుడోనర్చిన ప్రార్థనమును మిత్రుడు, వరుణుడు, అదితి, సింధువు, పృథివి, ద్యులోకము మున్నగు దేవతలు అంగీకరింతురుగాక (౧. మిత్రుడు-మరణమునుండి రక్షించునట్టి అహరభిమానియగు దేవుడు. ౨. వరుణుడు-అనిష్టములను వారించునట్టి రాత్ర్యభిమాని దేవుడు. ౩. అదితి-అదీన

యగు దేవమాత. ౪. సింధువు-ఉదకాభిమానియగు దేవత. ౫. పృథివి-భూలోకాధిపత్రాయగు దేవత. జ్యో-
ద్మ్యులోకాభిమానియగు దేవత.)

ద్వితీయాష్టక తృతీయాధ్యాయద్వావింశతీవర్ణనా.

మూ. మం. ఇంద్రం మిత్రం వరుణ మగ్ని మాహ రథో దివ్య స్స సు
పర్ణో గరుత్మాక్ . ఏకం స ద్విస్తాబశూధా వదంత్యగ్నిం
యమం మాతరిశ్వా స మాహు : ॥ ౨౦

20. తా. ఈ సూర్యునే ఇంద్రునిగను, మిత్రునిగను, వరుణునిగను,
అగ్ని నిగను ఋషులువలుకుచున్నారు. దేవసంబంధియు
సుపర్ణుడను పేరుగల గరుత్మంతుడును ఇతఁడే. ఒక్కఁ
డైన ఈ సూర్యునే విద్వాంసులు అగ్ని యనియు, యముఁ
డనియు వాయువనియు పఠింతురు.

మూ. మం. కృష్ణం నియానంహరయస్సపర్ణాఅపోవసానాదివముత్పత్యన్తి ।
ఽఆవవృత్తి స్తన్నదనాదృతస్యాదిదృతేన పృథివీప్ర్యుద్యతే ॥ ౨౧

21. తా. నీలవర్ణముగలిగి చరించుమేఘములందు ఉదకమును గ్ర
హించుచు చక్కని గవనముగల కిరణములు జలమును
చుచు సూర్యుని పొందుచున్నవి. ఆకిరణములు జలస్థా
నమగు సూర్యమండలము నుండి తిరిగి భూలోకమున కభి
ముఖముగవచ్చుచు వెంటనే జలముచేత భూమిని తడుపు
చున్నవి.

తృతీయాష్టక సప్తమాధ్యాయశతుశ్చవర్ణనా.

మూ. మ. హంస శ్శుచిష ద్వసురంతరిక్షన ద్ధోతావేదిష దతిథి ర్ద్వరో
ణసత్ । నృష ద్వరస దృతస ద్ద్యోమస దజ్ఞా గోజా
ఋతజా అద్రీజా ఋతం ॥ ౨౨

22. తా. అంతట చరించువాఁడును పవిత్రమగు ద్యులోకముననుండు
వాఁడును, అంతటవసించువాఁ (వాయుస్వరూపు) ఁడును,
దేవతలను పిలుచునట్టి అగ్ని స్వరూపుఁడును, గార్హప
త్యాద్యగ్నులందుండువాఁడును, అతిథినలె అనశ్యము పూ
జింపఁదగినవాఁడును, గృహములందు పాకాదికమున కుప

యోగించు అగ్ని స్వరూపుడును, మనుష్యులందు చైతన్యరూపమున నుండువాడును, మండలాంతర్వర్తియగువాడును, అంతరిక్షస్థమగువాయు స్వరూపుడును, జలమధ్యమందుద్భవించినవాడును, కిరణములయందు పుట్టినవాడును, అపరోక్షముగగనంబడువాడును, ఉదయాద్రియందు గనంబడువాడును అగు ఈయూదిత్యుడే దేశకాలత్రయాబాధ్యమగు పరబ్రహ్మము.

చతుర్థాక్షర ద్వితీయాభ్యామైశావశవరే షికాయుక్.

మూ. మం. యత్త్వసూర్యస్వర్భాను స్తమసాఽవిధ్య దాసురః ।

అక్షేత్రవిద్యథా ముద్గో భువనా న్యసీధయః ॥ ౧౩

23. తా. ఓసూర్యుడా! రాక్షసీపుత్రుడగు (లేకప్రాణాపహర్తయగు) స్వర్భానువుమాయానిర్మితమగు అంధకారము చేత నిన్నెప్పుడు ఆవరించెనో అప్పుడు బోకములన్నియు తమ తమ స్థానములనుకూడ ఎటుంగజాలనంత మూఢత్వము కలవిగ గనంబడెను.

పంచమాక్షర ప్రథమాభ్యామై ప్రథమవరే షికాయుక్.

మూ. మం. యదద్యసూర్యబ్రహ్మనాగా ఉద్యన్త్రితాయ నరుణాయ సత్యం నయం దేవతాఽదితేస్యామ తపపియాసో అర్యమన్యంతః ॥ ౨౪

24. తా. సర్వవేరకుడనగునోదేవా! ఉదయించుచున్న సీపీయనుష్ఠానకాలమునందు “వీరు పాపాత్ములుకాదు” అని ఒక్కమాటపలుకుము. అప్పుడు మేము దేవతలలోపల బుత్తునకు వరుణునకు నిశ్చయముగ అపాపులము (పుణ్యాత్ములము) అయ్యెదము. అదీనుడనగు ఓఅర్యముడా! మేము దేవతలలోపల నిన్నేనియాడుచు నీకు ప్రియులమయ్యెదము.

పంచమాభ్యామై చతుర్థవరే త్రినవ యుక్.

మూ. మం. ఉత్సూర్యోబృహదర్చింష్ట్యశే త్సురు విశ్వా జనిమమానుషాణాం । సమో దివా దద్యశే రోచమానః క్షత్వా కృతీ స్సుకృతః కర్తృభిర్భూతీ ॥ ౨౫

25. తా. సర్వ పేరకుండగుటచేత సూర్యుడనంబడునట్టి దేవుడు విశేషకాంతులను మనుష్యసమూహములను గూర్చి అధికముగ ఊర్ధ్వమునకు వ్యాపింపజేయుచున్నాడు. ఆ దేవుడు సకల ప్రపంచమునకు కర్తయు, ప్రజాపతిచేత నిందుకుగాను చేయబడినవాడును, స్తుతిచేయువారిచేత చక్కగ స్తుతిచేయబడినవాడును అగుచున్నాడు.

మూ. మం. స సూర్య ప్రతి పురో న ఉద్గా ఏభి స్తోమేభి రేత శేభి రేవైః । ప్రసో మితాయ వరుణాయ వోవో ౨. నాగసో అర్యమై అగ్నయే చ ॥ ౨౬

26. తా. ఓ సూర్యుడా! సుప్రసిద్ధుడనగునీవు కొనియాడఁదగినట్టియు, పచ్చని నల్లముగల అశ్వములతోడ మాకభిముఖముగ ఉదయించుము. ఆప్రకారముదయించి మాచేతకొనియాడఁబడుచున్నవాడవై మమ్ములను అపాపులనుగ మిత్రులను వరుణునకు అర్యమకు అగ్నికి పలుకుము.

మూ. మం. వి న స్సహస్రం శుకుభో రదన్వృతావానో నరుణో మిత్రో అగ్నిః । యచ్ఛంతు చంద్రా ఉపపం నోఅర్కమానః కామం పూపురస్తు స్తవానాః ॥ ౨౭

27. తా. దూకుమును ప్రతిరోధించునట్టివారును సత్యవంతులును అగు వరుణుడు, మిత్రుడు. అగ్నియను దేవతలు మాకువేల కొలఁదిధనము నిత్తురుగాక. ఆహ్లాదమును కలుగఁజేయు వై దేవతలు కొనియాడఁదగినట్టియు పూజించఁదగినట్టియు దానిని ఇత్తురుగాక. మాచేతకొనియాడఁబడినవారలయి మావాంఛితములను పూరింతురుగాక.

పంచమాభ్యాయే పంచమేవరే చతస్రః ఋ కః ఏకోఽధర్వః.

మూ. మం. ఉ ద్వేతి సుభగో విశ్వేచక్షా సాధారణ స్సూర్యో మా నుమాణాం । చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్య దేవశ్చద్యౌవ యస్స మవివ్యక్తమాంసి ॥ ౨౮

28. తా. చక్కగకొనియాడఁ దగినవాడును, ప్రపంచమునంతయు చూచువాడును, మనుష్యులకు సాధారణుడును, మిత్రానరు

ణులను ప్రకాశింపజేయువాఁడును దేవుఁడునుచీకటులను చి
రమైనందు పెట్టి కట్టివేయువాఁడును (అనఁగా) అంధకార
ము కనులకుకసంబడకుండ చేయువాఁడును సుప్రసిద్ధుఁడును అ
గు సూర్యుఁడయించుచున్నాఁడు.

మూ. మం. ఉద్వేతి ప్రసవీతా జనానాం మహా స్కేతు రర్ణవ స్సూ
ర్యస్థా సమానం చక్రం పర్యావివృత్త స్యదేతశో వహతి
ధూర్జయు క్తః ॥ ౨౯

29. తా. సకల ప్రాణులను ఆయాకర్మలయందు ప్రేరేపించువాఁడును,
పూజ్యుఁడును, సకలమునకు ప్రజ్ఞాపకుఁడును జలమునిచ్చు
వాఁడును అగు సూర్యుఁడు హరిద్వర్ణముగల అశ్వముచే
సహింపఁబడినదియు, అందఱకుసమానముగు రూపముగలి
గిన ఒక చక్రముగల రథమును కదలించు నిచ్చతో ఉద
యించుచున్నాడు.

మూ. మం. విభ్రాజమాన ఉషసా ముపస్థా ద్రేఖే రుదే త్యనుబధ్య
మానః ఏష మే దేవ స్సవీతా చచ్ఛంద య స్సమానం
న ప్రమినాతిధామ ॥ 30

30. తా. ఈసూర్యుఁడు ప్రకాశించుచు ఉషఃకాలమునందు స్తోతల
చేత కొనియాడఁబడుచు ఉదయించుచున్నాఁడు. ప్రకా
శించు నీదేవుఁడు నావాంఛితముల నిచ్చును. ఇతఁడు త
న ప్రకాశమును అందఱకు సమానముగ నిచ్చును.

మూ. మ. దివో రుక్మ ఉరుచక్రా ఉదేతి దూరే అర్థ స్తరణి రాభిజ
మానః నూనం జనా స్సూర్యేణ ప్రసూతా అయ స్సథాని
కృణవ స్సపాసి ॥ 31

31. తా. ఈసూర్యుఁడు గొప్ప తేజముగల వాఁడై ప్రకాశించుచు
అంతరిక్షమున ఉదయించుచున్నాఁడు. ఇతఁడు మిగుల
దూరప్రదేశమునకుఁబోవువాఁడును అనుట నిశ్చయము. జ
నులందఱు సూర్యునిచేత ప్రేరేపింపఁబడినవారలయి చేయ
దగిన సకలకార్యములను చేయుచున్నారు.

మూ. మం. యతా చక్రరమృతా గాత మస్మై శ్యేనో నదీయన్న
న్యేతి పాథః || ౩౨

౩౨. తా. ఏయంతరిక్షలోకమున దేవతలు సంచారార్థము సూర్యున
కు మార్గమిచ్చిరో ఆమార్గము సంచరించునట్టి డేగవలె ఆ
కాశమునే అనుసరించుచున్నది.

పంచమాఖ్యాయ దశమవరే ద్వే ఋషౌ.

మూ. మం. ఉ దు త్య ద్దర్శతం వపుర్ద్వి ఏతి ప్రతిహ్వారే । య నీమాశు
ర్వహతి దేవ ఏతతో విశ్వస్మై చక్షునేతరః || ౩౩

౩౩. తా. ఏమండలమును శీఘ్రగామియగు హరితవర్ణముగల అశ్వము
వహించుచున్నదో చూచుటకు రమ్యమగు నట్టిమండలము
అందఱు చక్కఁగ చూచుటకుగాను అంతరిక్షమునందు
ఇపుడే ఉదయించుచున్నది.

మూ. మం. శీ ర్శశ్యేరో జగత స్తస్థుష స్పతిం సమయోవిశ్వమా రజః ।

సప్తస్వసార స్సువితాయ సూర్యం వహంతి హరితో రథే || ౩౪.

౩౪. తా. ఇతర సహాయము లేకయే బలముగలిగినట్టియు హరితవర్ణ
ముగల అశ్వములు స్థావరఙ్గమ రూపమగు ప్రపంచము
న కంతయు అధిపతియు రథస్థుఁడును అగుసూర్యుని లోక
మంతయు చూచునటుల తమ శిరంబులచేత వహించుచు
న్నవి.

పంచమాఖ్యాయై కాదశ వరేష కాఋక్

మూ. మం. తచ్చక్షు ర్దేవహితం శుక్రముచ్చరత్ ।

పశ్యేమ శరద శ్శతం జీవేమ శరద శ్శతం । ౩౫.

౩౫. తా. ప్రసిద్ధమును, సర్వమును ప్రకాశి, పఁజేయునదియు, హవిస్వీకా
రముచేత దేవతలకు హితమును చేయునదియు నిర్మలమును
అగు సూర్యమండల ముదయించుచున్నది. మేము ఈమండల
మును వందలకొలది సంవత్సరములు గాంచుచు జీవించి
యుందుముగాక.

షష్ఠాక సప్తమాఖ్యాయా మవరే ద్వే ఋషౌ.

మూ. మం. బ ణ్మహోల్లసి సూర్య బళాదిత్యస్య మహోల్లసి ।

మహాస్తే సతోమహిమాపనస్యతే ఽథా దేవ మహాఽలసి॥

36. తా. ఓసూర్యుడా! నీవే తేజస్సుచేత అధిష్ఠుడవు. ఇది సత్యము. ఓసూదిత్యుడా! నీవే బలవంతుడవు. ఇది యథార్థము. గొప్పవాడవగు నీయొక్క-మహిమను స్తోత్రలు కొనియాడుచున్నారు. ఓదేవా! నీవు వీర్యమునందును అధికుడవే! ఇయ్యది నిశ్చయము.

మూ. మం. బట్ సూర్య శ్రవసా మహాఽలసి స్స తా దేవ మహాఽలసి।
మహ్న దేవానా మసుర్యః పురోహితో విభుజ్యోతి ర
దాభ్యం ॥ 32

37. తా. ఓసూర్యుడా! నీవు శ్రవణముచేత గొప్పవాడవు. ఇయ్యది సత్యము. ఓసూర్యుడా! నీవు దేవతలలోపల గొప్పవాడవు. ఇది యథార్థము. అసురహంతవును దేవతలకు హితోపదేష్టవునునీవు. నీ తేజము గొప్పది. ఇతరులచేత హింసింపఁదగినదియు.

సప్తమాప్త క్తామాధ్యాయ ద్వాదశశవరే షట్ ఋతః

మూ. మం. సమో మిత్రస్య వరుఃస్య చక్షుసే మహో దేవాయ త
దృతం సవర్యత । దూరేదృశే దేవజాతాయ కేతనే దిన
స్స త్రాయ సూర్యాయ శంసత ॥ 3౩

38. తా ఓఋత్విక్తులారా! మీరు మిత్రతావరుణులఁగాంచువాఁడును, గొప్పవాఁడును, ప్రకాశించువాఁడును, దూరమునందున్న వారినిఁగూడఁచూచు వాఁడును, దేవతల కొరకు పుట్టిన వాఁడును, ప్రపంచమునకు ప్రజ్ఞాపకుఁడును, ద్యులోకమున జన్మించుటచేత ద్యులోకమునకు పుత్రుని వంటివాఁడును అగుసూర్యునకు నమస్కరించి శాస్త్రవిహితములగు యజ్ఞయాగాదికర్మలను చేయుఁడు. పూజింపుఁడు. స్తుతిని చేయుఁడు.

మూ. మం. సా మా సత్వోక్తిః పరిపాతు విశ్వతో ద్యావా చ యత్ర
తతస న్నహోనిచ । విశ్వ మన్యం నినిశతే యదేజతి
విశ్వాహ ౨౨ వో విశ్వా హోదేతి సూర్యః ॥ 3౪

39. తా. ఏనత్యవచనముచేత ద్యానాపృథ్వులు రాత్రింబగళ్ళు వ్యాపించునో అచ్చటభూతజాతమంతయు విశ్రమించుచున్నది. ఏనత్యవచనముచేత భూతములన్నియు కఠించుచున్నవో ఎల్లప్పుడు జలములు ప్రవహించుచున్నవై ఎల్లప్పుడు సూర్యుడుదయించుచున్నాడో అట్టిసత్యవచనమునన్న రక్షించుగాక.

మూ. మం. నతే అదేవః పృథివీ నిహసతే య దేతశేభిః పతరై రథర్యసి! ప్రాచీన మన్య దనువర్తతే రజ ఉ దన్యేన జ్యోతిషాయాసిసూర్య ॥ ౪౦

40. తా. సూర్యుడా! నీవు చక్కఁగ నడుచునట్టి గుఱ్ఱములను రథమునకు కట్టుటకు నెప్పుడు తలఁతువై అప్పుడు నీనమీపమున రాక్షసుఁడెవ్వఁడును ఉండఁడు. నీసంబధమగు జ్యోతిస్సుజలమునందుచేరును. నీవు మఱొక కాంతితోడ ఉదయింతువు.

మూ. మం. యేన సూర్య జ్యోతిషా బాధసే తమో జగచ్చ విశ్వము దియర్షి భానునా! తేనాస్మ ద్విశ్వా మనిరా మనాశుతి మపా మివా మప దుష్వప్స్యం సువ ॥ ౪౧

41. తా. ఓసూర్యుడా! నీవు ఏకాంతిచేత అంధకారమును పోగొట్టుచున్నాడవై, ఏకాంతిచేత ప్రపంచమునంతయు మేల్కొలుపుచున్నాడవై ఆకాంతిచేత మాకుగల అన్నాభాషమును, అనాహుతిని, రోగజాతమును, దుస్వప్నమువలన పుట్టెడి అఽప్తమఃను పోగొట్టుము.

మూ. మం. విశ్వస్యహి ప్రేషితో రక్షసి వృత మహేశయ న్నుచ్చరసి స్వధా అను | యదద్య త్వా సూర్యో పబ్రవావహై తన్నో దేవా అను మంసీరత క్తమం ॥ ౪౨

42. తా. యజ్ఞరక్షార్థము పరమేశ్వరుని చేత సంపఁబడిననీవు కోపము లేనివాడవై అందఱు చేయు యజ్ఞాది సత్కర్మలను, రాక్షసులు ధ్వంసము చేయకుండ కాపాడెదవు. మేము ప్రాతర్హోమము చేయుచుండగానే ఉదయింతువు. ని

న్నగుార్చి మేము దేనిని పలికెదమా దానిని ఇంద్రాది
దేవతలంగీకరింతురుగాక.

మూ. మం. తన్నో ద్యావాపృథివీ తన్న ఆప ఇంద్రశృణ్వన్తు మరు
తో హవం వచః । మా శూనే భూమ సూర్యస్య సందృశి
భద్రం జీవంతో జరణా మశీమహి ॥ ౪౩

43. తా. ద్యావాపృథ్వులు, జలములు, ఇంద్రుడు, మరుత్తులు వీరం
దఱు మేముచేయుచున్న స్తోత్రమును వినియెదరుగాక.
మాకు సూర్యదర్శనము దుఃఖముకొఱకు గాక చిరకాల
ము జీవించుటకును మంగళకరము నాదగు వృద్ధత్వమును
పొందుటకును అగుఁగాక.

అగ్నిమాథ్యాయ త్రయోద శపఠే షట్ ఋశః.

మూ. మం. విశ్వాహా త్వా సుమనస స్సుచక్షుః ప్రజావంతో అనమీ
వా అనాగనః । ఉద్యంతం త్వా మిత్రమహో దివేదివే
జ్యో గ్జీవాః ప్రతి పశ్యేమ సూర్య ॥ ౪౪

44. తా. ఓసూర్యుడా! ప్రీతిగలమనస్సగలవారమును, మంచి
చూపుగలవారమును పుత్రప్రాతాది యుతులమును రోగ
విహీనులమును అపరాధవిహీనులమును అగుమేము ఎల్ల
ప్పుడు నిన్ను పూజించెదము. మిత్రులకు పూజనీయుడ
వగు ఓసూర్యుడా ప్రత్యహము ఉదయించుచున్న నిన్ను
మేము చిరకాలము జీవించుచు చూచుచుందుముగాక.

మూ. మం. మహి జ్యోతి ర్నిభతం త్వా విచక్షణ భాస్వంతం చక్షుషే
చక్షుషే మయః । ఆరోహంతంబృహతః పాజస స్పరివయం
జీవాః ప్రతి పశ్యేమ సూర్య ॥ ౪౫

45. తా. చక్కఁగా జూచునట్టి ఓసూర్యుడా! గొప్పజేజమును ధ
రించినట్టియు, ప్రకాశించుచున్నట్టియు, చూచుచున్న వా
రందఱకు కనులకు సుఖమును కలుగఁజేయునట్టియు, నము
ద్ర జలముపై నారోహించుచున్నట్టియు నిన్ను చిరకాలము
జీవించుచు మేము ప్రత్యహము చూచుచుందుముగాక.

మూ. మం. యస్య తే విశ్వా భవనాని కేతునా ప్ర చేరతే ని చ
విశంతే అత్తుభిః । అనాగాస్త్యేహ హరిశ్శా సూర్యాహ్నో ॥
హ్నో వస్యసావస్య సో దిహి ॥ ౪౬

46. తా. హరిద్వర్ణ కేశములుగల ఓసూర్యుడా! ఏనీయొక్క ప్రజ్ఞా
నము చేత భూతజాతములన్నియు చనించుచున్నవో రా
త్రిశ్శతోడ విశ్రమించుచున్నవో అట్టి నీవు అపరాధము లే
క పోవుటచేత మిక్కిలి శ్రేయస్కరమయినదినముతోడ
ఉదయించుము.

మూ. మం. శం నో భవ చక్షసా శం నో అహ్న శం భావనా శం
హిమా శం ఘృణేనయథా శ మధ్వంచ మస ద్దురోజే
తత్సూర్య ద్రవిణం ధేహి చీత్రమ్ ॥ ౪౭

47. తా. ఓసూర్యుడా! నీవు తేజముచేత నాకు సుఖకరుడవు కమ్ము.
పగటిచేతనాకు సుఖకరుడవు కమ్ము. కిరణముచేత నాకు
సుఖకరుడవు కమ్ము. శైత్యముచేతను ఉష్ణముచేతను సు
ఖకరుడవు కమ్ము. దేనిచేతనాకు మార్గమునందును గృ
హమునందును సుఖముకలుగునో అట్టి పూజనీయమగు ధ
నమును నాకివ్వము.

మూ. మం. అస్మాకం దేవా ఉభయాం జన్మనే శక్త యచ్ఛత ద్విప
దే చతుష్పదే । అద త్విబ దూర్జయమాన మాశితం
త దస్మై శం యో రరపో దధాతన ॥ ౪౮

48. తా. ఓ దేవతలారా! (మీరు సూర్యునిచే ననుజ్ఞాతులయి) మా
యొక్క మనుష్యులకును చతుష్పా జ్జంతువులకును సుఖ
ము నివ్వఁడు. మా ఫలప్రాప్తాదులు తినుటకు ప్రాగుటకు
బలకరమగు ఆహారమునందుటకు తగినవారై రోగరాహి
త్యమగు సుఖమును విషయోపభోగభూతమగు సుఖమును
పాపవిహీనతను పొందునటుల చేయఁడు.

మూ. మం. యద్వో దేవా శ్చక్రమ జిహ్వాయా గురు మనసో వాప్ర
యతీ దేవహేళనం । అరావా యో నో అభి దుచ్ఛ
నాయతే తస్మి న్య దేనో ననవో నిధేతన ॥ ౪౯

49. తా. అంతటనివసించునో దేవతలారా! మేము మీకు మనోవాక్యాయ కర్మములందు కోపించ దగిన గొప్పయపరాధమును చేసిన యెడల ఆయపరాధమును మమ్ములను గూర్చి ద్వేషించుచు మాకపకార మొనర్చి మమ్ములను పీడించునట్టి మాశత్రువునందుసూర్యుని యాజ్ఞచేతనుంచి ఆయపరాధఫలమును వానికొసంగుడు.

అప్రమాద కామధ్యాయ శ్లోకవరే పంచ భువః.

మూ.మం. సూర్యో నో దివ స్సాతు వాతో అంతరిక్షాత్ | అగ్ని ర్నః పార్థివేభ్యః || ౫౦

50. తా. సర్వ పేరకుడగు సూర్యుడు అంతరిక్షలోకమునుండి మమ్ము రక్షించుగాత. వాయువు అంతరిక్షలోకమునుండి మమ్ము రక్షించుగాక. అగ్ని భూలోకమునందుండు శత్రువులనుండి మమ్ము రక్షించుగాత.

మూ.మం. జోషా సవిత ర్యవ్య తే హర శ్శతం సవా అర్హతి | పాహి నో దిద్యుతః పతంత్యాః || ౫౧

51. తా. ఓ సూర్యుడా! మేము చేయుస్తుతినివినుము. నీకాంతిబహు విధములగుయజ్ఞములందు పూజింపబడును. శత్రువులుమా పై ప్రయోగించు శక్తిమున్నగు ఆయుధములవల్ల నుండి మమ్ము రక్షింపుచు.

మూ.మం. చక్షు ర్నో దేవ స్సవితా చక్షు ర్న ఉత సర్వతః | చక్షు గ్గాతా దధాతు నః || ౫౨

52. తా. సవితయను దేవుడు మాకు పస్తువులగపబడజేయుచక్షు రింద్రియము నిచ్చగాక ఇంద్రుని విశ్రమగు పర్వతుడు ను మాకు చక్షురింద్రియము నిచ్చగాక. అంతయు సృజించుధాతయుమాకు చక్షురింద్రియము నిచ్చగాక.

మూ.మం. చక్షు ర్నో ధేహి చక్షుషే చక్షు ర్విశ్రై తనూభ్యః | సం చేదం వి చ పశ్యేమ || ౫౩

53. తా. ఓ సూర్యుడా! రూపగ్రహణము చేయు మాచక్షురింద్రియమునకు రూపమును గ్రహించు సామర్థ్యము నిమ్ము.

మాసంతానమునకున్న డ్డటిసామర్థ్యము నిమ్ము. నీవిట్లు
అనుగ్రహించిన యెడల జగత్తునంతయు చక్కగఁగాంచె
దము.

మూ. మం. సు సంద్యశం త్వా వయం ప్రతి పశ్యేమ సూర్య ।

వి పశ్యేమ నృచక్షుః ॥

౫౪

54. తా. ఓసూర్యుడా! ప్రపంచమునంతయు చక్కఁగాఁ గాంచు
నిన్ను మేమందఱము ప్రత్యేకముగఁగాంచెదము. మమ్ము
లను ద్వేషించు శత్రువులను హింసించుచు విశేష జ్ఞాన
వంతులమయ్యెదము.

అపమాధ్యాయాష్టావింశవరే చతస్రః ఋజః.

మూ. మం. విభ్రా డ్భ్రహ త్పిబతు సోమ్యం మధ్వాయు ర్దధ ద్యజ్ఞప
తావవిహితం । వాతజూతో యో అభిరక్షతి త్తనా
ప్రజాః పుపోష పుగుధా విరాజతి ॥

౫౫

55. తా. ప్రకాశించునట్టి సూర్యుడు యజ్ఞమొనర్చుచుజమానునకు
అకుటిలమగు ఆయువును ఇచ్చుచు మహావాయువుచేత ప్రే
రేపింపఁబడినవాఁడైస్వయముగ జగమునంతయుపరిపాలించు
చు చంద్రరూపమగు గొప్పమధువును పానముచేయుఁగా
క. అట్టిసూర్యుడు వృష్టిమున్నగువానిచేత ప్రజలను పోషిం
చుచు పలువిధముల వెలుంగుచున్నాడు.

మూ. మం. విభ్రా డ్భ్రహ త్సుభృతం వాజసాతమం ధర్మ నివో ధ
రుణేనత్యమృత్పితృమిత్రహృత్సృహంతమంజ్యోతి
ర్జజ్ఞే అసురహః సపత్నహః ॥

౫౬

56. తా. ప్రకాశించుచున్నదియు, గొప్పదియు, చక్కఁగ పోషింపఁ
బడినదియు, బలమును బాగుగనిచ్చునదియు, వాయువు చే
త ధరించఁదగినట్టియు ద్యులోకమునుధరించునట్టియుసూర్య
మండలమునందు ఉంచబడినట్టియు, నశించనదియు, శత్రు
వులనుఁబదరించువారిని దస్యులను అసురులను సహజ శత్రు
వులను హరించునట్టి సూర్యసంబంధమగు తేజముద్యవించు
చున్నది.

మూ. మం. ఇదం త్రేష్ఠం జ్యోతిషాం జ్యోతి రుత్తమం విశ్వజి త్తనజి మ
చ్యతే బృహత్ । విశ్వభాద్రాజ్యోమహి సూర్యోదృశ
ఉరు పప్రథే సహ ఓజో అచ్యుతం ॥ ౫౭

57. తా. ఈసూర్య సంబంధమగు తేజము కాంతిగలవానిలోపల త్రే
ష్ఠమనియు, సర్వోత్కృష్టమనియు, ప్రపంచమును జయించి
నదనియు, ధనమును జయించినదనియు, గొప్పదనియు అంద
ఱు పలుకుచున్నారు. ప్రపంచమును ప్రకాశింపజేయు
చు వెలుంగునట్టియు, గొప్పవాఁడును అగు సూర్యుఁడు వి
స్తీర్ణమయినట్టియు అంధకారమును పోగొట్టునట్టియు నాశ
నరహితమును అగు తేజమును చూచుటకొరకు విస్తరింప
జేయుచున్నాఁడు.

మూ. మం. విభాజం జ్యోతిషా స్వరగచ్ఛో రోచనం దివః । యే
నేమా విశ్వా భువనా న్యాభృతా విశ్వకర్మణా విశ్వ
దేవ్యావతా ॥ ౫౮

58. తా. ఓసూర్యుడా! సకలదేవతలకు హితమగు ఏసూర్యకాంతిచేత
ఈకనంబడు జలమంతయు ఘర్మకాలమునందు వీల్చివేయఁ
బడుచున్నదో అట్టి తేజముచేత స్వర్గలోకమును ప్రకాశింప
జేయుచున్నవాఁడవై దివమునకు ఆభరణము అయితివి.
అపమాఞ్ఘాయ సప్తచత్వారింశే వశే త్రిసః ఋచః.

మూ. మం. ఆయం గౌః పృథ్వి రక్రమీ దనద న్నాతరం పురః ।
పితరం చ ప్రియ స్త్వః ॥ ౫౯

59. తా. గమనశీలుఁడును లబ్ధకాంతియునగు ఈసూర్యుఁడు ఉదయా
చలమును పొందెను. పిదప ప్రాగ్దిశయందు భూతజాతము
ను నిర్మించుచు పృథివిని పొందుచున్నాఁడు. తరువాత ద్యృ
లోకమును అంతరిక్షలోకమును శీఘ్రముగ ఆక్రమించుచు
ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

మూ. మం. అస్త శ్చరతి రోచనాఽస్య ప్రాణా దపానతీ ।
వర్షాః స్మహిషో దివం ॥ ౬౦

60. తా. ఈసూర్యుని ప్రకాశించుదీప్తి శరీరాంతర్భాగమున ముఖ్య ప్రాణరూపమున నుండి నాడులచేత ఊర్ధ్వభాగమునకు ప్రాణవాయువును గ్రహించి మఱల నధోభాగమునకు వదలుచున్నది. కావున గొప్పవాడగు సూర్యుడు అంతరిక్షమున ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు.

మూ. మం. త్రింశద్ధామ విరాజతి వాన్మతంగాయ ధీమతే ।

ప్రతి వస్తో రహ ద్యుభిః ॥

౬౦

61. తా అహూరాత్రావయనరూపములగు 30 స్థానములు (అనగా 30 ముహూర్తములు) సూర్యకాంతల చేత ప్రకాశించుచున్నవి. అందఱు సూర్యుని స్తుతిచేయుచున్నారు.

అష్టమాభ్యామాష్టావత్వారింశే వరే తిస్రః ఋశః.

మూ. మం. ఋతం చ సత్యం చాభీధ్ధా త్తపసో ౭ధ్యజాయత ।

తతో రాత్ర్యజాయత తత స్సముద్రో అర్ణవః ॥

౬౧

మూ. మం. సముద్రా దర్ణవా దధి సంవత్సరో అజాయత ।

అహో రాత్రాణి విదధ ద్విశ్వస్య మిషతో వశీ ॥

౬౨

మూ. మం. సూర్యావల్ద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వ మకల్పయత్ ।

దిశం చ పృథివీం చాంతరిక్ష మథో న్యః ॥

౬౩

62. తా. }

63. తా. }

64. తా. }

వీని తాత్పర్యమును. ౫౩ వ పుటయందు చూడుడు.

సప్తమాష్టకాష్టమాభ్యామైకాదశవరే ఏకా ఋక్.

మూ. మం. సవితా వశాత్తా త్సవితా పురస్తా త్సవితోత్తరాత్తా త్సవితా ౭ధరాత్తాత్ । సవితా సస్సుచతు సర్వతాలిం సవితా నో రాసతాం దీర్ఘ మాయుః ॥

౬౪

ఇతి సౌరమంత్రపాఠ స్సమాప్తః.

65. తా. పశ్చిమ దిక్కునందున్నట్టియు, ప్రాగ్దిశయందున్నట్టియు, ఉత్తరమునందున్నట్టియు దక్షిణ దిగ్భాగముననున్నట్టియు సవిత మాకు వాంఛితములన్నింటిని ఇచ్చుగాక. సవితయే మాకు దీర్ఘాయువు నిచ్చుగాక.

ఫలశ్రుతిః.

యేనసూర్యేణాహరహ రుపాసితేన ధనధాన్యవంతో బహుర
త్నవంత ఆదిత్యవన్త ఆయుష్యవన్త ఆరోగ్యవంతో రయివంతో ధన
వంతో బలవంతో బహుపుత్రవంతో భవంతి॥ శ్రీకామః శాంతికా
మః శ్రద్ధాకామోమేధాకామః ప్రజ్ఞాకామ ఏవం భాస్కరస్యారాధ
నంకుర్యాత్ సదాగృహీ । సావక్షయాధీ, నమఃపరమముసిభ్యో నమః
పరమముసిభ్యో నమఃపరమముసిభ్యః॥

సూర్యనమస్కారవిధి సమాప్తము.

వివరము.

మేమిపుడిచట వ్రాసిన “తృచాకల్పసూర్యనమస్కారపద్ధతి”
ముగ్ధేద్వియాహ్నికగ్రంథమునుండిగ్రహించివ్రాసితిమి. ఇటులనమస్కా
రములుచేసిపిదపఇందుముద్రించిన మహాసారమంత్రములతోసూర్యుని
ధ్యానించవలయును. తైత్తిరీయారణ్యక ప్రథమప్రశ్నమున సూర్య
ధ్యానమునకు ఆంధ్రదేశమునందుండు యజుర్వేదీయులలో పలువురు
గ్రహించుచున్నారు.

మఱికొందఱు అంగన్యాసకరన్యాసములు, వీరపూజలు మున్న
గునవి చేయుచు పురుషసూక్తముచేత షోడశోపచార పూజలుచేసి
నమస్కారాదికము చేయుచున్నారు. సూర్యపూజకు రక్తాక్షతరక్త
పుష్పతామ్రసాత్రములు ప్రశస్తములు.

సూర్యోపస్థానమ్.

ఓం, సహనావవతు । సహసౌభునక్తు । సహవీర్యం కరవాహై ।
తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై ఓంశాన్తిశాన్తిశాన్తిః.

మూ.మం. ఆదిత్యో వా ఏష ఏతస్మద్బలన్తపతిత్తత్ర తా ఋచ
స్తదృచా మద్బలగ్ం స ఋచాం లోకోఽథ య ఏష ఏత
స్మి స్మద్బలేర్చి ద్విప్యతే తాని సామాని ససామ్నాం లో
కోఽథ య ఏష ఏతస్మి స్మద్బలేర్చిషి పురషస్తాని య

జూగ్ గంపిస యజుషా మజ్జలగ్గం సయజుషాం లోక స్సైమా
త్ర్యయ్యేవవిద్యా తపతి యవ షో న్తరా దిత్యే హిరణ్మ
యః పురుషః॥ ౧.

మూ. మం. ఆదిత్యోవై తేజఃజ్యోబలం యశశ్చక్షు శ్శోత్ర మాత్మా
మనో మన్యు ర్మను ర్మృత్యు స్సత్యో మిత్రో వాయు రా
కాశః ప్రాణో లోకపాలః కః కిం కం తత్సత్య మన్న మ
మృతో జీవో విశ్వః కతమ స్వయమ్భు బ్రహ్మైతదమృత
ఏషపురుష ఏషభూతానా మధిపతి ర్బ్రహ్మణ సాయుజ్య
గ్గం సలోకతా మాప్నో త్యేతానా మేన దేవతానాగ్గం
సాయుజ్యగ్గం సార్థి తాగ్గో సమానలోకతా మాప్నోతి
యవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥ ౨.

శ్లో. మండలాంతరగతం హిరణ్మయం
భ్రాజమానవపుషం శుచిస్మితం ।
చంద్రదీధితిమఖిణ్ణవిగ్రహం
చింతయేన్మనిసహస్రసేవితమే ॥

శ్లో. ధ్యేయస్సదాసవిత్రమజ్జలమధ్యవర్తి
నారాయణస్సరసిజాననన్ని విష్ణుః ।
కేయూర వాస్మకరకంజుల వాన్గిరీటీ
హరీహిరణ్మయవపుర్భుతశశ్చచక్రః ॥

శ్లో. సమస్సవిత్రేజగదేకచక్షుషే
జగత్ప్రసూతిస్థితినాశహేతవే ।
త్రయీమయాయత్రిగుణాత్మధారణ
పరిచ్ఛినారాయణశక్యరాత్మనే ॥

తా. ఈ అనువాకములందు ఆదిత్యమండలము నందు పరిభ్రమ్యము
ను ఉపాసించు విధముచెప్పబడుచున్నదిః—

పరమేశ్వరుడే సోపాధికుడై ఆదిత్యరూపమున ప్రకాశించు
చున్నాడు. వర్తులాకారముగ వెలుంగుచున్న ఈ మండలము ఆది
త్యునిదే. ఈ మండలము నందేవైదిక ఋక్కులున్నవి. కావున

ఈ మండలమునందు ఋగభిమాని దేవతలున్నారు. ఈ మండలమునందు ప్రకాశించు కాంతియే సామస్వరూపమని భావింపవలయును. కనుక ఆ కాంతియందు సామాభిమాని దేవతలున్నారు. శాస్త్రప్రసిద్ధుడై ఈ మండల మధ్యమునందున్న కాంతియందు ప్రకాశించు పురుషుని యజూరూపముగ భావింపవలయును. ఈ పురుషుడే యజురభిమాని దేవతలకు నివాసస్థానము. ఈ కనబడునట్టి మండలము, తత్కాంతి, తదంతర్గతుడగు పురుషుడు అను మూడును ఋగ్యజుస్సామరూపమగు త్రయీవిద్యగా ప్రకాశించుచున్నది. ఇందు పాసింఛదగినవాడుగ చెప్పబడిన పురుషుడే ఆదిత్య మండల మధ్యభాగమున హిరణ్యయై ప్రకాశించుచున్నాడు. ౧॥

ఈ ఆదిత్యుడే తేజము, ఓజస్సు (అనగా బలకారణము) బలము, కీర్తి, చక్షుస్సు, శ్రోత్రములు మున్నగు వాహ్యేంద్రియములు, దేహము, అంతఃకరణము, కోపము, స్వాయంభువాదిమనుష్యులు, మృత్యువు, సత్కాభిమాని దేవత, మిత్రుడు, వాయువు, ఆకాశము, ప్రాణము, లోకపాలులు, ప్రజాపతి, వాక్కుచేత చెప్పనలవికాని వస్తుజాతము, సుఖము, పరోక్షవస్తువు, అబద్ధము పలుకఁబడినవి, అన్నము, ఆయుస్సు, మరణరాహిత్యము, జీవుడు, విష్ణుడు, అతిశయసుఖ స్వరూపము, పుట్టుక లేని బ్రహ్మము అని ఎఱుంగవలయును. ఈ ఆదిత్యుడే నిత్యుడు. ఈ యాదిత్యుడే భూతములకు ప్రభువు. (ఈ విషయము నెఱింగి ఈ ప్రకారము పాసించినవానికి కలుగు ఫలములఁజెప్పుచున్నాడు. (ఇందుపాసనము హిరణ్యగర్భోపాసనము, తదవయభూతదేవతోపాసనము. అనిద్వివిధము అందు) హిరణ్యగర్భోపాసనమును మిక్కిటముగ చేసినవానికి భావనాధిక్యముచేత హిరణ్యగర్భునితాదాత్మ్యము సిద్ధించును. భావనామాంద్యము గలవానికి హిరణ్యగర్భసాలోక్యము (అనగా హిరణ్యగర్భుని లోకమునందుండుట) కలుగును. అదేవిధముగ దేవతోపాసనమునందును భావనాధిక్యతను, మాంస్యమును అనుసరించి ఆయాదేవతల సాయుజ్యము నో లేక సాలోక్యమునో, సమానైశ్వర్యమునో పొందును, ఇయ్యదియుపనిషదహస్యము.

గురు ధ్యానమ్.

శ్లో॥ దేవకార్యం తతః కృత్వా గురుమంగలవిక్షణం॥ దక్షః.

శ్లో॥ ఉపగమ్య గురూం సర్వాం విప్రాం శైవ్యాభివాదయేత్॥

భరద్వాజః.

తా. (పామమయిన) తరువాత దేవతార్చనము చేసి గురువును మంగళ ప్రదములగు వస్తువులను చూడవలయును. గురువునకును విప్రులకును సమస్కారము చేయవలయున్నది.

శ్రీమద్గురు పరమగురు పరమేష్ఠిగురు పరాశరగురుభ్యోనమః. మ
ఓం, సహనావవవతు! సహనా భునక్తు! సహవీర్యంకరవావహై
తేజస్వి నావధీతమస్తు మావిద్విషావహై! ఓంశాంతి శాంతి
శాంతిః॥ వై. ఆ. 10. 1.

శ్లో. గురు బ్రహ్మ గురు ర్విష్ణు గురు దేవో మహేశ్వరః।

గురు సాక్షాత్ పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవేనమః॥

తా. గురువే బ్రహ్మ, గురువేవిష్ణువు, గురువే మహేశ్వరుడు,
గురువే పరబ్రహ్మ స్వరూపము, అట్టి గురువునకు నమస్కారము.

శ్లో అఖండమణ్డలాకారం వ్యాప్తం యేన చరాచరం।

తత్పదం దర్శితం యేన తస్మై శ్రీగురవేనమః

౨.

శ్లో యదవిద్యావశా ద్విశ్వం దృశ్యతే రశనాహివత్।

యద్విద్యయాచ తద్దాని స్తవంధే పురుషోత్తమమ్॥

3.

తా. ఎవనియవిద్యా ప్రభావమువలన రజ్జువునందుసర్పమువలెకుప్రపంచముగనంబడుచున్నదో, ఎవని విద్యాప్రభావముచేత తద్భ్రాంతి పోవుచున్నదో అట్టి పురుషోత్తమమునకు నమస్కారము.

శ్లో. నారాయణం పద్మభుజం వసిష్ఠంశక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరంచ।

వ్యాసంశుకం గౌడపదంమహాస్తం గోవిందయోగీంద్ర మథాస్యశిష్యం॥

శ్రీశంకరాచార్య మథాస్యపద్మపాదంచ హస్తామలకంచ శిష్యం।

తంతోటకంవార్తికకార మన్యాయస్మద్గురూం శంకరమానతోఽస్మి॥

తా. నారాయణుని, బ్రహ్మను, వసిష్ఠుని, శక్తిని, శక్తిపుత్రుడగు పరాశరుని, వ్యాసుని. శుకని, మహాత్ముడగుగోవిందపాదుని, తచ్ఛిష్యుడగు గోవింద యోగీంద్రుని, శ్రీశంకరాచార్యులను, పద్మపాదుని, హ

స్తామలకుని, తోటకుని, వార్తికకారుని, ఇతరులయిన నాగురువులను గూర్చి నమస్కారము. శ్రీశంకరునకు నమస్కారము.

శ్లో. శంకరం శంకరాచార్యం కేశవం బాదరాయణం |

సూత్రభాష్యకృతౌవందే భగవన్తాపునః పునః || ౬.

తా. సాక్షాచ్ఛంకరావతారమగు శంకరాచార్యుని, నారాయణావతారమగు వ్యాసుని నమస్కరించుచున్నాఁడను. షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నులగు వీరిలోవ్యాసుఁడు వేదాంత సూత్రకర్తయు, శంకరాచార్యుఁడు భాష్యకర్తయు.

శ్లో. వ్యాసం వసిష్ఠనస్తారం శక్తేష్వేత్ర మకల్మషం |

పరాశరాత్మజంవందే శుకతాతం తపోనిధిం || ౭.

అచతుర్వదనో బ్రహ్మ ద్విబాహు రపరోహరిః |

అఫాలలోచన శృంభు ర్భగవాన్ బాదరాయణః || ౮.

మునింస్నిగ్ధాంబుదాభాసం వేదవ్యాస మకల్మషం |

వేదావాసం సరస్వత్యా వాసం వ్యాసం సమామృహం || ౯.

తా. వసిష్ఠుని మునిమనుమడును, శక్తియొక్క మనుమడును, పరాశరుని పుత్రుఁడును శుకునితండ్రియు తపోనిధియనగు వ్యాసునకు నమస్కరించుచున్నాఁడను || ౭ || షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుఁడగు నీవ్యాసుఁడు నాలుగుమొగములు లేని బ్రహ్మయు, రెండుచేతులు గల విష్ణువును, లలాటమునందు నేత్రములేని ఈశ్వరుఁడును అని తెలిసికొనవలయును || ౮ || నీలమేఘశ్యాముఁడును, వేదవిభాగకర్తయు, పాపరహితుడును, వేదములకును సరస్వతికిని నివాసస్థానమును అగువ్యాస మహామునికి నమస్కారము ౯.

శ్లో. వేదే బ్రహ్మ సమ; స్తదంగనిచయే గర్గోపమ; స్తత్కథా

తాత్పర్యార్థవివేచనే గురుసమ; స్తత్కర్మసంకీర్తనే |

అసీజ్ఞేమినిరేవ; సూత్రనిచయస్యార్థోపసంవర్ణనే

వ్యాసేనైవసమ; స్సశంకరగుటే క్షేజీయతాంమానసే || ౧౦.

తా. వేదములందు చతుర్ముఖ బ్రహ్మతో సమానుఁడును, వేదాంగములందు గర్గునితో పోల్చుఁడగినవాఁడును, వైదికాఖ్యాయఃకలు, వాని తాత్పర్యము, తదర్థము వీనిని వివరించుటయందు బృహస్పతితోతుల్యుఁ

డును, వేదవిహితకర్మలను వివరించుటయందు జ్ఞానియు, వేదాంత సూత్రముల యర్థమును తెలుపుటయందు వ్యాసులవారితో సమానుఁ డును అగు శ్రీశంకరాచార్యుల వారునామనమునందు ప్రకాశించుచుం డుగాక.

శ్లో. నమస్త్రయ్యస్త సద్దోహ సరసీకుహభానవే।

గురవేపరపక్షాఘ్నాన్తద్వంస పతీయసే॥

౧౧.

తా. ఉపనిషత్సమూహమును పద్మమునకు సూర్యుఁడును, ప్రతిపక్షు లయుక్తి సమూహమును అంధకారమును పోగొట్టుటయందు సమర్థుఁ డును అగు (శ్రీశంకరాచార్య) గురువునకు నమస్కారము.

శ్లో. స్తుతోఽపిసమ్యక్విభిః పురాణై

స్తుత్యాఽపి నస్తుష్యతు భాష్యకారః।

క్షీరాబ్ధివాసీసరసీకుహతీః

క్షీరంపునః కించకమేనగోషే॥

౧౨.

తా. భాష్యకర్తయగు శ్రీశంకర భగవత్పాదుఁడు ప్రాచీనకవిపుం గవులచేత కొనియాడఁబడినను నాస్తుతిచేతకూడ సంతోషించుగాక. క్షీరసముద్రశాయియగు విష్ణుమూర్తి గొల్లమందలో పాలను కోరినా డు గదా.

ఇటుల పలమగురు, పరమేష్ఠిగురు, పరాపరగురువులకు నమ స్కరించి తనకుభాష్యమునుపదేశించిన స్వగురువును ధ్యానించన లయును.

శ్లో. స్తువే యతీంద్ర పూగేనుం చిదానందసరస్వతిం॥

అనాద్యవిద్యా వ్యామోహ తమస్తోమరవింముహుః॥

తా. యతిపుంసవులలోపల పూర్ణచంద్రుని వంటివాఁడును, ఆది లేని అవిద్యావ్యామోహమును గూఢాంధకారమునకు సూర్యునివంటి వాఁడును అగు చిదానందసరస్వతీయతీంద్రునకు నమస్కరించుచున్నాఁ డను.

ఓంసమో బ్రహ్మ విష్ణోభ్య బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయ కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమోఽస్తుత్యైః॥

ఆత్మయజ్ఞము

తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యా త్మా యజమాన శ్శ్రద్ధాః పత్నీ శరీర మిక్ష్మ మురో వేది గ్లోమాని బర్హి శ్వేద శ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యం మన్యుః పశు స్తపో గ్ని ర్దమ శ్శమయితా దక్షిణా వాగ్ధోతా పాణి ఉద్ధాతా చక్షు రధ్వర్యు ర్మనో బ్రహ్మ శ్రోత మగ్నీ ద్యావధ్రియతే సా దీక్షా యదశ్వాతి తద్ధవిర్వ త్త్విబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే తదుపసదో యత్సంచర త్యుపవిశ త్యుత్తీష్ఠతే చాసా ప్రసర్గ్యో యన్ముఖం తథాహవనీయో యా వ్యాహృతి రాసుతి ర్వయస్య విష్ణునం తజ్జహోతి య త్సాయా పాతీ రత్తి తత్సమిథం యత్ప్రాతర్యన్యందినగ్ం సాయంచతాని సవనానియే అహారాత్రే తే దిర్భపూర్ణ మాసౌ యే ర్థమాసాశ్చ మాసాశ్చతే చాతుర్మాస్యాని య ఋతవస్తే పశుబంధాయ సంవత్సరాశ్చ పరివత్స రాశ్చ తే హర్గణా స్సర్వవేదసం నా ఏతత్సత్రం యన్మరణం తదవభ్యుప ఏతద్వై జరామర్య మగ్ని హోత్రగ్ం సత్రం యఏవం విద్వా సుదగ యనేషమీయతే దేవానా మేవమహిమానం గత్వా దిత్వస్య సా యుజ్యంగచ్ఛత్యథయోదక్షిణే ప్రహీయతేపితృణా మేవ మహిమానం గత్వా చంద్రమస స్సాయుజ్యగ్ం సలోకతా మాహ్నో జ్యేతో నై సూర్యా చంద్రమసో ర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వా నభి జయతి తస్మా ద్బ్రాహ్మణో మహిమానః మాహ్నోతి తస్మా ద్బ్రాహ్మణో మహిమానమ్ ॥

శ్రీ. ఆ. 10. 80.

తా. ఇందు ఆత్మయజ్ఞము చెప్పబడుచున్నది. ఇయ్యది ౪ విధములుగ విభజింపబడినది. ప్రథమమున ఉపాసకుడుగ యోగియొక్క అవయవములను యజ్ఞంగములుగను, ద్వితీయమున ఉపాసకునివ్యవహారమును జ్యోతిషోమాదిక్రియా రూపముగను, తృతీయమున ఉపాసకుని కాలనిశేషములను నానావిధయాగ రూపముగను, చతుర్థమున ఉపాసకుడు పొందుక్రమముక్తియు వివరింపబడియున్నది.

పరబ్రహ్మముయొక్క యాధార్థ్యమునెఱింగిన విద్వాంసునియొక్క యజ్ఞమునకు దేవేంద్రియ సాక్షియగు ఆత్మయే యజమానుడు; అంతఃకరణమునందుండు శ్రద్ధయే పత్ని, శరీరమే ఇధృతము. వక్షస్థలము యజ్ఞవేదిక; శరీరమందుండు వెండ్రుకలే దర్భలు. శిఖ వేదముహృదయము యూపము, కోరిక ఆజ్యము, కోపము పశువు, తపస్సు అగ్ని, సర్వోదియోపశమమును చేయు దమము దక్షిణ, వాక్కు హేళిత, (హేళితయనగఋగ్వేదీయమంత్రములతో దేవతలనుపిలుచువాడు,) ప్రాణము ఉద్ధాత (ఉద్ధాతయనగ సామవేదీయమంత్రములతో దేవతలనుస్తుతిచేయుఋత్విజుడు) చక్షుస్సు అధ్వర్యుడు. మనస్సు బ్రహ్మ. శ్రోత్రము ఆగ్నిధీడు. అని తెలిసికొనవలయును.

భోజనముచేయకయుండు సంతకాలముదీక్ష, భుజించునదిహవిస్సు, త్రాగునది సోమపానము, క్రిడించునది ఉపనదిష్టులు, సంచరించుట, కూర్చొనుట, లేచుట ఇవిప్రవర్గము. ముఖము ఆహవనీయము, విజ్ఞానమేదిగఁబడిన దానిని హేళామముచేయుచున్నాడు. సాయంత్రాతః కాలములందు భుజించుటయే సమిధలు. ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములే సవనములు.

అహేళారాత్రములు దర్భపూర్ణమాసయాగములు, అర్ధమాసములు, మాసములు ఇవియేచాతుర్మాస్యకర్తవులు. ఋతువులేపశుబంధములు, సంవత్సర, పరివత్సర, ఇడావత్సర, అనువత్సర ఇద్వత్సరములే ద్విరాత్రిత్రైరాత్రాద్యహర్షణములు (ప్రభవాది ౬౦ సంవత్సరములకును క్రమముగ ప్రభవకుసంవత్సరమనియు, విభవకుపరివత్సరమనియు, శుక్లకు ఇడావత్సరమనియు, ప్రమోదూతకు (ప్రమోదకు) అనువత్సరమనియు, ప్రజోత్పత్తి కిద్వత్సరమనియు పేరు, ఆంగీరసకుమజలసంవత్సరమనియు, శ్రీముఖకు, పరివత్సరమనియు ఇటుల క్రమముగా నెఱుంగునది) ఉపాసకుని ఆయుఃపరిమితవఱకు ద్వైశింపబడిన ఈశత్రయాగము సర్వస్వదక్షిణముగగలది. ఈశత్రయాగమునకు మరణమే అవధృథస్సానము.

ఈయుపాసనాఫలమును చెప్పుచున్నాడు:-- జననాదిమరణాంతముగు ఉపాసకునిచరితము వేదోక్తముగు అగ్ని హేళాత్రాదిసంవత్సర సత్రాంతముగు కర్మస్వరూపముగ భావింపబడినది. ఇట్లెఱింగియుపాసిం

చు బ్రహ్మ వేత్త ఉత్తరాయణమునందు మరణించునెడల ఇంద్రదామల యైశ్వర్యమునుపొంది పిదప భావనామాంద్యమును అధిక్యమును అను సరించి ఆదిత్యుని సాయుజ్యమునో సాలోక్యమునో పొందును. లేక అతడు డక్షిణాయనమున మరణించునేని అగ్నిష్వాత్మాది పితరుల యైశ్వర్యమునుపొంది భావనా తారతమ్యము చేత చంద్రునియొక్క సాయుజ్యమునో సాలోక్యమునోపొందును. ఇటుల సూర్యచంద్రులను హిమలను అనుభవించిన వాడై పిదప హిరణ్యగర్భ లోకమును పొంది అచట బ్రహ్మతత్వ సాక్షాత్కారమును పొంది ఆ బ్రహ్మయొక్క ఆయుగంతమున సత్యజ్ఞానాదిలక్షణముగు పరబ్రహ్మమహిమనుపొందును.

న మ క బ్రాహ్మణమ్.

(తైత్తిరీయ సంహితాయాం పంచమాప్రకే చతుష్ప్రపాఠకే తృతీయోఽనువాకః) :-
 రుద్రో వా ఏష యదగ్ని స్స ఏతర్హి జాతో యర్హి సర్వశ్చ
 ఖాతస్సయ వతోసౌభాతః స్తనం ప్రేప్స త్యేవం వా ఏష ఏతర్హి భాగ
 ధేయం ప్రేప్సతి తస్మై యదాహు తింసజ హుయాదధ్వమృత్యుయ
 జమానశ్చధ్యాయేచ్ఛతరుద్రీయజ్ఞు హూతిభాగధేయే నైవైవగంశమ
 యతినార్తి మూర్ఛత్యధ్వమృత్యుయ జమానో 1; యద్ధామ్యాణం పశూ
 నామ్ ॥ ౧॥ పయసా జహు మా ధ్ధామ్యా నృశూక్ చుచా ర్పయే
 ద్యదారణ్యానా మారణ్యా స్తరిలయవాగ్వావా జహు మాధవీధుకయ
 వాగ్వా వా సగ్రామ్యా నృశూక్ హినస్తి నారణ్యా 2; సథో ఖల్వా
 హు రనాహు తిర్వై జర్తిలాశ్చ గవీధుకా శ్చేత్యజషీరేణ జహో
 త్యాగ్నేయీవా ఏషాయదజహు త్యైవ జహూతి సగ్రామ్యా నృ
 శూక్ ని నస్తి నారాణ్యా 3; సగ్గిరస స్సువర్ణం లోకం యన్తః ॥ ౨॥ అ.
 జాయాం ఘుర్మం ప్రాసింధక్ తా శోచన్తి పర్ణం పరా జహీత సో
 3 రోగ్ భవ త్తదర్క స్యార్కత్వ ముర్కవర్ణేన జహూతి నయోని

త్వాయో 4; దజ్ తిష్ఠ జహో త్యేషావై రుద్రస్యదిక్ష్వాయా మేవ
దిశి రుద్రం నిరవదయ తేచరమాయామిష్ట కాయాంజుహోత్యస్త త ఏవరు
ద్రం నిరవదయ తే 5; త్రేథా విభక్తం జహోతి త్రయ ఇమేలోకా
ఇమానేవలోకాః స్సమావద్వీర్యాస్కరోతీ 6; యర్త్యగే జహో
తి॥ ౩॥ అథేయత్య థేయతీ త్రయఇమేలోకా ఏభ్య ఏవైనం లోకేభ్య
శ్శమయతి 7; తిస్ర ఉత్తరా ఆహు తీ ర్జుహూతి షట్ సంపద్యస్తే
షడ్వాఙ్ముతవ ఙ్ముతుభి రేవైనగ్ం శమయతి 8; యదనుపరిక్రామన్
జహు యాదన్త రవచారిణగ్ం రుద్రం కుర్యాదధోఖల్వాహు ఇకస్యాం వా
హదిశిరుద్రః కస్యాం వేత్యశు పరిక్రామ మేవ హూతవ్య మపరివర్గ మే
వైనగ్ం శమయతి 9;॥ ౪॥ ఏతావై దేవతా స్సువర్ణాయో ఉత్త
మా స్తా యఃమానం వాచయతీ తాభిరేవైనగ్ం సువర్గం లోకం గ
మయతి 10; యంద్విష్యాత్తస్య సుచ రేపశూనాన్యస్యేద్యః ప్రథమ స్స
శురభితిష్ఠతి స ఆర్తిమార్చయి॥; ౫॥

(నమకచమకములకు రుద్రమను నామధేయమును శిష్టులిచ్చి
యున్నారు. ఇయ్యది క్ష్మయజుర్వేదము చతుర్థ శాండయందుగలదు. చ
యనమునందు చిత్త్యగ్నిహోమమున కీమంత్రజాతము వినియోగింపఁ
బడుచున్నది. ఆవస్తంబకల్ప సూత్రకర్త అట్లే కల్పసూత్రమునందు
వినియోగమును చెప్పియున్నాఁడు. ఈనమకమునందలి ప్రతిఙ్ముక్కు
నకు, ప్రత్యనువాకమునకు అంతకును ప్రత్యేకముగ పురశ్చరణాది విధు
లు భట్ట భాస్కరభాష్యమునందును, శాంతికమలాకరాది గ్రంథములం
దును గలదు. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానినిచట సంగ్రహించలేదు.)

తా. ఈయగ్నియే రుద్రుడని చెప్పబడును. బాలుఁడు పుట్టిన
వెంటనే స్తన్యపానమును కోరునట్లు చయనమయిన వెంటనే అగ్ని
యు తన భాగమును కోరును. ఆయగ్నికి వెంటనే ఆహు తినివ్వని
యెడల అధ్వర్యుని యజమానుని భక్షించవలయునని తలంచును. క
నుక అందులకుగాను రుద్రసంబధములగు అనేక మంత్రలుఁడుటచేత
శతకుఁడ్రీయమును పేరుగలరు గ్రాధ్యాయమంత్రములతోహోమముచే
యవలయును. ఈహోమమువలన అగ్నిహోత్రుఁడు తుష్టిపందును. అ
ధ్వర్యుయజమానులకు కీడుకలుగదు.

ఇత హోమమద్రవ్యమును చెప్పుచున్నాడు:---గ్రామభవము లగు గోవు, మహిషి, వీనిపాలతో హోమము చేసిన యెడల గ్రామ పశువులకు కీడుకలుగును, లేక ఆరణ్య పశువుల క్షీరములతో హోమము చేసినయెడల ఆరణ్యపశువులకు చెరువుకలుగును. కావున అడవి నువ్వుల గంజితోగాని లేక అడవి గోధూమల గంజితో గాని హోమము చేయవలయును. ఇట్లు చేసిన యెడల ఆరణ్యక, గ్రామ్య, పశువులకు చెరువుకలుగదు. ౨.

పక్షాంతరముగ హోమద్రవ్యమును చెప్పుచున్నాడు:---జర్తిలలు (అవేగా అడవినువ్వులు) గవీధుకములు (అవేగా అడవి గోధూమలు) మనుష్యులు భుజించు ధాన్యములు కావునకు అజక్షీరములతో హోమము చేయవలయును. అజము అగ్నిసంబంధమయినదే కనుక గ్రామ్యారణ్య పశువులకు కీడుకలుగదు. ౩.

హోమము చేయవలసిన రీతిని చెప్పుచున్నాడు:--- అంగిరసుడు స్వర్గలోకమునకు పోవుచు ప్రయాణపు తొందరలో ప్రవర్ణ్యమునందు కాచిన ఘర్మమును (పాలతో గూడిన నెయ్యి) మేకపైన చల్లెను. ఆవేషి నెయ్యి పైన పడగానే వీపుకాలి ఆకువలె ఉన్న తన యొక్క రోమసంఘాతమును మేకభూమియందువిడిచెను. = ఆరోమసంఘాతము అర్కము. (జిల్లేడు) ఆయెను. పూజనీయమయిన ప్రవర్ణ్య ఘృత సంబంధమున్నూ, యజ్ఞార్హమయిన అజముయొక్క సంబంధమున్నూ కలిగియుండుటచేత అర్కమును పేరుకలిగెను. అట్టి యర్కపర్ణముచేత (జిల్లేడుకుచేత). హోమము చేసిన యెడల పర్ణక్షీరములు రెండును సమాన జన్మములు కలవియగును. ౪.

హోమకాలమునం దొకవిశేషమును చెప్పుచున్నాడు:---ఉత్తరపుదిక్కున నిలుచుండి హోమము చేయవలయును. ఇటుల చేసి యెడల దుద్రుని దిక్కు ఉత్తరము కావున ఆతని దిశయందుంచిన విమగును. అంతేష్ట్యకయందు హోమము చేయవలయును. దుద్రుకు చివర ఉంచినటుల యగును. ౫

రుద్రాధ్యాయమునందలి హోమసాధన మంత్రముల విభజించుచున్నాడు:--రుద్రాధ్యాయమునంతయు గిగ విభజించి హోమము చేయవలయును తత్ప్రకారము:-- “నమస్తేరుద్ర” అనువాక్యము మొదలు సభాపతిభ్యశ్చో నమః, ఆనవఱకు ఒకటియు “నమో అశ్వేధ్యః” మొదలు “ఆవార్యాయచ” అనువఱకు “నమః పతరణాయచ” మొదలు. ధన్వానితన్మసి ..

ఇటుల మూడుగ విభజించి హోమము చేయవలయును. ఇటుల నెనర్చినయెడల మూడులోకములనుసమానమగుబలములుగలవానిగ చేసినట్లగును. ౬.

హోమవిధానమునుచెప్పుచున్నాడు:--త్రివిధముగ విభజించిన మంత్రములలో ప్రథమమంత్ర భాగము హోమము చేయుప్పుడు జానుదఘ్నుముగను; రెండవ మంత్ర భాగము హోమము చేయునప్పుడు నాభిదఘ్నుముగను, మూడవ మంత్ర భాగము హోమము చేయునప్పుడు ఆస్యదఘ్నుముగను స్రుద్గండమును గ్రహించి హోమము చేయవలయును. ఇటుల హోమము చేసిన ఈమూడులోకములను శాంతి చేసినట్లగును. ౭.

“నమోహుదేభ్యో” అను గి యశస్సులతోటి గి ఆహుతులను ప్రేల్చవలయును. ఇవి కలసి ఆటగును. ఋతువులు ఆఱుకావున ఋతువుల చేతనే దీనిని శాంతిని పొందించి నట్లగును. ౮.

పూర్వ పక్షసిద్ధాంతములతో పరిక్రమణ మొనర్చి హోమము చేయుమనినిశ్చయించుచున్నాడు:--అగ్నికిచుట్టుతిరుగ కుండ హోమము చేసినయెడల రుద్రుడు క్రూరుడగుట చేత అగ్నిక్షేత్రమునందు నందుచేసికొని ప్రవేశించి యుపద్రవము చేయును కావున పరిభ్రమణ మక్కర లేదని పూర్వపక్షము. అట్లనకూడదని విద్వాంసులు పల్కెదరు. రుద్రుడు అంతట నిండియుండును. ఇప్పుడిచ్చట నున్నాఁగి చుట్టలేడు అని ఎవఁడెఱుంగును. కావున రుద్రుని వెదుకుటకు పరిభ్రమణము చేసియే హోమము చేయవలయును. ఇట్లానర్చినయెడల ఎచ్చటనున్నను రుద్రుడు సంతసించును. కనుక ఎచ్చట నున్నను ఉపద్రవము చేయుఁడు. ౯.

“సమోరు ద్రేభ్య” అనుమంత్రములను యజమానుడు పలు కవలయును:—ఈమంత్రములందు చెప్పబడిన దేవతలు స్వర్గమునకు హేతువులు. కావున ఇవి శ్రేష్ఠములు. కనుక ఈమంత్రములను అధ్వ ర్యుడు యజమానునిచేత చెప్పించవలయును. ఇటుల యజమానుని చేత చెప్పించిన యెడల ఈయజమానుని స్వర్గమును పొందింపు చు న్నాడు. ౧౦.

హోమము చేసిన జిల్లేడు ఆకును విడువలసిన విధమును చె ప్పచున్నాడు:—యజమానుడు తనశత్రువుయొక్క పశువులుచరించు ప్రదేశమునందీ హోమము చేసిన జిల్లేడు ఆకును వేయవలయును. ఆ యాకు దగ్గిరకు మొట్టమొదట వచ్చిన పశువు మరణించును. ౧౧.

చ మ క బ్రాహ్మణమ్.

(శైలియ సంహితాయాంపంచమాప్తకే చతుర్థప్రపాతకే అష్టమో నవాకః)

వసో ధారాం జుహోతి వసోర్ధేధారా సదితివా ఏమాహూ యతే సృతస్య వా ఏన మేమా ధారాముష్మికా లోకే పిన్వమానో పతిష్ఠత 1; ఆజ్యేన జుహోతి తేజోవా ఆజ్యం తేజో వసోధారాతేజ పైవాస్మై తేజో వరుణే 2; ధో కామావై వసోధారా కామా నే నావరుణే 3; యం కామయేత ప్రాణానస్యాన్నాద్యం వి ॥౧॥ ఛి ద్వామితివిగ్రాహంతస్యజుహూయాత్ప్రాణానేవాస్యాన్నాద్యంవిచ్ఛినత్తి 4; యంకామయేతప్రాణానస్యాద్యం సంతనుయామితి సంతాంతస్యజు హూయాత్ప్రాణానేవాస్యాన్నాద్యం సంతనోతి 5; ద్వాదశద్వాద శాని జుహోతి ద్వాదశమాసా స్సంవత్సరః స్సంవత్సరేణైవాస్మా అ న్నమవరుణే 6; స్సంచమే యుచ్చమ ఇత్యాహోతదై ॥౨॥ అన్న స్వరూపం రూపేణైవాన్న మవరుణే 7; గ్విశ్చమ ఆపశ్చమ ఇ త్యాహోమవా అన్నస్య యోనిస్స యోన్యేవాన్న మవరుణే 8; శే

స్త్రాణి జహృతి దేవతా ఏవావరుణే యత్సర్వేషా మర్థ మిద్ద్రాః ప్ర
తితస్మా ద్ద్వితీ) దేవతానాం భూయిష్ఠభాక్తమ ఇద్ద్రాముత్తర మాహే
ద్భియ మేహస్మి న్నుపరిష్టాద్దధాతి 9; యజ్ఞాయుధాని జహోతి య
జ్ఞః ॥ 3 ॥ వై యజ్ఞాయుధాని యజ్ఞమేవావరుణే ధో ఏతద్వైయజ్ఞస్య
రూపగ్ం రూపేణైవయజ్ఞ మవరుణే 10; వ భృథశ్చమే స్వగాకార
శ్చమ ఇత్యాహస్వగాకృత్యా 11; అగ్నిశ్చమే ఘర్మశ్చమ ఇత్యాహైత
ద్వై బ్రహ్మవర్చసస్యరూపగ్ం రూపేణైవ బ్రహ్మవర్చస మవరుణ 12;
ఋక్సమే సామచమ ఇత్యాహ ॥ ౪ ॥ ఏతద్వైఛంద్రసాగ్ం రూపగ్ం
రూపేణైవవశూన నరుణే 14; కల్పాక్ జహృతి త్యక్ ప్రస్య క ప్త్యై 15;

యుగ్మదయుజే జహృతి మిథునత్వాయో 16; త్తరావతీ భవతో
భి క్రాన్త్యా 17; ఏకాచమే తిస్రశ్చమ ఇత్యాహదేవఘనస్దంవా ఏకా
చే తిస్రశ్చ ॥ ౫ ॥ మనుష్యఛందసం చత్రసశ్చాప్తౌచ దేవఛందసందైవమను
ష్యఛందసం చావరుణ 18; ఆత్రయస్త్రింశతో జహృతి త్రయస్త్రి
గ్ం శద్వై దేవతా దేవతా ఏవావరుణ ఆప్టాచత్వారిగ్ంశతో జ
హృతి త్యప్టాచత్వారిగ్ంశదక్షరా జగతి జగతాః పశవో జగత్యై
వాపైత్రి పశూనవరుణే 19; వాజశ్చ ప్రసవశ్చేతి ద్వాదశం జ
హృతి ద్వాదశ మాసా సుంవత్సర సుంవత్సర ఏవప్రతి తిష
తి 20; ॥ ౬ ॥

తా. ఏయాహు తిహృతి మముచేయుటవలన అవిచ్చిన్నముగ ధన
మును పొందునో అయాహు తి“వసోర్ధార” యనంబడును (చమకము
నకు వసోర్ధారయని పేరు) వసోర్ధారను హృతి మముచేయు యజమా
నుడు ప్రథమమున తనకు సర్వదా ధనము కావలయునని కోరుచు
ఈయాహు తిని హృతి మముచేయును. ఈయాహు తివలన యజ
మానుడు స్వర్గలోకమున ఘృతధారచేత తృప్తిగలవాడగును. ౧.
హృతి మము ఆజ్యముచేత చేయవలయును, ఆజ్యము తేజోరూపము,
వసోర్ధారయు తేజస్స్వరూపమే, దీనివలన తేజోరూపమగు ధనధాన్యా

దికము లభించును. ౨. వసోర్థార కామములను కలుగఁజేయును. ౩. మంత్రమును చెప్పుచు నైరంతర్యముగ హోమము చేయుటను విధించుచున్నాడు:— అధ్వర్యుడు యజమానుని ప్రాణములను అన్నాదులను చెడగొట్టవలయునని తలంచునేని నిలిపి నిలిపి హోమము చేయవలయును. ఇటుల చేయు నెడల యజమానుని ప్రాణమునకు అన్నాదికమునకు చెరువు కలుగును. యజమానుని ధనప్రాణములకు వృద్ధిని చేయవలయునని తలంచు నెడల ఆయాహుతిని సాంతత్యముగ మంత్రమునుచ్చరించుచు వేల్వవలయును, యజమానునిధన ప్రాణములు నిరంతరముగ వృద్ధి నందును. ౪. వాజశ్చమలను వాక్యము మొదలు “అన్నంచ మేక్షుచ్చమే” అను వాక్యమువలనకుండు వాక్యములు ౧౪౪. ఇవి ద్వాదశ సంఖ్యములుగ నున్నవి. సంవత్సరమునకు ౧౨ మాసములగుటచేతను సంవత్సరము ప్రయత్నించుటచేత పాదునట్టి యన్నమును దీనిచేత పొందును. ౫. ౪ వ అను వాకమునందు “అన్నంచ మేక్షుచ్చమే” అను వాక్యముగలదు. అచట చెప్పిన వాక్యములన్నియు అన్నరూపములే, ఈరూపమువలన అన్నమును పొందును. ౬. ౫ వ అను వాకమునందు “అగ్నిశ్చమలపశ్చమే” అను వాక్యముగలదు. అగ్ని పాకమునకు హేతువగుటచేతను, జలములు ఓషధులకు కారణములగుటచేతను ఈరెండును అన్నమునకు కారణములు. ఈమంత్రము పఠించుటవలన అనేక కారణములతో గూడిన అన్నమును పొందును. ౭. ౬ వ అను వాకమునందుండు (అగ్నిశ్చమ ఇంద్రశ్చమే సోమశ్చమ ఇంద్రశ్చమే) మున్నగు అర్ధేంద్రవాక్యములతో హోమము చేయవలయును. అందు చెప్పబడిన దేవతలను పొందును. ప్రతివాక్యమునందు సగము ఇంద్రుని పఠించుటచేత దేవతలలోపల ఇంద్రుడు. అతిశయమగు హవిస్సును పొందుచున్నాడు. చినరసగమునందు ఇంద్రునిపేరు చెప్పియుండుటచేత దేహమునందు శిరోభాగమునందే యజమానునకు చక్షుస్సుమున్నగు ఇంద్రియములున్నవి. ౮. ౭, ౮, ౯ వ అను వాకములందు సోమగ్రహపాత్రలు, ఇధ్మలు మున్నగువానికి సంబంధించిన వాక్యములు గలవు ఇవి యజ్ఞాయుధములు. దీనివలన యజ్ఞమును పొందుచున్నాడు. ఈ యాయుధములే యజ్ఞస్వరూపము.

ఈయజ్ఞస్వరూపముచేత యజ్ఞమును పొందుచున్నాడు. ౯. ౮ వ యనువాకముచివర “అవభృథశ్చమే స్వగాకారశ్చమే” అనువాక్యముగలదు. అందుస్వగాకార, పదమునకు స్వాధీనము చేసికొనుటయని అర్థము. ౧౦. సవమాను వాకపూర్వార్థమునందు “అగ్నిశ్చమే ఘర్మశ్చమే” అను మొదలుగాగల వాక్యములుగలవు. వీనివలన బ్రహ్మవర్చస్సుకలుగును కావున ఇవి బ్రహ్మవర్చస్సునకురూపములు. వీనిచేత బ్రహ్మవర్చస్సును పొందును. ౧౧ సవమానువాకోత్తరార్థమున “ఋక్ష్మే, సామచమే” అను మొదలుగాగల వాక్యములుగలవు. ఈ ఋక్ష్మే, సామము మున్నగునవి వేదములకు రూపములు. కావున వాని రూపమును పొందును. ౧౨. దశమానువాక పూర్వార్థమునందు “గర్భాశ్చమే వత్సాశ్చమే” అను మొదలుగాగల వాక్యములుగలవు. గర్భ, వత్సాదులు పశురూపములు, వీనిపఠనమువలన పశువులను పొందును ౧౩. ౧౦ వ యనువాకోత్తరార్థమునందు “ఆయుర్యజ్ఞేనకల్పతాం” మొదలుగాగలకల్పము లనంబడుమంత్రములు పఠింపఁబడినవి. వీనిపఠనమువలన స్వస్వకార్యమున కింతకుముందు అసమర్థమయినను ఇక సామర్థ్యాతి శయముకలుగును. ౧౪. ఏకాదశానువాకమునందున్న విషమ సమసంఖ్యారూపములగు మంత్రములు పఠించుటవలన మిథువత్సము సిద్ధించుచున్నది. ౧౫. ఒకటి, మూడు, ఐదు అనియు. నాలుగు, ఎనిమిది, పదు ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగ చేపుటచేత. అంతట వ్యాప్తికలుగును. ౧౬. “ఏకాచమేతిస్రశ్చమే” అనునది దేవఛందస్సులు, “చతస్రశ్చ, అష్టాచ” అనునవి మనుష్యఛందస్సులు. ఈ రెండును పఠించుటచేత దేవమనుష్య ఛందస్సులను పొందును. ౧౭. ౩౩ వ సంఖ్యవఱకు హోమము చేయవలయును దేవతలు ౩౩ సంఖ్యగలవారు. సమసంఖ్యలందు ౪౮ వ సంఖ్యదనుక హోమము చేయవలయును. జగతీఛందస్సునకు అక్షరములు ౪౮ పశువులును జగత్సంబంధములయినవియే. ఇందువలన పశువులను పొందును. ౧౮. “వాజశ్చ ప్రసవశ్చ” అను ౧౨ వాక్యములను హోమముచేయవలయును. సువత్సమునకు ౧౨ మాసములు. ఈవిషయ మొలుగుటవలన సువత్సర ఛందస్సు మంత్రము ప్రతిష్ఠింపఁబడును. ౧౯.

1 దేవీ సూక్తమ్.

“అహం దేవేభిః” అత్యుత్తరం త్రయోదశం సూక్తం ఆహ్వానానాం మహావేద్యునితా బ్రహ్మవిదుషీ (వాక్) స్వాత్మానమస్తాత్ | అతస్మా ఋషిః | సచ్చిత్సూక్తాత్మకః సర్వగతః పరమాత్మా దేవతాద్వి తీయా జగతీ శిష్టాస్సప్త త్రిష్టుభః ||

ఆహ్వాన మహర్షి పుత్రియు, బ్రహ్మవిదుషీయనగు వాక్ అ ను నామె స్వకీయాత్మను సుతిచేసెను. కావున ఈసూక్తమునకు ఆమెయెఋషిః | పరమాత్మయే దేవత | ఈసూక్తమునగల ౮ ఋక్కుల లో ౨ వ ఋక్కు- జగతిఛందస్సు. తక్కిన ౩ ఋక్కులు త్రిష్టుభః ఛందస్సు గలవి.

మూ. మం. అహం యదేభి ర్వసుభి శ్చరామ్యహ మాదిత్యై రుత వి శ్వదేవైః | అహ మ్మిత్రావరుణోభా బిభర్మ్యహ మింద్రా) గ్నీ అహమశ్వినోభా |

తా. ఈసూక్తమును తపఃప్రభావముచేత నెఱిగిన వాక్ అరుల హ్మవిదుషీ పలుకు చున్నది. నేను ఏకాదశరుద్రులతోడను అష్టవ సువులతోడను, ద్వాదశాదిత్యులతోడను నకలదేవతలతోడ నుచరించు చున్నాను. నేను ఇంద్రుగ మిత్రావరుణులను ఇంద్రాగ్నులను అశ్వినులను భరించుచున్నాను.

మూ. మం. అహం సోమ మాహవసం బిభర్మ్యహం త్వష్టార ముత పూషణం భగం | అహంధామి ద్రవిణం హవిష్మ తే సుప్రా వ్యే ౩ యజమానాయ సున్వతే | ౨.

తా. నేను శత్రువులను సంహరించునట్టియు, దేవతాస్వరూపుఁడన గు సోముని, త్వష్టను, పూషను, భగుని ధరించుచున్నాను. నేను హవిస్సులతో గూడుకొన్నట్టియు, దేవతలకు హవిస్సును పొందించు నట్టియు, దేవతలకు సోమాభిషవమును చేయుచున్న యజమానునికొ టకు (యాగఫల రూపమగు) ధనమును ధరించుచున్నాను.

మూ. మం. అహం రాష్ట్రీ సజ్గమనీ వసూనాం చితుషీ ప్రథమా యస్థి యానాం | తామ్మా దేవా వ్యదధుః పురుతా భూరిశ్చ త్రా భూర్యా నేశియ స్తీమ్ || ౩.

తా. నేను సకల జగమునకు ఈశ్వరిని, (స్తోత్రలకు) ధనమును పొందించుదానిని నేనే. సాక్షాత్కారము చేయఁదగిన బ్రహ్మమునెఱింగిన దాననునేనే, యజ్ఞములందు పూజింపఁదగిన వారిలో ముఖ్యురాలనునే నే. ఇట్టి నన్ను ప్రపంచరూపమున నున్నదానిగను, జీవరూపమున భూతములందు ప్రవేశించు దానిగను దేవతలు చేసిరి.

మూ. మం. మయాసో అన్న మత్తి యో విపశ్యతి యః ప్రాణితి య
ఈం శ్రుణోత్సుక్తం అమంతవో మాన్త ఉపక్షియన్తి శ్రు
ధి శ్రుత శ్రద్ధివన్తే వదామి. ౪.

తా. ఎవఁడు అన్నమును తినుచున్నాఁడో, ఎవఁడు ఉశ్వాసనిశ్వాసముల వదలుచున్నాఁడో, ఎవఁడు పలికినదానిని వినుచున్నాఁడో ఈ క్రియలన్నియు నేనుచేయుచున్నవియే. ఈవిధముగ అంతర్యామిరూపము ననున్న నన్ను ఎఱుంగనివారు. నశించుచున్నారు. ఓమిత్రమా! నేను శ్రద్ధ చేతను ప్రయత్నముచేతను పొందఁజూపుదానిని చెప్పుచున్నాను.

మూ. మం. అహ మేనస్వయ మిదం వదామి జప్తం దేవేభి రుత మాను
షేభిః కాయంకామయే తన్ముగ్రం కృణోమితం బ్రహ్మణం
తమృషిం తంసుమేధామ్. ౫.

తా. నేను ఇంద్రుని దేవతల చేతను మఱియు మనుష్యులచేతను సేవించబడుచున్న బ్రహ్మరూపమును స్వయముగ ఉపదేశించుచున్నాను. నేను ఎవనిని రక్షింపఁదలఁతునో వానిని అందఱికింజె అధికుని గ చేసెదను, వానిని జగత్సప్తయగు బ్రహ్మగను, అతీంద్రియా ర్థవిజ్ఞాతయగు ఋషిగను, మంచిప్రజ్ఞగలవానిగను చేయుదును.

మూ. మం. అహం రుద్రాయ ధను రాలనోమి బ్రహ్మద్విపే. శరవే
హస్తవాఙ్మహం జనాయ సమదం కృణో మ్యహంద్యా
వాపృధివీ ఆవివేశ ॥ ౬.

తా. నేను పూర్వము త్రిపురాసురుల సంహారకాలమునందు బ్రాహ్మణద్వేషియు హింసకుఁడును అగు త్రిపురాసురుని సంహరించుటకు గాను రుద్రునకు ధనస్సును సజ్యముచేసి యిచ్చితిని. స్తోత్రజనులతో అకు శత్రువులతోడ యుద్ధమును నేనుచేయుచున్నాను. ద్యావాప్యథ్వులందు అంతర్యామిరూపమున నేను ప్రవేశించుచున్నాను.

మూ. మం. అహం సువే పితర మస్య మూర్ధ స్తమ యోని రప్స్వి

స్తస్సముద్రేతతో విత్తిషే భువనా ను విశ్వోతామూం
ద్యాం వర్షణోప స్పృశామి॥ ౨.

తా. పరమాత్మయొక్క శిరోభాగమునందు ఆకాశమును నేనుపుట్టిం
చుచున్నాను. నాకు కారణము పరమాత్మయందు వ్యాపించిన అం
తఃకరణ వృత్తులే. అందువలన నేను సకలభూతములను ప్రవేశించి
యుంటున్నాను. మఱియు స్వర్గలోకము మున్నగు సకలమును కార
ణదేహముచేత స్పృశించుచున్నాను.

మూ.మం. అహ మేవ వాతఇవప్రవామ్యూరభమాణాభువనానివిశ్వా
పరో దివాపరపనాపృథివ్యై తావతీమహినాసంబభూవ.౨.
దేవీసూక్తం సమాప్తమ్.

తా. నేను సకలభూతములను ఉత్పాదనము చేయుచున్నదానినై
వాయువునలె స్వయముగ ప్రవర్తించుచున్నాను. ఆకాశముయొక్క
అపతలను, ఈప్రథివికి వెలుపలనుగల బ్రహ్మచైతన్య రూపమగునేను
మహిమచేత ఇట్టిదాననుఅయితిని.

దేవీసూక్తము సమాప్తము.

రుద్రసూక్తమ్.

“ఇమా రుద్రాయ తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్రభ
ద్రో జగతీ:--

౧. ఓం. ఇమా రుద్రాయ తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్రభ
రామహే మతీః! యథాశమనద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం
ప్రంగ్రామే అస్మిన్ననాతురమ్ ॥

తా. వృద్ధినందినవాడును, జడలుగలవాడును, నశించుచున్న
శత్రువీరులుగలవాడును అగురుద్రునకు మానసీయములగు స్తుతుల
నొనర్తుము. ఇందువలనమామనుష్యులయొక్కయు పశువులయొక్కయు
రోగములు నశించుగాక. మా గ్రామమునందుండు వారందఱు రో
గములు మున్నగునవి లేక సంతోషముచేత బలిసియుందురుగాక.
ఇచట రుద్రశబ్దనిర్వచనము వ్రాయబడుచున్నది.

రుద్రశబ్దనిర్వచనములు.

౧. అందఱిని ప్రళయకాలమున ఏడ్పించువాడు.

౨. సంసారదుఃఖమును పోగొట్టువాఁడు

౩. ఉపనిషత్తులచేత ప్రతిపాదించబడువాఁడు.

౪. ఆత్మవిద్యను ఉపాసకలకు ఇచ్చువాఁడు.

౫. అంధకారమును పోగొట్టువాఁడు.

మూ. మృతానో రుద్రో తనోమయస్కృధి తయద్వీరాయ నమసే
విధేమతే । యచ్ఛం చ యోశ్చ మనురాయేజేపితా తదశ్శ్యా
మతవరుద్ర ప్రణీతిః॥

తా. ఓరుద్రుడా! మాకుగాను సుఖంపఁజేయువాఁడవుకమ్మ. పి
దప మాకు సుఖమును చేయుము. మేము నశింపఁజేయఁబడిన ప్రతి
పక్షవీరులుగల నీకు నచుస్కారమొనర్చి సేవింతుము. ప్రజోత్సాద
కుఁడగు మనువు స్వకీయులగు ప్రజలకు రోగనాశకమును భయనాశక
మును అగువానిని దేవతలవల్లనుండి పొంది మాకిచ్చెను. ఓరుద్రు
డా! మేము వానిని మీనయనములుండఁగా మేము పొందెదము.
అనఁగా నీకనులయెదుట పొందెదమని యర్థము. ౨.

మూ. ౩. అశ్యామతే సుమతిందేవయజ్ఞయా త్తయద్వీరస్యతవరుద్ర
మీఢ్యో! సుమ్నాయన్ని ద్విశో అస్మాకమాచరాదిష్ట వీరా
జుహవామ తేహవిః ॥

తా. కోరికల వర్షించునట్టి ఓరుద్రుడా! నీభక్తులమగు మేము
నిన్ను దేవతగా గ్రహించి యాగమొనర్చి శత్రువీరుల నశింపఁజేసిన నీ
యొక్క అనుగ్రహోత్సాహముగ బుద్ధినిపొందెదము. నీవు మాప్రజలకు
సుఖమును కలుగఁజేయుచుగలవాఁడనై మాప్రజలకు భిక్షుముగ
రమ్ము. పిదప హింసింపఁబడని వీరులగు ప్రజలము గలవారలమయి
నీకు చరుపురోడాశాది రూపముగు హవిస్సునిత్తుము. ౩.

మూ. ౪. త్వేషం వయం రుద్రం యజ్ఞసాధం వంశంకవిమవసేనిహ్వ
యామహే । ఆరే అస్మదైవ్యం హేనోఅస్యతు సుమతిమి

ద్వయ మస్యావృణీమహే ॥

తా. మేము ప్రకాశించునట్టియు, యజ్ఞమును సాధించునట్టియు,
కటిలముగ నడుచునట్టియు, శ్రాంతదర్శనుఁడును అగురుద్రుని రక్షణ
ఘోషకు పిలుచుచున్నారము. ఆరుద్రుఁడు దేవతాసంబంధముగు

కోపమును మాకుదూరముగజేయుఁగాక. మేమీమహాదేవునియొక్క అనుగ్రహరూపముగు బుద్ధినే అభిముఖముగ సేవించెదము. ౪. మూ. ౫. దివోవరాహ మరుషం కపర్దినం త్వేషంరూపం నమసానిహ్వాయామహే । హస్తే బిభ్రద్భేషజావార్యాణిశర్మనర్మచ్ఛర్ది రస్మభ్యంయంసత్ ॥

తా. । శేషముగు ఆహారముగలవాఁడును, అంతట ప్రకాశించువాఁడును, జటామండలముగలవాఁడును తేజస్సుచేత ప్రకాశించువాఁడును, వేదాంతములచేత పొందఁదగినవాఁడును అగురుద్రుని నమస్కారపూర్వకముగద్యులోకమునుండి పిలుచుచున్నారము. ఇట్లు మాచేత పిలువఁబడిన రుద్రుఁడు తనచేతియందు అందఱు కోరఁదగినట్టియు రోగమును నశింపచేయునట్టి యౌషధములను గ్రహించి స్తుతించువారికి ఆరోగ్యలక్షణముగు సుఖమును, ఆయుధములను వారించుకపచమును గృహమును ఇచ్చుగాక. ౫.

మూ. ౬. ఇదం పిత్రే మరుతా ముచ్యతేవచః స్వాస్వదోస్వాద్వీయోరుద్రాయవర్ధనమ్ । రాస్వాచనో అమృతమర్తభోజనం తృనే తోకాయతనయాయమృతమ్ ॥

తా. మధుఘృతాదిరుచ్య వదార్థముకంటె రుచిగలదియు, స్తుత్యునకు సంతోషమును కలుగఁజేయునదియుఅగు నేను చేయునట్టి ఈస్తుతి రక సంఖ్యగల మరుత్తులకు పితయగు రుద్రునకు అగుగాక. మరణ రహితుఁడవగునో రుద్రుడా! మచుష్యభోగమునకు తగిన యన్నమును మాకిమ్ము. నన్ను నాపుత్రులను పౌత్రులను సుఖంపఁజేయుము. కథ:- వెనుక ఒకపర్యాయ మిన్దుఁడు రాక్షసులనుజయించెను. రాక్షసులతల్లియగు దితి ఇంద్రునిదంపుసామర్థ్యముగల పుత్రునికనవలయునని తపమొనర్చెను. తపముచేత భర్తయగుగ్రహమునుపొంది గర్భముధరించెను, ఇంద్రుఁడీవృత్తాంతమెఱింగి సూక్ష్మరూపుఁడై దితిగర్భమును ప్రవేశించి ఆగర్భమును ౭ గాఖండించెను. మఱి ఒక్కొక్కఖండమును ౭ సిగాఖండించెను. పిదపకొంతకాలమునకు ఆఖండములు భూమిమీద బడిరోదనముచేయమొదలుపెట్టెను. ఈసమయమునందు పార్వతీపరమేశ్వరులు విలాసార్థము లోకసంచారమొనర్చుచు ఏడ్చుచుచున్న ఈఖం

డములను గాంచిరి. వానినిచూచి పార్వతికరుణగలదై ఈమాంసఖండములన్నియు ప్రత్యేకమొక్కొకశిశువగు రీతిగ చేసినయెడల నాకుచాల సంతోషము. అని ఈశ్వరునితో జెప్పెను. పిదప ఈశ్వరుడు ఆమాంసఖండములను సమానవయోహుపాలకారములుగల బాలురనుగ చేసి నీకునీరు పుత్రులగుదురుగాక యని చెప్పి పార్వతిచేతికిచ్చెను. కనుక మారుతసూక్తములన్నిటియందును మరుత్తులను రుద్రపుత్రులనుగాస్తుతి చేయుచున్నారు. రుద్రసూక్తములందు రుద్రుని “మరుత్పితగా” స్తుతిచేయుచున్నారు.

2. మానో మహాస్తముతమానో అర్భకం మానఉత్తమస్తముత మాన ఉక్తితమ్ | మానో నధీః పితరం మోతమాతరం మాన ప్రియాస్తన్వో రుద్రదీరిషః ||

తా. ఓరుద్రుడా! మానంబంధులగు వృద్ధులను, బాలురను, యువానులను, గర్భములందుండువారిని మాతండ్రిని, తల్లిని మాస్నేహపాత్రులగు ప్రజలను నీవు హింసింపకుము. 2

౩. మానస్తాకేతనయే మానఆహూ మానోగోషుమానో అశ్వేషు రీరిషః | వీరాన్మానో రుద్రభామితో నధీ ర్హవిష్కస్తస్సదమి త్వాహవామహే ||

తా. ఓరుద్రుడా! మాపుత్రునిపేత్రుని హింసింపకుము. మామనుష్యులను హింసింపకుము. మాగోవులను గుట్టములను హింసింపకుము, శౌర్యవంతులగుమావీరులందు కోపముకలిగివారిని హింసింపకుము. మేమెప్పుడునీకుహవిస్సునిచ్చుచు నిన్ను పిలిచెదము. ౩

౪. ఉపతేస్తోమా స్పశుపా ఇవాకరం రాస్సాపితర్మరుతాంసు మ్మమస్మే | భద్రదాహితే సుమతి ర్మృతయత్త మాథావయమన ఇత్రే వృణీమహే ||

తా. ఓరుద్రుడా! పశువులను కాయుగొల్లవాడు కాపునకై తన యధీనముచేసినపశువులను మఱల సాయంకాలమునకు యజమానుని వశముచేయురీతిగ నీయనుగ్రహముచేత పొందఁబడినస్తుతిరూపములగు మంత్రములను నీకు సమర్పించుచున్నాడను. మరుత్పితయగు నోరుద్రుడా! మాకుసుఖమునిమ్ము. నీ బుద్ధిమిక్కిలిసుఖమునిచ్చునదియు నేవింపఁదగినదియు కావున మేము రక్షణమునేకోరుచున్నాము.

౧౦ ఆరే తేగోఘ్న ముతపూరుషఘ్నంక్షయద్వీరసుమ్న మస్తే తేఅస్తు!

మృశాచనో అధిచక్రూహి దేవాధాచన శ్వర్మయచ్ఛద్విబర్హాః ||

తా. నాశనముచేయఁబడిన శత్రుజనములుగల యోరుద్రుఁడా! నీన
మీఁపముననుండు గోవులహింసించు సాధనము, పురుషులహింసించు సా
ధనము, ఈ రెండును మాకు దూరమగుచోట నుండుగాక. మాయందు
నీయొక్కసుఖము అగుగాక. మాకుసుఖమును చేయుటకు ప్రసన్నుఁడ
వుకమ్ము. ౧౦

౧౧. అనోచామనమో అస్మా అవస్యవశ్యణోతు నో హవం రు
ద్రో మరుత్వాత్త్రనో మిత్రోవరుణోమామహంతా మది
తిఃసిందుః పృథివీ ఉతద్యాః||

సమాప్తం రుద్రసూక్తమ్.

తా. ఓరుద్రుఁడా! నీవల్లనుండి రక్షణమును కోరుచు మేమీ స్త్రీ
త్రము నెనర్చితిమి. మేము చేసిన నమస్కారము చుద్రునకగుగాక.
రుద్రుఁడు మరుత్తుల తోడఁగూడిమా యాహ్వనమును స్వీకరించుగాక.
మేమిపుడు చెప్పినదానిని మిత్రుఁడు, నరుణుఁడు, అదితి, సింధువు, పృథి
వి, ద్యులోకాభిమానిదేవత, వీరందఱు అంగీకరింతురుగాక.

రుద్రసూక్తము సమాప్తము.

విష్ణు సూక్తమ్.

(ఋగ్వేద పంచమాక్షిక ప్రథమాధ్యాయేత్రయోదశపర్కః.)

సంవామిత్యేషర్షస్య సూక్తస్య, భరద్వాజః, ఇంద్రావిష్ణూ త్రిష్టవః:--

౧. సంవాంకర్మణానమివాహినోమింద్రావిష్ణూ అపసస్పారేఅస్య|
జాపేథాం యజ్ఞం ద్రవింశతధత్తమర్హిమైర్మః పథిభిః పాయంతా||

తా. ఓ ఇంద్రా విష్ణూలారా! మిమ్ములను స్తుతిచేతను హవిస్సు చే
తను మిక్కిలి ప్రేరేపించుచున్నాను. ఈక్రతువుయొక్కసమాప్తియం
దు యజ్ఞమును సేవింపుఁడు. మఱియు ఉషద్రవములేని మార్గములచేత
మమ్ములను పారమును పొందించుచు మాకు ధనము నివ్వఁడు. ౧

౨. యావిశ్వాసాం జనితారామతీనా మింద్రావిష్ణూకలశా సోమధా

నాప్రవాంగిర శ్శస్యమానా అవన్తు ప్రస్తోమాసో గీయమా
సోఅరైః॥

తా. ప్రసిద్ధులగు ఇంద్రా విష్ణువుల సకలస్తోత్రములకు హేతు భూ
తులగుచున్నారు. సోమముంచుటకు ఆధారభూతములగు కలశము
లును అగుచున్నారు. ఓ ఇంద్రావిష్ణువులారా! మీరు నేనువిష్ణుడుపలు
కుచున్న శస్త్రరూపములగు వాక్కులను పొందుడు. స్తోత్రలుగాన
ముచేయుచున్న స్తోత్రములను గూడ పొందుడు. ౨
మూ. మం. ఇద్ద్రా విష్ణూ మదపతీ మదానామా సోమం యాతం ద్ర
విణో దధానా! సం వామజ్ఞాన్వక్తుభిర్మతీనాంసంస్తోమా
శ్శస్యమానాసడ్భక్తైః॥ ౩.

తా. ఓ ఇంద్రావిష్ణులారా! సోమమునకధిపతులును, ధనమును ధరిం
చువారునుఅగు మీరుసోమమున కభిముఖముగరండు. స్తోత్రలయొక్క
స్తోత్రములను శస్త్రములతోడ నుచ్చరించుచున్న వారలయి కాంతుల
తోడ కలసియుండురుగాత. ౩

మూ. మం. ఆ వా మ శ్వా సో అభిమాతిహహ ఇద్ద్రా విష్ణూ సధ
మాదోవహన్తు జపేథాం విశ్వా హవనా మతీనా ముప
బ్రహ్మాణిశ్యాతం గిరోమే॥ ౪.

తా. ఓ ఇంద్రావిష్ణులారా! విష్ణులను హింసకులను పరాభవించు
నట్టివియు, సంతోషించునట్టియు, అశ్వములు వహించుగాక. స్తోత్రలు
చేయు స్తోత్రములన్నిటిని వినుడు. నాస. బంధములగు స్తోత్రముల
ను శస్త్రరూపములగు వాక్కులను వినుడు. ౪

మూ. మం. ఇద్ద్రా విష్ణూ తత్సనయాయ్యం వాం సోమస్య మదపతీ
చక్ర మాథే! అకృణుత మర్తరికం వరీయో ప్రభతం
జీవసేనో రజాంసి॥ ౫.

తా. ఓ ఇంద్రా విష్ణులారా! సోమమునకు మదముకలుగగా మీరు
విస్తీర్ణముగ వ్యాపించితిరి. అంతరిక్షమును విస్తారముగ నెనర్చితిరి.
లోకములన్నిటిని మాజీవనముకొనుటకు విస్తారముగ నెనర్చితిరి. ఈ
పనికొనియాడఁదగినది. (ఇందు త్రివిక్రమాంతర విషయము సూచిం
పఁబడినది.) విష్ణువొక్కఁడే చేసినను ఇద్దఱుని చేర్చి స్తుతించుట

చేత ఇటుల చెప్పబడినది.

౫

మూ. మం. ఇంద్రావిష్ణూ హవిషా వాన్మథానా గ్రా ద్వా నా నమ
సారతహవ్యాః ఘృతాసుతీ ద్రవిణం ధత్తమస్మే సముద్ర
స్థః కలశః సోమధానః॥

౬.

తా. ఘృతమేయన్నముగాగల ఓ ఇంద్రా విష్ణువులారా! మీరుసో
మముచేత వృద్ధినందిన వారలయి సోమగ్రభాగమునందుండు శుక్ర
మును భుజించుచు నమస్కార మొనర్చి మేమిచ్చుచున్న హవిస్సును
గ్రహించుచు మాకు ధనము నివ్వఁడు. మీరుసముద్రము వలెనుం
డుండు. అటులనుండు దేని సోమకలశముతో తుల్యముగనుండురు.

మూ. మం. 'ఇంద్రా' విష్ణూ పిబతం మధోఽస్య సోమస్య ద్రాసా జతరం
వృణేథామ్! ఆ వా-మధ్ధాంసి మదిరాణ్యగ్మ స్తుప బ్రహ్మ
ణి శృణుతం హవంమే॥

౭.

తా. దర్శనీయులగు ఓ ఇంద్రా విష్ణువులారా! మీరుమధురమగు సో
మరసమును త్రాగుండు త్రాగిమీయుదరమును నింపుకొనుండు. ఓ ఇం
ద్రావిష్ణువులారా! మదకరములును సోమరూపములును అగుఅన్నములు
మీకభిముఖముగ వచ్చుగాక, నేను చేయుస్తోత్రములను నాయాహ్వాన
మును మీరు విందురుగాక.

మూ. మం. ఉభా జిగ్యథు నః పరాజయేథే న పరాజిగ్యే కతర శ్వ
నై నోః! ఇన్ద్ర శ్చవిష్ణో యదపస్పృధేథాం త్రేథా సహ
గ్రం వితదైరయేథాం॥

౮.

విష్ణుసూక్తం సమాప్తమ్.

తా. ఓ ఇంద్రా విష్ణువులారా! మీరుభయము శత్రువులను జయించు
డు. మీరుఒకానొకపుడును పరాజయమును పొందలేదు. మీలోఎవ
డును పరాజయమును పొందలేదు. ఇంద్రుండును విష్ణువును ఏవస్తువును
గూర్చి అసురులతో కలహించి కోరికోరివిధముగనున్న దానిని అమి
తముగ ఆకమించుకొనిరి.

విష్ణుసూక్తము సమాప్తము.

4 సారస్వతసూక్తమ్.

ఇయమదదాదితి. చతుర్దశర్చంద్రాద్వదశం సూక్తంభరద్వాజస్యా
ర్షం సరస్వతీ దేవతాకం, అదితిః, తిస్రోజగత్యః త్రయోదశ్యపి జగతి
చతుర్దశ త్రిప్తవ్, శిష్టాగాయత్ర్యః --

మూ. మం, ఇయ మదదా ద్రభస మృణచ్యుతందిమౌదాసం వృధ్య
శ్వాయ దాశుషే. యాశశ్వన్త మాచఖాదా వసం పణా
తాతే దాత్రాణి తవిషా సరస్వతి॥ ౧॥

తా. ఈసరస్వతి తనకు హవిస్సు నిచ్చిన వృధ్యశ్వుడను ఋషీశ్వరు
నకు వేగవంతుడును, దేవ, ఋషి, పితృఋణములను, తొక్కి ఋణమును
తీర్చుటయందు సమర్థుడగు దివోదాస్వుడను పుత్రునిచ్చెను. ఈసర
స్వతియే ఒకరికే మాత్రము నివ్వక తాను మాత్రము తృప్తిగననుభవిం
చు పణియను వణిజుని చంపెను. ఓసరస్వతీదేవీ! నీవిచ్చిన పుత్రుడా
నముమున్నగు మహాకార్యములు గొప్పని యగుచున్నవి.

మూ. మం. ఇయం శుష్మేభి ర్భిసఖా ఇవారుజత్సాను గిరీణాం తవి
షేభి రూర్ధ్వేభిః పారావతశ్మీమవసే సువృక్తిభి సరస్వతి
మావివాసే మధీతిభిః॥ ౨॥

తా. నదీరూపముననున్న ఈసరస్వతి శోషింపఁజేయునవియు, గొ
ప్పవియునగు తనయొక్క తరంగములచేత తీరసమీపముననుండు పర్వ
తములయొక్క చరియలను తామరచూకులను త్రవ్వవాఁడువలె తెగఁ
గోయుచున్నది. దూర దేశమునందున్న నృక్షములను కూడ పడఁగొ
ట్టు నట్టి సరస్వతిని స్తుతులచేతను కర్మల చేతను రక్షణము కొఱపఁపి
లుచుచున్నారము. ౨

మూ. మం. సరస్వతి దేవనివో నిబర్హయ ప్రజాం విశ్వస్య బృహయస్య
మాయినః! ఉతక్షీతిభ్యోఃవనీ రవిన్దో విషమేభ్యో అనవో
వాజినీవతి॥ ౩॥

తా. ఓసరస్వతీ! నీవు దేవనిందకులగు అసురులను చంపితివి. అం
లట వ్యాపించినట్టియు, మాయావియు నగుబృహయనియొక్క (బృహ
యుడని త్వష్టకునామాంతరము) పుత్రుడగు వృతాసురుని చంపితి
వి. (అనఁగా నీసహాయము చేతనే ఇంద్రుఁడు వృత్రుని చంపెనని

భావము) అన్నముగల ఓసరస్వతీ! నీవు మనుష్యులకు అసురులు హరించిన భూమిని పొందింపజేసితివి. అసురులను జయించి వారి దగ్గిల నుండి భూములను పొంది వారికి విభమిచ్చితివి. 3

మూ. మం. ప్రణోదేవీ సరస్వతీ వాజేభి ర్వాజినీవతి! ధీనా మవిత్ర్య వతు|| ౪.

తా. దానాదిగుణములు గలిగి అన్న యుతమగు ఓసరస్వతీ! ధ్యానించు వారిని రక్షించు నట్టినీవు అన్నములచేత మమ్ములను సంతోషింపజేయుము.

మూ. మం. యస్త్యాదేవి సరస్వత్యు శ్చబూతే ధనేహితే! ఇంద్రం న వృతతూర్యే|| ౫.

తా. ఓసరస్వతీ! ఏస్తోతయుద్ధము కలుగుచు ఉగా ధననిమిత్తము ఇంద్రుని స్తుతించు రీతిగ నిన్ను స్తుతించునో అట్టి స్తోతను నీవు రక్షించుము. ౫

మూ. మం. త్వం దేవి సరస్వత్యవా వాజేషు వాజినీ! రఽ పూషేవన స్సనిమ్|| ౬.

తా. దానాదిగుణములును బలమునుగల ఓసరస్వతీ! నీవు యుద్ధములందు మమ్ములను రక్షింపుము. మఱియు పోషకుడగు పూషవలె కోరఁదగిన వరము నిమ్ము. ౬

మూ. మం. ఉతస్సాసస్సరస్వతీ ఘోరాహిరణ్యవర్తనిః! వృతఘ్నీనష్టి సుప్తునిమ్|| ౭.

తా. మఱియు ఆసరస్వతి శత్రువులకు భయమును చేయుచున్నదై బంగారు రథముకలిగి శత్రుఁడగు వృతాసురుని చంపుచు నేను చేయు సుతినికోరుగాక. ౭

మూ.మం. యస్యా అనన్తో ఆహు త స్వేషశ్చరిష్ణు రర్ణవః|| ౮. అమ శ్శరతి రోరువత్|| ౮.

తా. ఏసరస్వతియొక్క బలము అపరిమితమును, ఇతరులచే హింసింపఁబడనిదో ప్రకాశించునదియు చరించు స్వభావముగలదియు నగుచు మిక్కిలి శబ్దించునో, అట్టి సరస్వతియని పైమంత్రముతో నను న్నయము. ౮.

మూ.మం. సానో విశ్వా అతిద్విష స్వస్మ రన్యా ఋతావరీ!

అతన్న హేవ సూర్యః॥

౯॥

తా. అట్టి సరస్వతి మమ్ములను ద్వేషించు ప్రజలనందఱిని సూర్యుడు చరించుచు పగఱిని అతిక్రమించు విధముగ అతిక్రమింపఁజేయుగాక. అట్లే స్వయముగ ప్రసరించు ఉడకయుతములగునదులను సైతము అతిక్రమింపఁజేయుగాక.

౯

మూ.మం. ఉత నః ప్రియాప్రియాసు సప్తస్వసానుజుష్టా!

సరస్వతీ స్తోమ్యాభూత్ ॥

౧౦॥

తా. మఱియు మాకు ప్రియములయిన వానిలోఁపల ప్రియమైనదియు, దేవతారూపమున గాయత్ర్యాది సప్తఛందస్సులు తోబుట్టువులుగలదియు, నదీరూపమున గంగాది సప్తనదులతో కూడుకొన్నదియు, ప్రాచీనులగు సప్తఋషులచేత నేవింపఁబడుచున్నదియు అగుసరస్వతి స్తుతిచేయఁబడుగాక.

౧౦

మూ.మం. అపప్యషీ పార్థివా న్యురురజో అన్తరిక్షం!

సరస్వతీ నిదస్సాతు॥

౧౧॥

తా. పృథివీసంబంధములగు విశాలములగు లోకములను, అంతరిక్షమును స్వకీయకాంతిచేత నిందింపఁజేసిన సరస్వతి మమ్ములను నిందించు శత్రువునుండి మమ్ములను రక్షించుగాక.

౧౧

మూ.మం. త్రిషధస్థా సప్తధాతుః పంచజాతా వర్ధయంతీ!

వాజేవాజేహవ్యాభూత్ ॥

౧౨॥

తా. ముల్లోకములందుండనదియు, గంగాదిసప్తనదులతోడనుండునదియు, బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, నిషాదులనుపంచవర్ణములవారిని వృద్ధిచేయునదియు అగు సరస్వతి ప్రతియుద్ధమందును మాచేత పిలువఁబడుగాక.

౧౨

మూ.మం. ప్రయామహిమా మహినా సుచేకేద్యుమ్నే భిరన్యాఅపసా మపస్తమా రథ ఇవబృహతీ విభ్వనే కృతోపస్తత్యా చికితుమా సరస్వతీ॥

౧౩॥

తా. మాహాత్మ్యముచేత గొప్పదియు, ప్రకాశించునట్టి కీర్తులచే కూడుకొన్న ఈనదులలోపల ఏసరస్వతి బాగుగ తెలియఁబడుచున్నదో,

ఏనదివేగముగల ఇతరనదులలోపల మిక్కుటమగు వేగముగలదో, ఏ నదిగుణాతిశయము కలిగియుండు విధముగ సృజింపబడినదో అట్టిసరస్వతిని తెలివిగల స్తోత్ర స్తుతిచేయవలయును. ౧౩

మూ.మం. సరస్వత్యభిసోనేషివస్యోమాపస్సరీః పయసామాన ఆధక్ |
జుషస్వ సస్సఖ్యా వేశ్యాచ మా త్వ త్ప్రేతాణ్యరణ్యాని
గన్తు || ౧౪ ||

సారస్వతసూక్తంసంపూర్ణమ్. ఋ. సం. 4. 8. 30.

తా. ఓసరస్వతీ! మాకు ప్రశస్తమగు ధనమునిమ్ము. వృద్ధిలేని వారినిగా చేయకుము. మిక్కుటమయిన నీయుదకముచేత మమ్ములనుబౌధింపకము, మతియు మాయొక్క మిత్రకృత్యములను ప్రవేశములను పొందుము. మేము సీసమీపమునుండి నికృష్టములయిన ప్రదేశములను పొందకయుండుముగాక.

సారస్వతసూక్తము సంపూర్ణము.

వ సి ఘ సూ క్త మ్.

శ్విత్యం చ లతిచతుర్దశర్చం షోడశం సూక్తం :--

మూ. ౧. శ్విత్యం చోమా దక్షిణతస్కపర్దాధియం జిన్వాసో అభిహిప్ర మన్దుః | ఉత్తిష్ట న్వోచే పరిబర్హి షోన్మాన్న మేదూరా దవితవే వసిషాః ||

తా. తెల్లని వర్ణము గలిగినట్టియు, కర్మలను పూరించునట్టియు, శిరమునకు దక్షిణ భాగమునందు చూడ గలిగినట్టియు మీరు నన్ను విద్యాబలముచేత సంతోషపెట్టితిరి. (నుదాసుడనువాని) యజ్ఞము నుండి లేచివచ్చిననేను యజ్ఞములను చేయించు మీకుపదేశించుచు న్నాడెను. ఓవాసిష్ఠులారా! మీరునుదాసునియజ్ఞమునకుపోకుండు.

మూ. ౨. దూరా దిన్ద్ర మసయ న్నాసుతేన తిరో వైశస్త మతిపాస్తు ముగం | పాశేద్యుమ్నస్య వాయతస్య సోమా త్సుతాదిన్ధో సృణోతా వసిషాః ||

తా. వసిష్ఠుని పుత్రులు సుదాసుని యజ్ఞము చేయించునపుడే పాశద్యముఁడను నృపతియు యజ్ఞమును చేయుటకుఁగ్రహించెను. అప్పుడు వసిష్ఠపుత్రులు పాశద్యముని యాగమునందు సోమపానమొనర్చుచున్న ఇంద్రుని మంత్రబలముచేత సుదాసుని యజ్ఞమునకు రప్పించిరి. ఆవిషయమును వసిష్ఠుఁడు జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నాఁడు. ఓవసిష్ఠలారా! పాశద్యముని యజ్ఞమునందు సోమపానమొనర్చుచున్నట్టియు, భయంకరుఁడను అగు ఇంద్రుని సుదాసుని యజ్ఞమునందు సోమపానమొనర్చుటకుఁగాను పాశద్యముని తిరస్కరించి దూరమును పొందించితిరి. ఇంద్రుఁడును వయత్తునిపుత్రుఁడగు పాశద్యముని విడిచి సుదాసుని యజ్ఞమునందు సోమపానమును చేయుటకు వసిష్ఠపుత్రుల ప్రభావమువలన వచ్చెను.

మూ. ౩. ఏవేన్నకం సిన్ధు మేభి స్తతా రేవేన్నకం భేదమేభి ర్జఘాన |
ఏవేన్నకం దాశరాజ్ఞే సుదాసం ప్రావదిన్దో | బ్రహ్మణావో
వసిష్ఠాః ||

తా. పాశద్యముని యజ్ఞమునందు సోమపానమును చేయుచున్న ఇంద్రుని వసిష్ఠపుత్రులు మంత్రబలముచేత సుదాసుని యజ్ఞమునకు రప్పించిన విధముగ నదినికూడ సుఖముగ దాటించిరి. అదేవిధముగ భేదుఁడను శత్రువునుకూడ జంపించిరి. ఓవసిష్ఠలారా! పదుగురు రాజులువచ్చి యుద్ధము చేయుచుండఁగా సుదాసుని ఇంద్రుఁడురక్షించెను. మూ. ౪. జుష్టీనరో బ్రహ్మణావః పితౄణామక్ష మవ్యయం నకిలారిపాధ |

యచ్చక్ష్వగీషు బృహతా రవేణేన్ద్రే శుష్కమదధాతా వసిష్ఠాః ||

తా. ఓవసిష్ఠలారా! మీరుచేయునట్టి స్తోత్రముచేత పితరులకుఁగ్రీతికలుగును. (నేనిప్పుడాశ్రమమునకు పోవుటకుఁగాను) రథమునుకదలించుకొని పోవుచున్నాను. మీరు దుర్బలులుకాకుండు. ఓవసిష్ఠలారా! మీరు ఋక్కులందు శ్రేష్ఠులుగా సామముచేత ఇంద్రునియందు బలముచుండు.

మూ. ౫. ఉద్యామి వేత్తృష్ణజోనాథితాసోఽదీధయ ర్దాశరాజ్ఞేవృతాసః |
వసిష్ఠస్యస్తువతఇంద్రో అశ్రో దురుం తృత్సుభ్యో అశ్మనోదు
లోకమ్ ||

తా. తృష్ణగలవారును, తృప్తిగలవారు రాజుచేత వరింపఁబడినవారును, వృష్టినియాచించుచున్న వారును అగు వసిష్ఠులు. ఇంద్రుని పదుగురు రాజుల యుద్ధమునఁడు ధరించిరి. ఇంద్రుఁడు స్తుతిచేయున్న వసిష్ఠునియుక్క- స్తోత్రమును వినెను విశాలముగ లోకమును తృప్తులను రాజులకు ఇచ్చెను.

మూ. ౬. దండా ఇవేద్ధో అజనాన ఆనన్దరిచ్చిన్నా భరతా అర్భకానః।

అభవచ్ఛ పురవతా వసిష్ఠ ఆదిత్యత్సానాం విశో అప్రభన్తః॥

తా. గోవులను తోలునట్టి దండములు లేక్క పెట్టఁబడిన ఆకులురెమ్మలుకలవిగ న్నిండునో అట్లే తృప్తువంశపు రాజులును పరిచ్చిన్నులు అయియుండిరి. అల్పల్పముకూడ అయియుండిరి. అనంతరమందు వసిష్ఠుఁడు వారికి పురోహితుఁడాయెను. అతని మంత్రసామర్థ్యమున లన వారివంశము వృద్ధి నొందెను.

మూ. ౭. త్రయః క్షణ్యాన్విభవ నేషు రేత స్త్రినః ప్రజాకర్యా జ్యోతిరగ్రాః।

త్రయోఘర్యా సఉపసంసచం తేసర్వాః ప్రత్యుత్తాలినువిదుర్వసిష్ఠాః॥

తా. పృథివ్యంతరిక్ష ద్యులోకములందు అగ్ని వాయు సూర్యులను ముగ్గురు ప్రపంచమును ధరించు ఉదకమును చేయుచున్నారు. ఆముగ్గురు సూర్యుఁడు మొదలుగాఁగల మహానీములగు ౩ ప్రజలు అగుచున్నారు. ఆముగ్గురు ప్రకాశించుచున్నవారలయి ఉపస్సుచు పొందుచున్నారు. వారందఱిని వసిష్ఠులెఱుంగుదురు.

౮. సూర్యస్యేవ వక్షథో జ్యోతిరేషాం సముద్రస్యేవ మహిమాగ

భరః। వాతస్యేవప్రజవో నాన్యేనస్తోమో వసిష్ఠాఅన్వేతవే ॥

తా. ఓవసిష్ఠలారా! మీమహిమ సూర్యకాంతివలె ప్రకాశించుచున్నది. మీమహిమ సముద్రమువలె గభీరమయినది. ఓవసిష్ఠలారా! మీమహిమ వాయువేగమువలె ఇతరులనుసరించుటకు అశక్యమయినది.

మూ. ౯. తథన్నిణ్యం హృదయస్య సక్తేతైస్సహస్రవల్కుమభిసంచరన్తి।

యమేనతతం పరిధింసయన్తోఽపరస ఉపసేదు ర్వసిష్ఠాః॥

తా. ఆవసిష్ఠుఁడు తెలియనలవిగానట్టియు పలు తెరంగులుగల సంసారమునుగూర్చి స్వేచ్ఛగచరించుచున్న జ్ఞానముగలవాఁడై కారణాత్మ చేత వ్యాపింపఁబడిన సంసారమునందు ఇచ్చగలవాఁడై అపరసలునుతన

కుతల్లిగా కోరుకొనెను.

మూ.౧౦. విద్యుతోజ్యోతిఃపరిసంజహానంమిత్రావరుణో యదపశ్యతాం
త్వా తత్తే జన్మోత్తేకం వసిషాగస్త్యాయత్వావిశ ఆజభార॥

తా. ఓవసిష్ఠుడా! నీవెప్పుడు మెరుపువలె స్వకీయమగుకాంతిని
(దేహాంతరపరిగ్రహార్థము) వదలుచుంటివూ అప్పుడు మిత్రావరుణు
లు మనకితఁడు జన్మించుగాక అని సంకల్పించిరి. అప్పుడు నీకొక
జన్మముకలిగెను. మఱియు అగస్త్యుడు ప్రవేశమువలన నిన్ను భరించి
నప్పుడొకటియు కలిగెను.

మూ.౧౧. ఉతాసిమైత్రావణోవసిష్ఠోర్వశ్యాబ్రహ్మన్తనసోఽధిజాతః॥
ద్రవ్యంస్మత్సంబ్రహ్మణాదైవ్యేనవిశ్వేదేవాఃపుష్కరేత్వాద
దన్త॥

తా. మఱియు ఓవసిష్ఠుడా! నీవు మిత్రావరుణులకు పుత్రుడవై
తివి. ఓవసిష్ఠుడా! మిత్రావరుణులు ఉర్వశినిజూచి ఇట్టిపుత్రుఁడు క
లుగుగాక యని తలంచిన తోడనే చలించిన తేజమువలన నీవుజన్మిం
చితివి. ఇటుల దేవతా సంబంధముచేత జన్మించినట్టియు స్వయముగ
ప్రాదుర్భవించిన వేదరాశిగల నిన్ను విశ్వేదేవులు పుష్కరమునందు
(తామరపువ్వునందు) ఉంచిరి.

౧౨. సప్రకేత ఉభయస్య ప్రవిద్వాన్సహస్రదాన ఉతవాసదానః॥

యమేన తత పరిధింవయిష్యన్నస్సరసఃపరిజక్షేవసిష్ఠః॥

తా. ఆవసిష్ఠుఁడు ప్రకృప్తజ్ఞానము గలవాడై ద్యులోకపృథివీలోక
ముల నెఱింగినవాడై వేలకొలది దానములుగల వాడయ్యెను. మ
ఱియు సర్వదానములు గలవాడయ్యెను. మఱియు వసిష్ఠుఁడు సర్వ
నియంతయును యమునిచేత వ్యాపింపజేయఁబడినదియు సంసారరూ
పమును అగు పస్త్రమును నేయుటకుగాను ఉర్వశికిజన్మించెను.

౧౩. సత్రేహజాతా విషితానమోభిఃకుభేరేతస్సిషిచతుస్సమానం॥

తతోహమాసఉదిరూయ మధ్యాత్తతో జాతమృషి మాహు
ర్వసిష్ఠమ్॥

తా. సత్రయాగమునందు (సత్రయాగమనఁగా అనేకులగు యజ
మానులు కలిసిచేయు యజ్ఞభేదము) దీక్షితులగు మిత్రావరుణులు ఇత
రులుచేయు నమస్కృతులను పొందినవారలయి వసతీవరకళశమునం

దోక్క-పర్యాయమే తమ తేజస్సును వదలిరి. ఆకలశమధ్యముచుండి అగస్త్యుఁడు జన్మించెను. ఆకలశమునుండియే వసిష్ఠఃపియు జన్మించెను.

౧౪. ఉక్థభృతం సామభృతం బిభర్తి గ్రావాం బిభర్తి వచాత్య గ్రేఃపై న మాధ్వం సుమనస్యమానా ఆవోగచ్ఛతి ప్రత్యదో వసిష్ఠః॥ వసిష్ఠసూక్త సమాప్తః.

తా. ఓతృత్సలారా! మీదగ్గఱకు వసిష్ఠుఁడు వచ్చుచున్నాడు. ఈ వసిష్ఠుని సంతోషము గలవారయి ఉపాసింపుఁడు. ఈవసిష్ఠుడువచ్చి మీయజ్ఞమునందు బ్రహ్మయగును. ఓతృత్సలారా! ఈవసిష్ఠుఁడు అధ్వర్యుఁడు, ఉద్గాత, ఉక్థభృత్తు, గ్రావభృత్తు మున్నగువారలు యజ్ఞమునంఘ ఏయవినచించుదురో వానియందలిలోపాలోపములును పరిశీలించి చక్కఁగఁజూచును.

వసిష్ఠసూక్తము సమాప్తము.

౩. గణపతిసూక్తమ్.

మూ. ఆతూన ఇంద్రక్షుమంతం చిత్రంగ్రాథం సంగృభాయ॥

మహాహస్తీదక్షిణేన॥

౧॥

౧. తా. ఓ ఇంద్రుఁడా! గొప్పహస్తముగలనీవు మాకిచ్చుటకుగాను కొనియాడఁదగినట్టియు, విచిత్రమైనదియు గ్రహింపఁదగినదియునగు ధనమును కుడిచేతిచేత మాకభిముఖముగ గ్రహించుము.

మూ. విద్యాహిత్యా తువికూర్మిం తువిదేష్ణం తువీమఘం॥

తువిమాత్రమపూభిః॥

౨॥

౨. తా. ఓ ఇంద్రుఁడా! నిన్ను పలు తెఱఁగులగు కర్మలుగలవానిగను, ఆతిశయముగనిచ్చువానిగను, బహు ధనముగలవానిగను, పలువిధములగు ప్రమాణములుగలవానిగను, రక్షణములతోకూడుకొన్నవానిగను తెలిసికొనుచున్నారము.

మూ. నోహి త్వారూరదేవా నమర్తాసో దిత్సంతం॥

భీషం న గాం వారయంతే॥

౩॥

౩. తా. ఓ ఇంద్రుఁడా! నీవు ఇయ్యఁదలఁచుకొను నెడల నిన్ను సస్యమును

మేయునున్న భీకరమగు ఆఘోతును నివారించలేని విధముగ దేవతలు నివారించలేరు. మనుష్యులును వారించలేరు.

మూ. ఏతోస్విందంస్తవా మేశాసం వస్వ స్వరాజం।

సరాధసా మర్ధిపం సః॥

౪॥

తా. నాసంబంధులగు ఓజనులారా! శ్రీఘముగిరంజు, ధనమునకధిపతియు, స్వయముగప్రకాశించువాడును అగు ఇంద్రుని స్తుతి చేయునము. ఇంద్రుని యనుగ్రహమునందిన మనలను మఱొకధనవంతుఁడు బాధింపకుండుగాక.

మూ. స్రస్తోషదుపగాసిష చ్చనత్సామగీయమానం।

అభిరాధసా జగురత్॥

౫॥

౫. తా. ఇంద్రుడా విధముగ స్తుతినిచేసి ఉపగానమును చేయుఁగాక, అతనికై చేయు సామగానమును వినుగాక. ధనవంతుడై మమ్ములను గ్రహించుగాక.

మూ. ఆనోభరదక్షిణే నాభిసవ్యేన ప్రమృశ।

ఇంద్రమానో వసో ర్నిర్భాక్॥

౬॥

౬. తా. ఓఇంద్రుడా! మాకొఱకు ధనమును భరింపుము. రెండు హస్తములచేతమాకిమ్ము. మమ్ములను ధనమునుండి వేరుచేయకుము

మూ. ఉపక్రమస్వాభర ధృషతా ధృష్ణోజనానాం।

అదాశూప్తరస్యవేదః॥

౭॥

౭. తా. ఓఇంద్రుడా! మాకుధనమిచ్చుటకు ప్రవృత్తుడవుకమ్ము. శత్రువులను ధర్మించునట్టి ఓఇంద్రుడా! ధార్మ్యమయిన మనస్సుతోడ జనులలోపల దానశూన్యుడగు వాని ధనమును గ్రహించినాకిమ్ము.

మూ. ఇంద్రయ ఉనుతే అస్తివాజో విప్రేభి స్సనిత్వః।

అస్మాభి స్సుతం సనుహి॥

౮॥

౮. తా. ఓఇంద్రుడా! సేనమీషమునందు మేధావులగు విప్రులు పొందదగిన యన్న మేదిగలదో ఆయన్నమును మాచేత యాచింపఁబడినవాడై మాకిమ్ము.

మూ. సద్యో జవస్తే వాజా అస్రభ్యం విశ్వశ్చంద్రాః।

వశైశ్చమక్షూజరంతే॥

(బృ. సం. ౭.)

౯॥

౧. తా. ఓంకారము! పలువురకు సంశోషమును కలుగజేయునట్టి నీసంబంధములగు అన్నములు మాకు శీఘ్రముగకలుగుగాక మాసంబంధులగు జనులు అనేక కామములతో కూడిన వారలయి శీఘ్రముగ స్తుతిచేయుచున్నారు.

ఋగ్వేదీయభోజనవిధి.

౧. ఆచమించి పంచాద్విజై స్వస్థచిత్తముతో కూర్చుండి భుజించవలయును.

౨. పుత్రవంతుడగు గృహశ్రమి స్వగృహమునందు ఉదక్ముఖముగ కూర్చుండి భుజించ గూడదు.

౩. తల్లిదండ్రులు జీవించియుండువాఁడు దక్షిణాముఖముగ కూర్చుండి భుజించగూడదు.

౪. అన్నమునందు పరమాన్నమునందు అజ్యపాత్రమునుంచగూడదు. ప్రత్యేకముగనుంచవలయును.

అన్నము వడ్డించిన తరువాత:—

౧. ఓంభూర్భువస్సువః, తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గోదేవః ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్:— ఈమంత్రముతో అన్నమును ప్రోక్షించవలయును.

౨. పిదప “ఓం” అని పదిపర్యాయములుచ్చరించి యభిమంత్రించవలయును.

౩. పిదప “సత్యం త్వచైన పరిషించామి” అని పగటియందును, “ఋతం త్వాసత్యేన పరిషించామి” యని రాత్రియందును పరిపేచనము చేయవలయును.

౪. తరువాత పాత్రమునకు దక్షిణ భాగమునందు ఉదక్ధారను పోసి “అందు ౧ భూపతయేనమః, ౨ భువనపతయేనమః, ౩ భూతానాంపతయేనమః” అను మంత్రములతో ౩ బలులనుంచవలయును. ఈబలులు ప్రాగంతములుగాగాని ఉదగంతములుగాగాని వెట్టనలయును. ఉసిరికకాయలంత ప్రమాణము కలిగియున్నచాలును. ఈబలులపైన ఉదక్ముంచి బలులను తీసివేయవలయును. తరువాత చేతినికడిగి శోననలయును.

౫. పిదప ఆపోశనార్థము జలము గ్రహించి “అమృతోపస్తరణమసి” యను మంత్రముతో ఆజలమును పుచ్చుకొని ఈక్రింది మంత్రములతో ప్రాణాహుతులను గ్రసించవలయును.

1. “ఓంప్రాణాయస్వాహా” అనుచు అంగుష్ఠ, తర్జనీ, మధ్యమాంగుళులతో ప్రాగ్భాగమందును
2. “ఓంఅసానాయస్వాహా” ,, అంగుష్ఠ, మధ్యమానామికాంగుళులతో దక్షిణదిక్కునందును
3. “ఓంవ్యానాయస్వాహా” ,, అంగుమానామిక కనిష్ఠికాంగుళులతో పశ్చిమదిక్కునందును
4. “ఓంఉదానాయస్వాహా” ,, అంగుష్ఠ తర్జనీ కనిష్ఠికాంగుళులతో ఉత్తరదిక్కునందును
5. “ఓంసమానాయస్వాహా” ,, అన్ని వ్రేళ్ళతో మధ్యభాగమునందును

ప్రాణాహుతులు పుచ్చుకొనవలయును. దంతములు తగులుగూడదు.

౬. తనకు కుడిభాగమునందు జలపాత్రముంచి భుజించునపుడు కుడిచేతితోనే జలమును త్రాగవలయునని ఆశ్వలాయనుని యభిప్రాయము.

2. భోజనాంతమునందు కుడిచేతియందుదకము నుంచుకొని అందు సగము “అమృతాపిధానమసి” యనుమంత్రముతో ఉత్తరాపోశనమునకుగ్రహించి తక్కిన సగమును శ్లో. శారవేపుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినాం అర్థినా ముదకం దత్త మక్షయ్య ముపతిష్ఠతు” అను శ్లోకము పఠించి క్రింద విధువలయును.

౩. తరువాత అచ్చట పాత్రాంతరమునఁగాని లేక ఒకట శుద్ధప్రదేశమునందుగాని ముఖమునందు చేతులందు నుండు యుచ్చిష్టము పోవునటుల ప్రక్షాళనము చేసికొని ౧౬గఁదూషములొనర్చి అపర్యాయము లాచమించి ఉదకముతో పాదములను శుభుచ్చుకొనవలయును.

౯. మూ. శ్లో. శర్యాతించ సుకన్యాంచ చ్యవనం శక్రమశ్వినౌ।
భాజనాస్తే స్మరన్నక్షో రంగుష్టాగ్రాంబు నిక్షిపేత్॥

తా. శర్యాతని, సుకన్యను, శుక్రుని, ఇంద్రుని, అశ్వినీదేవతలను భాజనాంతమున స్మరించుచు అంగుష్ఠముయొక్క చివర భాగమునుండి జలమును కనులందుంచుకొనవలయును.

౧౦. అగ్నిరస్మితి మస్త్రస్య, గాధినోవిశ్వామిత్రో, మరుతస్త్రిష్టప్, భుక్తాన్నపాచనార్థం జపేవినియోగః:—

మూ. మం. ఓం అగ్నిరస్మి జన్మనా జాతవేదా ఘృతంమేచక్షు రమృతం మ ఆసత్। అర్కస్త్రిధాతూ రజసో విమానోఽజస్రో ఘరోహవిరస్మినామ॥ ౧,
,, ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వతస్సోమ వృష్ణమ్। భవావాజస్య సంగధే॥ ౨

ఋ. సం. అప్. ౩-1-27.

,, సంతేపయాంసి సమయన్తువాజాన్సంవృష్ణాన్యభిమాతిషాహః। ఆప్యాయమానో అమృతాయ సోమదివిశ్రవాంస్యత్తమానిధిష్వ॥ ౩.

ఋ. సం. అప్. 1-6-22.

,, అగస్త్యఃఖనమానః ఖనిత్రైః ప్రజామపత్యం బల మిచ్ఛమానః। ఉభావర్ణాన్మపిరుగ్రః పుషోష సత్యా దేవేష్వాశిషో జగామ॥ ౪.

ఋ. సం. అప్. 2-4-22.

తా. ఓకుశికలారా! అగ్నినగునేను పుట్టుచునే పరతత్త్వమును స్వయముగ నెఱింగిలిని. ప్రపంచమును ప్రకాశింపఁజేయు కాంతియే ఘృతము. దివ్యాదివ్యవిషయికఫలము ననుభవించు కర్మఫలము నా ఆస్యమునందున్నది. జగత్సృష్టయగు ప్రాణస్వరూపుడనగు నేను త్రివిధముగ ఆత్మను విభజించిన తాఁడనై వాయురూపమున అంతరిక్షము నధిష్ఠించి యున్నాను. ఆదిత్య రూపమున ద్యులోకము నధిష్ఠించియున్నాఁడను. అనుభవంపడగిన హవీరూపముగూడనేనే. ౧.

ఓ సోముఁడా! నీవు వృద్ధిని పొందుము. నీసామర్థ్యము అంతట

వ్యాపించుగాక. ఇట్టి నీవు మాకన్నము నిచ్చువాడవు కమ్మ. ౨.

ఓసోముఁడా! శత్రుసంహారకుండవగు నిన్ను గూర్చి క్షీరములు వచ్చుగాక. హవీరూపములగు అన్నములును నిన్ను పొందుగాక. వీర్యములును నిన్ను పొందుగాక. ఓసోముఁడా నీవుమాకు అమృతత్వమును చేయుటకుగాను వృద్ధినందుచున్నవాడవై స్వర్గమునందు శ్రేష్ఠములగు అన్నములను మేము అనుభవించుటకు ధరించుము: 3.

(నాగురువగు) ఈయగస్త్రుఁడు ఫలమును కలుగఁజేయు యజ్ఞము, స్తుతిమున్నగు సాధనములచేత అభిమతమగు ఫలమును చేయుచు కులమును పడకుండఁజేయునట్టి పుత్రులను, బలమును కోరుచున్నవాడై, అతీంద్రియ విషయద్రష్టయు, సంసారమునందుండియు అపాపుఁడునై క్షానియాడఁదగినట్టి కామమును తపస్సును వృద్ధిని పొందింపఁజేసెను. దేవతల వల్లనుండి సత్యములగు ఆశీర్వాదములను పొందెను.

భోజనవిశ్లాపమాణనచనాని.

శ్లో. పాఙ్కుభో2న్నాని భుంజీత సూర్యాభిముఖ ఏవవా |

ఆసీసః స్వాసనే శుద్ధే భూమ్యాం పాదానిధాయచ ||

స్మృ. ము. వ్యాసః.

తా. పాఙ్కుభిముగ గాని సూర్యాభిముఖముగ గాని పరిశుద్ధమగు ఆసనమునందు కూర్చుండి భూమియందు పాదములుంచి భుజించవలయును.

శ్లో. ఉపలిప్తే శుచౌదేశే నిశ్చిద్రం చతురశ్రక |

గోమయం మండలం కృత్వా భోక్తవ్యమితి నిశ్చితమ్ ||

పాత్రావస్థానతో న్యూన మధికంవా సకారయేత్ ||

స్మృ. ము. శంఖః

తా. అరికిశుచియగునట్టి ప్రదేశమునందు చతురశ్రమండలమును గోమయము చేత నిశ్చిద్రముగఁజేసి పాత్రనుంచి భుజించవలయును, అమండలము పాత్రమునకంటె తక్కువగాఁగాని అధికముగాఁగాని యుండఁగూడదు.

శ్లో. మంత్రేణైవద్విరాచమ్య గోమయేనోపలిప్యతే |

భస్మనా వారిణా వాపి మండలం కారయేత్తతః ||

స్మృ. ము. బోధాయనః

తా. మంత్రముచేత రెండుపర్యాయములూచమించి గోమయము చేత అరికి చతురశ్రమండలము చేయవలయును. గోమయాభావమునందు భస్మము చేతగాని జలముచేతగాని మండలము చేయవలయును.

శ్లో. పంచార్ద్రో భోజనంకుర్యా త్రాజ్యుభో మానమాస్థితః।

హస్తా నాదా తథైవాస్య మేషు సంచార్ద్రితా స్త్రీతా॥

పరా. మాధ. లఘువ్యాసః.

తా. ప్రాజ్ఞాభిముగగూర్చుండి మానినై పంచార్చితై భుజించవలయును. పాస్తములు రెండు, పాదములు రెండు, ముఖము, ఈతయినను జలముచేత తడిసి కొనుట “పంచార్చిత” యనబడును.

శ్రీ. సావనీ రాజతే త్రామే పద్మపత్ర సలాశయోః॥

భాజనే భాజనే చైవాతిరాతఫల మమృతే॥

Q.

॥ ఏకేపవతు యోభుంక్తే విమలే కాంస్యభాజనే॥

చత్వారి తస్య వర్ణనే ఆయుః ప్రజ్ఞా యశోబలం॥

9.

ప 'రా'. మాధ. సైతీనని.

తా. బంగారు, వెండి, రాసి, తామరాకు, మోదుగాకు, ఈపాత్రములందు భుజించిన మొదల అతిరాత్రయ్యాగ మొనర్చినంత ఫలము కలుగును. ౧. నిర్భల మగు తాంబూల పాత్రమునందు తామెక్కుడో భుజించు నేని వానికి ఆయువు, ప్రతి, కీర్తి, బలము, ఈనాలుగు వృద్ధియగును.

శ్లో. అన్నం దృష్ట్యా ప్రణమ్యాదా ప్రాంజలిః కథయేత్ తః।

అస్మాకం నిత్యమస్మై దితిభక్త్యాఽధపందయేత్ ॥

పరా. మాధ. (బహుపురాణే.

తా. అన్నమును చూచినతోడనే నమస్కరించి దోసిలియొక్క “ఈయన్నము మాకెల్లప్పుడుండుగాక” అని పలికి భజిస్తో నమస్కరించవలయును.

స్వాహంతాః ప్రణవాద్యాశ్చ నామ్నా మంత్రాస్తు వాయవాః।

జహ్నయైవ గ్రసేదస్మిందశనైస్తు స సంస్మృతేత్ ॥

పరా, మాధ, శౌనకః

తా. వాయువుల నానుములు ప్రణవాదిగను స్వాహంతములుగను వచ్చించును. నాలుకయందు ఆస్పృమును ప్రాణాహతులగుగాను వేసికొనవలయును. దంతములు తగులగూడదు.

శ్రీ. యత్నేనధారయే ద్విప్లవః పవిత్రం. దక్షిణాకరే।

భుంజానను విశేషణ చాన్మ దోషైర్మలిప్యతే॥

పరా, మాధ, ఆప స్తంబః.

తా. బ్రాహ్మణుడు భుజించునపుడు కుడిచేతియందు (ముడివేయని) కుశకవి శ్రము నవశ్యము ధరించవలయును. తీట్లు ధరించి భుజించువానికి అన్నదోషము లేమియు నంటువు.

శ్లో. భోజనం భజనం దాన ముపహారప్రతిగ్రహా ।

న బహిర్జాతుకార్యాణి తద్వదాచమసంస్మృతం ॥

స్థ. ము. బోధాయనః

తా. భోజనము, దేవతాసేవ, నానము, ఉపహారము, ప్రతిగ్రహణము, ఆదమనము, ఇవి బహిర్జాతువుగ (అనగా మోకాళ్ళకు వెలుపల చేతులుంచి) చేయకూడదు.

శ్లో. మృణ్మయే పర్ణపృష్ఠేవా నార్పణే తాంతవే శ్శని ।

నాశ్చీయా న్నపి బేదస్య ముదకంచ తథాంజలౌ ॥

స్థ. ము. ప్రచేతాః

తా. మృణ్మయపాత్రయందును, పర్ణపృష్ఠమునందును, ప్రస్థియాకునందును, వస్త్రిమునందును, రాతియందును చోసిలియందును అన్నమునుదినకూడదు. జలము త్రాగకూడదు.

శ్లో. సస్పృశేద్వామహస్తేన భుంజానోఽన్నంకదాచన !

సపాదో నశిరోవస్తిం నపదాభాజనంస్మృతేత్ ॥

స్థ. ము. ఉశనాః

తా. అన్నమును భుజించునప్పుడు ఎడమచేతితో అన్నమునుతినకూడదు. అటేపాదములనుశిరమును పొదికడుపును తాకకూడదుపాదముతోటి పాత్రమును తాకకకూడదు.

శ్లో. యస్తుపాణిత లేభుగక్తే యస్తుపూర్వార్థసంయుతం ।

ప్రస్మతాంగులిభిర్యచ్చ తస్యగోమాంసవచ్చతత్ ॥ ౧

„ నాజ్ఞేభోజనంకుర్యాత్ కుర్యాన్నాతిబుధుక్తిః ।

హస్త్యశ్వరథయానోస్త్ర మాస్థితోనైనభక్షయేత్ ॥ ౨

„ శ్మశానాభ్యంతరస్థోవా దేవాలయగతోభవా

శయసస్థానభుంజీత సపాణిస్థంసచాసనే ॥ ౩

„ నార్ద్రవాసానార్ద్రశిరా సచాయజ్ఞోపవీతవాక్ ।

సప్రసారితపాదస్తు పాదారోపిత పాణిమాక్ ॥ ౪

„ నబాహు సక్థిసంస్థశ్చ సచపర్యంక మాస్థితః ।

సవేష్టితశిరశ్చాపి నోత్సంగకృతభాజనః ॥ ౫

„ నైకవస్త్రో దృష్టమధ్యో నోపానత్యస్సపాదుకః ।

సచరాచరసంస్థానైశ్చ చర్యావేష్టితసార్వభౌమైశ్చ || 57
 శ్లో. గ్రానశేషంనచాశ్నీయాత్ప్రశేషంపీజన్మిచ్ఛాన్ ||
 శాకములంభ లేక్ష్యాణాం దంతచ్ఛేదైర్నభజేయత్ || 2
 బహునాంభుంజతాం నుద్యేనచాశ్నీయాత్ప్రారాద్విత్ ||
 వృథావవిస్యజేదన్నం నోఽపిష్టంకథంచద్వితే ||

పరా. మాధ. బ్రహ్మాండపురాణే.

తా. అరచేతియందు పెట్టుకొని భుజించినను ఊదుకొనుచునిననువ్రేళ్ళుచాచుకొని భుజించినను గోమాంసముతో నమానముని ఎటుంగనది. 1 అత్యముగ నున్నప్పుడును. అత్యంతమాకలికలిగినప్పుడును ఏనుగ, గుట్టము, రధము ఒంటెమున్నగుయానములందుకూర్చుండియు భుజించగూడదు. 2 శ్మశానమభ్యమందుండియు, దేవాలయమునందుండియు శయనమునందుండియు భుజించగూడదు. చేతియందున్నదానిని శీతాద్యానసములందున్నదానిని భుజించగూడదు 3 తడిగడ్డకట్టికొనిగాని తడితలలోగాని యజ్ఞోహనీతములేకగాని కాళ్ళుచాచుకొనిగానిపాదములందులేకులుంచుకొనిగాని భుజించగూడదు. 4 ఎడమచేతియందుంచుకొనియు. మంచమునందుంచుకొనియుతలకగడ్డచుట్టుకొనియుతొడయందుపాత్రము పెట్టుకొనియు భుజించగూడదు. శ్లో. 2

పిక్వస్త్రిక్షైర్యంజి ఇతరులకు శనబడునడుము గలవాడై యుండియు, చెప్పలుగాని పావుకోళ్ళుగాని ధరించెయు, చర్మమునందు కూర్చుండియు చర్మముచేత ఇరువ్రక్కల కప్పబడియుండియు భుజించగూడదు. 6. గ్రానశేషమును భుజించగూడదు. (అనగా ముద్దచేసిన సగముగిన తక్కిన సగమును ముటలగుట, అనగా గొనుటకు తగినంత ముద్దచేసుకొనవలయునని) ఎక్కడ ముద్దజేకొనగూడదని భావము) త్రాగఁగా మిగిలిన యిదకమును త్రాగఁగూడదు. కూరల, దుంపలు, పండ్లు, చెరువనీవిని ఇండ్లలోకిరికి సగముగిని. జలవిధినిగూడదు. 7. పలువురు భుజించుచుండగా వారివధ్యయందును కూర్చుండి వారందరికంటె త్వరగా భుజించగూడదు. అన్నమును నిష్కారముగ పార వేయఁగూడదు.

శ్లో. ఆహారేనకరోన్మిషః య ఆశీరన్వచనం వదేత్ ||
 అభోజ్యం తద్భవే దన్నందాతా భవతి కల్మషః || ౧.
 ఆహారేన గృహీత్వా తుష్ణస్తి కుత్స్వంతే యేద్విజ్ఞః ||

సదేవాస్తృప్తిమాయాన్తి నిరాశాః పితరోగతాః ॥ ౨.

,, అపోశనం చాసనంచ తైలాభ్యంగం తథైవచ ।

స్వయంకరకృతం ప్రోక్త మాయుశ్శీపుత్రహానిదం ॥ ౩.

స్మృ. ము. సంగ్రహే.

తా. అపోశనమును చేతియందుంచుకొని తనకునమస్కరించువానికి ఆశీర్వాదనము పలుకునెడల ఆయన్ము అభోజ్యమగును. దాత దోషియగును. ౧. అపోశనమును గ్రహించి నమస్కరించువారికి 'స్వప్తిః', పలుకునెడల ఆతనియందుదేవతలు సంతృప్తిసందఱు. పితరులు నిరాశులయిపోదురు. ౨. తనకుతాను అపోశనము వేసికొనుట, తనకుతాను పీట వేసికొనుట, స్వయముగ అభ్యంగ మొనర్చుటకొనుట చాలనింద్యము. ఇటుల చేయునెడల ఆయువు, సంపత్తు, పుత్రులు వీనికి చేటుకలుగును. ౩.

శ్లో. నాదత్వామిష్టమశ్నీయా దృహూ నాంచైవపశ్యతాం ।

అశ్నీయు ర్భహవచ్చేవతథా నైకస్య పశ్యతః ॥

పరా. మాధ. ఉశనాః.

తా. పలువురు చూచుచుండఁగా వారికివ్యక్తమధురపదార్థమును తానుకొఁడు భుజించకూడదు. అదేవిధముగ ఒకఁడు చూచుచుండఁగా పలువురు మధురపదార్థమును భుజించకూడదు.

శ్లో. నోచ్ఛిష్టం గ్రాహయేదాభ్యం యజ్ఞోచ్ఛిష్టంచ సంత్యజేత్ ।

శూద్రభుక్తావశిష్టంతు నాద్యా ద్భండస్థితం త్వపి ॥

పరా. మాధ. అదిత్యపురాణే.

తా. ఉచ్ఛిష్టమును ఆజ్యమును గ్రహించకూడదు. యజ్ఞోచ్ఛిష్టము అయిన ఆజ్యమును అనఁగా హోమాధ్యముపయోగించగా మిగిలిన ఆజ్యము విడువవలయును. శూద్రుడు భుజించగా మిగిలిన యాజ్యము పాత్రయందున్నను తినఁకూడదు.

శ్లో. నపి బే న్నచ భుంజీత ద్విజస్సవ్యేనపాణినా ।

నైకహస్తేనచ జలం శూద్రేణావర్జితంపి బేత్ ॥ ౧

పిబతో యత్పతేత్తోయం భాజనేముఖనిస్సృతం ।

అభోజ్యంతద్భవేదన్నం భోక్తాభుంజీతకిల్బిషం ॥ ౨

పీతావశేషితంతోయం బ్రాహ్మణోనపునఃపి బేత్ ।

ఫిబేద్యదిహి తస్మోహ ద్విజశ్శాన్తాయణం చరేత్ ॥ ౩

పరా. మాధ. అరిః.

తా. బ్రాహ్మణుడు ఎడమచేతితో భుజించ గూడదు. త్రాగగూడదు ఒక హస్తముతో జలము త్రాగ గూడదు. శూద్రు డిచ్చిన జలమును పానము చేయకూడదు॥ ౧ త్రాగనప్పుడు నోటినుండి భుజించుపాత్రలో జలము పడినయెడల ఆయన్ను మభోజ్యమగును. ఆయన్నునునుభవించినయెడల పాతకము నునినయ పేయగును॥ ౨. త్రాగ గామిగిలిన జలమును బ్రాహ్మణుడు మఱలత్రాగ గూడదు. అజ్ఞానము చేత త్రాగినయెడల చాంద్రాయణవ్రత మాచరింపవలయును.

- శ్లో. అవ్యేకపంక్తౌనాశ్చీయా ద్రాహ్మణైస్సృజనైరపి ।
 కోహి జానాతికింకస్య ప్రచ్ఛన్నంపాతకంభవేత్ ॥ ౧
- ,, ఏకపంక్త్యుపవిష్టానాం దుష్కృతం యద్దురాత్మనాం ।
 సర్వేషాం తత్సమంతావ ద్యావ త్పంక్తిర్న భిద్యతే॥ ౨
- పరా. మాధ. బృహస్పతిః
- ,, ఉదకంచ తృణంభస్మ ద్వారంపంథాస్తథైవచ ।
 ఏభి రన్తరితంకృత్వాపంక్తిదోషోనవిద్యతే ॥

పరా. మ. ధ. యమః

తా. బ్రాహ్మణుడు స్వబంధువులతోడనైనను ఏకపంక్తియందు చూర్చినిభుజించగూడదు. ప్రచ్ఛన్నముగ నెవ్వడోపాతకము సునర్పేనో ఎవ డెఱుంగును? ఒకపంక్తియందుచూర్చినియున్నదురాత్ముల యొక్కపాపము అంతయు పంక్తిభేదములే సంతవఱన నందఱకు నమానముగ నగును ॥ ౧. ౨. అశోభ్యము, ఉదకమో, తృణమో, భస్మమో, ద్వారమో లేక మార్గమో వ్యవధానమున్నయెడల పంక్తిదోషములేదు.

యజుర్వేదీయ భోజనవిధి.

౧. ప్రయోగము:— ఆచమించి పంచార్చ్యైఃకై ఈక్రింది మంత్రముల పఠింపవలయును:—

మూ.మం. ఓంభూర్భువస్సువర్మహర్జనస్తవస్సత్యంత్రితద్రవ్మాతదాపఆపోజ్యోతీరసో అమృతంబ్రహ్మభూర్భువస్సువరోం ఓంతద్రవ్మా । ఓం తదాత్మా । ఓంతత్సత్యం । ఓంతత్సర్వం । ఓంతత్పుగోనమః॥ ౧

ఓమస్తశ్చరతిభూతేషుగుహాయాంవిశ్వమూర్తిషు । త్వంయజ్ఞస్త్వంవిష్ణు స్త్వంవషటాక ర స్త్వంగ్ంరుద్ర స్త్వంబ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః ॥ ౨

2. ప్రాణేనివిష్టో మృతం జహోమి శ్రద్ధాయా మపా
తనే నివిష్టో మృతం జహోమి శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టో మృతం జ
హోమి శ్రద్ధాయా మదానే నివిష్టో మృతం జహోమి శ్రద్ధాయాం
సయానే నివిష్టో మృతం జహోమి బ్రహ్మణోమి తా మృతాయాం ॥ 3

3. ప్రయోగము:— పాత్రమునందును అన్నము నీ క్రింది ముద్ర
ముచేత ఉపసానము చేయవలయును:—
మూ.మం. ఓం భూ ధృవ స్సువరోమ్ ॥

3. ప్రయోగము:— ఈ క్రింది ముద్రముచేత అన్నమునకు పరిషేచ
నము చేయవలయును:—
మూ.మం. ఓం భూ ధృవ స్సువరోమ్ తన్నవీత్సర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య
ధీమహి ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ॥

౪. ప్రయోగము:— ఈ క్రింది ముద్రముచేత పాత్రమునకు పరిషే
చనము చేయవలయును:— పరిషేచనము చేయనప్పుడు ఎడ
మచేతితో భోజనపాత్రమును గ్రహించవలయును:—

సత్యంత్వరేణ పరిషేచ చామి అని ప్రాతఃకాలమునలెఱును
అనిముతంత్యా సత్యేణ పరిషేచ చామి అని సాయంకాలమునందు
ప్రయోగము:— భోజనపాత్రమునకు దక్షిణముగ వల్లిమాది
ప్రాగంతముగ ఉదకముంచి అర్చి ఈ క్రింది ముద్రములతో
బలుల నుంచవలయును:—

౬. ప్రయోగము:— ఈ క్రింది ముద్రముతో ప్రాణాహు తులను
గ్రహించవలయును.

మూ.మం. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టో మృతం జహోమి శివోమావి
శాప్రదాహాయః ఓం ప్రాణాయ స్వాహా ॥ ౧ ॥
శ్రద్ధాయాం మదానే నివిష్టో మృతం జహోమి శివోమావి
శాప్రదాహాయః ఓం అపానాయ స్వాహా ॥ ౨ ॥

శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టో మృతం జహోమి శివోమావి
శాప్రదాహాయః ఓం వ్యానాయ స్వాహా ॥ ౩ ॥

శ్రద్ధాయాం మదానే నివిష్టో మృతం జహోమి శివోమా
వి శాప్రదాహాయః ఓం ఉదానాయ స్వాహా ॥ ౪ ॥

శ్రద్ధాయాం సమానే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం జు హ్యమితి ప్రా
 మావితా ప్రదాహాయ ॥ ౧౬౦ ॥ సమానాన్యస్యాహా ॥ ౧౬౧ ॥
 ప్రయోగము: భోజనము అయినచేదవ అమృతాపిదాన
 యను ముక్తముతో క్షేత్రదాహాశన జలమును గ్రహిం
 చి సగము ఆచమించి తక్కిన సగముజలమును ఈక్రింది శ్లోక
 మును చదువుచు క్రిందవిడువవలయును:—

శ్లో॥ కారవే పుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినాం
 ఆర్థినాముదకం దత్త మక్షయ్య ముపతిష్ఠతు॥

తా. పద్మములని, అర్బుదములను, శంఖుగళు సంవత్సరముల కాలము
 నుండి సాసాత్మతై పాపఫలము ననుభవించుటకు కారవాది నరములందు
 పడి ఉదకపానమునుకొరునట్టి దీనులకుగాను ఈజలము ఇవ్వబడినది.
 ఇయ్యది వారలకు అక్షయ్యముగ నుండునొక.

భోజనానంతరజప్య మంత్రములు.

౧. ప్రయోగము:— ఈమంత్రముచేత భుజించినతరువాత అను
 మంత్రము చేయవలయును.

మూ.మం. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం ప్రాణ మన్నే
 నాప్యాయస్వ॥ ౧
 శ్రద్ధాయా మపానే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం అపానమన్నే
 నాప్యాయస్వ॥ ౨
 శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం వ్యానమన్నే
 నాప్యాయస్వ॥ ౩
 శ్రద్ధాయా ముదానే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం ఉదానమన్నే
 నాప్యాయస్వ॥ ౪

శ్రద్ధాయాం సమానే నివిశ్యామృతగ్ం హు తం సమాన
 మన్నే నాప్యాయస్వ॥ ౫

తా. శ్రద్ధయనగా వేదవిహిత కర్మలయందు విశ్వాసము కలిగి
 యుండుట, అట్టి శ్రద్ధ వాకొండుటచేత ఆదరముతో ప్రాణవాయువు
 నందు ఆమృతముతో సమానమగు నీహవిస్సును నేనుచితిని ప్రా

ణాభిమానియగు నోదేవా! నేను నీయందు హు తముచేసిన అన్నము చేత తృప్తి నందుము. ౧. వేదవిహిత కర్మలందు శ్రద్ధ నాకుండుటచేత ఆదరముతో అపానవాయువునందు అమృతోపమానమగు హవిస్సు నుంచితిని. అపానాభి మానియగు నోదేవా! నేను నీయందుహు త ముచేసిన అన్నముచేత తృప్తి నందుము. ౨ఇట్లే. ౩. ౪. ౫. మంత్రము లకు ఎఱుంగునది.

౨. ప్రయోగము:—

మూ.మం. అఙ్గుష్ఠమాత్రః పురుషో ఙ్గుష్ఠా సమాశ్రితః!

ఈశ స్వర్వస్యజగతః ప్రభు ప్రీణాతి విశ్వభుక్॥

తై. ఆ. 10. 71.

తా. (హృదయ మధ్యగతమగు ఆకాశము అంగుష్ఠపరిమాణముగ లది. అందుండు బుద్ధియు అంత పరిమాణము గలదియే) తదవఙ్గు న్నుండగు జీవరూపుండగు పురుషుండును అంగుష్ఠపరిమాణముగలవాడే. ఆపురుషుండు జ్ఞానక్రియాశక్తిచేత ఆపాదమస్తకము వ్యాపించి యున్నాడు. అతఁడీ సకలజగత్తునకు ప్రభువు. అతఁడే జగమునంత యు అనుభవించుచున్నాడు. అతఁడీ భోజనముచేత తృప్తి నందుగాక.

౩. ప్రయోగము:— ఈమంత్రమును ఆయావయవములు స్వస్థ తనందుటకుగాను పఠింపవలయును.

మూ.మం. వాఙ్మ ఆనన్ ప్రాణః అగ్నిశ్చక్షుః కర్ణయో శ్రోత్రమ్ |

బాహు ఘ్రోర్బలమ్ ఊరు ఘ్రోరోజః | అరిష్టావిశ్వాన్యజ్ఞానిత

నూః | తనువా మే సహ నమస్తే అస్తు మామాహిగ్ంనీః॥

తై. ఆ. 10. 72.

తా. షడ్రసములను తృప్తిగ భుజించిన నాఆస్వమునందు వాగ్ని యశక్తియు, నాసికలయందు ప్రాణశక్తియు, అగ్నిగోళకములందు చక్షుశ్శక్తియు, కర్ణగోళకములందు శ్రోత్రశక్తియు, బాహు వులందుబల ము, ఊరువులందు గమనాగమనసామర్థ్యము పెక్కు-మాట లెందుకు? సకలావయవములు స్వస్థములయినవి. సూక్ష్మస్థూల శరీరములును తృప్తి నందినవి. ఇది నీయనుగ్రముచేత కావున ఓభగవంతుడా! నీకునమ

స్కారము. ఇట్లే సకుటుంబముగ నాకు తృప్తిని చేయుచుండుము.
నన్నొకప్పుడు పీడింపకుము.

అనుమంత్రణమయిన పిదప ఈక్రింది మంత్రముతో హృదయ
మును తాళవలయును.

మూ.మం. ప్రాణానాం గ్రన్థిరసి రుద్రో మా విశాంతకః । తేనాన్నే
నా ప్యాయస్వ॥

తా. (హృదయాంతర్వర్తియగు అహంకారమా! నీవు) వాయురూ
పములును క్షౌద్రీయరూపములును అగు ప్రాణములకు ముడివంటిదాన
వు. అట్టి నీవు రుద్రరూపముగలిగి నాదుఃఖములను పోగొట్టి నాదేహ
మునందు ప్రవేశించుము. నేను భుజించిన అన్నముచేత నన్నువృద్ధి
నందింపఁజేయుము.

తాంబూలవిధి.

- శ్లో. సుపూగంచ సుపర్ణంచ సుచూర్ణేన సుసంయుతమ్ ।
అదత్వాద్విజృణ్వై వేధ్యః తాంబూలం వర్తయేద్భుధః॥ ౧.
,, ఏకపూగం సుఖారోగ్యం ద్విపూగం నిష్ఫలం భవేత్ ।
అత్తిశేష్ఠం త్రిపూగంచ హ్యధికం నైవదూష్యతి॥ ౨.
,, పర్ణమూలే భవేద్వ్యాధిః పర్ణాగ్రే పాపసంభవః ।
చూర్ణపర్ణం హరత్యాయు స్సిరా బుద్ధివినాశినీ॥ ౩.
,, తస్మా దగ్రంచ మూలంచ సిరాంచైవ విశేషతః ।
చూర్ణపర్ణం వర్జయిత్వా తాంబూలం ఖాదయేద్భుధః॥ ౪.

పరా. మాధ. వస్తికః.

తా. తమలపాకులు, వక్కలు, సున్నము కలసిన తాంబూల మనం
బడును. ఈతాంబూలమును బ్రాహ్మణులకును, దేవతలకును ఇవ్వక
తాను వేసికొనఁగూడదు. ౧॥ తాంబూలము వేసికొనుటకు ఒక వక్క
అయిన యెడల సుఖము, ఆరోగ్యము, రెండు వక్కలయిన యెడల
నిష్ఫలమనియు ౩ వక్కలు అయిన యెడల అత్తిశేష్ఠమనియు భావ
ము. అధికమయినను దూష్యము కాదు. ౨॥ ఆకుయొక్క మూలమునం
దు వ్యాధియు, ఆకుయొక్క చివర పాపమును, సున్నముంచిన యాకు

ఆయర్వాశమును, ఈ నేల, బుద్ధినాశనమును కలుగజేయును॥ ౩॥
కాపున ఆకుయొక్క అగ్రభాగమును, మొదలును, ఈ నేలను, సున్నపు
ఆకును వడలి తాంబూలమును వేసికొనవలయును.

శ్లో. అనిధాయముఖే పర్ణం పూగం ఖాదతి యోనరః॥
సప్తజన్మ దర్శిద్రస్యాన్యైరకేషు నిమజ్జతి॥

తా. నోటియందు ప్రథమమున తమలపాకు వేసికొనక పోక చెక్క
ను వేసికొనునెడల ఏడు జన్మ ములవఱకు దుర్మద్రుడగును. సర్వకములం
దు మునిగి తలచుండును.

శ్లో. ప్రాతఃకాలే భూధిగ్ధం చూర్ణం మధ్యంధినేధికం॥
సాయంపర్ణస్య చాధిక్యం త్రిధా తాంబూల లక్షణమ్॥

తా. ప్రాతఃకాలమునందు పోక చెక్కలనధికముగను, మధ్యాహ్నమునం
దు చూర్ణము, (సున్నము) అధికముగను, సాయంకాలమునందు ఆకు
లు అధికముగను ఇటుల త్రివిధముగ తాంబూలమును వేసికొనవలయును.

తాంబూలగుణాః.

శ్లో. తాంబూల్యకటుతిక్ ముష్ణ మధురృక్షౌరం క్షమాయాన్వితం॥
వాతఘ్నం క్రిమినాశనంకఫహరం దేహాన్నిసందీపనం॥

స్త్రీసంభాషణభూషణం రుచికరంశోకస్యవిచ్ఛేదనం॥
తాంబూలస్యచయే తయోదశగుణాః స్వకేవతేదుర్లభాః॥

తా. సులభమని వాయులేదు. బాహుటః.

శ్లో. క్షీరంకపిత్తంపనసంతిథామం ఫలంకదల్మౌశ్చ శభేక్షుఖండం॥
మద్యంచాయాపంచరసంకషాయంఘృతస్యపానంసుఖసారికేశం॥

వీత్వావిజహ్వదటికాంతథై కాంతాంబూలమత్రైవవిషంనదంతి॥

తా. పాలు, వెలగపండు, పనసపండు, మామిడిపండు, అరటిపండు, చెరుకు
లు, మధురక, కట్ట, తుసాదితము, ఘృతమును, తేనె నారికేళఫలమువీరినపుడు
కొనితయినంతరమున తాంబూలము విషమధునా కాపున, సెకగదియై విలంబము
చేసి యామిదనుభవంపఱచును.

శ్లో. తాంబూలంపాండుమేహాపకటితనయనోన్మాదతృషాతురాణాం॥
సంశుద్ధక్షీరపీతృశమమృదవిషైత్యైత్యుక్తాన్విత్తానాం॥

మూర్ఖాతీసారకృచ్ఛ్రీసదరవమి మహాదేహదాహార్దితానాం
త్వద్గోమాపస్మృతీనాంక్షయగద విషసర్వస్వద్దితానాంనపూజ్యమ్॥

తా. పాండు, మేహ, నేత్రరోగ, ఉష్ణాద, వైకల్య, రక్త, శోష, మూర్ఖత, తీసార, మూత్రకృచ్ఛ్ర, ప్రదర, వమన, దేహదాహ, త్వద్గోష, అపస్మార, క్షయ, విషోపద్రవ, విసర్పి, రోగ పీడితులగువారికిని, పిపాసాతురులకును, క్షీరపానము చేసినవారికిని, శ్రమ మదావిఘటనలగువారికిని తాంబూల మర్దముగాదు.

శ్లో. ఖండికృతంప్యవేత్తాగ్రైకమాయం యత్సృగంధిభిః ।

కర్పూరాద్యైఃప్రసూనైశ్శవాసితం తచ్చభక్షయేత్ ॥

,, నోచేద్దంతస్యశైధిల్యం భవేద్దంతవిఘట్టనాత్ ।

కర్ణరోగశిరోరోగా హనుస్సంసస్తజాయతే ॥

తా. పోకచక్కలుకర్మిరించి అగ్రములులేకుండ నరికి కర్పూరము లవంగాదులచే వాసితమగుతాంబూలమును భక్షించవలయును॥ ౧॥ ఇటులగాకన్నయెడల కఠినములగు పోకలనుకొరుకుటచేత దంతములకడైధిల్యమును, కర్ణరోగశిరోరోగాదులును, దవడలకుకదలికయు కలుగును. ౨

శ్లో. ఏకపూగంపంచపర్ణం చూర్ణంనిష్పావమాత్రకం ।

కర్పూరేణతదర్ధంస్య తక్కోలంత్రిచతుష్టయం ॥

,, లవంగకుసుమచద్ర త్పాదార్ధం జాతికాఫలం ।

క్రమేణభక్షయేద్విద్వాత్ తాంబూలంసర్వదోషజితే ॥

,, పూగాంతర్గతకీటస్తు గళగండగవాన్నయేత్ ।

పర్ణాంతర్గతకీటస్తు ముఖరోగాన్కరోతిచ ॥

,, చూర్ణస్యసూక్ష్మంపాషాణం సేవితంచాశ్మరీభవేత్ ।

తస్మా త్పూర్ణాదిశుద్ధించకుర్యాత్తాంబూలలక్షణమ్ ॥

,, తాంబూలసేవాంవిధినావిదధ్యాత్ భుక్తేఃపురస్తాదిహసప్తపత్రమ్ ।

భుక్త్యాధవాసప్తశయీతమర్వో ద్విసప్తసేవాంనితరాంనిశాను॥౫॥

తా. 1 పోకయు, ౫ ఆకులు, ఆనవగింజంతసున్నము అంతులోనగము కర్పూరము మూడునాలుగుతక్కోలములు, అన్నియే లవంగములు సున్నములో 4 వపాలు జాడకాయయు కలిసినతాంబూలము నకలరోగహరము కావునవిద్వాంసరే డిట్లు సేవింపవలయును॥ 1. 2. పోకచక్కలోనిపురుగుగళగండరోగమును పుట్టించును. పర్ణమందుండు కీటము ముఖరోగాదికరమా, సున్నమునందుండురాయి అశ్మరీ(మూత్రకృచ్ఛ్ర)రోగమును పుట్టించును. కావునపర్ణాదిశుద్ధించేయవలయును ౩. 4. భోజనమునకు పూర్వమండ్లన ౫వరమందైనను 7 సేవతములను సేవింపవలయును. రాత్రియందు పడునాలుగుఆకులు సేవింపవలయును.

శ్లో. తత్కల్పం సేవితం రూక్ష మరుచిర్వహ్నినాశనం ।

అన్యవ్యుపసనశ్వానపాండుకృచ్ఛప్రమేహాకృత్ ॥

॥ పాండుత్వందంతశ్చార్బల్యంబాధిర్యంచాక్షిరోగతా ।

వాతవైత్యైషకోషస్యా తాంబూలస్యాభిసేవనాత్ ॥

॥ జిహ్వావిషోషముం హ్యేత నృశ్యేదీవనపాచనం ।

లమృతప్రతిమంచాస్త్రే త్రిధాతాంబూలలక్షణమ్ ॥

తా. ఈతాంబూలము ప్రాక్షణికాలముందు సేవించినచేదిని, దుచిని, అగ్నిహృంద్యమును, వీర్యతాగ్నిని, వీరస, త్యాస, పాండు, మూత్రకృచ్ఛ, ప్రమేహారోగములను చేయును విస్తరించి తాంబూలమును సేవించిన శరీరము జెల్లబడును. దంతపటిమతగ్గును, చెముడు నేత్రరోగము, వాతవైత్యైషకోషము నగును. 1.2. ॥ తాంబూలము నమలిన మొదటిరసము వివసనము కావున ఉమియవలయును. మధ్యమరసము దీపనము. పాచనము. అం

శ్లో. లాలాస్పృతిం పాండురవర్ణమాస్త్యే

దంతాదిదౌర్బల్య ముత్పైతిజంతుః ।

విజృంభణం వక్త్ర గళానుయానాం ।

నిశాసుతాంబూల ముఖస్యనిదా ॥

తా. తాంబూలము ముఖమందుండి నిద్రించిన చొంగ బడుటయును, ముఖమందు పాండువర్ణమును, దంతములకు దౌర్బల్యమును, ముఖకంఠరోగోత్పత్తియును, కలుగు శిశుకావున నట్లు చేయరాదు.

శ్లో. స్వాపంకృత్వాజలంపీత్వా రతింకృత్వాఫలాదికం ।

భుక్త్వాక్షణంసహాశ్వాప్య తాంబూలంభక్షయేత్ సుధీః ॥

తా. ఇంచుకనిద్రించిలేచి, జలపానముచేసి, క్రిడించి, ఫలాదులను భక్షించి తీణమూ త్రమవిశ్రమించి తాంబూలమును భక్షించ వలయును.

ప్రాణాశ్శాంతి విషయప్రమాణవచనాని.

శ్లో. అనిబద్ధం భక్షయేన్నిత్యం వాగ్మతోఽన్న మకుత్సయః ।

పంచగ్రాసాః మహామానం ప్రాణాద్ధ్యాన్యాయనం మహతీ ॥

పతా. మౌఢ అశ్యక్షుధి కే

తా. నిల్లస్పృదు నిబిద్ధముగాని అన్నమును మహానప్రభుత్వై అసహ్యము చేసినవక మహామానముగ పరిచుకొనములను ప్రాణాద్ధ్యాన్యాయనము భక్షించవలయును. ఇందుది ప్రాణాదిపంచవాయువులతో అహ్యాయనమును కలుగజేయును.

శ్లో. తర్జనీమధ్యహాంగుష్ఠలగ్నప్రాణాహుతిర్భవేత్ |
మధ్యమానామికాంగుష్ఠైరపానే జహుయాత్తేతః ||

కనిష్ఠానామికాంగుష్ఠైర్వానన జహుయాత్తేతః ||

మధ్యమా నామికాశూన్యై రుదానే జహు యాత్తేతః |
సమానే సర్వహస్తేన సముదాయాహు తి ర్భవేత్ ||

పరా. మాధ. శాసకః.

తా. తర్జనీ, మధ్యహాంగుష్ఠాంగులులతో ప్రాణాహుతియు, మధ్యమానామికాంగుష్ఠాంగులులతో “అపానాయ స్వాహా” అను ఆహుతియు, కనిష్ఠికానామికాంగుష్ఠాంగులతో వ్యానాహుతియు, కనిష్ఠికా, తర్జనీ, అంగుష్ఠాంగులులతో ఉదానాహుతియు, అన్ని యంగులులతో సమానాహుతియు గ్రహించవలయును.

పదార్థములు

శ్లో. అభక్ష్యస్య నివృత్త్యాతు విశుద్ధంహృదయం భవేత్ |

ఆహారశుద్ధా చిత్తస్య విశుద్ధి ర్భవతి స్వతః ||

౧ ||

అభక్ష్య భక్షణాచ్చిత్త మశుద్ధం భవతిస్వతః ||

తస్మా దభక్ష్యంయత్నేన దూరతఃపరివర్జయేత్ ||

౨ ||

శ్లో. ము. వ్యాసః.

తా. అభోజ్యములగు పదార్థములను విడుచుటవలన పరిశుద్ధమగు హృదయము కలుగును. ఆహారశుద్ధియున్న యెడల చిత్తమునకు స్వయముగ శుద్ధికలుగును. ౧. అభోజ్యములగు పదార్థములను తినుట వలన మనస్సు కల్మషము గలదియగును. కావున అభోజ్యములగు పదార్థములను విచారించి పానిని దూరముగ విడువవలయును.

శ్లో. లశునం గృంజనం చైవ పటాండుంకవికాదచ |

అభయోద్యోహతీనాం అమేధవ్ర పభవానిచ ||

లోహితాన్వృక్షనిర్యాసాః ప్రశ్ననప్రభవాః తథా |

శేలుం గవ్యం చపీయూషంప్రయత్నేన వివర్జయేత్ ||

శ్లో. కర్మ రత్న.

తా. ఎట్ట ఉల్లి, గంజాయి, చెల్లి ఉల్లి, పుట్ట గొడుగు, అమేధ్యమునందు పుట్టిన కాకములన్నియు, వృక్షములను కేదెందుటచేత పుట్టెటి నిర్యానములో ఎట్టనిరంగు నిర్యానమును (నిర్యానముబంక) విరిగి ఈనిన అపుయొక్కపాలు, ఇవిబ్రాహ్మణులకు నింద్యములు.

శ్లో. అలాబుం గృంజనంచైవ పలాండుంపూర్వమూలకం |

గాంధారకకరంబాణి లవణాన్యోషరాణిచ ||

ఆరక్తా నపి నిర్యాసాః ప్రత్యక్ష లవణానిచ |

వ్రశ్శనప్రభవంసర్వం హింగుద్రవ్యంవినైవతు ||

భూత్యణం శిగ్రుజంచైవ బ్రాహ్మణోనైవ భక్షయేత్ ||

స్మృ. ము. ధర్మసారసుధానికా.

తా. సొరకాయ, చెల్లిల్లి, ఎట్టఉల్లి గడ్డ, ముల్లంగి, గంజాయి, కంపిల్లము ఈ వటిసేలలందు పుట్టినలవణము, చెట్టునందు గాటుచేయుటచేత పుట్టునట్టి బంకయు (గాటుచేయుటచేత పుట్టినను ఇంగువకు ఈనిషేధములేదు) చిప్పగడ్డి, ముణగ, వీనిని బ్రాహ్మణుడు భుజించగూడదు.

శ్లో. ఉష్ణీ ఖరీ మానుషీణాం మృతసూతకయోస్తథా |

చోరన్యాన్నం సవశ్రాద్ధం భుక్త్యాచాన్ద్రాయణంచరేత్ ||

స్మృ. ము. శాతాతపః.

తా. బంటె, గాడిద, మానవస్త్రీల క్షీరములు శ్రాగుట, మృతాశాద చాణా శాదములు గలవారి యన్నములినుట చోరునియన్నము, సవశ్రాద్ధమునందు భుజించుట. ఇవిచేసినవాడు చాంద్రాయణము చేయవలయును.

శ్లో. క్షీరేతులవణందత్వా ఉచ్చిప్తేఽపిచయద్భుతం |

స్నానంరజకతీరేషు తామే గవ్యం సురాసమం ||

స్మృ. ము. స్మృతిసారే.

తా. పాలయందు లవణమువేసి శ్రాగుట, ఉచ్చిప్తమునందలి ఆజ్యమును గ్రహించుట చాకిరేవులయందు స్నానముచేయుట. తామ్రపాత్రయందు, గోక్షీరములు, పెరుగు మున్నగునవి భుజించుట ఇవి సురాపానముతో కుల్యములయినవి.

శ్లో. రాత్రౌ ధానాదధి సక్తాః శ్రేయస్కామో వివర్జయేత్ |

భోజనం జలసంబంధం స్నానంచైవవిశేషతః ||

స్మృ. ము. శాతాతపః.

తా. శ్రేయమును కోరువాడు రాత్రులందు వేపుడువియ్యము, పెరుగు, పేలపిండి వీనిని భుజించగూడదు. జలసంబంధముగు భోజనము, విశేషముగ స్నానముచేయుటయఁగూడదు. (అస్పృశ్యస్పృశ్య నాదికమువలనస్నానముచేయవలసినచిన్ని యెడల చేయవలయును.

భోజనానంతరజప్యశ్లోకములు

శ్లో. స్వస్థఃప్రసన్నచిత్తస్తు కృతానసపరిగ్రహః।

అభీష్టదేవతానాంచ కర్వితస్మరణం నరః॥

తా. భోజనానంతరమునందు స్వస్థుడును శాంతచిత్తుడును అయి సుఖాననమునఁ గూర్చుండి అభీష్టదేవతలయొక్క స్మరణమును చేయవలయును.

శ్లో. అగ్నిరావ్యాయ యేద్ధాతుం పార్థివం పవనేరితః।

దత్తావకాశో నభసా జరయేదస్తు మేసుఖం॥ ౧.

శ్లో. అన్నంబలాయ మేభూమేరపా మగ్న్వనిలస్యచ।

భవత్సేత త్పరిణతం మమాస్త్యవ్యాహతం సుఖమ్॥ ౨.

శ్లో. ప్రాణాపానసమానానా ముదానవ్యానయోస్తథా।

అన్నంపుష్టికరంచాస్తు మమాస్త్యవ్యాహతంసుఖమ్॥ ౩.

శ్లో. అగ్నిస్తి రగ్నిర్బడబాసలశ్చ భుక్తంమయాన్నం జరయస్త్యశేషం । సుఖంమమై తత్పరిణామసంభవం యచ్ఛత్వరోగోమమచాస్తుదేహః॥ ౪.

” విష్ణుస్సమస్తేన్ద్రియదేహదేహీ ప్రధాన భూతో భగవాన్ యథైకః । సత్యేన తేనాన్నమశేషమేతత్ ఆరోగ్యదం మే పరిణామమేతు॥ ౫.

” విష్ణు రత్రా తథైవాన్నం పరిణామశ్చవైతథా।

సత్యేన తేన మేభుక్తం జీర్యత్వన్నమిదం తథా॥ ౬.

విషపురాణే. ౩. 10, 94-99.

తా. వాయుపేరితుఁడగు అగ్ని ఆకాశముచేత దత్తావకాశుఁడై అన్నమును జీర్ణింపఁజేయుగాక. అన్నరసముచేత పార్థివసంబంధమగు ధాతువును తృప్తిని పొందించుగాక. ౧. భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, అను భూతముల సంబంధమగు అన్నము నాకు బలముకొఱకు అగుఁగాక. ఈఅన్నము జీర్ణించినాకు శాశ్వతమగు సుఖమును కలుగఁజేయుగాక. ప్రాణాపాన సమానవ్యానోదానవాయువులకు ఈయన్నము తృప్తికరమగుగాక. నాకును శాశ్వతమగు సుఖముకలుగుగాక. ౨. ౩. అగ్నియు, అగ్నియు, బడబాసలము, వీరునేను భుజించి

నయన్నమును నిశ్శేషముగ జీర్ణింపజేయుదురుగాక. ఈయన్నము జీర్ణించుటవలనఁ గలుగు సుఖమును నాకు కలుగఁజేయుదుర్రుగాక నాశరీరము రోగహీనమై యుండుగాక॥ ౪॥ సమస్త ఇంద్రియములకును తేహమునకు, దేహాలతద్వర్తియగు జీవునకు ప్రధానభూతియగు వాడు విష్ణువొక్కరుడే. అట్టి విష్ణువుయొక్క సత్యముచేత ఈయన్న మంతయునాకు ఆరోగ్యమిచ్చునట్టిదిగా పరిణమించుగాక॥ ౫॥ భుజించు వాడును, భుజించినదియు, పరిణామము ఇదియంతయు విష్ణుస్వరూప, మే. అట్టి విష్ణువుయొక్క సత్యముచేత నేనుభవించిన యన్నము. జీర్ణించుగాక. ౬

పంచాయతనస్థాపనప్రకారః.

శ్రీ. శంభామధ్యగ తేహరీనహరీ భూదేవ్యో; హశాశంకరే
భాగ్యేనాగసుతా; రహహరిడతేశాశాంబికా; స్థానయేత్ |
దేవ్యాంవిష్ణుహరేభవక్త్రవయో; అంబోదరే2 జేశ్వరే
నారాయ; శృంకరదిబ్బభాస్తుఫలదావ్యస్తాస్తు తేహనిదాః ||

౧. శివప్రధానము:-- ౧. మధ్యయందుశివుడు ౨. ఈశానమునవిష్ణువు, ౩. ఆగ్నేయమునసూర్యుడు, ౪. నైర్వతియందుగణపతి, ౫. వాయవ్యమునఅంబిక.

౨. విష్ణుప్రధానము:-- ౧ మధ్యయందువిష్ణువు, ౨, ఈశానమునశివుడు, ౩. ఆగ్నేయమునగణపతి, ౪ నైర్వతియందు సూర్యుడు, ౫. వాయవ్యమునఅంబిక.

౩. సూర్యప్రధానము:-- ౧. మధ్యయందుసూర్యుడు, ౨. ఈశానమునవిష్ణువు, ౩. ఆగ్నేయమునగణపతి, ౪. నైర్వతియందుశివుడు, ౫. వాయవ్యమునఅంబిక.

౪. అంబికాప్రధానము:-- ౧. మధ్యయందుఅంబిక, ౨. ఈశానమునవిష్ణువు, ౩. ఆగ్నేయమునశివుడు, ౪. నైర్వతియందుగణపతి, ౫. వాయవ్యమునసూర్యుడు.

గి. గణపతిప్రధానము:-- ౧. మధ్యయందుగణపతి, ౨. ఈశానమునవిష్ణువు, ౩. ఆగ్నేయమునందుశివుడును, ౪. నైర్వతియందుసూర్యుడు, ౫. వాయువ్యమునందుఅంబిక.

యజ్ఞోపవీత, ధారణవిధి:

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య! శ్రీపరమేశ్వరముద్దిత్య శ్రీపరమేశ్వరప్రీతర్థం యజ్ఞోపవీతాభిమంత్రితం ధారణంచ కరిష్యే:--
(అని సంకల్పించవలయును.)

౧. ఈక్రింది మంత్రముతో యజ్ఞోపవీతమును వధుకవలయును.

బ్రహ్మజజ్ఞానం గౌతమో శాశుదేవో బ్రహ్మ త్రిష్టుప్, సూత్రకరణేవినియోగః:--

మూ. మం. బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తా ద్విసీమతస్సురుచోవేన తేవ! సబుద్ధియా ఉపమా అస్మిన్మహాస్పతశ్చయోని మ సతశ్చవినః॥

౨. ఈక్రింది మంత్రమునుపఠింపుచు ముప్పేటగా కేనవలయును.

“ఇదం విష్ణుః, కణ్వోమేధాతిథిః విష్ణుగాయత్రీ, సూత్రత్రిగుణీ కరణే వినియోగః.

మూ. మం. ఇదం విష్ణుర్విచక్రమేధానిదధేపదం సమూఢమస్య పాగ్ం సురే॥

౩. ఈక్రింది మంత్రము పఠింపుచు యజ్ఞోపవీతమును ముఠివేయవలయును:--

త్ర్యంబకం మైత్రావరుణి ర్వసిష్ఠోరు ద్రో2 నుష్టుప్:--

౪. మూ. త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధింపుష్టివర్ధనం

ఉర్గామక మివ బంధనాన్మ్రత్యోర్మక్షీయ మామృతాత్॥

౪. ఈక్రిందిమంత్రములతో యజ్ఞోపవీతమునభిమంత్రించవలయును:--

మూ. ఆపోహిస్థామయో ధవస్తాన ఊర్జేదధాతనామ హేరగాయత్రీ సే॥

యోనశ్శితతనూ రసస్త్వ భాజయ తేహనః! ఉశేతిరీవమాతరః॥

తస్మాత్తరింగమామహోయస్యత్ యాయజిస్వధ! ఆపోజనయథాచ నః॥

మూ. మం. హిరణ్యవర్ణా శ్శుభయఃపావకా.....బలమోజోనిధత్త.

మూ. మం. పవమాన స్సువర్జనః...జాత వేదామోర్జయంత్యాపునాతు॥

(ఈరెండు మంత్రములు ఈగ్రంథము ౬౦, ౬౧, ౬౨, పుటలలో సముగ్రముగ గలవు)

ఓం భూరగ్నించ పృథివీంచమాంచ॥ త్రీగ్ శ్చలోకాత్సం
వత్సరంచ॥ ప్రజాపతిస్త్యాసాదయతు॥ తయా దేవతయాంగిర
స్సృధువాసీద॥ ౧.

ఓం భువో వాయుంచాంతరిక్షంచమాంచ॥ త్రీగ్ శ్చలోకా
త్సంవత్సరంచ॥ ప్రజాపతి స్త్యా సాదయతు॥ తయా దేవత
యాంగిరస్సృధువాసీద॥ ౨.

ఓం స్వరాదిత్యంచ దివంచమాంచ॥ త్రీగ్ శ్చలోకాత్సంవ
త్సరంచ॥ ప్రజాపతిస్త్యాసాదయతు॥ తయా దేవతయాంగిర
స్సృధువాసీద॥ ౩.

ఓం భూర్భువస్స్వశ్చోద్రమసంచమాంచ॥ త్రీగ్ శ్చలోకా
త్సంవత్సరంచ॥ ప్రజాపతిస్త్యాసాదయతు॥ తయా దేవత
యాంగిరస్సృధువాసీద॥ ౪.

తై. బ్రా. ౩. 10. 2.

తా. ఈమంత్రములతో చయనమునందు స్వయమాత్మణ్ణులు అనుశ్ఛప్త
కలను చతుర్దిక్కు లందు ఉపధానము చేయవలసినదిగా వినియోగముకల
దు. అర్థమున్నూ అందులకు అనుకూలముగ విద్యారణ్యభాష్యమున వ్రా
యఁబడియున్నది. ప్రకృతానుపయోగమనితలంచి ఇచట వ్రాయలేదు.

ఓంకారం ప్రథమతంత్రోన్యసామి॥ అగ్నిం ద్వితీయతంత్రోన్యసామి॥

నాగార్కాత్మతీయతంత్రోన్యసామి॥ సోమంచతుర్థతంత్రోన్యసామి॥

ఋత్వార్కపంచమతంత్రోన్యసామి॥ ప్రజాపతిః షష్ఠతంత్రోన్యసామి॥

వాయుః సప్తమతంత్రోన్యసామి॥ సూర్యమష్టమతంత్రోన్యసామి॥

విశ్వాదేవార్క నవమతంత్రోన్యసామి॥

ఋగ్వేదం ప్రథమదోరకేన్యసామి॥ యజుర్వేదం ద్వితీయదోరకే

న్యసామి॥ సామ వేదం తృతీయదోరకేన్యసామి॥ అథర్వ వేదంగ్రం

థాన్యసామి॥

ప్రతియజ్ఞోపవీతం దశగాయత్రీమంత్రంజప్తా
ఒక్కొక్కయజ్ఞోపవీతమునకు ౧౦ సి పర్యాయములు గాయత్రిని
బలించవలయును.

ఈక్రింది మంత్రములతో సూర్యునకు గనంబజుచవలయును:--

మూ. మం. ఉద్యస్నద్యమిత్రమహః ఆరోహన్నత్తరాందిశం |

హృదోగంమమసూర్యహరిమాణంచ నాశయ ||

శుకేషు మేహరిమాణం రోహణాకాసుదధృసి ||

అథోహరిద్రవేషుమే హరిమాణం నిదధృసి || ౨ ||

ఉదగా దయమాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ |

ద్విషన్తం మహ్యంరంధయన్తో అహం ద్విషతే రథమ్ || ౩ ||

౫. గాయత్రితేత్ర యజ్ఞోపవీతమును ముమ్మారు విదిలించవలయును |

౬. ఈక్రింది మంత్రతో యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలయును:--

యజ్ఞోపవీతమితి మంత్రస్య | పరబ్రహ్మపరమాత్మా తిష్ఠామి |

శ్రోతస్సార్కర్యానుష్ఠానసిద్ధ్యర్థం యజ్ఞోపవీతధారణవినియోగః ||

ఓం యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేవ్యత్సహజం పుర
న్తాత్ | ఆయుష్య మగ్ధ్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం
బలమస్తుతేజః ||

తరువాత ఆచమనము చేయవలయును.

౨. వ ౩. ఏ యజ్ఞోపవీతములను ప్రవేశపెట్టెముగాడనే

తనవారి ధరించవలయును.

౭. సముద్రంకచ్చస్వాహా! అను మంత్రముతో గర్భియజ్ఞోపవీతమును

బలమునందు విశేషవలయును.

ఇటుల ఋగ్వేదీయ బ్రహ్మకిర్త సముచ్చయముననున్నది.

ప్రత్యేతమున యజ్ఞోపవీత ధారణవిధి ఈదేశమునందు ఈవిధముగ
జరుగుట లేదు. వైదికముగ సంకల్పించి, బ్రహ్మచారియొక యొక
యజ్ఞోపవీతము, గృహశ్రమి, రెండు యజ్ఞోపవీతములు ధరించవలయును.
గృహశ్రమి ఉత్తరీయాశ్రమము. ౩వ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలయును.

“యజ్ఞోపవీతం...బలమస్తుతేజః! అను మంత్రమునే పఠింపుచు య
జ్ఞోపవీతములను ధరించవలయును.

శయన విధి.

౧. ప్రయోగము:--- రాత్రియందు శయన గృహము నందు పడ కదగ్గితి కు పోయి ఈ కింది మంత్రమును పఠింప వలయును:---

మూ. మం. సుత్రామాణం పృథివీంద్యామనేహసం సుశర్మాణమదితిం
సుప్రణీతిం దైవీం నావం స్వర్ణితామనాగస మ్నసవన్తి
మాస్వస్తయే॥

౨. ప్రయోగము:--- తరువాత రాత్రిసూక్తమును జపించవలయును.

రాత్రిసూక్తమ్.

రాత్రీత్యష్టర్చం పంచదశం సూక్తం, సోధరి పుత్రస్యకుశికస్యార్చం
మూ. రాత్రీ వ్యఖ్యదాయతీ పురుతాదేవ్యుక్షభిః।

విశ్వా అధియోఽధిత॥

తా. వచ్చుచున్నట్టియు నేత్రస్థానియములగు నక్షత్రములచేత అనే క ప్రదేశములందు ప్రకాశించునదియునగు రాత్రి విశేషించి చూచు చున్నది. మఱియు నీరాత్రి కాంతులనన్నింటిని ధరించుచున్నది. ౧. మూ. ఓర్వప్రా అమర్త్యా నివతో దేవ్యుండ్యభిః।

జ్యోతిషా బాధతేతమః॥

౨.

తా. అంతిము లేనట్టియు, ప్రకాశించు స్వభావము గలదియునగు రాత్రి విస్తీర్ణమగు అంతోక్షమును ప్రకాశమున చీకటి చేత నిండింపు చున్నది. అట్లే అణగియున్న తీగెలు పొడరిండ్లుమున్నగు వానిని తేచిన వృక్షములు మున్నగువానిని స్వప్తేజముచేత ఆవరించుచున్నది. వివిధ చీకటిని తనకాంతిచేత పీడించుచున్నది.

మూ. నిరున్యసార మస్కృతోమనందేవ్యాయః।

అపేదుహసతే తమః॥

౩.

తా. వచ్చుచున్నట్టియు ప్రకాశించునదియు అగురాత్రి (తనకు చెల్లెలగు) ఉపస్సును నివర్తింపచేయుచున్నది.

మూ. సానో అద్యయస్యావయం నిశ్చయామ న్నవిత్కృహి।

వృక్షేన పసతిం పయః॥

౪.

తా. ఏరాత్రియొక్క అంశముగు జామునందు మేము విహంగము
ములు నృత్యమునందువలె సుఖముగ నుంటిమో అట్టి రాత్రిమాయందు
అనుగ్రహించుగాక.

మూ. నిగ్రామాసో అవిక్షత నిపద్వన్తో నిపక్షిణః॥

నిశ్చేనాస శ్చి దధినః॥

౫.

తా. రాత్రియందు గ్రామమునందుండు జనులందఱు సుఖముగను
న్నవి. గోవులు మున్నగునవియు సుఖముగ నుంటున్నవి. శీ
ఘ్రగమనముగల డేగలు మున్నగునవియు సుఖముగ నుంటున్నవి.

మూ. యావయా వృక్షం చ వృక్షం యవయస్తేన మూర్ధ్యే॥

అథానస్సుతరాభవ॥

౬

తా. ఓరాత్రీ! మమ్మలనుహించుటకు వచ్చితివో డేళ్ళనుపారదో
లుము. దొంగలను పారదోలుము. తద్భవత మాకు సుకరివికమ్మ.

మూ. ఉపమా వేషితమః కృష్ణం వృక్షమగ్ధిత॥

ఉప ఋణేవ యాతయ॥

౭.

తా. ఓయః షోదేవతా! అన్ని వస్తువులను వ్యాపించినట్టియ, నల్లని
నర్జముగలదియు, తనకాంతిని అంతట వ్యాపింపజేయునదియు అగు
అంధర కాము నన్ను పొందెను. ఓయః షోదేవతా! నీవు ఆయంధ
కారమును నిన్ను స్తుతించు వారి ఋణములను ఎట్లు పోగొట్టెదవో
అట్లు పోగొట్టుము.

మూ. ఉపతే గాఢవాసిరం వృణేష్వదుహితర్జినః॥

రాత్రిస్తోమం నజిగ్యుషే॥

౮.

ఋ. సం. అ. 8, 7, 14.

తా. ఓరాత్రీ! పాలక గోవులను స్తుతించునటుల నిన్ను కొనియా
డుచున్నాను. ఓసూర్య పుత్రివగునోరాత్రీ! నీయనుగ్రహము వలన
శత్రువులను జయింపనిచ్చగల మేము చేయు స్తోత్రమునువలె మేమి
చ్చు హవిస్సును గూడ స్వీకరించుము.

రాత్రిసూక్తము సమాప్తము.

మూ. శ్లో॥ సర్వాసంస్కర్షభద్రం తే దూరంగచ్ఛమహాయశాః।

జన్మేజయస్యయజ్ఞాంతే ఆస్తీకవచనం స్మర॥ ౧

,, ఆస్తీకవచనం స్మృత్వా యస్మిన్ ననివర్తతే।

శతథా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశావృక్షఫలంయథా॥ ౨

,, యోషగత్కరుణాజాతో జరత్కర్యాం మహాయశాః।

అసితం చార్ధసిద్ధంచ సునీతిం చాపియస్మై శేత్ ॥ ౩

,, దివావా యదివారాతౌ నాస్తిసర్వభయం క్వచిత్ ।

జరత్కరో జరత్కర్యాం సముత్సన్నోమహాయశాః॥ ౪

ఆస్తీకస్సత్య సంఘోమాం సన్న గేభ్యోభిరక్షతు।

అగస్తీర్మాధవశ్చైవ ముచికున్దోమహామునిః।

కపిలో ముని రాస్తీకః పంచై తేసుఖశాయినః॥ ౫

కొందఱు శయనసమయమునందు స్వప్న సూక్తమును కూడపఠించుచున్నారు. కావున ఆ సూక్తమును కూడ ఇచట వ్రాయుచున్నాము.

స్వప్న సూక్తమ్.

మూ. మం. అమీవహవాస్తోష్పతే విశ్వాకూపాశ్వావిశకా।

సఖాసు శేవ ఏధినః ॥

తా. గృహమును పాలించునట్టి ఓవాస్తోష్పతీ, కోగములను నాశనముచేయునీవు నీయిష్టానుసారము పలువిధములగురూపములను పొందుచు మాకుమిత్రుఁడవును సుఖకరుఁడవును కమ్ము.

మూ. మం. యదర్జునసార మెయదతః శిశేజయచ్ఛనే।

ఏవభ్రాజస్త్రయుష్టయఉపస్సోశ్వేషు బహ్నతోనిషుస్వప. ౨

తా. శ్వేతవర్ణముకలిగినట్టియు, కొన్నియవయవములందుపింగలవర్ణముగలట్టియు, సరమయను దేవకునిపుత్రుఁడవు నగు ఓసారమేయమా! నీవుమమ్ములను కరుచుటకు నోరు తెరవగా నీకోరలుప్రకాశించుటయు సములవలె భక్షించుచున్న నీ యొక్కదంతములు ప్రకాశించుచున్నవి. అట్టి నీవు ఇప్పుడులేస్సంగా నిద్రనుపొందుము.

మూ. మం. స్తేనంరాయ సారమేయ తస్కరం వాపునస్మర।

స్తోత్రానిద్రిస్మరాయసికిమస్మాన్మచ్చస్థానాయ సేనిషుస్వప॥ ౩

తా. పోయిపడ్రదేశమున కేమటలపోవునట్టి ఓసారమేయమా! నీవు రహస్యముగ ధనముహరించునట్టియు ప్రకాశముగ ధనమును హరించు నట్టియు దొంగలను నివారింపుము. ఇల్లదుని స్తుతించుమమ్ములనే. క. రుచపచ్చెదవు? మమ్ముల నేలబాధించెదవు? గాఢముగ నిద్రించుము మూ. మం. త్వంసుకరస్య దదృహితవదదః తు సూకరః ॥

స్తోత్రానిద్దస్య రాయసికిమస్మాద్దుచ్చునాయసెనిషుస్వప. ర

తా. ఓసారమేయమా! నీవు వరాహమును పగులజేల్చుము. నిన్ను మఱల వరాహముపగులజేల్చుగాక. ఇల్లదుని స్తుతించుమమ్ములనేలకరుచ వచ్చిబాధించెదవు? గాఢముగ నిద్రించుము.

మూ. మం. సస్తుమాతాస స్తుపితా సస్తుశ్వా సస్తువిశ్వతిః ।

సస్తు వివేక్షాతయ స్స స్త్వయచభితోహనః ॥ ౫

తా. ఓసారమేయమా! నీతల్లియు, తండ్రియు, నీవును, నీతిల్లుచు ను, నీబంధువులందఱును నిద్రింతురుగాక. చుట్టుడెన్న ఈజనులందఱు ను నిద్రింతురుగాక.

మూ. మం. యతస్యై యశ్చచరతి యశ్చపశ్యతి నోజనః ।

తైషాం సగహన్తోతిక్షాణి యథేదం హర్యంతథా ॥ ౬

తా. ఈప్రదేశమునందెవడున్నాడో, ఎవడుపోవుచున్నాడో, ఎవఁ డుమమ్ములను చూచుచున్నాడో ఇట్టివారి కన్నులను మేము నిమిల నము చేయించుచున్నాము. ఈకనఁబడు మేడకదలక ఎట్లున్నదోఅట్లే ఈజనులందఱు నిశ్చలులయి యుందురుగాక.

మూ. మం. సహస్రశృంగోవృభోయస్సముదా దుదాచరత్ ।

తేనాసహస్య నావయంనిజనాన్స్విషయామసి ॥ ౭

తా. వెయ్యికిరణములు గలట్టియు, భక్తులకకోరికలను కరిపించునట్టియు సూర్యుడుసముద్రమునుండిఉదయించుచున్నాడు. శత్రువులను పరాభవింపఁ జేసెడి ఆసూర్యునిచేత స్తోత్రలమగుమేము అందఱిజనుల ను మక్కిలి నిద్రింపఁ జేసెదము.

మూ. మం. ప్రోక్షేశయం న హ్యేశయానాకీర్యాస్తల్పశవనీః ।

స్త్రియోయాఃపుణ్యగ్ధాస్తాస్సవాః సస్విపయామసి॥ ౮

ము. సం. అప్ర. ౪-4-22.

తా. ముంగిళ్లయందు నిద్రించువారును, వాహనములందు నిద్రించు వారును తల్పములందుపరుండువారును, మాంగల్యముగు పరిమళముగల వారును అగు స్త్రీలనందఱిని నిద్రింపః జేయుచున్నారము.

స్వప్న సూక్తము సమాప్తము

శయనేవిశేషవిధయః.

శ్లో॥ స్వగృహే ప్రాక్కిరా శ్యేతే శ్వశుశ్యే దక్షిణా శిరాః ।

ప్రత్యక్చిరాః ప్రవాసేతు నకదాచిదుదక్చిరాః॥

పరా. మాధ. గాగ్ధ్యః.

తా. స్వగృహమున ప్రాజ్యుఖముగను, శ్వశుశ్యగృహమున దక్షిణా ముఖముగను, ప్రవాసమున పశ్చిమముఖముగను నిద్రించవలయును. ఉత్తరముఖముగా నెప్పుడును నిద్రించగూడదు.

శయనమునందు వర్జించదగినవి.

శ్లో॥ నావిశాలాం నవైభగ్నాం నాసమామలినాంశచ ।

నచజంతుమయీంశయ్యా వధితీప్యేదనాస్తృతాం॥ ౧

పరా. మాధ. విశుపురాజః.

సచతైలాధ్యక్షశిరాః స్వనేత్ నాదీక్షితః కృష్ణచర్మణి॥ ౨

పరా. మాధ. ఉశనాః.

నార్ద్రవాసాస్వపే స్వపలాశశయనేన పంచదారుకృతే సభగ్న శయనే నవిద్యుద్ధగ్నే సాగ్నినాప్లుష్టే న బాలమధ్యేన చాగ్నిమధ్యే నధా న్యేన గోహు తాశన గురూణాముపరి నోచ్ఛిష్టో నదివా॥

పరా. మాధ. విశుశాః.

తా. వైశాల్యము లేనట్టియు, విరిగినట్టియు, సమానముకానట్టియు, మలినము అయినట్టియు, నల్లులుకలిగినట్టియు, అస్తరణము లేనట్టియు శయ్యయందుపరుండఁగూడదు. ౧ తలంటుకొని తలకుపోసుకొనక నిద్రించగూడదు. దీక్షితుఁడుకానివాఁడు కృష్ణజనమున నిద్రించ

గూడదు. ౨. తడిబట్ట కట్టుకొనిగాని, మోదుగకట్టతో చేసినమంచమునందుగాని మట్టి, నేరేడు, జువ్వి, రావి, మేడి, అనుఅయిదు, వృక్షముల సంబంధమగు కట్టలతో చేసిన మంచమందుగాని, విరిగినమంచమునందుగాని, పిడుగుపడికాలిన మంచమందుగాని, కాలినమంచమందుగాని, బాలురు, జలము, శత్రువులు వీరిమధ్యయందుగాని, భాన్యమందుగాని, గోవులు, అగ్ని, గురువులు వీరికి ఉపరిభాగము నందుగాని, ఉచ్చిష్టుడై యుండిగాని, పగటియందుగాని నిద్రించగూడదు.

తైలాభ్యంగ స్నానవిధి.

శ్లో. సంతాప, శాంతి, రల్పాయు, ర్ధనం, నిర్ధనతా, తథా |
అనారోగ్యం సర్వకామా అభ్యంగా ద్భాస్కరాదిషు ||
పరా. మాధ. జ్యోతిశ్శాస్త్రే

తా. ఆదివారము మొదలుకొని క్రమముగ ౭ వారములకు, సంతాపము, శాంతియు, అల్పాయువు, ధనము, నిర్ధనత్వము, అనారోగ్యము, సకలాశీష్టసిద్ధియు అభ్యంగస్నాన మొనర్చిన కలుగును.

౧. విదియ, పంచమి, ఈ తిథులందు తక్క-తక్కిన అన్నితిథులందును అభ్యంగస్నానము నిషేధింపబడి యున్నది. అయినను ఆనిషేధము కేవలము నువ్వులనూనెకు చెల్లునుగాని ఔతరమునకగాదు. నేతితోగాని సుగంధితైలములతోగాని సర్వదా అభ్యంగమును చేసినవచ్చును.

శ్లో. స్నానపం గంధతైలంచ యతైలం పుష్పవాసితమ్ |
అస్యౌధ్యయశ్చిం తైలం సమవ్యతి కదాచన ||

పరా. మాధ. ప్రకృతాః

శ్లో. ఘృతంచ స్నానపం తైలం యతైలం పుష్పవాసితం |
సదోషః పక్షతైతేషుస్నానాభ్యంగేషునిత్యశః ||
పరా. మాధ. యమః

తా. అవనూనె, పరిమళతైలము, పుష్పములు వేళికాచినతైలము నెయ్యి, యితరద్రవ్యములతో కలపినతైలము, అభ్యంగస్నానమునకు ఎప్పుడు పనికివచ్చును. స్నానాభ్యంగములందు వీనిని నిషిద్ధతిథులందును, నిషిద్ధవారములందును ఉపయోగించవచ్చును.

అభ్యంగస్నాన గుణాః.

శ్లో. అభ్యంగోమార్దవకరః కఫవాతనిరోధనః।

ధాతునాం పుష్టిజననో మృజావృక్షబలప్రదః॥ ౧॥

,, సేకశ్రమఘ్నానిలహృద్భగ్నసంధిప్రసాధకః।

క్షతాగ్ని దగ్ధాభిహత విఘ్నప్తానాం రుజాసహః॥ ౨॥

,, జలసిక్తస్య వర్ధంతే యథామూలేంకురాస్తరోః।

తథాధాతువివృద్ధిర్నిస్సేహసిక్తస్యజాయతే॥ ౩॥

,, శిరాముక్తై రోమకూపైః ధమసీభిశ్చతర్పయేత్।

శరీరబలమాదత్యే యక్తస్మిహ్నా వగాహనే॥ ౪॥

,, తత్రస్కృతిసాత్త్వీర్షు దేశేదోషవికారవిత్।

తైలం ఘృతంవామతిమా న్యుంజాదభ్యంగ సేవయోః॥ ౫॥

తా. అభ్యంగస్నానము శరీరమార్దవమును చేయును. కఫవాతములను పోగొట్టును. ధాతువృద్ధిని చేయును. నలుగు పెట్టుచేత శరీరకాంతియు బలముకలుగును. శ్రమను, చెమటను వాయువును శమింపజేయును. భగ్నములగు సంధులను బాగుజేయును, నరుకుచేతను కాల్పుచేతను క్షతుడగువానికిని, శరీరము చితికినవానికిని, వీరికపీడను పోగొట్టును. జలముచేతడిసినవృక్షమునందు అంకురములు మొలుచునట్లు శరీరమునందు ధాతువులు చమురురాయుటచే వృద్ధిపడదు. నాడులు రోమకూపములు, పెద్దనాడులు పీటి వెంబడిని శరీరమునరాయు చమురు లోపలికి ప్రవేశించి స్నానమగుచుండిగా బలముచుట్టింపుచును. అందు శరీర ప్రకృతియు, పరిణామము, ఋతుభేదము దేశము వీనివలనగలుగు దోషము వికారమును తెలిసిన బుద్ధిమంతుడు అభ్యంగాచికమందు తైలమైనను ఘృతమైనను ఉపయోగమునుచూచి శరీరము ఉపయోగించు కొనవలయును.

శ్లో॥ కేవలం నామదోషేషు నకథంచనయోజయేత్ ।

తరుణజ్వర్యజ్జీర్ణేచ నాభ్యక్తవ్యేకథంచన ॥

,, తథావిరిక్తోవాంతశ్చ నిరూఢోయశ్చమానవః ।

పూర్వయోక్తచ్చతావ్యాధే రసాధ్యత్వమథాపివా ॥

,, శేషాణాంతదహఃప్రోక్తాః అగ్నిమాంద్యాదయోగదాః ।

సుశ్రుతే

తా. కేవలము ఆమదోషమునందును, తరుణజ్వరమందును, అజ్జీర్ణమందును, విరేచనములగువాడును, వమనములగువాడును, నిరూఢుడును, ముందు రోగముయొక్క కష్టతయు నసాధ్యము కలిగిన స్నేహలేపము తగదు. మిగిలిన యగ్నిమాంద్యాది రోగములుదీని వలనశమించును.

శ్లో॥ ఉద్వర్తనంవాతహరం కఫమేదోవిలాపనం ।

స్థిరీకరణమంగానాం త్వక్ప్రసాదకరంపరం ॥

,, సిరాముఖవివిక్తత్వం త్వక్స్యాగ్నేశ్చ తేజనం ।

ఉద్వర్తణోత్సాదనాభ్యాం జాయేయేతా మసంశయం ॥

తా. శరీరమందు నలుగు పెట్టిన కఫము, వాతము, మేదస్సుక్షీణించును. అవయవములు దృఢమగును. చర్మము నున్నబడును నాడీ ముఖములు స్పష్టమగును. చర్మమందలి పిల్లనరములు జఠరాగ్నియు తేజము నెందును. స్నేహమర్దనము చేతను నలుగుచేతను పూర్వోక్త గుణములు కలుగును.

తూరవిధి.

శ్లో॥ మాతుశ్చతుర్థీభగినీచతుర్థీ భ్రాతుశ్చపప్తీపితురేవపర్వసు ।

అదానఽమ్యాంధనధాన్యహానిఃతూరాష్టమిస్యాద్ధికుటుంబ

హానిదః ॥

శ్లో॥ రవ్యాదిసారవారేషు రాత్రౌపాతేవ తేహని ।

శ్రాద్ధాహంప్రతిప్రదిక్తాభద్రాః తూరేషువర్జయేత్ ॥

,, నిషడ్ధతిథివారాదాభోజనానంతరంచయః ।

తూర్షంకరోతితదేహేనాశ్చంతి పితరస్సురాః ॥

తా. భాను, మంగళ, శనివారములందును, రాత్రియందును, వ్యతీ పాతమునందును, ప్రతతిథులందును, శ్రాద్ధదినమునందును, ప్రతిపత్తు నందును, రిక్తభద్ర తిథులందును, భోజనానంతరమునందును. ఊర మును వర్జించవలయును.

అమావాస్య సంత్రమణాదిషుకర్తవ్యతీతర్పణమ్.

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం పు ణ్యతిథౌ శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం మకరగతే సవిత రిపితౄ నుద్దిశ్య తీలతర్పణం కరిష్యే:-

ప్రమాణవచనాని, క్రమః.

శ్లో॥ ఆదాపితాతథామాతా సాపత్నీ జననీతథా ।

మాతామహాస్సపత్నీ కా ఆత్మపత్నీ స్తనంతరం ॥

౧

,, సుతభ్రాతృపితృవ్యాశ్చ మాతులాస్సహభార్యకా :

దుహితాభగినీచైవ దాహిత్రోభాగినేయకః ॥

౨

,, పితృష్వసా మాతృష్వమా జామాతాభావుకస్సుషా ।

శ్వశురస్సాస్యలకశ్చైవ స్వామినో గురురిక్కినః ॥

౩

తా. మొదట, తండ్రి, తాత, ముత్తాత; మాతృ, పితామహి, తితామహాలు; సవతితల్లి; మాతామహాదిత్రయము, తనభార్య; మారుడు; సోదరుడు; పినతండ్రి పెత్తండులు; మేనమామ; అతని భార్య; కూతురు; తోబుట్టువు; దాహిత్రుడు; మేనల్లుడు; మేనత్త; పినతల్లి; పెదతల్లులు; అల్లుడు, బావమరుదులు; కొడుకులు; మామ; స్వామికుడు; స్వామి; గురువు; రిక్కుడు; వీరలకు తర్పణమొనర్పవలయును. ప్రాచీనావీతీ:-

పితౄతాదితర్పణమ్:-

౧ పితరం.....గోత్రం...శర్మాణం స్వధా నమస్తర్పయామి (ఎవంత్రిః)

౨ పితామహం...గోత్రం...శర్మాణం స్వధా నమస్తర్పయామి ౩.

౩. ప్రపితామహం...గోత్రం...శర్మాణం స్వధా నమస్తర్పయామి ౩.

మాతౄతాదితర్పణమ్.

౪ మాతరం...గోత్రం...దాం స్వధా నమస్తర్పయామి

౩

౫ పితామహీం...గోత్రం...దాం స్వధా నమస్తర్పయామి

౩.

౬ ప్రపితామహీం...గోత్రం దాం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౭ సాపత్నిమాతరం...గోత్రం దాం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

మాతామహాదితర్పణమ్

౮ మాతామహం...గోత్రం శర్మాణం. స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౯ మాతుః.ప్రపితామహం.గోత్రం...శర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి 3.

౧౦ మాతుఃప్రపితామహంగోత్రంశర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి 3.

మాతామహ్యాదితర్పణమ్:--

౧౧ మాతామహీం.....గోత్రం...దాంస్వధానమస్తర్పయామి 3

౧౨మాతుఃప్రపితామహీం..గోత్రం..దాం..స్వధానమస్తర్పయామి3

౧౩మాతుఃప్రపితామహీం..గోత్రందాం స్వధానమస్తర్పయామి3

అనన్తరంకారుణ్యతర్పణంకుర్యాత్.

౧ ఆత్మపత్నీం...గోత్రం...దాంస్వధానమస్తర్పయామి. 3

౨ సుతం...గోత్రం...శర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి. 3

౩ భ్రాతరం...గోత్రం...శర్మాణం స్వధానమస్తర్పయామి 3

౪ పితృవ్యం ...గోత్రం...శర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి 3

౫ మాతులం...గోత్రం..శర్మాణంసపత్నీకంస్వధానమస్తర్పయామి 3

౬ దుహితరం...గోత్రం...దాం.....స్వధానమస్తర్పయామి 3

౭ భగినీం...గోత్రం..దాం..స్వధానమస్తర్పయామి 3

౮ దాహిత్రం..గోత్రం...శర్మాణం . స్వధానమస్తర్పయామి 3

౯ భాగినేయకం...గోత్రం...శర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి 3

౧౦ పితృష్వసారం...గోత్రం...దాం స్వధానమస్తర్పయామి 3

౧౧ మాతృష్వసారం...గోత్రం...దాం స్వధానమస్తర్పయామి 3

౧౨ జామాతరం...గోత్రం...శర్మాణంస్వధానమస్తర్పయామి 3

౧౩ భావుకం...గోత్రం శర్మాణం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౧౪ స్నుషాం...గోత్రం దాం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౧౫ శ్వశురం...గోత్రం...శర్మాణం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౧౬ స్వాల్కం...గోత్రం...శర్మాణం స్వధానమస్తర్పయామి 3.

౧౭ స్వామినం తర్పయామి 3.

౧౮ గురుం భారద్వాజసగోత్రం లక్ష్మీనారాయణహవి
ర్యాజి శర్మాణం తర్పయామి

౧౯ రిక్షినం...తర్పయామి

శ్లో. యేకేచాన్మత్కు-లేజాతాతిప్రతాగోతి ణోమృతాః
తేగృహ్ణాతుమయాదత్తం సూత్రనిష్ఠీడనోదకమ్.

ఇతిపితృతర్పణం.

స్వధర్మప్రకాశిని.

మతవిషయిక మాసపత్రిక.

ఈ పత్రిక సుమారు ౫ సంవత్సరములనుంచి ప్రకటింపబడుచున్నది. చందా. సంవత్సరమునకు పోస్టేజితో రు. ౨-౦-౦

ముద్రణమునందున్న గ్రంథములు.

౧. వేద పరిచయము. (వచనము)

౨. సూక్తకదంబము. సతాత్పర్యము.

వలయువారు.

మానేజరు స్వధర్మ ప్రకాశిని.

గుంటూరు.

లిని వ్రాసేడి

ఈ గ్రంథము వలయువారు ఈ క్రింది ప్రదేశములలో దేనికై
నను వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

౧. మానేజరు స్వధర్మ ప్రకాశిని. గుంటూరు

౨. సంస్కృతపాఠశాల, త్రిపురమల్లు గురునాథం, దొడ్డా వెంకటరత్నం
గార్ల సత్రము. గుంటూరు.

౩. యమ్. శ్రీనివాసరావు గారు. గూఢుమేష్టరు గుంటూరు.

౪. R. V. N. శర్మగారు రాజమండ్రి.

అనివాసేది.

10266

